

MITOLOGIE CLASICĂ

CREDINȚELE RELIGIOSE ȘI LEGENDELE EROICE

ALE GRECILOR ȘI ALE ROMANILOR

CU 26 DE ILUSTRAȚIUNI

PENTRU USUL ȘCOLELOR SECUNDARE

DE

LAZĂR ȘĂINEANU

INSTITUTUL DE EDITURĂ

Rălian și Ignat Samițca, Craiova

1898

DICTIONAR

FRANCESO-ROMÂN

COPRINDÂND:

1. VOCABULARUL COMPLET AL LIMBEI FRANCEZE CU NUANȚELE CUVINTELOR, LĂMURITE PRIN EXEMPLE.
2. ETIMOLOGIA VORBELOR ȘI PRONUNȚAREA LOR EXCEPȚIONALĂ.
3. IDOTISME USUALE ȘI PROVERBE.
3. EXPLICAȚIUNEA TERMENILOR TEHNICI.
4. FORMELE NEREGULATE ALE VORBELOR.

DE

MARIU ȘAINEANU

DOCTOR IN LITERE

Ortografia Academiei pentru partea românească

Un volum de peste 700 pag. pe 2 colone

PREȚUL

Broșat Lei 5

Legat Lei 6

INSTITUTUL DE EDITURĂ

RALIAN și IGNAT SAMITCA

CRAIOVA.

MITOLOGIE CLASICĂ

DE ACELAȘI AUTOR :

BASMELE ROMÂNE ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGENDELE ANTICE CLASICE ȘI ÎN LEGĂTURĂ CU BASMELE POPÓRELOR ÎNVECINATE ȘI ALE TUTUROR POPÓRELOR ROMANICE. Operă premiată și tipărită de Academia română. București, 1895.

STUDII FOLKLORICE. Cercetări în domeniul literaturii populare. București, 1896.

428 291

MITOLOGIE CLASICĂ

CREDINȚELE RELIGIOSE ȘI LEGENDELE EROICE

ALE GRECILOR ȘI ALE ROMANILOR

CU 26 DE ILUSTRĂȚIUNI

PENTRU USUL ȘCÓLELOR SECUNDARE

DE

LAZĂR ȘĂINEANU

INSTITUTUL DE EDITURĂ

Rălian și Ignat Samitca, Craiova

1898

1956

37002
0453/5/208
147207

RC 5/09

B.C.U. Bucuresti

C147207

P R E F A Ț Ă

Cartea de față resumă datele principale relative la credințele religioase și la legendele eroice ale Grecilor și ale Romanilor. Aceste tradițiuni se presentă sub forma lor antică, așa cum le a transmis în mare parte poesia epică, și în primul rînd Homer și Hesiod. Am evitat cu tot dinadinsul orî-ce adaos de interpretare modernă, căci rezultatele erudițiunii mitologice comparative ni s'aũ pãrut prea nesigure și problematice spre a putea fi întroduse într'o carte destinată școlei. Pe de altă parte, explicațiunile de asemenea natură tind a răpi gingașelor creațiuni ale fantasiei elenice tot farmecul lor poetic și a înlocui frãgeđimea lor neperitoare cu sérbedele abstracțiuni ale învętașilor moderni. Priceperea fenomenelor mitice se degajeză mai firesce din simpla lor expunere de cãt prin comentare sistematice, al cãror principal inconvenient este de a nu ținea sémã de procedura obicinuită a imaginațiunii, substituind spontaneitãșii maselor reflexiunea individuală și adesea tendențioasă.

Am acordat o atențiune egală miturilor propriũ-đise și legendelor eroice. În reproducerea frumóselor povestiri mitologice, imortalizate de poesia clasică, am ținut sémã de caracterul lor eminent popular. În delungata mea preocupare cu producțiunile spiritului

popular mi-a făcut posibilă, sper, brodirea unei forme narative, care să ție mijlocul între stilul literar și graiul basmului. N'am avut, altminterea, de cât a păși pe urmele reșoștilor Odobescu și Ispirescu, cari cei dintâi au aplicat la noi idea justă de a reda naivitatea concepțiunilor mitice prin dicțiunea înrudită a poveștilor.

Seria intitulată *Lecturi mitologice* e menită a scôte în relief frumusețile încântătoare ale acelei lumi «care gândia în basme și vorbea în poesii». Citirea acestor fragmente, direct reproduse (și uneori condensate) după textele originale va inspira de sigur mai mult interes de cât enunțarea de etimologii greco-sanscrite sau citarea teoriilor subiective despre interpretarea miturilor.

Un alt mijloc de a face interesant studiul mitologiei este menționarea capodoperelor artistice, cari s'au inspirat din izvorul ei nesecat. Cadrul acestei cărți n'a permis, negreșit, de a trage în sfera ei enumerarea creațiunilor admirabile în domeniul poesiei, picturii și sculpturii moderne, cari au fost direct influențate de spiritul mitologiei. Ne am mărginit de obicei a cita numai producțiunile principale ale statuarei antice (cele mai multe reproduse ca ilustrațiuni la text), dar în totdeauna am căutat să ne folosim de comentariile luminoșe ale eminentului nostru scriitor și archeolog, regretatul Al. Odobescu.

Prin forma ei populară, cartea se adresază nu numai celor ce fac studii clasice, ci ea va aduce aceluși foloșe și celor ce nu se consacră unor asemenea studii, ca școlele secundare de fete și școlele speciale de băieți. Pe ori-ce om cult câtă să-l intereseze mitologia atât prin conținutul ei poetic, cât mai ales prin acțiunea profundă ce a exercitat asu-

pra vieții antice și moderne, sub raportul literar și artistic.

Cele patru capitole ale *Adaosului* se adresază în special profesorilor și profesórelor. Primul capitol oferă o analiză critică a variatelor sisteme de interpretare mitică, ce s'aú succedat în secolul nostru, spre a ajunge în cele din urmă, prin sterilitatea rezultatelor sale, la punctul de plecare: considerarea miturilor ca producțiuni naive ale imaginațiunii, iar nu ca alegorii, simbóle sau erori de limbă. Al doilea capitol caută a ilustra acest mod de a vedea, care pentru întâia órá figuréză într'un manual de mitologie. Al treilea capitol cercetéză urmele lăsate de mitologie în limbile culte ale Europei, și decí și într'a noastră. Ultimul capitol enumără izvórele antice ale mitologiei (mai ales cele poetice) și dá o scurtă bibliografie a operelor moderne, ce s'aú consultat în elaborarea acestei cărți. Intru cât privesce expunerea faptelor, am recurs adesea la opera lui Decharme, iar sub raportul cultului și al reprezentațiunilor artistice la cartea lui Ramorino.

În privința ortografiei numelor mitice, s'a conservat în principiú forma lor originală: Artemis, Mars, Venus (Genit. Artemidei, Marte, Venerei)... Numele deilor greci și romani se presentă sub vestmîntul lor particular, fără ca acéstă distincțiune formală să influențeze caracterul comun al studiului lor.

LAZĂR ȘĂINEANU

Bucureși, 1 Maiú 1898

TABLA DE MATERII

	Pag.
Introducere	1

Partea întâia: Zeii

Cap. I. ORIGINEA LUMII ȘI A ZEILOR.	
Primele elemente. Epoca lui Uranos și a lui Cronos	5
Epoca lui Zeus. Titanomachia. Gigantomachia	6
Cronos italic	7
Reprezentățiuni artistice	9
Clasificațiunea zeilor	10

ZEII CERULUI

Cap. II. ZEUS-JUPITER.	
Caracterul său fizic și moral. Raporturi cu ómenii	12
Legendele despre Zeus. Cultul său	14
Jupiter. Reprezentățiuni artistice	15
Cap. III. HERA—JUNO.	
Caracterul ei fizic și moral. Cultul ei. Juno	18
Reprezentățiuni artistice	19
Cap. IV. PALLAS ATHENA—MINERVA.	
Caracterul ei fizic. Medusa și Nike	20
Caracterul ei moral	21
Cultul ei. Parthenonul	22
Panathenee	23
Minerva. Paladie. Reprezentățiuni artistice	24
Cap. V. APOLLO.	
Elementul legendar. Hyacinthus Daphne	26
Caracterul său moral. Marsyas. Zeu al profeției	27
Apollo roman. Reprezentățiuni artistice	28
Cap. VI. ARTEMIS—DIANA.	
Caracterul ei fizic. Orion și Acteon	30
Caracterul ei moral. Hecate. Cultul ei	31
Diana. Reprezentățiuni artistice	32
Cap. VII. ARES—MARS.	
Caracterul său brutal. Cynus și Diomedea	35
Cultul său. Mars	36
Reprezentățiuni artistice	37
Cap. VIII. HERMES—MERCURIUS.	
Legendele și atribuțiunile sale	39
Hermes psychopompos. Cultul său	40
Mercurius. Reprezentățiuni artistice	41

	Pag.
Cap. IX. HEPHESTOS—VULCANUS.	
Legenda sa. Cyclopii	42
Raporturile sale cu Athena. Cultul seü	43
Vulcanus. Reprezentaþiuni artistice	44
Cap. X. HESTIA—VESTA.	
Caracterul și cultul ei	45
Vesta. Reprezentaþiuni artistice	46
Cap. XI. APHRODITA—VENUS.	
Elementul legendar	47
Originea-i orientală. Deita frumuseþii	48
Indecata lui Paris. Deita amorului. Eros	49
Cupido	50
Cultul Aphroditei	52
Venus. Reprezentaþiuni artistice	53
Cap. XII. CORTEGIUL OLYMPIC.	
Themis. Hore	55
Charite. Iris	56
Hebe. Ganymed	57
Muse	58

DIVINITĂȚI SECUNDARE

Cap. XIII. Corpuri și fenomene ceresci.	
HELIOS—SOL.	
Conceptiunea și personificarea sórelui	60
Cultul seü. Reprezentaþiuni artistice	63
SELENA—LUNA.	
Conceptiunea mitică. Endymion	64
EOS—AURORA.	
Elementul legendar	65
Cap. XIV. ASTRELE.	
Phosphoros și Hesperos. Orion și Sirius	66
Pleiade și Hyade. Arctos	67
Cap. XV. VINTURILE.	
Boreas și Notos. Zephyrus și Euros	68
Reprezentaþiuni artistice	69
Cap. XVI. DIVINITĂȚILE NASCERII ȘI ALE SĂNĂȚII.	
Ilithya. Asclepios. Cultul seü	70
Reprezentaþiuni artistice	71
Cap. XVII. DIVINITĂȚILE DESTINULUI.	
Moire sau Parce. Nemesis	72
Tyche (Fortuna). Demonii (Genii)	73

DEI MĂRII ȘI AI APELOR

Cap. XVIII. OKEANOS ȘI FAMILIA SA.	
Okeanos și Oceanidele	74
Fluviile. Nimfele	75
Cap. XIX. PONTOS ȘI FAMILIA SA.	
Nereus și Nereidele. Thaumias	78
Phorkys. Proteus. Glaucos	79
Cap. XX. POSIDON—NEPTUNUS.	
Conceptiunea-i mitică. Caracterul seü	80
Arion. Elementul legendar	81
Cultul seü. Neptunus. Reprezentaþiuni artistice	82
Cap. XXI. AMPHITRITA.	

	Pag.
Amphitrita și Triton	84
Ino Leucothea. Sirene	85

DEII PĂMÎNTULUI

Cap. XXII. GEA. RHEA—CYBELA.	
Cap. XXIII. DEMETER—CERES.	
Cultul Demetrei	91
Ceres. Reprezențațiunii artistice	92
Cap. XXIV. DIONYSOS—BACCHUS.	
Nascerea și crescerea sa	93
Răsbunările deului	94
Erigona și Ariadna. Colindările deului	95
Cultul seü	96
Bachus roman. Reprezențațiunii artistice	98

DEII CÂMPULUI

Cap. XXV. DIVINITĂȚI ELENICE.	
Satyrî. Silenî	101
Pan	103
Aristeos	104
Cap. XXVI. DIVINITĂȚI ITALICE.	
Silvanus. Faunus	105
Vertumnus. Pomona. Flora. Pales	106
Terminus	107

DEII INFERNULUI

Cap. XXVII. HADES—PLUTON.	
Caracterul seü fioros	108
Infernul	109
Descinderi în Infern	110
Pedepse infernale	112
Erinye (Furiî)	113
Somnul și Mórtea. Visele	114

Partea a doua: Eroii

Cap. XXVIII. MITOLOGIA EROICĂ.	
Concepțiunea și numérol eroilor	116
Cultul lor	117
Cap. XXIX. NASCEREA OMULUI ȘI TRAIUL SEÜ.	
Originile umanității. Diluviü. Deucalion și Pyrrha	118
Prometeü	119
Pandora	120
Cap. XXX. HERACLE—HERCULE.	
Nascerea și tinerețele eroului	121
Muncile lui Heracle	124
Isprăvi secundare	128
Dejanira. Mórtea lui Heracle	130
Apoteosa. Caracterul seü moral	131
Hercules. Reprezențațiunii artistice	132

LEGENDE DIN ATICA

	Pag.
Cap. XXXI. THESEŪ.	
Viața eroului	134
Minotaurul	135
Alte isprăvi	136
Mărtea sa. Reprezențațiunii artistice	137
Cap. XXXII. CECROPS. ERICHTRONIOS. PANDION	
	138

EROII TEBANŢ

Cap. XXXIII. CADMOS. AMPHION ȘI ZETOS.	
Aedon	142
Niobe. Reprezențațiunii artistice	143
Cap. XXXIV. EDIP.	
Profeția fatală. Sfinxul	146
Pedepșa divină. Cei șapte in contra Tebei	147
Epigonii	148

LEGENDE DIN ETOLIA

Cap. XXXV. MELEAGRU.	
Nascerea-i minunată. Mistrețul din Calydon	149
Mărtea eroului. Atalanta	150
Reprezențațiunii artistice	151

LEGENDE DIN TESALIA

Cap. XXXVI. CENTAURI ȘI LAPITŢ.	
Lupta lor faimôsă. Chiron	152
Reprezențațiunii artistice	153
Cap. XXXVII. ALCESTA—PELEŪ.	
Devotamentul Alcestei. Viața lui PelleŪ	155
Căsătoria sa cu Thetis	156
Cap. XXXVIII. EXPEDIȚIUNEA ARGONAUTILOR.	
Phrixos și Helle	158
Argonauții	159
Medea	160

LEGENDE DIN TRACIA

Cap. XXXIX. ORPHEŪ ȘI POETII MITICI	161
--	-----

LEGENDE DIN CORINT

Cap. XL. SISYPH. GLAUCOS. BELLEROPHON	163
--	-----

LEGENDE DIN ARGOS

Cap. XLI. IO. DANAIDELE. PRETIDELE	166
Cap. XLII. PERSEŪ.	
Nascerea și tinerețele eroului. Medusa	163
Andromeda	169
Cap. XLIII. PELOPS ȘI PELOPIDŢ	171

LEGENDE DIN LACONIA

Cap. XLIV. DIOSCURI (CASTOR ȘI POLLUX)	173
--	-----

LEGENDE DIN CRETA

Cap. XLV. MINOS.

Europa	175
Minotaur. Dedal și Icar	176

CICLUL TROIAN

Cap. XLVI. EROȚI GRECI.

Agamemnon și Menelaos	180
Achile	181
Aiax. Diomede. Idomeneu. Nestor	183
Ulyse	184
Polyphem	184
Circe	188
Calypso	191

Cap. XLVII. EROȚI TROIENI.

Paris. Hector	194
Eneas	196

Cap. XLVIII. INCIDENTELE RĂZBOIULUI TROIAN.

Mânia lui Achile	197
Mórtea lui Hector	198
Laocoon	199
Imitațiuni literare și artistice	200

A D A O S

I. Interpretarea miturilor	204
II. Note paralele	210
III. Mitologia și Limba	227
IV. Izvóre și Imitațiuni	233
Index	243

Lecturi mitologice

	Pag.
Cele patru epoce mitice	8
Philemon și Baucis	13
Arachne	21
Amor și Psyche.	50
Phaeton	61
Răpirea Persephonei	90
Dionysos și Pirații	94
Midas	102
Descrierea Infernului	110
Legenda lui Prometeu	119
Apologul lui Prodicos	122
Muncile lui Heracle	124
Polyphem	185
Umbrele din Hades	189
Hector și Andromacha	195
Achile și Priam	198
Laocoon	199

ILUSTRĂȚIUNI

Fig.		Pag.
1	Cronos și Rhea (Museul Capitolin, Roma)	9
2	Gigantomachia (Museul din Berlin)	10
3	Zeus din Otricoli (Museul Vatican, Roma)	16
4	Hera Ludovisi (Villa Ludovisi, Roma)	19
5	Parthenon (restaurat)	22
6	Athena Promachos (Museul Capitolin, Roma)	25
7	Apollo din Belvedere (Museul Vatican, Roma)	29
8	Diana din Luvru (Museul Luvru, Paris)	33
9	Ares în răpaos (Villa Ludovisi, Roma)	37
10	Hermes de Praxitele (capul)	41
11	Hephestos	44
12	Vesta (Palatul Giustiniani, Roma)	46
13	Venus din Milo (Museul Luvru, Paris)	53
14	Thalia (Museul Vatican, Roma)	58
15	Melpomena (Museul Vatican, Roma)	59
16	Erato	59
17	Asclepios (Museul din Neapole)	71
18	Hygieia	71
19	Posidon	82
20	Ceres	92
21	Dionysos de Praxitele (capul restaurat)	99
22	Pluton	109
23	Atlas (Museul din Neapole)	127
24	Niobe (Galeria Uffizzilor, Florența)	141
25	Centaur (Museul Capitolin, Roma)	153
26	Laocoon (Museul Vatican, Roma)	202

MITOLOGIE CLASICĂ

INTRODUCERE

Mitologia coprinde istoria miturilor sau a poveștilor născute din închipuirea popórelor în pruncia lor.

Aceste tradițiuni fură basa religiunii greco-romane și ele deveniră mai târziu un izvor de inspirațiune pentru literatura și artele antice și moderne. Cunoșcerea acestor idei religioase și a legendelor mitice ne dă puțința de-a pătrunde mai adânc în spiritul poeziei și în domeniul artelor: e cheia ce ne deschide înțelegerea vieții intelectuale, morale și artistice a lumii păgâne și arată totdeodată, ce puternică influență avu imaginațiunea antică asupra geniului modern.

Aceste creațiuni ale fantasiei elenice sînt într'atâta de duióse și pline de viață, în cât au exercitat un farmec nespus în tóte timpurile. Ele sînt întipărite de acea frăgeđime de cugetare, de acea naivitate a concepțiunii, când omul primitiv vedea natura cu ochii de copil, când totul părea că-i suride într'insa, când tóte luaă formă și ființă în închipuirea lui. Abstracțiunile se însuflețiau, puterile naturei căpătau viață și înțeles, și ast-fel se închiegă acea lume fantastică, plină de încântare și de taină.

Câte în natură nu atrăgeau și nu absorbiau atențiunea omului primitiv! Căldura bine-făcătoare a sórelui, urmarea regulată a ăilelor și a noptilor, revărsatul ziorilor, răsărirea și apunerea sórelui, fețele lunei, îngănatul lumineii cu întunericul; apoi atmosfera sbuciumată de trăsnete și fulgere, de vînturii și ploii; anotimpurile cu bogata lor varietate, marea cea imensă, vulcanii cei grozavii,

munții, pădurile, văile, izvoarele — tóte aceste arătări mărețe, tainice și spâimîntătoare, se impuneau și impresionaū adinc imaginațiunea sa. Cerul, pămîntul, aerul, apa și tóte manifestațiunile naturei deveniaū puteri reale și concrete, ființe superioare, deī sau đine.

Un prisos de viață circula în tótă creațiunea și, sub pașii sprintenei imaginațiunii a Grecilor, totul arăta urma unui deū.

Poeții greci, mai ales Homer (acel «ocean nețîrmurit din care izvoraū și în care se reversaū tóte pâraiele») și Hesiod imbogățiră acest fond primitiv cu tóte plămuirile unei imaginațiunii fecunde și strălucite. Dându-se deilor o formă omenescă, ei fură apoi întru tóte asemenați cu ómenii. Li se împărtași în grad mai înalt nu numai calitățile fizice și intelectuale ale omului—înțelepciune, frumusețe, putere—dar și lipsurile și patimile omenesci: deī se iubiau și se uraū, se certaū și se împăcaū întocmai ca cei-lalți muritorī; li se dete o familie, o genealogie, etc.

Ast-fel caracterul esențial al mitologiei grecesci este *antropomorfismul*, adică plămuirea deilor după chipul și asemănarea ómenilor, îngăduindu-le însă și un grad de superioritate spre a justifica în acest mod venerațiunea și cultul pentru dînșii. Zeus, de pildă, era conceput ca un om de o minunată putere și maiestate, dar residând în mijlocul norilor carī s'adunaū la glasul lui, ținênd în mîna-ī puternică fulgerul și putênd sgudui lumea dintr'o singură clintire a capului său. Sórele nu era pentru Greci o massă inertă de foc, ci maiestosul Helios 'și încura dîlnic caii săi focoși pe bolta cerescă.

Acéstă personificare sau însuflețire a puterilor naturei și înlănțuirea lor laolaltă aū dat nascere la un șir de legende sau povești, menite a explica raporturile și ierarchia acestui complicat Panteon.

Bărbați vestiți prin isprăvile și faptele lor, binefăcătorī aī omenirii, Domni, legislatorī sau războinicī, fură ridicați la rangul de semi-deī sau eroi, povestindu-se că s'ar fi născut dintr'un deū și dintr'o muritoare. Dar chiar virtuți, pasiuni și viții fură divinizate, ridicându-li-se temple și altare. Minerva se identifică cu Prudența, Venus cu Frumusețea, iar Ecoul deveni o nimfă duiósă, care jelia pe

Narcis. Idei abstracte ca JUSTIȚIA (Dike), LEGEA (Themis), PACEA (Irene) și VICTORIA (Nike) le aflăm deja divinizate la cei mai vechi poeți greci.

Pe lângă această continuă înmulțire de zei cu formă omenescă, pe lângă această mitologie tradițională și religione oficială a zeilor olympici, Grecii și Romanii, ca toate popoarele înrudite, aveau o religione mai pură și credințe mai nobile: cultul sufletelor răposate (numite DEMONI sau MANI), religiunea morților și a focului domestic, simbolul de existență și de perpetuitate a familiei. După aceste credințe, sufletele străbunilor trăiau după moarte nevedute și ascunse sub pământ: ele deveneau genii, spirite binefăcătoare și zei (de unde inscripțiunea pe monumentele funerare: *Zeilor Mani!*), mormântul lor devenea un templu, care reclama adorațiune. În fie-care casă greacă sau romană, ardea zi și noapte focul pe un altar, ca providența familiei: foc stins și familie stinsă erau expresiuni sinonime. Această religione a familiei există mult timp alături de religiunea Statului, dar ea slăbi treptat cu înmulțirea miturilor și cu introducerea de noue divinități.

Mitologia greacă a exercitat asupra celei romane o influență atât de covârșitoare, în cât ambele se confundă aproape.

La Romani, popor de plugari, zeii erau mai toți de origine câmpenească; apoi, în loc de ființe pline de viață și de poezie ca la Greci, zeii lor erau simple abstracțiuni, cari exprimau spaimile și misterele naturei: fără genealogie, fără legende, fără forme precise. Caracterul religiunii romane era o repugnanță serioasă pentru antropomorfism și o mare pornire către abstracțiune. De aceea mitologia greacă, prin caracterul ei simpatice, prin aspectul ei încântător, reuși să transforme cu desăvârșire vechea religione vagă și prosaică a Romanilor.

În răstimpul de la Tarquiniu până la războaiele Punice mai toți zeii naționali italice fură asimilați cu divinitățile Greciei, pierdându-și caracterul lor primitiv agricol și îmbrăcând exteriorul rădător al fantasiei elenice.

Ast-fel Saturn, zeul semănăturilor, dobândi atribuțiunile lui Cronos, zeul timpului; divinități câmpenesci ca Mars și Minerva deveniră atunci identice cu Ares și

Athena. Mitologia romană, diferită la început, se confundă în acest mod cu cea greacă.

Studiul lor nu trebuie separat și, păstrând numele ȃeilor în ambele limbi, am ăăutat să le prezentăm într'un cadru comun, în același studiu.

Pentru o mai bună înțelegere, alăturăm aci tabloul paralel al divinităților greco-romane:

APHRODITA	— VENUS	HELIOS	— SOL
ARES	— MARS	HEPHÆSTOS	— VULCANUS
ARTEMIS	— DIANA	HERA	— JUNO
ASCLEPIOS	— ÆSCULAPIUS	HERACLES	— HERCULES
ATHENA	— MINERVA	HERMES	— MERCURIUS
CRONOS	— SATURNUS	HESTIA	— VESTA
DEMETER	— CERES	LETO	— LATONA
DIONYSOS	— BACCHUS	MOIRA	— PARCA
EOS	— AURORA	PERSEPHONA	— PROSERPINA
ERINYE	— FURIAE	POSIDON	— NEPTUNUS
EROS	— AMOR	SELENA	— LUNA
HADES	— PLUTON	ZEUS	— JUPITER

PARTEA ÎNTÂIA

DEI

CAP. I

ORIGINEA LUMII ȘI A DEILOR

Primele elemente. — În legendele Grecilor, primele principii divine se confundă cu elementele primitive ale universului. «Înainte de toate, dice poetul grec Hesiod, fu CHAOSUL (Spațiul gol), apoi GEA (Pământul) cu sînul ei cel larg, sprijinul etern și neclintit al tuturor lucrurilor, și în fine EROS (Amor), cel mai frumos dintre nemuritori, care pătrunde cu doru-î lînged și pe deî și pe ómenî, care îmblîndește inimile și trece peste sfaturile înțelepte.» Din împreunarea primelor doué principii divine, a Chaosului și a Pământului (la Grecî și la Romanî personificat în femea, Gea și Terra), se născură *Intunericul* (EREBOS) și soră-sa *Nóptea* (NYX); iar din acești din urmă *Aerul înfocat* (AETHER) și *Diva luminósă* (HEMERA). Atunci se creară treptat *Cerul înstelat* (URANOS), *Munții ceî mări* și *Marea cea imensă* (PONTOS).

Epoca lui Uranos. — Din unirea lui Uranos cu mama sa Gea aú provenit TITANI, divinități gingatice și adesea monstruóse, ca CYCLOPI, nisce uriași cu un singur ochiú rotund în mijlocul frunții (eraú în număr de 3: Brontes, Steropes și Arges adică Tunetul, Trăsnetul și Fulgerul personificat) și HECATONCHIRI, monștri cu 50 de capete și 100 de brațe (iarăși în număr de 3: Briareú, Kotos și Gyes), copii gróznici cari de la nascere fură urgisiți de părintele lor Uranos.

Titanii erau în număr de 12, formând mai multe perechi divine, ca: OKEANOS, părintele fluviilor, care face oceanul pământului, cu soția sa Thetys, mama oceanidelor, «nimfe cu picioare drăgălașe cari umplu pământul întreg și adâncul lacurilor»; apoi HYPERION, zeul rătăcitor al luminei, cu soția-i radiosă Theia, mama celor trei ființe dătătoare de lumină: Helios, Selena și Eos (Sórele, Luna și Aurora). În fine CRONOS cu soția sa Rhea, precum și unele personificațiuni de idei morale, ca *Legea* (THEMIS) și *Memoria* (MNEMOSYNA), cari dovedesc caracterul în parte speculativ al Teogoniei hesiodice.

Epoca lui Cronos.—Uranos înfundă pe ultimii copii născuți, pe Cyclopi și pe Hecatonchiri, în măruntaiile pământului. Gea, îndurerată, provocă pe Titanii să se ia la luptă cu părintele lor. Dar numai Cronos, cel mai tânăr și cel mai vitez, avu curajul să atace pe Uranos, să-l rănescă cu o cósă și să-l siléscă a-i lăsa lui domnia lumii.

Epoca lui Zeus.—Dar aceiași sórtă a fost rezervată lui Cronos. Și dînsul își înghiția copiii de la naștere, «căci aflate, dice Hesiod, că era ursit să fie odată învins și răsturnat de propriul său fiu». Așa făcuse cu Hestia, Demeter, Hera, Hades și Posidon. Cînd veni rîndul celui din urmă născut, lui Zeus, mamă-sa Rhea îl ascunse și prezentă lui Cronos în locu-i o piatră înfășată, pe care tatăl păcălit o înghiți. Ast-fel scăpând, Zeus fu crescut în taină de nimfe într'o peșteră și cînd se făcu mare, sili pe părintele său să scóță din pînțe pe copii înghițiți și începu împotriva-i lupta grozavă, care făcu din Zeus la rîndul său stăpînul lumii ceresci.

Titanomachia.—Acéstă luptă crâncenă între copiii lui Uranos și ai lui Cronos, între Uraniđi și Croniđi, se numi TITANOMACHIA. De zece ani de cînd cei dintâi așezați pe muntele Othrys și cei d'al doilea pe Olymp duceau o luptă înviersunată, care părea a nu se mai sfirși. Izbînda veni numai, cînd Zeus scóse din adîncul pământului pe monștrii uriași cei infundați de Uranos, pe Cyclopi și pe Hecatonchiri, și cu ajutorul lor reîncepu lupta. Înarmați cu stînci enorme, vuetul încăerării lor răsătea cerul, pământul și marea. Zeus însuși asviria mereu fulgerele-i nimicitoare, făurite de acei monștri: «Pămîn-

tu cel frumos, dice Hesiod, arde înfiorându-se; pădurile cele întinse se aprind, totul clocotesc: pământul întreg, apele Oceanului și marea cea nemărginită; în jurul Titanilor se respândesc un fum năbușitor și un aer înflăcărat; privirile lor semete sînt orbite de lucirea fulgerelor. Focul ajunge până în Chaos; după ceea ce vedeau ochii și aușiau urechile, s'ar fi dis că pământul și cerul se amestecau laolaltă, unul sguduit din temelie și celălalt prăbușindu-se, așa de mare era vuetul bătăliei dată de zei!»

Titanii învinși fură închiși în TARTAR, «o prăpastie subpămîntenă cu porțile de fier și cu pragul de aramă, despărțată de Hades cât cerul de pămînt;» în opozițiune cu *Olympul*, partea superioară și luminosă a lumii, rezervată de acum înainte zeilor învingători, Cronișilor sau fiilor lui Cronos.

Gigantomachie. — Unii poeți vorbesc și de o GIGANTOMACHIE adică de o luptă între Zeus și Giganții, copiii ai pămîntului, născuți din picăturile de sânge vîrsat de Uranos după lupta-î cu Cronos. Ei se încercară să ia cerul cu asalt, grămădind muntele Ossa pe Pelion. Ajutat de toți cei-lalți zei, Zeus răpuse pe Giganți, cari împărtășiră sorta Titanilor.

Zeus, devenind stăpînul lumii, împărți domnia cu frații săi, rezervând sie-și Cerul, lăsând lui Posidon Marea și lui Hades Tartarul (Pămîntul rămînînd neutru). Înainte însă de a se bucura de liniște, el mai avu să susție o luptă înfricoșată cu TYPHOEUS, monstru cu 100 de capete de balaur, dar Zeus îl dovedi cu fulgerele sale și-l închise sub muntele Etna, unde 'și arăta urgia vîrsînd mereu foc și pară.

Cronos italic. — Mitologia romană nu cunoscea la început nici un zeu ca părinte al lui Jupiter; mai târziu Cronos fu identificat cu SATURN, veche divinitate italică a semănăturilor, pôte fiind-că Cronos era reprezentat cu o cósă în mână și fiind-că serbătorile lui aveau orecare asemănare cu ale lui Saturn, așa numitele *Saturnalii*, cari se serbau în fiecare an timp de o săptămână, la finele lui Decembre: timp de pace și de egalitate, când execuțiunile erau amânate și când robii mâncau la masă cu stăpîniî lor. Se povestea adică că, răsturnat de Jupi-

ter, Saturn găsise un adăpost în Lațiu, unde domnia regele italic JANUS, divinizat mai târziu și reprezentat ca zeu cu două fețe, una privind la răsărit, iar alta la apus, și căruia era consacrată prima lună a anului, Ianuarie.

Cele 4 epoce mitice. — Sub domnia lui Saturn omenii se bucurau de un véc de aur, trăind în pace și în frăție, după care urmâ un timp de vrajbă și de nenorocire. Față cu miseria prezentului, omului îi place să transpore, într'un trecut îndepărtat, fericirea ideală, după care ar fi urmat o degenerare treptată, simbolizată prin numele celor 4 metale, aurul, argintul, arama și fierul. De aci legenda celor 4 vârste ale omenirii, atât de frumos povestită (după Hesiod) de poetul roman Ovidiu.

Vârsta de *aur* se născu cea dintâi. Ea păzia de bună voie dreptatea și buna credință, fără să aibă trebuință de legi și de judecători; pedepsele și frica îi erau necunoscute; hotăriri amenințătoare nu se vedeau săpate în aramă și o mulțime rugătoare nu tremura dinaintea judecătorilor: omenii trăiau în pace fără ajutorul lor. Toporul nu smulsese încă pinul din munți spre a-l arunca pe câmpia lucie să cutreere o lume străină: omenii nu-și cunoscneau de cât hotarul lor. Șanțuri adânci nu împrejmuiau cetățile; nu aușia nici trîmbiți nici țimbele; nu vedeai nici coifuri nici săbii, iar popoarele, trăind în liniște și pace, fără oștiri, se bucurau de odihna cea mai fericită. Pământul însuși, neatins de greblă și nebrăzdat de plug, da de la sine toate ródele. Mulțumiți de hrana ce o producea nesilit, omenii culegeau pome, córne și fragi din munți, mure de pe măceșii spinoși și ghinde ce cădeau din arborele cel mare al lui Jupiter (stejarul). Pe atunci domnia o primăvară vecinică, iar zefirii cei lini îngânau cu dulcele lor adieri florile născute fără semînță. Pământul nearat da îndată seceriș și ogorul neîmprospetat cărunția sub spice bogate. Aci șerpua în râuri de lapte, dincolo páraie de nectar, iar mierea cea bălaie picura de pe verdele tufan.

După ce Saturn fu aruncat în negrul Tartar, lumea trecu sub domnia lui Jupiter. Vârsta de *argint* începe, o vîrstă mai rea de cât cea de aur, dar mai bună ca cea de aramă. Jupiter scurtă lungimea vechii primăveri și anul se împărți în patru anotimpuri: iarna, vara, tóamna cea schimbăciosă și primăvara cea scurtă. Aerul se aprinse întăia óră de călduri mistuitoare, iar apa, înghețată de vînturi, se prefăcu în sloiú. Atunci, pentru întăiași dată, căutară omenii adăpost: casele lor fură peșterile, crîngurile stufose și crengile împletite ale arborilor. Atunci, întăia óră, semînțele de grâu fură îngropate în brazde lungi, iar boii gemură sub povara jugului. După aceste două vârste veni vîrsta de *aramă*, a cării fire era sêlbatică și gata de lupte crâncene, dar nu era încă nelegiuită.

Vârsta din urmă a fost cea de *fier*; tóte făr' de-legile deteră năvală în acest véc ticălos. Atunci fugiră departe rușinea, adevêrul, buna credință, iar în locul lor veniră înșelăciunea, viclenia, trădarea, sila

și păcătoasă lăcomie de avere. Corăbierul 'și lăsa pânzele în voia vînturilor, ce nu le cunosea încă bine; iar catartele, după ce steteseră multă vreme pe vîrfurile munților, înfruntară valurile necunoscute. Plugarul prevădător 'și hotărnicii ogorul pe pămîntul, ce până atunci fusese al tuturor, ca aerul și lumina. Nu era de ajuns, că pămîntul măninos dădea seceriș și hrană trebuincioasă; ómenii pătrunseră până în măruntaiile lui și scóseră din ele comorile, ce le ținea ascunse pre lângă umbrele Styxului, comori cari sînt tot atâtea îmboldiri la rele. Fierul ucigaș și aurul și mai vinovat se iviră; veni și războiul, care se luptă cu ajutorul amîndurora și care cu o mână sângerósă izbesce armele răsunátore. Lumea trăiesce din jafuri. Un óspete se teme de altul și socrul de ginere; unirea este rară între frați; bărbatul urzesce mórtea soției sale și soția pe a bărbatului ei. Grozavele mame vitrege amestecă otrăvuri ucigașe. Fiul caută să afle dinainte sfîrșitul vieții tatălui său. Pietatea zace învinsă și fecióra Astrea (Justiția) părăsesce cea din urmă dintre ȕei pămîntul stropit cu sînge.

Representațiunî artistice. — Pe vechile monu-
mente figurate Cronos e rare-orî reprezentat. De obicei

Fig. 1.

e înfățișat cu figura tópană și sprîncenată, cu capul acoperit pe dinapoî cu un vél și cu o mică cósă în mână. În Museul Capitolin din Roma se conservă un basso-relief (fig. 1), care reprezintă pe Cronos ședînd și pe soția sa Rhea în

pacióre oferindu-î ceva înfășiat, ce dînsul apucă cu mîna dréptă: e păcálélă cu piatra în locul lui Zeus celui de curînd născut.

Între operele de artă s'au conservat multe picturî pe vase și reliefe în marmură, ce reprezintă cutare sau cutare scenă din gigantomachie. La început, figura gigantilor nu se deosebia de a ȕeilor și de a eroilor; de la epoca alexandrină însă, li se înlocui piciórele cu doi șerpî. În

grupul reprodus (fig. 2) după un basso-relief pe un altar al lui Zeus din Pergam (ađi în museul din Berlin), se vede Zeus cu vulturul în mâna stângă și cu fulgerul în

Fig. 2.

cea dréptă, în momentul de a trăsni pe unul din giganți, pe când la stânga un altul, deja trăsnit, se ridică cu a-nevoie de jos cu gândul de a-ı cere îndurare.

Clasificațiunea țeilor. — Divinitățile Panteonului elenic se impart de obicei în 3 mari grupuri:

DEI CERULUI, în frunte cu ZEUS, părintele țeilor, și cu HERA, sora și soția sa, din cari s'aú născut ARES, țeul războiului, și HEPHESTOS, țeul focului. Zeus a scos din creerii seı pe ATHENA, țeita înțelepciunii și a născut cu Leto pe APOLLO și pe ARTEMIS, Sórele și LUNA; cu Maia, pe HERMES, vestitorul țeilor; cu Diona, pe APHRODITA, țeita iubirii și a frumuseții. Celelalte divinități cerești fură Themis, personificarea legii, și HESTIA, țeita căminului domestic.

DEI APELOR și anume: Nereus, țeul vechiu al mării, căruia urmă Posidon, fratele lui Zeus; apoi Okeanos, părintele fluviilor.

DEI PĂMINTULUI erau: Gea, soția lui Uranos și Rhea saú Cybela, mama țeilor și soția lui Cronos; apoi DEMETER, țeita secerișului și fiică-sa Persephona, soția lui

HADES, fratele lui Zeus și deul infernului; în sfârșit, DIONYSOS, fiul lui Zeus și al Semelei, deul viței.

Mai prejos de Deși sînt EROII sau *Semi-dei*, cari ocupă locul intermediar între deși și între oameni.

CAP. II

ZEUS—JUPITER

Caracterul seŭ fizic. — Țeul suprem al lumii era pentru Greci ZEUS și pentru Romani JUPITER. Numele însuși înseamnă «cerul luminos» și diferitele atribuțiuni ale lui Zeus derivă toate din această concepțiune de Țeu cereșc: el aduna și împrăștia norii (de unde epitetul homeric «adunătorul de nori»), făcea să tune și să fulgere, și în mânia sa svîrlia cu drépta-î puternică trăsnetul nimicitor; pe de altă parte, tot el trimitea plóia binefăcătoare să inrodéscă pămîntul (Grecii Țiceau «Zeus plouă»). La aceste atribuțiuni se rapórtă și *Egida* saŭ scutul Țeului, făcută din pielea caprei Amalthea și împrejurată cu șerpî, în mijlocul căreia Zeus întepenise îngrozitorea față a Medusei.

Caracterul seŭ moral. — După aceste atribuțiuni fizice ale Țeului suprem vin cele morale. El a fost numit «Părintele Țeilor» (Jupiter înseamnă «Părintele Joie») și recunoscut ca autoritatea lor supremă, ca Țeul prin excelență. Într'însul residă întelepciunea și, atot-puternic, el singur între toți Țeii, lucréază în tótă libertatea, voînța sa nefiind îngrădită de cât de neînduplecata putere a Destinului. Ca stăpânul lumii și păzitorul ordinii în univers, el locuesce în Olymp, înconjurat de toți ceilalți Ței: în acel locaș domnesce o primăvară și o lumină eternă și acolo Țeii trăiesc o viață fără de mórte.

Raporturile sale cu ómenii. -- Zeus este tot deodată Părintele ómenilor și dînsul le împarte bunurile și relele: «Țeii torcënd destinele sirmanilor muritorî, au vrut ca ómenii să trăiască în trude și numai dînșii să fie lipsiți de griji. Două butóie staŭ la pragul locuinței lui Zeus și ele sînt pline de tóte darurile: într'unul sînt bunurile și într'altul relele. Și Zeus tunătorul, amestecând darurile,

trimite unuia bine și altuia rău. Iar cel ce a avut parte de daruri rele cade pradă ocarei: fómeea blestemată îl róde pe pămîntul cel mános, el rătăcesce necinstit de ȕei și necinstit de ómenii.»

Eiind-că jurámîntul contribue mult la păstrarea ordinii, în calitatea-í de chezaș al jurámîntelor (*Deus Fidius* la Romaní), Zeus pedepsia pe sperjuri. El avea sub paza sa pe cerșetori și pe călétori, cari cereau ospitalitate (ca Zeus *Xenios*): un óspete era un trimis al cerului, un protejat al lui Zeus, care, coborîndu-se printre muritori, rêsplátia cu prisos sufletele primitóre de străini și pedepsia cu asprime pe ómenii ceí nelegiuți. Ast-fel a prefăcut în lup pe LYCAON, regele Arcadieí, care îi adusese la masă corpul unui copil, și înecase prima generațiune într'un potop, din care nu scápá de cât o singurá pereche de ómeni, Deucalion și Pyrrha.

Philemon și Baucis. — Frumósa legendá despre Philemon și Baucis, povestită în versuri duióse de Ovidiú, e menită să confirme acéstá rêsplátá dumneȕească a ospetiei darnice și să dovedească în același timp puterea nemárginitá a ȕeilor.

Nu departe de muntele Frigiei se afla un lac, odinórá țera populată, iar acuni adápostul pescáreilor și lișitelor. Zeus cercetá aceste locuri sub chip de muritor, întovărășit de Hermes lipsit de aripí. Ei se duserá în sute de case, cerénd ospetie, și tóte îi respinserá.

Una singurá, o colibá acoperită cu paie și stof, îi primi.

Acolo betrâna evlaviósa Baucis și unchiașul Philemon s'áú unit în tinerețele lor și tot acolo áú îmbetrânit împreună. Umilița le ușurase povara sáráciei. Locuitorii ceresei abia trecurá pragul bordeiului și Baucis îi îmbiá să se odihnéscá, aședându-se pe o laviță; apoi aprinȕend focul cu vréscuri smulse din acoperiș, ea gáti o fierturá de legume, pe când Baucis bága în apa fierbinte o felie de slăniná. În vremea aceea unchiașul se puse la vorbá cu óspetii sêi, cari își încáldirá piciórele cu apă încropită. Apoi ședurá cu toții pe o rogojiná în mijlocul bordeiului și harnica babá le așternu masa și le aduse bucate și vin. Dar urciorul golit se umplea de la sine și vinul sporia în loc să scaȕá. La vederea acestei minuni, betrânií unniți și sfióși se rugará ȕeilor să le ierte sáracul óspet: «Da, sîntem ȕei, rêspuuserá ei, vom pedepsi nelegiuirea vecinilor voștri, numai voi veți fi ferii de ori-ce rău; dar lásati acest bordeiú și urmați-ne pe virful acestui munte.»

Ajunși acolo tárș-grápiș, privirá înapói și vedurá tot satul confundat în baltá. Numái bordeiul lor rêmăsese locului și pe când se miraú de acea minune și plángeau sórta vecinilor, acea colibá strimțá se prefácu într'un templu: stîlpi împodobiți se înáltau în locul fur-

cilor, stuful se făcu aur și îngrădirea se pardosi cu marmoră. Atunci Părintele ȝeilor le grăi ast-fel: «Tu, unchiaș iubitor de dreptate, și tu, femeie vrednică de un asemenea bărbat, spuneți: ce doriți?» Bătrânii schimbară câteva vorbe și Philemon tălmăci dorințele lor comune: «Cerem să fim preoții și păzitorii templului vostru și fiind-că ne-am petrecut vécul în unire, acelaș cês să ne ia pe amîndoi, ca să nu vęd rugul soției mele, nici să fiu înmormîntat de dînsa.» Dorințele lor se împliniră și bătrânii păziră templul tótă viața. Intr'una din zile, pe când, înaintați în vîrstă, își povestiau, ședënd pe treptele templului, întîmplarea acelor locuri, Philemon și Bauois se pomeniră schimbându-se în frunțe și ramuri, și o scórță rece îi înfășură încet-încet. Cât timp putură vorbi, își spuseră vorbe gingașe de despărțire și gurile lor dispărură sub tufișul ce-î acoperi.

Legendele despre Zeus.—Zeus erea fiul lui Cronos (de unde epitetul homeric de *Cronion*) și al Rheei, care viclenesce îl scăpă de cruđimea tatălui seú. El fu crescut apoi tainic într'o peșteră din insula Creta de nimfa Adrastea, alăptat fiind de capra Amalthea (al cării corn deveni apoi *Cornul îmbelșugării*) și hrănit cu ambrosia adusă de porumbițe de dincolo de Ocean; și ca vaietele copilului să n'ajungă la auđul lui Cronos, Cureții saú preoții Rheei izbiau laolaltă pavezele lor. La vîrsta de un an, veni în ajutorul părintelui seú răsturnat de Titanii, pe cari îi trăsni cu fulgerele sale.

Legendele, diferite după localități, povestiau mai departe că, făcëndu-se mare și puternic, Zeus îndrăgi mai multe ȝine și femei muritoare, provocând ast-fel gelosia soției sale legitime Hera. Mai întăi avu de soție pe oceanida METIS, pe care înghițind'o scóse din creeri, frumósă și înarmată, pe Pallas Athena; apoi avu cu DIONA pe Aphrodita, cu MAIA pe Hermes, cu DEMETER pe Persephona, cu MNEMOSYNA pe Muse, cu LETO pe Apollon și pe Artemis: iar cu HERA, sora și soția-î totdeodată, avu pe Ares și pe Hephestos. Zeus îndrăgi apoi mai multe femei muritoare și, silit de gelosia Herei, se ascundea sub diferite forme. Ast-fel, sub chip de taur, răpi pe feniciană EUROPA, mama judecătorilor infernali Minos și Radamante; luând apoi chipul regelui teban Amphitryon, se furișă în palatul seú și amăgi pe soția sa ALCMENA, mama lui Heracle; în fine, ca o plóie de aur, se introduse la DANAE, mama eroului Perseú.

Cultul seú. — Ca ȝeu universal al Greciei, cultul lui Zeus pan-elenic se întinse în tóte provinciile Heladei. Dar unele localități dobîndiră o importanță deosebită și

între tóte cea mai veche era Dodona, cetate în Epir. Acolo era o pădure de stejari bătrâni, ale căror frunze bătute de vînt șopteau tainic oracolele divine, talmăcite apoi de preoți. Cel mai vestit centru pentru cultul lui Zeus deveni însă cetatea Olympia în Elida, unde la fiecare 4 ani (interval de timp numit *olympiadă*) se adunau Grecii din tóte provinciile spre a sêrbători Jocurile olympice în onórea ȃeului.

Jupiter.—La Romanii, JUPITER era întru tóte identic cu Zeus, cît privește atribuțiunile sale fizice. Cu dînsul se confundă la început ȃeul TERMINUS, care păzia hotarele ogórelor. Mai târziu se adaoșe și caracterul moral de ȃeu suprem al lumii. El purta epitetele de *Optimus Maximus* adică «Prea bun și Prea mare», avea un templu pe muntele Capitolin și în onórea lui se instituire spectacole și jocuri, așa numitele *Ludi Romani*, cari se compuneau dintr'un sacrificiu și un ospet, apoi de jocuri executate în circ.

Representațiunii artistice.—Figura lui Zeus-Jupiter o întăluim des în operele literare și artistice. Celebră e descrierea lui Homer: «Fiul lui Cronos și pléca negrele-i sprîncene în semn de aprobare, cóma-i plină de ambrosie undulează pe capu-i nemuritor și marele Olymp se cutremurá.» Din aceste versuri ale străvechiului poet s'a inspirat genialul sculptor grec Phidias spre a săpa în aur și în fildeș cea mai mărétă imagine a lui Zeus Olympios. Acea statuă colosală, capodoperă a artei grecești, obiect de admirațiune a întregii anticități, s'a pierdut (dar ea exista încă în templul din Olympia la sfîrșitul sec. IV d. Cr.). O descriere însă destul de precisă s'a conservat de călătorul grec Pausanias: «Șede pe tron ȃeul, lucrat de aur și de fildeș; pe cap pórtă o cunună, ce imită frunzișul de măslini. În mîna dréptă ține o Victorie și dînsa de aur și de fildeș, cu cordéle în mîna și pe cap cu o cunună. În mîna stîngă a ȃeului se află un sceptru, înflorat cu tot feluri de metaluri; pe d'asupra lui stă aquila. De aur sînt și încălțămintele ȃeului și mantia lui; pe acel veștmînt sînt închipuite animale și flori de crin. Insuși tronul este o împeștritare de aur și de pietre scumpe, o îmbinare de abanos și de fildeș... (trad. ODOBESCU). Se povestea că, după ce Phidias și terminase opera, el se rugă lui Zeus să-i arate un semn

de mulțumire și deul svîrli fulgerul prin acoperișul des-

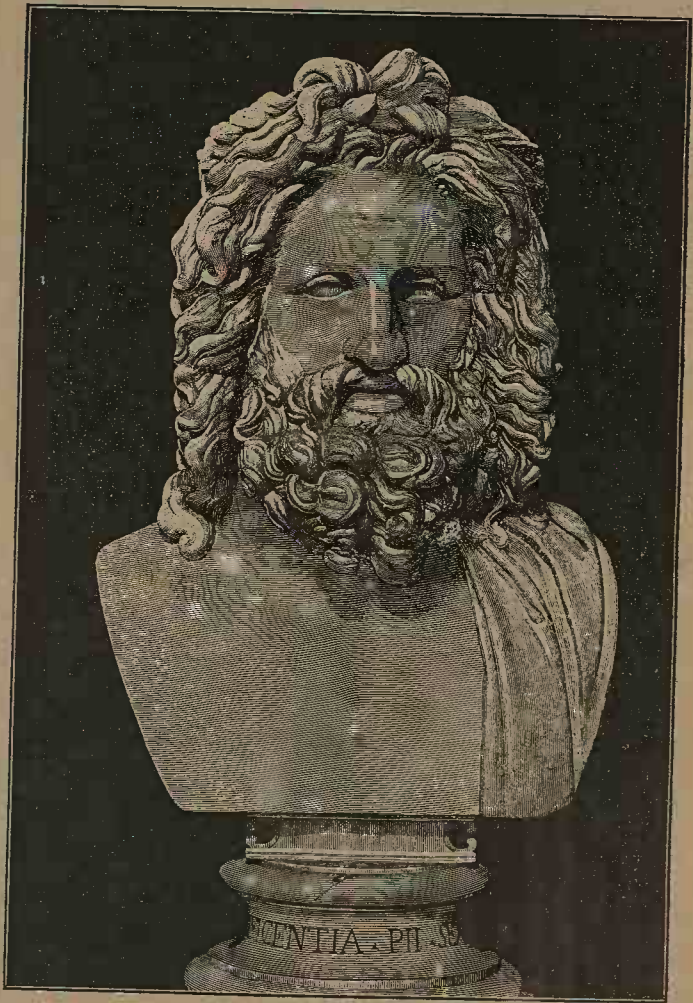

Fig. 3.

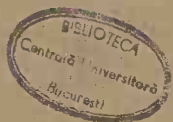
chis al templului, trăsînd lespeda pavimentului chiar dinaintea chipului seî. «Duceți-vă la Olympia, îndemna

Epictet, ca să vedeți opera lui Phidias și să priviți ca o nenorocire de a muri înainte de a fi vădută.»

Tipul ideal, fixat de Phidias, fu modificat de artiștii posteriori, cari tindeau la o perfecțiune mai mare în amănunte. Ast-fel este bustul de marmoră, numit *Zeus din Otricoli*, așî în Vatican, (fig. 3). Cîma cea bogată, ce se ridică pe frunte și se coboră de ambele laturi, dă feței un aspect maiestos, pe cînd gura ușor deschisă și trăsurile senine ale fisionomiei trădeză o dulce blîndețe.

Atributele lui Zeus sînt: fulgerul în mîna-î dreaptă și sceptrul în cea stîngă; apoi vulturul, împăratul paserilor; une-orî capul seî portă o cunună de stejari, arborele seî consacrat.

147.207

CAP. III

HERA — JUNO

Caracterul ei fizic.—Fiică mai mare a lui Cronos și a Rheei, sora și soția lui Zeus, HERA era divinitatea femeiască a cerului și atributele ei corespundeau întocmai cu ale lui Zeus: și dînsa deslănțuia furtunile, și dînsa era Dómnă cerului. Ea avea însă o fire artăgósă și legendele povestesc adesea certurile perechii divine; căci, gelósă și răutăciósă, ea persecuta cu învierșunare pe femeile iubite de Zeus și pe copiii lor. Așa schimbă dînsa pe Io în vacă și o dete în paza lui ARGUS cel cu o sută de ochi; dar Hermes rēpuse pe acel paznic neîndurat și scăpă pe nenorocita femeie.

Caracterul ei moral.— Dar caracterul ei moral covirși pe cel fizic. Hera era venerată ca modelul femeii credincióse, ca tipul soției divine, în fine ca protectórea cásătoriei și a maternității: fiica ei LITHYA era chiar divinitatea nascerilor.

Cultul ei.—Légănul cultului Herei era cetatea Argos și în templul d'acolo s'afla frumoasa și scumpa statuă a deitei, făcută de artistul grec Polycleț, în aur și în fildeș, ca și statua chriselefantină a lui Jupiter Olympianul de Phidias. Artistul nimerise admirabil imaginea ideală a Herei, deita cu brațele albe și cu ochii de juncă, cum o numesce Homer: Hera, ședēnd pe un tron înalt, ținea în mână o rodie, simbolul fecundității și un sceptru în vîrf cu un cuc, pasērea primăverii; pe cap purta o diademă, pe care erau lucrate în relief imaginile Charitelor și ale Horelor.

Juno.—La Romani, Hera se identificase cu JUNO, protectórea matronelor romane, pe cari le ajuta în tóte momentele vieții. Serbătórea ei principală se numia *Matronalia* și se ținea la 1 Martie. Dintre epitetele romane ale

deiței amintim pe *Juno Moneta*, invocată din recunoștință pentru sfaturile date Romanilor într'un război și care mai târziu fu confundată ca o protectoare a monezelor. Juno era și deița națională a întregului popor roman și ei îi erau consacrate faimoasele gâsce din Capitoliu, cari, prin strigătele lor, ar fi scăpat Roma de invasiunea Galilor.

Reprezentări artistice. — Dintre statuetele deiței cea mai desăvârșită, afară de aceea a lui Polyelet mai sus amintită, pare a fi bustul colosal al *Herei din villa Ludovisi* (fig. 4), adevărat tip de frumusețe feminină, plină de grație și demnitate, pe care Götthe obicinuia s'o compare cu un cântec al lui Homer: capul de un oval perfect e încununat cu o diademă bogată, përu-i împletit cu artă încadrăză o frunte înaltă și nobilă, fața e liniștită, gura serioasă, bărbia pronunțată și ochii mari anunță pe regina nemuritoare de o frumusețe incomparabilă, sora și soția glorioasă a puternicului Tunător.

Fig. 4.

CAP. IV

PALLAS ATHENA — MINERVA

Caracterul ei fizic.—Se povestea, că PALLAS ATHENA eșise gata înarmată din creerul lui Zeus și că la nascerea ei natura întregă se sguduise. «Zeus cel dibaciū la sfat, cântă un imn homeric, o născu din capul său venerabil, acoperită totă cu arme războinice, cu arme daurite și strălucitoare. La această vedere, toți deii fură coprinși de uimire și de respect. Deodată ea s'avîntă repede din capul deului purtător de egidă, învîrtind în mîna-î o lance de oțel. Marele Olymp se sgudui adînc de acel aprig avînt al deitei cu ochii scînteetori: pămîntul răsună grozav, marea se clăti și valurile-î întunecate se ridicară. Pe cer fiul cel strălucit al lui Hyperion 'și opri în loc telegariî ceî sprinteni la picior, până ce fecióra Pallas Athena luă armele divine de pe umerii ei nemuritori.» Născută cu armele în mîini, Athena era în primul rînd o divinitate războinică. În această calitate, ea purta epitetele de *Promachos* adică luptătórea și de *Hippia* sau îmblînditóre de cai (cum figuréză pe frontonul Parthenonului), și era considerată ca inventátórea trîmbiței și a flautului.

Medusa.—În calitate de deită războinică, ea purta ca arme, într'altele, coiful, paveza și egida, avînd în mijloc capul nenorocitei MEDUSA. Acesta fusese, după legendă, o mândră fecióra, care cutezase să se compare în frumusețe cu Athena și deita 'și răsibunase cumplit: șerpî îi înlocuiră pèrul și solzi îi s'alipiră de cap, iar privirea-î gróznică împetria pe orî-cine se uita la dînsa.

Nike.—În relațiune intimă cu Pallas Athena era NIKE, personificarea victoriei, cu care une-orî se identifică. Acestei divinități triumfátórea Atenienii îi închinară pe latura stîngă a Acropolei un templu grațios, dis «Nike

Apteros» adică Victoria lipsită de aripă, așa închipuită ca să nu pōtă părăsi niciodată cetatea. Victoria ținea o rodie în mâna dreaptă și un coif în cea stângă. La Romani deita VICTORIA era foarte venerată. Artă greco-romană o reprezenta intraripată cu o ramură de curmal sau cu o cunună de dafin.

Caracterul ei moral.— Athena era în același timp deita înțelepciunii și protectōrea artelor pacifice. Ea reprezenta inteligența, ce conduce pe omeni în război și în pace. Spre deosebire de Ares, deul luptelor brutale, ea insuflă porniri mai domole și stratageme istețe. De aceea jōcă un rol însemnat în Iliada, epopeea războinică a Greciei. Pe când Zeus privesce din piscurile Olympului luptele de sub zidurile Troiei, Athena se pogōră în mijlocul războinicilor, protejând pe uni din eroi ca Achile, Diomede, Ulysse. Când Titani vor să ia cu asalt cerul, Athena vine în ajutorul lui Zeus și, acoperită cu egida și înarmată cu o lance, ea se luptă alătura de părintele ei.

Athena, deita păcii. — În timp de pace, Athena este protectōrea cetăților și a țărilor (numită atunci *Poliās*), favorisēză cultura, inventēză pentru om lucrurile cele mai folositoare vieții (ca plugul, războiul de țesut etc.) și îl învață artele și industriile.

Arachne.— Legenda despre ARACHNE, atât de frumos povestită de Ovidiu, se rapōrtă la Athena în calitatea-i de țesōtore divină (*Ergane*).

Arachne era fiica lui Idmon din Colophon, care scia să vāpsescă lâna în purpură. Ea se făcuse faimōsă în țara ei, în Lidia, pentru marea ei dibăcie ca țesōtore și cusătorēsă: pânza de sub degetele ei era mōle ca un nor și parcă colorată de natură. Se șica că Athena însași o învățase, dar, în deșertăciunea ei, Arachne se credea mai presus de cât deita și hotări să se ia la întrecere cu dînsa. Athena i se înfașșă mai întâi sub chip de babă cu toiagul în mână și o sfătuie să se lase de gândul ei semeț; dar fata înfumurată rise și răspunse, că nu se teme nici chiar de deita însași. Atunci Athena îi s'arată deodată sub adevăratul ei chip și luptă începe. Minuni de artă es de sub degetele lucrătōrelor îndemănatice. Pallas cōse pe o pânză daurită lupta-i cu Posidon pe Areopag pentru domnia Atenei: deii șed împrejurul lui Zeus, Posidon izbesce cu furca-i pămîntul, din care ese calul; iar deita, înarmată cu pavēza și lancea, cu coiful și egida, izbesce și dînsa pămîntul și deii uimiți vād rēsărind măslinul cel galbuii cu rōdele sale. Tōte acestea le brodase Atena, iar Arachne în-

fățișă, la rîndul ei într'un șir de cusături, amozurile ȃeilor, răpirea Europei, pe Leda, Alcmena, Danae, Mnemosyna și brodase de jur împrejur un chenar aburos cu un amestec potrivit de iedere și flori. ȃeița, de ciudă că nu putea găsi nici un cusur acelei pânze minunate, o rupse și prefăcu pe nenorocita țesătoare într'o insectă, ce-i pōrtă numele (păiajin se ȃice grecesce *Arachne*).

Cultul ei. — Cultul Athenei era fōrte respândit în Grecia, dar mai ales în cetatea ce-i pōrtă numele, în Atena. O legendă ateniană povestia că Posidon, ȃeul mării, disputase ȃeiței posesiunea cetății și că Zeus hotărîse să fie a aceluia, care va face orașului darul cel mai folositor. Atunci Posidon, izbind pămîntul cu tridentul seū, făcu să ȃsă un cal ager și încordat; iar Athena făcu să rēsără un pom verde și stufos, smochinul. Acesta păru ȃeilor un dar mai folositor omenilor și domina cetății rēmase a ȃeiței, care îi și dete numele ei.

Parthenonul. — Pe Acropole s'afla PARTHENONUL, templul grandios al Athenei *Parthenos* (epitet care, ca și *Pallas*, însemnăză grecesce «feciōră»), împodobit cu sculpturi din dalta lui Phidias și unde trona celebra statuă a ȃeiței (fig. 5).

Fig. 5.

Partheonul, adică locuința Feciorei (statua Athenei ocupând sanctuarul templului), cel mai celebru monument arhitectonic al anticității, a fost zidit sub Pericles pe Acropole în marmură pentelică de arhitectii Ictinus și Callicrat sub înalta direcțiune a lui Phidias (447 — 437). Mai târziu fu prefăcut de Bizantini într'o biserică a sfintei Feciore, iar sub Turci, Partheonul servi de gîmie. Când cetatea Athenei fu impusurată de Venețieni (1687), o ghiulea cădu în prăfăra așezată în Partheon și tot mijlocul templului sări în aer. De la 1801—1814 lord Elgin transportă o parte a sculpturilor la Londra, unde s'afli și acum la British-Museum. Astăzi clădirea mărətă, deși în ruină, are totuși încă un aspect impunător: o parte din sfărămăturile ei s'au întrebuițat pentru edificii moderne, iar prețioșele-i ornamente sculpturale sînt parte împrăstuate în diferite muzee, parte grozav ciuntite. Să dăm o idee de acea bogăție plastică, în mare parte restaurată. Pe frontonul oriental figură nascerea Athenei, iar pe cel occidental deita după victoria-i împotriva lui Posidon. Pe metope era reprezentat, la răsărit, lupta Titanilor: Athena repeșindu-se la luptă; la sud, Centaurii și Lapișii: Atenienii cu Theseu vin în ajutorul lui Pirithous; la apus: victoria lui Theseu în contra Amazonelor; la nord, dărămarea Troiei cu alușuni la înfrîngerea Persilor. Pe frisă, procesiunea Panatheneelor: șir lung de figuri admirabile, căiăreți, conducători de care, victime duse la altar, femei și feciore purtând uneltele de sacrificiu...

Afară de acest splendid sanctuar, Athena Polias mai avea un alt templu, *Erechtheion*, consacrat în același timp și lui Posidon: într'însul s'afli imaginea de lemn a deitei (numită *xoanon*) ce se credea cădută din cer. Și acest templu, ca și Partheonul, a trecut prin cele mai curioșe transformări: el a servit mai târziu ca biserică și apoi ca arsenal sub Turci.

Panathenee.—Venerațiunea Atenienilor pentru deita lor tutelară se manifesta splendid în serbătorile PANATHENEAE, celebrate în al treilea an al fie-cării olympiade, în onórea Athenei Pallas. Atunci, pe lângă jocuri gimnastice, încurări pe jos, alergări de cai și de care, concursuri musicale și poetice, se făcea în ultima zi o procesiune solemnă, la care luaș parte reprezentanți din tóte triburile atice și din tóte clasele societății. Feciore alese purtaș mantia cea albă (*peplos*) a deitei, țesută de ele, la Acropole, unde îmbrăcaș vechea statuă de lemn a Athenei. Alaiul se compunea din bătrâni și bătrâne purtând ramuri de mășlin, războinică călare, flăcăi și fete (canefore) purtând în coșuri prinóșele de sacrificiu, servitóre încărcate cu ibrice și cu jețuri, iar în frunte pașiaș preoții tărînd victimele oferite de metropola și de coloniș. Intregul acest cortegiș figuréză pe admirabila frisă a Par-

thenonului. Sărbătorile se terminaū cu o ecatombă și cu un ospet.

Minerva.— La Romanī, MINERVA fu din capul locului deīta înțelepciunii și de aceea fu de timpuriū identificată cu Pallas Athena. Dar Minerva conservă mult timp caracterul exclusiv de divinitate pacinică, protectorea artelor și a sciințelor ca și a industriei casnice: numai târdiū, și prin analogie cu Athena, Minerva dobīndi și un caracter războinic. În onōrea ei se celebraū la Roma, mai ales în Martie, sărbătorile de 5 zile numite *Quinquatrus*, la cari luaū parte tōte profesiunile liberale, oratori, artiști, medici, mai ales școlari și profesori (cari primiaū atunci onorariul lor sau *minerval*): tot atunci se dedeaū și lupte de gladiatori.

Paladie.—Primele imagini ale Athenei Pallas fură de lemn și, sub numele de PALADIE, se veneraū ca o garanție și ocrotire a cetății în contra dușmanilor ei. Se scie că Troienii pierduseră orī-ce speranță de scăpare, când paladiul le fu răpit viclenesce de Greci. Și la Roma, în templul Vestei, se conserva un asemenea paladiū «zalogul mântuirii romane și al patriei.» Până astăzi vorba *paladiū* s'aplică lucrurilor, ce sīnt o garanție și o ocrotire pentru existența unei națiuni.

Reprentațiunii artistice.—Phidias, care a creat tipul Zeus Olympios, a compus și minunata statuă a Athenei Parthenos. Deīta sta acoperită cu lunga ei tunică, avēnd pe piept egida cu capul Medusei; în partea de dinainte a coifului se vedea un stinx și pe de lături sriptori; mâna drēptă purta o Victorie înaripată și cea stângă ținea lancea dealungul corpului, pe când la picioarele statuei, se incolăcia șerpele consacrat deītei, iar pe jos era pavēza, pe care era sculptată o luptă de Amazone (unde figuraū Pericles și Phidias) și o gigantomachie. Reliefurile basei reprentaū nascerea Pandorei în prezența a douē-deci de divinități. Tōte părțile gōle erau de fildeș, iar hainele, încălțămintele, aripile Victoriei și o parte a basei erau de aur; în fine, nestemate în locul ochilor scānteietori ai deītei («cea cu ochii azurii»).

Statua chriselefantiā a Athenei Parthenos s'a pierdut ca și statua colosală de aramă a Athenei *Promachos* de

pe stânca Acropolei, făcută tot de Phidias în amintirea victoriilor Atenei asupra Perșilor: Deita era reprezentată în picioare cu coiful în cap, cu pavăza în mâna dreaptă și cu cea stângă învîrtind o lance. Vîrfurile lancei și coiful se puteau vedea din largul mării, statua fiind înaltă de cel puțin 70 de picioare.

Fig. 6.

Ca o imitațiune posterioară se pôte considera statua (fig. 6) din museul Capitolin: atitudinea-î plină de vioiciune aduce aminte de aceea ce figură pe frontonul Parthenonului și care înfățișea ivirea neașteptată a deitei în mijlocul ȝeilor.

CAP. V

A P O L L O

Elementul legendar.—PHOEBUS APOLLO era fiul lui Zeus și al Latonei. Persecutată de gelosia Herei, sirmana Leto fuse nevoită să rătăcească din loc în loc, până ce găsi un adăpost în insula Delos, unde născu pe Apollo (de aceea numit *Delios*) și pe Artemis. De copil, zeul avu să lupte cu șerpele uriaș PYTHON, balaur cu 100 de capete și o sută de guri ce vărsa foc, pe care Apollo îl răpuse cu săgețile sale (de unde numele de *Pythianul*) și cetatea Delphi, ale cărui împrejurimi au fost bântuite de acel monstru, deveni centrul cultului său, ca Delos și Claros. Alt epitet *Lycianul* îi vine ca învingător al lupului, precum porecla de *Smintheus* îi se dedese ca zeu distrugător al șoarecilor cari rod grânele. Legenda mai povestea, că Apollo servise timp de 9 ani ca păstor la Admet, regele Tesaliei (sau la regele Troadei Laomedon), păzindu-i turmele pe povârnișul muntelui Ida.

Hyakinthos.— Apollo pe de o parte fecundază cu căldura sa rådele pământului, iar pe de alta usucă și arde plantele. În legătură cu acest caracter distrugător stă legenda despre HYACINTHUS, flăcău spartan, iubit de zeu pentru rara-i frumusețe și ucis de el din greșelă pe când amândoi jucau cu discul. Zeul făcuse să răsară din sângele celui ucis flórea ce-i pórta numele (*hiacint* sau «zambilă»).

Daphne.— Legenda povestea mai departe, că Apollo îndrăgise pe nimfa DAPHNE. Frumósa și curata fecióră fugia dinaintea zeului alungător și, aprópe să fie ajunsă, ea imploră pe părintele-i Peneu, zeul apelor. «Abia își isprăvi rugăciunea, cântă Ovidiu, și membrele ei întepe-

nesc; o cójă ușoră înfășură pieptul ei delicat; përu-i se preface în frunze și brațele ei în ramuri; picióarele ei, adineaoři așa de repeđi, prind rădăcină și rămân lipite pămîntului; un vîrf de arbore îi rësare pe cap și nu mai rămâne dintr'însa de cît strălucirea frumuseții trecute». In locu-i rësare un *dafin*, care devine arborele favorit al lui Apollo.

Caracterul seü moral.—Atribuțiunile morale ale lui Apollo sînt variate și numeroșe: caracterul seü e cînd binefăcëtor, cînd funest omenirii. El trimite ciurma și causëază morți neașteptate cu săgețile-i înveninate (de aci epitetele homerice «deul cu arcul de argint» și «care nimeresce de departe»), cum făcuse la Troia Grecilor, cari necinstise pe preotul seü. Dar tot el scie să vindece, și nu numai corpul ci și sufletul, prin purificare și armonie. De aceea lui îi se atribue invențiunea muziceii și a chitareii, cu al cării viers mîngăia la ospete pe deii nemuritori. El conducea și corul Muselor, de unde titlul de Apollo *Musagetul*. «Fiul blondei Leto, đice imnul cătrec Apollo, făcënd să rësune lira-i armonioșă... se repede ca gîndul cătrec Olymp și intră în palatul lui Zeus, unde sînt adunați ceialți deii. Indată nemuritorii nu mai aü alt pës de cît chitara și cîntecul. Tóte Musele, laolaltă saü pe rînd, cîntă cu glasul lor frumos eterna fericire a deilor și suferințele ómenilor, cari sub puterea deilor nemuritori trăiesc nesocotiți și slabi, fără să póta afla un léc morții și un sprijin bërănetelor. In vremea aceea Charitele pletóse și Horele binevoitóre, Harmonia, Hebe și Aphrodita, fiica lui Zeus, învîrtesc hora, ținendu-se de mână... Iar Phoebus Apollo cîntă din liră, pășind grațios și mândru: o lumină radióșă il înconjóră, picióarele îi strălucesc ca și tunica-i fin țesută. La acëstă priveliște, Leto cea cu pletele de aur și prevëđătorul Zeus sînt coprinși de bucurie, vëđënd pe dragul lor fiü cum jócă cu deii nemuritori».

Marsyas.—Deü al armonieii, Apollo nu suferă rivali. El pedepsi cumplit pe MARSYAS, care cu flautul seü cutezase să se ia la întrecere cu lira deului: legändu-l de un brad înalt, Apollo jupui de viü pe nenorocitul cîntăreț, așa cum fusese învoiala învingătorului.

Deü al profetieii.—Dar cea mai mare importanță

o dobîndi Apollo sub raportul divinațiunii. Ca deû al luminei, el vedea și cunoscea tot ce se petrecea în lume, de aci puterea-î profetică. El inspira în același timp pe profeți și pe poeți, al căror nume se identifica la Greci și la Romani (*vates* aplicându-se deopotrivă ghicitorului și cântărețului). Amîndoi erau organele lui Apollo: unora le sufla torente de armonie și cântări sublime, iar prin gura celorlalți vestia nemuritorilor tainele viitorului.

Oracolele sale erau considerate ca expresiunea infailibilă a voinței secrete a lui Zeus și ele căpătară o influență însemnată atât în politica Statelor cât și în destinele familiei. Cel mai celebru din aceste oracole era cel de la Delphi: acolo ΠΥΘΙΑ, preotésa deului, ședînd pe un triped la deschidătura peșterii de unde eșia un abur amëtor, era apucată de un fel de extas și, în mijlocul convulsiiilor corpului și cu spume la gură, șoptia nisece vorbe întunecate restălmăcite apoi de preoți.

Tot la Delphi, ca centru al cultului apolinar, era un templu splendid, unde, prin ofrandele credincioșilor, se grămădise cu timpul avuții imense socotite ca la 10000 de talenți sau 60 milioane lei. Prin împrejurimile cetății, în al treilea an al fie-cărei olympiade, se celebrau Jocurile *pythice*, în onórea deului învingător al șerpelui Python.

Apollo roman.—Apollo grec pëtrunse în mitologia romană, prin mijlocirea coloniilor grecesci din Italia meridională, mai întăi ca deû al divinațiunii, apoi al medicinei și al muziceii. De dînsul se creðură inspirate oracolele sibylne și în onórea-î se instituiră jocurile *Apolinare*, după imitațiunea celor Pythice.

Representațiunii artistice.—Apollo era tipul frumuseții juvenile, plină de grație și de energie, și era reprezentat cu o cómă bogată («deul cu pletele de aur») fluturând pe umerii seii cei largi.

Dintre statuele deului cea mai celebră e *Apollo din Belvedere*, ađi în museul din Vatican. (Fig. 7). Descoperită la începutul sec. XVI, acea statuă de marmură în parte restaurată a fost considerată ca una din minunile statuariei antice. «Statul deului, ăice Winckelmann, e mai înalt de cât al omului și atitudinea-î respiră maiestatea. O primăvară eternă, așa cum domnesce în câmpiile fericite din Elysiu, întineresce formele bărbătescii ale corpului seii și

strălucesce cu blândete pe mândra structură a membrilor sale... El a urmărit pe Python, împotriva căruia și-a

Fig. 7.

întins pentru întâia oară arcu său îngrozitor; în alergarea-i repede, l'a ajuns și i-a dat lovitura de mörte. De la înălțimea bucuriei sale, privirea-i divină, pătrunzând în infinit, se întinde dincolo de victoria sa. Disprețul residă pe buzele lui, indignarea îi umflă nările; dar o pace neschimbată e întipărită pe fruntea sa și ochiu-i e plin de blândete, ca și cum ar fi în mijlocul Muselor, cari îi împărtășesc dragostele lor».

O altă statuă în bronz, de Praxitele, reprezenta pe Apollo *Sauroctonul* sau Omoritorul-de-șopîrlă (una

din isprăvile deului în pruncia sa), despre care există la Vatican o imitațiune descoperită în 1727. Deul are înfățișarea de copilandru cu forme svelte și delicate, un zîmbet viclön îi se zăresce pe buze; el se pregătește să săgeteze șopîrla, ce se cațără dealungul arborelui, de care se sprijină deul.

Renumită era și statua lui Apollo *Citaredul*, sau Cântărețul din chitară, de artistul grec Scopas, despre care se crede că Apollo *Musagetul* din Vatican ar fi o imitațiune: deul, încununat cu lauri și acoperit cu o lungă mantie, cântă din chitară cu capul sus și cu ochii ridicați la cer, iar corpul însuflețit de o ușoră mișcare de danț, cu toate semnele inspirațiunii și ale entusiasmului. E deul musicanților și poeților, izvorul divin al tuturor armoniilor.

CAP. VI

ARTEMIS — DIANA

Caracterul ei fisic.—Fiica lui Zeus și a Latonei, ARTEMIS, ca sora lui Apollo, era deita lunei. Ea era o divinitate când binefăcătoare și când funestă: pe de o parte, favorisa agricultura prin roua-i de noapte și prin ploile ce însoțesc adesea fazele lunei; pe de alta, înarmată cu arc și tolbă, săgeta pe cei ce-i ură și ucidea mai ales pe femeii.

Deiță a vânătorii.—Artemis se desfăta mai ales cu vânătoarea. Divinitate de natură câmpenească, locașul ei favorit era Arcadia, ținutul cel mai sălbatic al Greciei. Prin munți umbroși și locuri pustii, însoțită de o cătă de nimfe și precedată de o haită de câini, ea gonja ferele și le străpungea cu săgețile-i fără greș. «Piscurile înalților munți se cutremură, dice un imn homeric, și codrul cel des răsună de sgomotul gróznic al dihăniilor; un fior cutreeră pământul și marea cea plină de pesci, când deita cu inima viteză răsbate pretutindenea și prăpădesce némul férelor sălbatice»

Orion și Acteon.—Artemis își răsbuna cumplit asupra vânătorilor semeți, cari se luaă la întrecere cu dinsa. Ast-fel săgetă ea pe marele vânător cretan ORION și-l prefăcu în constelațiunea, ce-i pórta numele. Un alt vânător vestit, ACTEON, avu nenorocirea să surprindă pe deiță, când se scâldea cu nimfele ei într'o vale din munții Beoției. Desarmată și în lipsă de săgeți, Artemis îl stropi cu apa din fântână și-l prefăcu în cerb. Dulăii vânătorului nu mai recunoscură pe stăpânul lor și, numeroși ca o armată, dederă năvală asupra-i: el vru să strige și nici un glas nu eși din pieptul seii; nu se mai auđiaă

de cât urlete fioróse și nenorocitul muri sfâșiat de proprii seî câini. Tovarășii lui de vînătoare sosiră în grabă și cređend că sfășie un cerb adevărat, îl tăiară în bucăți și 'și împărțiră prada.

Caracterul ei moral. - Sub raportul moral, Artemis deveni deița castității. Ea era protectórea fetelor până la măritiș și uneori a flăcăilor. Înțeleptul HIPPOLYT, fiul lui Theseu, era unul din protejații ei: tinăr cu inima curată, ce n'o putea atinge nicî o frumusețe de femeie, venera pe Artemis și ducea o viață sêlbatică ca și dînsa, în sîmul munților și pădurilor. El rămase surd la rugămințile amăgitoare ale Phedrei și muri victima castității sale, nu însă înainte de a fi fost mângâiat de deița, care îl inmormîntă cu onoruri divine, rêsplătindu-î ast-fel nobila sa virtute.

Apoi Artemis e pusă în legătură cu Apollo și cu Muzele, împărțîșind jocurile și cîntecele lor. «Când vînătórea divină, ȕice același imn homeric, și-a înveselit sufletul, ea 'și destinde arcu-î mlădios și intră în spațioasa locuință a fratelui ei, a lui Phoebus Apollo, în țara bogată din Delphi, spre a întona frumosul cor al Museilor și al Charitelor. Acolo ea 'și atîrnă arcul și săgețile și, frumos gătită, se pune în fruntea corului. Tóte, cu un vîers dumneȕeesc, cîntă pe Leto cea cu pașii ușori și povestesc, cum a născut nisce copii faimoși între ómenî prin cugetele și faptele lor.»

Hecate. — Artemis a fost confundată cu o altă deiță a luneî, de un caracter mai trist și mai întunecat: HECATE cea cu 3 capete (după fețele luneî). Acésta era deița vedeniilor de nópte, la ivirea căreia câinii urlău jalnic, iar vrăjítórele 'și căutau buruienile fermecate. Ea era adorată prin respântîi (de unde epitetul de *Trivia*) și socotită une-orî printre deiî infernali. Cultul Hecateî, devenind punctul de plecare a tot felul de apucături magice, se furișă adînc în sufletul Romanilor, cari aveau o așa mare pornire către superstițiuni.

Cultul ei. — Afară de templul comun cu Apollo, la Delos și la Delphi, Artemis avea un cult special în Arcadia, o țară cu munți înalți, cu văi adînci, cu ape repeđi și cu lacuri liniștite. În unele localități, sub numele de *Orthia*, îi se aduceau și sacrificii umane. Cu acea divi-

nitare sângerósă sta în legătură legenda IPHIGENIEI, fiica lui Agamemnon, care trebui să fie junghiată în Aulis, înainte de pornirea Grecilor la Troia. Și fiind-că Scitii din Tauris onoraū pe o deitā a lor cu jertfe omenesci, acesta fu confundatā cu Artemis Orthia. De aci legenda cā deitā însāși scāpase pe Iphigenia în momentul de a fi jertfitā, punēnd în locu-ī o cerbóicā, și o transportase în Tauris, unde o făcu preotésaei. De acolo, ajutatā apoi de fratele ei Oreste, Iphigenia ar fi răpit și dus în Grecia statua deitei.

Cu totul diferitā de elenica Artemis era cea adoratā la Ephes, în Asia-Micā. Ea nu era feciórā, ci mama universalā a naturei, care exercita o aciune fecundátore asupra născerii și vieții plantelor, animalelor și ómenilor. Pieptul ei era acoperit de numerose țite, iar pe corpul ei, în formā de tēcā, era un șir de brāne ce conțineau capete de lei, cerbi, tauri. Statua de aur a deitei era aședatā în templul ei la Ephes, cel distrus de Erostrat (356 a. Cr.). Acest templu era considerat ca una din cele 7 minuni ale lumii antice,¹⁾ împodobit fiind cu capodopere de arhitecturā, de statuarie și de picturā.

Diana. — Artemis se identificā la Romani cu *Diana*, care la început era forma femininā a lui Janus, iar apoi fu veneratā ca deitā vinătorii. Ast-fel e invocatā de poetul roman Catul, în celebra-ī odā adresatā Dianeī, «ca Dómna munților, a pădurilor înverđite, a cāilor lāturalnice și a pâraielor sgomotóse.» Templul ei cel mai vechi se afla într'o dumbravă de lângā orașul Aricia, în Lațiu, de unde numele de Diana *Nemorensis* sau păduraticā. Dar cel mai celebru fu templul ridicat de Serviū Tulliū pe muntele Aventin. Mai târziu, italica Diana se confundā pe deplin cu elenica Artemis.

Representațiunii artistice. — Artemis e tot-dea-una reprezentatā ca o vinátore tinēră, cu figura liniștitā și mândrā. Ast-fel este celebra-ī statuā, numitā *Diana din Louvre*: (Fig. 8). Deitā, sprintenā și grațiosā, încālțatā cu sandale și acoperitā cu o tunicā sumésă, pare cā se repede

¹⁾ Cele-lalte minuni artistice erau: Statua lui Zeus de Phidias, Colosul (statua enormă) de la Rhodos, Mormintul lui Mausol, Farul din Alexandria, Grădinile suspendate ale Semiramidei și Piramidele Egiptului.

ținând de córne cu o mână o căprióră ce alérgă cu dînsa, pe când 'și întórce capul spre a scóte cu cea-laltă o săgétă din tolba eî. Mândrețea feței, mlădierea corpului și

Fig. 8.

fuga-î sprintenă trădeză pe divina vînătóre din munții Arcadieî.

A fost fără îndoială un vînător inspirat și a știut să mânuiască bine arcul și săgețile artistul, subțil a cărui daltă s'a mlădiit statua Dianeî de la Luvru, acea mândră și sprîntenă feciură de marmură, care s'avîntă, ageră și ușoră, sub crețurile dese ale tunicii ei spartane, scurtă în pôle și larg-despicată la umeri. O mișcare vie și grațioasă a grumazului a înălțat capu-î, cu perii sumeși la cefă în corimb, și pe fruntea-i, coronată cu o îngustă diademă, se strecoră ca un prepus de mînie. Pieptul îi înfășoră, ca un brâu, talia sveltă și cutele veșmîntului ascund sînu-î fecioresc; dar bratele-î goale, unul se încovioie în sus ca să scôtă o săgétă din cucura de pe umeri; celălalt se rîzîmă pe creștetul cornut al ciutei. Ce neastîmpăr va fi făcînd pe deîță să calce așa iute pămîntul, sub crepidile-i împletite pe picior ca opincile plăieșilor noștri? Pe cine amenință ea cu darda împenată, ce ea atinge cu degetele-î delicate? Trimite ea ore în câmpii etolice ai Calydonului pe mistrețul uriaș, care va muri înjunghiat de mîna regescului vînător Meleagru? Urzesce ea o crudă rîsbunare în contra nenorociților fii ai nesocotei Niobe? sau că, încrunțată, se gătesce a da pradă cîinilor pe îndrăznețul Acteon, care, vînând prin dumbravă, a cutezat să și desfăteze vederile cu uimitorea priveliște a castei deîțe, scaldându-se în pârîu?... Cugetul ei e o divină taină. Artistul a știut numai să împetrască, în repede și mândra pornire a mersului deîței, acel vers caracteristic al piosului cîntăreț: «Cu inima vitéză, ea trece pretutindenî prăpădind odrasla férelor sîlbaticie.» Ast-fel a izbutit a crea un ideal sublim al artei vînătorești! (ODOBESCU)

CAP. VII

A R E S — M A R S

Caracterul său brutal.—Fiul cel dintâiu născut din Zeus și Hera, ARES e deul războiului, turbat și sân-geros, spre deosebire de Athena, chibzuită și pricepută, care îl și învinge în luptă. Proporțiunile corpului său sînt colosale ca și tăria sa: când cade lovit de Athena, el acopere șapte pogone de pămînt și când e rănit de Diomede, scôte un strigăt, cum ar răsuna glasul a dece mii de ostași gata de a se încăiera, și acel strigăt înghiață de spaimă pe Greci și pe Troieni. Lui nu-î plăcea de cât strigătul sêlbatic de război: înarmat din cap pînă în picior, cu coiful pe cîma-î undulătoare, învîrtind lancea și îmbrățișînd pavéza, el alerga pe cîmpul de bătăie, semênând pretutindenea măcel și mörte și avênd ca soțe pe Deita bătăliilor și pe Discordia (*Enyo* și *Eris*), iar ca tovarăși pe Frica și Spaima (*Dimos* și *Phobos*). De aceea era urgisit de ceilalți deși și chiar de părintele său. Ares intra în Olymp asemenea unui nor întunecat și furtunatic. «Dintre toți deii cari locuiesc Olympul, îi dice Zeus, tu-’mî ești cel mai uricios; căci într’una te desfătezi cu vrajba, cu războie și cu lupte.»

De un caracter mai blând se presintă Ares în raporturile sale cu Aphrodita, trecênd, după legende, când ca soțul și când ca iubitul ei. Hephestos surprinde perechea nesocotită și o înfășură într’o rețea cu ochiuri invisibile, făcênd’o ast-fel de rîsul întregului Olymp.

Cycnus, Diomede.—In legătură cu acéstă fire sêlbatică staî legendele, cari fac pe Ares părintele lui CYCNUS și al lui DIOMEDE. Cel dintâiu, învins de Heracle, fu prefăcut de Ares într’o lebedă; cel d’al doilea, rege mi-

tic al Tracilor, care 'și hrănia iepetele cu carne de om, fu dovedit de același eroi și devorat de proprii seși cai.

Precum Ares fu învins de Heracle, tot așa o păți cu niște monștri uriași, numiți ALOAȚI, fii gemeni ai lui Posidon, cari, spre a lua cerul cu asalt, aruncară grămadă unul peste altul munții Ossa și Pelion. Ei încătușară pe Ares și-l ținură rob 13 luni într'o temniță de aramă, până ce fu scăpat de viclenul Hermes.

Cultul seii.—Cultul lui Ares, ca divinitate sëlbatică și brutală, nu era mult răspândit în Grecia; orașul Atena îi ridicase un templu ca fundator al Areopagului (colina lui Ares), faimosul tribunal ce judeca crime de omor. Din contră, el era fôrte venerat în Tracia, locuită de ômenî barbarî și porniți la războie. Sub formă de sabie, unul din simbólele Țeului, Ares era adorat de Sciți, precum lancea era la Romani imaginea însăși a lui Mars.

Mars.—Ares fu identificat la Romani cu MARS, la început Țeul primăverii, căruia s'atribuia fecunditatea pămîntului și a vitelor. Mai târziu ocupă un loc însemnat în cultul Italiei războinice, venind imediat după Jupiter. Preoții seși se numiau *Sali*, în număr de 12, cari la întâiu Martie (luna consacrată Țeului) purtau în procesiune prin Roma, jucând și cântând, cele 12 pavêze ce se credeau căđute din cer și a căror păstrare era legată cu sórta Romei. El deveni protectorul special al armatelor în mișcare (*Mars Gradivus*): era invocat când se întreprindea vr'o expedițiune militară și-i se aducea un sacrificiu după victorie. Sora lui Mars era BELLONA (modelată după elenica Enyo), Țeita războiului, și *Câmpul lui Mars*, o piață întinsă pe malul stâng al Tibrului, destinată pentru exerciții militare, era consacrată Țeului, al cărui nume îl purta.

Un fel de Mars sabin era vechea divinitate italică QUIRINUS (de la cetatea sabină Cures), al cărei sanctuar s'afila pe muntele Quirinal. Mai târziu Țeul războinic al Sabinilor fu confundat cu Romulus divinizat, în onórea căruia se celebrau pe fie-care an serbători anumite, *Quirinalia*, în luna lui Februarie.

Representațiuni artistice.—Există puține statue ale lui Ares. Țeul e obicînuit reprezentat sub figura unui

tinăr voinic, înarmat cu coif, lance și pavăză, de o înfățișare adesea sâlbatică și neinteligentă. Subt un alt aspect

Fig. 9.

il prezintă colosala statuă a lui *Ares în repaos*, ași în

villa Ludovisi, la Roma (fig. 9): Țeul se odihnesce după bătălie și are o înfățișare mai blândă ca de obicei; fața e imberbă, părul scurt, fruntea îngrijată; mâinile sînt încrucișate pe o sabie rĂzemată de genuchiul stăng; pĂvĂza se rotunjesce d'alungul stăncei pe care șede țeul, iar sub picioru-î drept se jĂcă un mic Amor, cu totul radios de a fi subjugat pĂnă și pe sĂlbaticul Mars.

CAP. VIII

HERMES—MERCURIUS

Legendele sale.—HERMES, fiul lui Zeus și al Maiei, fiica lui Atlas, se născu în Arcadia, într'o peșteră din muntele Cylen. Legendele povestiau minunății despre copilăria sa și că, îndată după nascere, ar fi dat dovești de o fire deșteptă și dibace. Așa, născut diminéța, Hermes eși la prânz din légăn și zărind o bróscă țestósă înaintea peșterei, 'și făcu o liră din țesta-î și se puse pe cântat. Spre séră, porni în Pieria, unde Apollo páscea turmele ȝeilor, îi fură 50 de vaci și le ascunse așa, ca să nu le dea de urmă; apoi încet-încet se întórse în peșteră și se furișă în légăn. Apollo află de furt și se duse la Hermes să-î înapoieze vacile, dar «căpitanul de hoți» (cum îl numesce imnul homeric) tăgădui cu nerușinare. Atunci Apollo îl luă în brațe și-l duse înaintea tronului lui Zeus, care-î porunci să caute împreună vacile și să-î le dea înapoi. Așa se făcu și ca să potoléscă mânia lui Apollo, Hermes îi cântă din liră. Ȟeul, răpit de viersul melodios al micului cântăreț, îi dăruî vacile și băta-î în schimbul lirei: ast-fel Apollo se făcu ȝeu lchitarei, iar Hermes ȝeul protector al turmelor. Altă legendă povestia, cum a ucis pe monstrul ARGUS, paznicul nimfei Io; ispravă pentru care dobîndi porecla de *Argiphonte* adică omoritorul lui Argus.

Atribuțiunile sale.—Atribuțiunile lui Hermes sînt variate și numeróse. El era, înainte de tóte, crainicul său vestitorul ȝeilor și executorul ordinelor lor. Măi repede ca vîntul, cu sandale înaripate, străbătea într'o clipă mări și țări spre a vesti ómenilor voința lui Zeus și a celorlalți ȝei. Ast-fel fu trimis de Zeus la Hades cu ordinul să înapoieze pe Persephona; la nimfa Calypso,

ca să libereze pe Ulyse; la Egist, să nu ucigă pe Agamemnon; la Enea, să pornescă îndată din Cartagine. Tot el fu însărcinat să lege pe Ixion de rotă și să ferece de Caucas pe Prometeu, să ducă înaintea lui Paris pe Hera, Aphrodita și Athena, și să ucigă pe Argus. Ca pristav al Țeilor, Hermes purta totdeauna *caduceul*, adică bâta dată lui de Apollo, schimbată la urmă într'o vargă înaripată și încolăcită de doi șerpî. Acea vargă, ca ori-ce baghetă magică, avea o putere minunată: ea adormia și deștepta pe ómenî (Hermes fiind asemenea Țeul viselor și al somnului), ea ademenea după dînsa sufletele morȚilor și prefăcea în aur tot ce atîngea. Sandalele de aur ale Țeului nu erau măi puțin minunate: ele îl purtau pe mare, pe pămînt și pe adierea vînturilor.

Hermes era încă venerat ca patronul păstorilor, al comercianȚilor și, ca meșter de șiretlicuri, al pungășilor. Ca protector al drumurilor și al călătorilor, îi se ridica prin colȚul rîspântiilor așa-numitele HERME, adică pietre hotar-nice purtând d'asupra unul său două capete ale Țeului. El trecea de inventatorul palestreii său al exerciȚiilor gimnastice și al sacrificiilor oferite Țeilor. În fine ca Țeu orator (Homer îl numește «eloquentul nepot al lui Atlas»), el inspira eloquenȚa și sugera învîȚaȚilor descoperirile lor. Filosofii grecî făcură în cele din urmă dintr'însul, sub numele de Hermes *Trismegistos* sau de Trei ori prea mare, revelatorul universal al tuturor artelor și al tuturor sciin-elor.

Hermes psychopompos. — În calitatea-î de conducător al sufletelor (*psychopompos*), Hermes călăuzia sufletele rîposaȚilor în locașul umbrelor. «Precum lilieciî, cîntă Homer, filfăe cu un vuet șuerător în fundul unei peșteri sfinte, cînd unul dintr'înșii cade de pe stîncă de care se Țin laolaltă; ast-fel sufletele filfăind sburaî cu tótele după Hermes, Țeul binefăcător, care le duce pe căile cele întunecóse. Ele trecură apele curgătoare ale Oceanului și stîncă Leucada, trecură și porȚile Sórelui și Țara viselor; și îndată ajunseră la livedea de asfodel, unde locuiesc umbrele celor ce nu măi sînt.»

Cultul seî. — Hermes era venerat măi ales în Arcadia, locul seî natal, apoi în Atica și în alte locuri bogate în turme și în pășuni, ca insulele Lemnos și Samotrace, unde era considerat ca Țeu al fecundităȚii.

Mercurius.—La Romani, MERCURIUS era pur și simplu zeul comerțului și patronul hoților, unicele atribute ce le avea comune cu Hermes. Mai târziu, ambele divinități se confundară într'una singură, fără însă ca această totală identificare să pătrundă în religiunea romană: Fețalii săi pristavii romani n'au purtat niciodată caduceul, simbolul lui Hermes.

Reprezentățiuni artistice.—Statuele lui Hermes au luat diferite forme după atributele număróselor sale funcțiuni: ca conducător de suflete, poartă caduceul și sandale înțaripate; ca zeu al eloquentei, ridică brațul drept; ca zeu al comerțului, ține o pungă; ca zeu al lirei, brósca țestósă e la piciórele lui; în fine, ca zeu al păstorilor și ca iscoditorul jertfelor, el e reprezentat cu un berbece pe umeri săi cu o pateră (vas de sacrificiú).

La început, Hermes era figurat ca un bărbat în plină vigóre a puterilor sale; mai târziu, era înfățisat în flórea tineretelor, ca tipul ideal al efebului său flăcăului grec. Așa îl arată celebra statuă de Praxitele descoperită, în 1877, la Olympia și astă-đi restaurată la picióre și la părțile anterioare ale brațelor cari lipsiaú: Zeul, în plina vigóre a

Fig. 10.

tineretelor, cu formerobusteși elegante, poartă pe brațul stâng un mic Dionysos, pe când se rezemă cu cotul de un trunchiú; în mâna stângă ține un ciorchine de struguri ce-l arată copilului, către care se întórcce cu privirea zîmbitóre. Trásurile feței (fig. 10) sînt întipărite de o mare finețá.

CAP. IX

HEPHESTOS—VULCANUS

Legenda sa. — HEPHESTOS, fiul lui Zeus și al He-rei, era zeul focului. Importanța acestui element pentru cultura omenirii și pentru dezvoltarea artelor a împins de timpuriu pe oameni să-l divinizeze; apoi focul venind din cer, Hephestos fu considerat ca fiul lui Zeus. Legenda povestea, că zeul era șchiop din naștere și că mamă-sa Hera, de ciudă pentru uriciunea lui, îl aruncase din cer în mare, în fundul căreia rămase 9 ani sub îngrijirea a două oceanide. Altă legendă atribuia această prăvălire lui Zeus, supărat pe dînsul că voia să-l ajute pe Hera pedepsită de soțul ei: nenorocitul, după ce răfăci în spațiul o țării într-o țară, cădu în insula Lemnos.

Cyclopii. — Focul vulcanilor era pus în legătură cu Hephestos. În interiorul acestora, în insula Lemnos sau în Etna din Sicilia, zeul și avea vastele sale făuriri pentru lucrarea metalelor. Dar mai înainte atelierul său s'afli într'un splendid palat de bronz, ce și făurise însuși în Olymp. Meșterul șchiop și fabricase ca ajutoré doi robi de aur făcuți cu atâta măiestrie că parcă erau vii, înzestrați cu minte și cu grai. Tovarășii lui de muncă, calfele sale erau Cyclopii, monștri uniochi, cari făuriau arama cu atâta putere, în cât Sicilia și insulele învecinate se sguduiau de loviturile ciocanelor lor. Ajutat de dînsii, meșterul divin a putut săvîrși lucrări minunate, celebrate de poeți și destinate zeilor sau eroilor. Astfel era: carul lui Helios, platoșa de aur a lui Heracle și a lui Diomede, armura lui Achile cu scutu-i minunat, sceptrul și egida lui Zeus precum și tronu-i de aur, jețu-

rile ȃeilor și întregul palat din Olymp; apoi tridentul lui Posidon, sceptra lui Agamemnon și sculpturile minunate ce împodobiau palatul S6relui.

Dar Hephestos nu se mulțumia să facă numai opere artistice din metale brute, ci se pricepea să creeze chiar ființe însuflețite. Ast-fel a făurit el regelu Alkinoos nisce câini de aur înzestrați cu mișcare și cu viață; de asemenea, taurii de aramă ce v6rsaū foc, puși să păzescă Lâna de aur. In locuința-i olympică se vedeau, într'altel, nisce fete de aur, servit6re ale ȃeului, înzestrate cu pricepere, glas și mișcare. Dar puterea lui creat6re a mers și mai departe, c6ci el a pl6smuit prima femee, pe Pandora, și-i a insuflat putere de viață.

Raporturile lui Hephestos cu Athena.—ȃeul focului, meșterul at6tor minun6ții în fier și în bronz, era considerat ca protectorul artelor și în special al lucrării metalelor, pe care el o iscodise și o învățase pe 6menī. Hephestos era ast-fel patronul tuturor artiștilor și meșterilor, cari lucr6ză cu focul. De aceea era pus în legătură cu Athena, ȃeița artelor, și ambele divinități aveaū un cult comun în orașul Atena. Se povestia c6, înarmat cu o secure, Hephestos spintecase capul lui Zeus, ca Athena să p6tă eși dintr'insul. Unele legende îi dau de soție pe Aphrodita, pe c6nd altel il asociază cu una din Charite, și anume cu Aglaia.

Cultul seū.—Cultul lui Hephestos nu prea era răspândit în Grecia. Centrul seū era în insulele vulcanice Samotrace și Lemnos, unde îi se dedeaū ca ajut6re de muncă pe CABIRI, geni vulcanici cari corespundeaū Cyclopilor din Etna. Cabirii erau divinități teribile și r6u făc6t6re, cari păziaū metalele în fundul p6mîntului, iar cultul lor era misterios și simbolic. Ei erau reprezentați ca vase cu pântecele larg. Tot geni de foc, asemenea Cabirilor, erau și TELCHINII, adorați în insula vulcanică Rhodos și uneori închipuiți ca vrăjitorī periculoși. Dintre ținuturile vulcanice din occident, consacrate cultului lui Hephestos, era în primul rînd, afară de Etna, insula Lipari; acolo s'afla o mare făuriște, unde cică se auȃia pe Cyclopi, cum băteaū cu ciocanele și cum ațitaū v6paia focului.

Vulcanus.—La Romani, Hephestos fu identificat cu

deul vulcanilor, VULCANUS, care sub numele de *Mulciber* adică Topitorul-de-metale, era patronul meşterilor fierării. Acest deş binefăcător era în vechile legende italice soşul Maiei, deită serbată în luna lui Maiu. Serbătorile lui Vulcan, *Vulcanalia*, se ţineau în luna lui Cuptor şi sanctuarul seş principal la Roma era un focar public d'asupra Comişului, unde se făceau adunările poporului.

Representaţiuni artistice.—

Hephestos e totdeauna reprezentat ca un om matur şi bărbos, cu braşele nervóse şi pieptul pėros. Obicėnuit artistul nu ţine sėma de defectul deului, defect a cărui vedere ar fi fost neplăcută. El e tipul ideal al meşterului ferar şi de aceea costumul seş corespunde acestei ocupaţiuni (fig. 11): o căciulă ovală, o tunică scurtă de lucrător şi uneltele meşteşugului seş, ciocanul şi cleştele.

Fig. 11.

CAP. X

HESTIA — VESTA

Caracterul ei.—HESTIA era personificarea căminului casei. Mult timp cultul ei a fost confundat cu al focarului domestic, cu vatra, pe care ardea și nopțe focul, în semn de venerațiune pentru sufletele strămoșilor reșoși. Hestia constitui astfel temelul religiunii primitive și numai târziu dobândi ea o personalitate distinctă și o legendă proprie. Într'adevăr, Homer nu o cunoșce încă și Hesiod o pomenesce cel dintâiu ca fiică mai mare a lui Cronos și a Rheei, deci soră cu Zeus și cu Hera. Ea formază transițiunea între mitologia primitivă și cea tradițională.

După ce cultul focului eși din us, Hestia fu adorată ca deița vetrei, ca deița principală a casei, ca protectoarea familiei și a Statului. Fie-care cetate grăcă avea un cămin public, consacrat acestei divinități, iar la Delphi era focarul comun, unde deița era adorată ca patrona întregii națiuni; cei ce mergeau să colonizeze alte țări luaă de acolo puțin foc spre a exprima menținerea legăturilor cu patria mamă.

Cultul ei.—Cultul Hestiei era foarte răspândit în Grecia și în coloni, dar n'avea temple speciale, de ôre-ce fie-care casă și fie-care cetate era un templu pentru dînsa. Ea și avea partea în tôte sacrificiile și ceremoniile religioșe. Hestia era concepută curată ca și focul, de o eternă virginitate, și preotesele ei trebuiau să fie asemenea feciore sau cel puțin femeii de o viață castă.

Vesta.—La Romani, deița corespundătoare se numia VESTA și era venerată odată cu Penaii, dei de casă ce

purtau grijă de aprovizionarea familiei sau a cetății. Vesta era considerată ca protectoarea familiei și mai ales a Statului. Pe căminu-î public de lângă For ardea mereu focul sacru, simbolul de existență al naționalității însăși, și întreținerea lui era încredințată feciórelor Vestale, cari nu-l lăsaú niciodată să se stingă.

Representațiuni artistice.—Hestia e figurată ca o femeie cu expresiunea severă și impunătoare. Ședând saú în picioare, ea e totdeauna într'o completă imobilitate ca și gravitatea neschimbată a fisionomiei sale. Astfel este cea mai bună statuă conservată a deitei, *Vesta din palatul Giustiniani*, la Roma (fig. 12): tunica cea lungă ce o acopere până jos, vélul ce-î cade pe umeri și fața-î severă produce o impresiune de gravitate religiósă.

Fig. 12.

CAP. XI

APHRODITA—VENUS

Elementul legendar. — După Homer, Aphrodita era fiica lui Zeus și a Dionei; după alții, ea s'ar fi născut din spuma mării (grecesce «aphro» însemnând spumă), de unde și numele de *Anadyomene* adică cea eșită din mare. Legenda povestea, că bórea umedă a Zephyrului o transportase prin talazurile vuitóre pe țîrmul insulei Cipru și că acolo Horele o luară în primire, îmbrăcând'o cu haine mândre, punându-î pe cap o cunună de aur și la gât un colan de aur. Așa gătită o duseră în Olymp, unde nemuritorii rêmaseră uimiți dinaintea acestei frumuseți divine: «Ea, cântă un imn homeric, face să nască doruri gingașe în pieptul ȑeilor, ea subjugă semințiile ómenilor, ale paserilor aeriene și ale animalelor numeroșe ce nutresce pămîntul saú marea: tuturor acestora le pasă de Cytherea cea cu frumósa cunună.»

Puterea ei dar nu se mărginia la început numai asupra inimei omenesce, ci ea însufleția și fecundă întréga natură. Așa o celebră încă poetul roman Lucretius în măréta-î invocațiune către născétórea Venus, fecunda și neobosita preînnoitóre a generațiunilor lumii: «Dinaintea ta, o ȑeiță, fug vînturile și norii de pe cer; sub tine, pămîntul împestrîțat așterne florî drăgălașe; ție 'ți zîmbesc valurile mării și cerul, înseninat de tine, lucește de o lumină peste tot împrăștiată. Căci îndată ce primăvara deschide șirul frumóselor ȑile și îndată ce suflările instrunate ale Zephyrului reîncep a deștepta puterile fecundării, mai întâi sburátórele cu inima străpunsă de a ta virtute, vestesc, o ȑeiță, a ta venire; apoi turmele îndirjite saltă cu veselie prin pășuni și străbat înnot rē-

peșile riuri; astfel aprinsă de frumusețea și de farmecele tale, totă firea însuflețită te urmăzează cu infocare pe tine, ori-unde o mină a se duce» (trad. Odobescu).

Originea-î orientală.—În realitate, Aphrodita nu era de cât forma grecizată a zeiței feniciene **ASTARTE**, divinitate asiatică a fecundității și a amorului, al cărei cult se respândi odată cu comerțul Fenicienilor și se stabilii în special la Cythera (de aci epitetul *Cytherea* sau zeița din Cythera), de unde se introduse apoi în Grecia. Legenda despre iubirea Aphroditei către **ADONIS** («Domnul primăverii» la Sirieni) dovedește asemenea provenința-î orientală. Se povestea că, că mândrul flăcău, pe care îl îndrăgise zeița, murise la vânătoare, ucis fiind de un mistreț, și dinsa, îndurerată, se rugase lui Zeus să-î redea viața. Dar în vremea aceea și Persephona îl îndrăgostise și nu mai voiă să-l înapoieze din locașul umbrelor. Atunci Părintele zeilor hotărî, ca o parte a anului să rămâie în Hades, iar restul anului să-l petrecă între cei vii. Acastă reînviere provisorie era salutată (în serbătorile instituite de femei în onórea lui Adonis) cu strigăte de bucurie, pe când mórtea-î era deplânsă cu suspine și cu țipete pătrunzătoare.

Zeița frumuseții.—Aphrodita era tipul grației și al frumuseții, care exercita un farmec iresistibil asupra tuturor ființelor umane și divine. Dulcele ei zîmbet, ochii ei scânteetori, capul ei împodobit cu o înaltă diademă și corpu-î divin acoperit cu haine mândre țesute de mâna Charitelor excita admirațiunea pasionată a ómenilor și a zeilor. Cingetőrea Aphroditei era «o țesătură bogată împodobită cu cusături, în care erau adunate tóte farmecele ademenitoare, dragostea, dorul, vorba dulce și cuvintele lingușitoare cari amăgesc până și mintea chibzuită a înțelepților.» Soțul ei era, după legende, când Ares și când mai ales Hephestos: zeul șchiop alătura de frumósa zeiță era un contrast din cele mai ademenitoare. În cortegiul ei figurau Horele, Charitele și **PIHO**, zeița înduplecării atrăgătoare

Judecata lui Paris.—Cea mai frumósă dintre zeițe, Aphrodita, obținu premiul frumuseții, disputat de Hera și Athena. Se povestea adică, că Eris, discordia personificată, sora și sóța lui Ares, iritată că nu fusese pos-

tită la nunta lui Peleu cu Thetis, nuntă la care fură chemați toți zeii, și răsbună aruncând pe neașteptate în mijlocul ospetului un măr de aur cu inscripția «Celei mai frumoase». Hera, Aphrodita și Athena, cari erau de față, începură să se certe și să pretindă mărul *Discordiei*. Zeus ordonă atunci lui Hermes să le conducă la păstorul Paris, fiul regelui troian Priam, care să hotărăscă cui se cuvine mărul fatal. Câteși trele deite se întrecură care de care a face promisiuni tinerului păstor, ales ca judecător: Hera îi făgădui domnia Asiei și bogății ne-numerate, Athena înțelepciune și glorie, iar Aphrodita să-i dea pe cea mai frumoasă femeie, pe Helena, soția lui Menelaos. Paris nu stete mult în cumpănă și dete mărul Aphroditei. Rivalele ei, furioase de judecata lui Paris, făcură să izbucnescă războiul troian, care era menit să causeze ruina lui Priam și a poporului său.

Deița amorului. — Dar Aphrodita era, înainte de toate, deița amorului, fie vulgar și sensual (numită atunci Aphrodita *Pandemos*), fie nobil și pur (ca Aphrodita *Urania*). Ea prigonia cu ura-i înverșunată pe eroinele nenorocite, ca Phedra, Helena, Medea, Pasiphae, cari, dominate de fatala ei influență, deveniră perfide și criminale. Ea însăși îndrăgise pe Anchise, principe troian, și avu cu el pe Enea, eroul Eneidei lui Virgiliu.

Eros. — Ca fiu al Aphroditei se considera. EROS, zeul amorului, pe când legenda primitivă despre nascerea lumii, raportată de Hesiod, îl numără între primele elemente și-i atribuie un rol preponderant în formațiunea universului și a omului. De aci îndoita concepțiune despre puterea-i atrăgătoare: la început asupra naturei întregi și la urmă numai asupra omenirii. Acțiunea-i universală și iresistibilă a fost cântată mai ales de poezii tragice și în special de Sophocle: «Eros, neînvinsule Eros, tu subjugi pe cei puternici și te odihnesci pe obrajii delicai ai feciorei; tu stăpânesci peste mări și în coliba păstorului; nimeni printre zeii nemuritori și printre ómenii trecători nu scapă de săgețile tale...» Poezii îl descriu ca un copil crud și nemilos, care tiranisază pe zeii și pe ómeni, ca un copil sglobiu și reutacios care și bate joc de victimele sale. El nu cunoște pe nimeni, căci un vâl îi acopere ochii. E înfățișat sub chipul unui băiat într'a-

ripat, minunat de frumos și înarmat cu săgeți cari străpung inimile, saū cu o făclie aprinsă care le consumă. O statuă celebră de Praxitele fixase tipul ȃeului-copil, plin de grație și de frumusețe.

Se mai pomenesce de un frate al lui Eros, numit ANTEROS, geniū răsbunător al dragostei desprețuite, și de HYMENÆUS, ȃeul căsătoriei, invocat de Catul într'o odă cu refrenul «o Hymen, Hymenæe!»

Cupido.—La Romanī, ȃeul iubirii ȃra AMOR saū CUPIDO, ambele nume simple traducerī după elenicul Eros. In cultul roman a dobîndit o mai mare însemnătate un alt fiū al Aphroditei, PRIAPUS, ȃeu de origine asiatică, personificarea puterii fecundătoare la animale și plante, care nu ajunse niciodată popular la Greci, căci îi preferară tipul ideal al lui Eros. In Italia, din contra, el deveni unul din ȃei favoriti ai poporului roman. Considerat mai ales ca protectorul grădinilor și al viilor, statua grosolană a lui Priapus se punea în grădinī ca o sperietoare de paseri și de hoți. Ca simbol al forței regenerătoare a naturei, chipul lui Priapus se punea și pe morminte.

Amor și Psyche.—Sufletul omenesc în puterea iubirii a fost personificat în PSYCHE, feciōră frumoasă închipuită cu aripi de fluture, care, când geme și când se desfată cu Eros. Frumōsa poveste despre Amor și Psyche, care formeză episodul cel mai admirabil dintr'un roman al lui Apuleius, a trecut mult timp drept o alegorie, ca unirea ideală a sufletului cu amorul ceresc. In realitate, lăsând la o parte amănuntele filosofice cu care a îmbrobodit'o Apuleius, acea pretinsă alegorie nu-i de cât o poveste băbescă (cum o numesce însuși autorul), un basm în totă puterea cuvîntului, ale căruī elemente se regăsesc în poveștile populare de la tōte popōrele.

A fost odată un împērat și o împērătēsă, cari aveau trei fete, tōte fōrte frumoșe, dar fata cea mică, Psyche, era de o frumusețe fără sēmēn. Locuitorii din acea țară saū străinii, cari veniau p'acolo atrași de acea minune, își perdeau mințile, de cum priviau la acea frumusețe dumnezeiască și se închinau la dînsa ca la a doua Venus. ȃeița frumuseții, mîniōsă pe protivnica-i pămîntescă, chemă pe într'aripatul ei fiū și lăcrămînd de ciudă, îl rugă s'o răsbune, înflăcărînd inima feciōrei pentru un om nevrednic, ticălos și prăpădit.

În vremea aceea, fie-care din surorile Psychei, logodite după feciori de împărați, făcură câte o nuntă strălucită; numai ea, sirmăna, deși totă lumea era uimită de frumusețea ei și i-o lăuda, numai ea rămânea fată mare și nu s'afra nimeni — împărat, fecior de împărat sau măcar om de rînd — care să vie s'o cêră. Tatăl ei, desperat și temându-se de urgia ȝeilor, se duse să întrebe pe oracolul din Milêt, care dede următorea hotărîre: «Fecióra, gătita ca de nuntă, să fie părăsita pe o stîncă prăpăstiosă și acolo își va afla un soț nu din nēm de muritor, ci o dihanie din soil șerpilor.»

Părinții, cu inima obidită, căutară să împlinescă voința ursitei și urmați de un popor în jală, o duseră la locul arătat și o lăsară singură pe vârful stîncei. Acolo ea se simți ridicată în vėzduh de dulcele Zephyr, care o duse într'o vale, unde pe o pajiște verde ea se lăsă în voia somnului. Deșteptându-se, se pomeni într'o pădure desă, în mijloc cu o fântână, și nu departe un mândru palat, zidit nu de vre un muritor, ci de un măiestru dumnezeesc: stîlpii de aur sprijiniau o boltă pardosită cu fildeș și cu cedru, podela era de pietre scumpe și pereții, căptușiți cu aur, scânteiau ca un sóre. Dar o minune! Psyche nu găsi acolo nici zăvor, nici îngrădire, nici vr'un păzitor.

Pe cînd privia încremenită la atâtea comori, un glas nevedut îi ȝise, că tóte acele minuni erau ale ei. Și tot atunci se pomeni cu bucatele cele mai gustóse, deși nu vedea pe nimeni și audia numai nisce glasuri cari o serviau. După ce ascultă, tot pe nevedute, viersurile cele mai dulci, Psyche se dede odihnei. Atunci veni soțul ei necunoscut și peri la reversatul zorilor.

În vremea aceea nenorociiți părinți erau cufundați în nesfîrșită durero. Fiicele lor cele mai mari, cu inima mahnită, își lăsară casele și veniră să-i mângâie. Apoi porniră în căutarea surorii pierdute și nimeriră la pótele stîncei, unde s'afra palatul Psychei. Cupidon îi dede voie să-și vadă surorile și să vorbească cu ele, dar o opri în diferite rinduri și o îngrozi, ca nu care cumva, sfătuită de surori, să caute să-și vadă chipul, căci o asemenea nelegiuită dorință ar prăvăli-o din culmea fericirii într'o prăpastie de nenorociri și ar lipsi-o de apurarea de dragostea sa.

Surorile Psychei, aduse de Zephyr în palatul minunat, rămaseră încremenite de atâtea bogății și pizma începu să încolțescă în inimile lor. Înțelegënd din rėspunsurile ei îndoielnice că Psyche nu veduse încă nici odată fața bărbatului ei, ele îi spuseră că un șerpe îngrozitor venia nóptea pe furiș la dînsa și o sfătuiră să ia un briciu ascuțit și o lampă plină de oleiú și cînd va vedea pe soțu-i adormit, să se arunce asupra-i și să-și taie capul.

Și cînd făcu cum o învățase surorile, ce să vadă? În loc de un șerpe, ea vedu pe însuși Cupidon ȝeul drăgălaș. Uimită, ea privi mult timp acel chip încântător, cînd o picătură de oleiú ferbinte cădu de pe lampă pe umėrul drept al ȝeului. El sări în sus, înfelese cele pe-trecute și fără să spuie o vorbă, își luă sborul. Desperată, ea porni să-l caute.

Pe cînd Psyche colindă lumea în căutarea lui Cupidon, el, bolnav de arsura căpătată, gema pe patul mumei sale. Dar o pasere vesti

zeiței cele petrecute și dînsa căută să găsească pe Psyche, clocind în mîntea-i cea mai cumplită rîsbunare.

În vremea aceea Psyche rătăcia și noaptea, căutându-și soțul. A-lungată din tóte părțile, ea hotără să se predea însăși zeiței. Venus chemă pe servitórele ei Grija și Tristețea și o dade pe mîinile lor. După ce o bătură și o chinuiră în tot chipul. Venus o puse la încercare, dându-i felurite sarcini. Mai întăi, zeița o puse s'alégă diferite soiuri dîntr'un morman de grăne și pănă sêra să le așede în grămeđi diferite. Unei furnici i se făcu milă de Psyche și, strîngënd pe celelalte ale ei tovarășe, le puse la muncă și într'o clipă întreg acel morman era ales, împărțit și rînduit în grămeđi.

Apoi îi porunci s'aducă un fulg din lăna de aur a oilor, cari pășeau sîngure într'o dumbravă apropiată. O trestie verde din matca apei începu să-i vorbescă și s'o sfătuiască, ca nu cum-va să se apropie de turmă la nămieđi, căci atunci oile sînt turbate. Dar îndată ce vremea se răcoresce, se scutură crăcile pomilor și cad fulgi din lăna de aur. Și așa i-o aduse.

În urmă, îi porunci s'aducă un urcior din izvorul cu apă negricioasă, ce pornia din stânca înaltă a muntelui și uda bălțile Styxului. Pe amîndouë malurile se vedeau capete de balauri cu pleópele nemîșcate, dar cu ochii neîncetat deschiși. Apele înseși strigău: «Inapoi! Ce faci? Ia sêma, fugi! Vei muri!» Pe cînd ea sta încrîmenită, iată un vultur răpitor îi luă urciorul și i-l aduse plin cu acea apă.

În cele din urmă zeița o trimise în iad, în palatul întunecos al lui Pluton, să cêră într'o cutie de la Proserpina puțin din frumusețea-i divină. Cum să se pogóre, sirmana, în locașul morților? Ea apucă spre un turn înalt, cu gîndul să-și facă sêma, cînd din susul turnului auzi un glas, care o sfătui, cum să facă s'ajungă la Proserpina, care îi va împlini cererea. Dar să nu care cumva să deschidă cutia și să privescă la tainica comóră a frumuseții dumnezeesci. Ea făcu tóte, întocmai cum fusese învățată. La întórcere, nu se putu însă împotrivi dorinței de a afla și deschise cutia. În aceeași clipă un abur dătător de mórte îi coprînsese simțurile și o întînsese țepênă în mijlocul drumului. Acolo o găsi Cupidon și o deșteptă atingënd-o cu ună din săgețile lui. Apoi o trimise la Venus cu darul Proserpinei.

Jupiter, rugat de Cupidon, făcu pe Psyche nemuritoare și o uni cu iubitul ei înaintea tuturor zeilor. Din căsătoria lor se născu o fiică, Voluptatea.

Cultul ei. — Fiind de provenință asiatică, cultul Aphroditei se stabili-măi întăi în insulele din Marea Egee, la Cipru (Homer o numesce *Kypris* sau Cipriana) și măi ales în cetățile Paphos și Amathunt, cari s'aflău în raporturi intime cu Fenicienii. De aci cultul ei se întînsu în Asia-Mică, în Cielade, apoi în Atica și Beoția. Alt centru era insula Cythera, de unde se respândi în interiorul Peloponesului, și Corintul, de unde se introduse în cetățile învecinate.

Venus.—La Romani, VENUS (numită și LIBITINA sau deița plăcerii) era o veche divinitate italică, deița pri-

Fig. 13.

măverii, cărui era consacrată Aprilie, luna florilor. Ea fu apoi identificată cu Aphrodita și concepută ca *Venus Genitrix* sau născătoare, așa cum o cântă Lucretius. Când Iuliū Cesar pretinse, că se trage din Venus, prin străbunul său Eneă, fiul Venerii, și când Virgiliū consacră mai târziu prin Eneida acea tradițiune poetică, cultul deiței fu stabilit de împărați ca un cult domestic al familiei Iulia, careia îi supraviețui.

Representațiunii artistice

—Statuele Aphroditei se împart în două categorii, după cum ele reproduc caracterul ideal al deiței *Urania* ori caracterul sensual al deiței *Pandemos*. Sculptorul Praxitele fixase tipul Aphroditei sen-

suale într'o faimosă statuă făcută pentru orașul Cnid: deița era reprezentată în totă frumusețea formelor goale. În momentul de a eși din undele mării. În legătură cu acest capodoperă a lui Praxitele și inspirate de dinsul sînt: *Venus din Capitoliu*, ași în muzeul din Neapole, și celebra *Venus de Medicis* din Galeria Uffiziilor în Florența.

Dar cea mai minunată din aceste inspirațiuni plastice e *Venus din Milo* (fig. 13), descoperită în 1820 în insula Milo, una din Ciclade, și aflată astăzi în muzeul Luvrului din Paris. Deși ciuntită de brațe, ea rămâne totuși un capodoperă a artei antice. «Vedut-a vr'o dată ochiul omenesc o formă mai perfectă? Păru-î, înnodat cu neglijență, undulează ca valurile unei mări în repaos. De sub panglică, fruntea-î apare nici prea înaltă nici prea joasă. Ochiul se înfundă sub arcada adîncă a sprincenelor. Nasul se prinde de frunte prin acea trăsură dréptă și pură, care e linia chiar a frumuseții. Mișcarea-î ușoară arată rotunjimea măréță a bărbiei. Frumusețea curge din acéstă față divină și se respîndesce pe corp în chip de lumină. Gâtul e drept, tępăn, aprópe rotund ca un trunchiul de colónă ce sprijină un bust. Umerii înguști desvoltă, prin contrastul lor, liniile armonioase ce se deseneză sub gât... Gura dréptă și prelungesce undulațiunile în draperia lunecósă, ce genuchiul scos afară face să cadă în cute maiestóse. Prin ce cuvinte s'ar putea exprima maiestatea acestei marmure, atracțiunea amestecată cu gróza ce inspiră, idealul superb și naiv ce reveléză? Priviți-o în față: figura potolită nu exprimă de cât încrederea victoriósă, fericirea deplină.»

Cel mai mare pictor al anticității, Apelles, a compus o *Venus Anadyomene*, destinată pentru templul lui Esculap din Cos și transportată apoi de August la Roma în templul lui Iuliú Cesar, pretinsul descendent al Venerei.

Atributele deiței fac alusiune la însușirea ei fecundătoare: dintre plante îi erau consacrate mirtul, trandafirul și rodia; dintre animale, țapul și iepurele; dintre paseri, vrabia și mai ales drăgăstósa porumbița.

CAP. XII

CORTEGIUL OLYMPIC

Pe piscurile Olympului zei, adunați în familie, trăiau o viață ideală asemenea aceleia, ce o duceau regii patriarchali în palatele lor. Ca și aceștia, zei cei mari erau înconjurați de divinități secundare, însărcinate să le execute ordinele, să le pregătescă ospetele, să le ofere nectar și ambrosie, să-i încante cu muzica și cu jocul. Astfel întâlnim în Olymp o vestitoare a zeilor ca Iris, paharnică ca Hebe și Ganymed, cântărețe și jucătoare ca Musele și Charitele.

Themis.—În fruntea acestor divinități secundare figurează THEMIS, personificarea ordinii stabilite, fiica lui Uranos cu Gea și una din soțiile lui Zeus, la ordinul căruia convoca consiliul zeilor. Ea era reprezentată ca o femeie cu înfățișarea severă, ținând în mâini cornul îmbelșugării și o cumpănă, simbol al dreptății. Fiicele ei fură: Horele, Moirele sau Parcele și Astrea, cu care Themis se confundă une-orî. ASTREA era zeița justiției, care locuia pe pământ în vîrsta de aur și care apoi se retrase în cer, vedînd nelegiuirile omenilor.

Hore.—Fiice ale lui Zeus cu Themis, HORELE reprezintă succesiunea anotimpurilor. Ele păzesc porțile cerului, închidîndu-le și deschidîndu-le. Divinități binefăcătoare, ele fac la timp să răsară florile și să se cocă fructele. Poetii le descriu ca feciore delicate cu picioare gingașe, împodobite cu colane de aur și gătite cu flori și pome, învîrtind hora cu Charitele, cu Hebe și cu Aphrodita. Arta le reprezintă sub chipul a 3 feciore grațioase în florea vieții și purtând prinosele diferitelor anotimpuri: una o ramură înflorită, alta un spic și a treia o viță de vie.

Ele erau la început în număr de 3, ca și anotimpurile primitive, și anume (după Hesiod): Eunomia, Dike și Irene adică Ordinea legală, Justiția și Pacea, «fiicele de aur ale prudentei Themis». Și când mai târziu Horele fură complet identificate cu anotimpurile, numărul lor se urcă la patru, devenind atunci fiice ale lui Helios și ale Selenei.

Dintre Hore, cea mai iubită fu IRENE (*Pax*, la Romanii), venerată ca dătătoare de pace și de bogăție. August îi închină un altar în Câmpul lui Mars, iar Vespasian un templu splendid în vecinătatea Forului. Celebră era statua Irenei sculptată de atenianul Cephisodot, de la care se consideră ca o imitațiune opera ce se află în gliptoteca din München: o femeie nobilă și frumoasă și rezemă drépta de un sceptru înalt și ține în stânga un copilăș, care îi întinde mâna în semn de dragoste. Grupul trădeză o intimitate dragălașă și o duiósă gingășie maternă.

Charite.—Fiice ale lui Zeus cu titanida Eurinome, CHARITELE reprezentaū tot ce e grațios în natură și în viața omului. Ca și Horele, ele erau în număr de 3: Aglaia, Euphrosina și Thalia adică Strălucitorea, Bucuria și Flórea vieții. Charitele erauenerate (cum le arată și numele) ca dătătoare de tot ce împodobesce și face viața plăcută. Fără ele nici deii nu se puteau bucura de o fericire deplină. Adesea ele sînt puse în legătură cu Apollo și cu Musele, în a căror tovrășie obicînuiau să cânte și să jóce; dar mai ales formaū ele cortegiul Aphroditei. De la ele veniau apoi tóte însușirile ce fac pe om simpatic semenilor seı: «Cu voi, cântă Pindar, totul devine încântător și dulce; prin voi omul e înțelept, omul e frumos, omul e renumit.»

Romanii venerau Charitele sub numele de GRATIAE, care nu-ı de cât o traducere a vorbeı grecesci. Arta le reprezintă ca fecióre de tótă frumusețea, cari se țin de brațe și de mâini, în cari pórtă flori, instrumente musicale sau zarı de joc. E cunoscutul grup al celor 3 Grații, care a inspirat lui Rafael celebrul seū tablou.

Iris.—Personificarea curcubeului, care pare a pune în comunicațiune pămîntul cu cerul, IRIS era vestitorea divină, care transmitea ómenilor ordinele deilor. Fecióră sprintenă la picior, ea sbórá ca vîntul sau ca suflarea

viscolului: țeită cu sandale frumoșe și cu aripă de aur, e acoperită cu rouă, prin ale cărei picături soroale o zugrăvesce cu miș de coloră. Cu o minunată repeciune ea cutreeră lumea de la un cap la altul, pătrunde în adâncul mării și chiar până la Styx, de unde scote într'un ibric de aur apa, pe care jură nemuritorii. Mai târziu, Iris trecu în serviciul special al Herei, iar Hermes îi luă locul de crainic al țeilor. Și statuaria o representă înaripată, forțe asemenea Nikei, de care se deosibesce prin caduceul, simbolul funcțiunii sale.

Hebe.—Fiica Herei, **HEBE** era personificarea juneții și avea în Olymp aceeași ocupațiune ca o fată din epoca eroică în casa părinților ei. Ea turna țeilor nectarul și ajuta pe mama ei să înhame caru-i ceresc. Pe vase e representată ca o fecioră ce ține în mână un ibric, din care tórna nectar. Mai târziu, ea deveni soția lui Hera-cle, primit în Olymp; dar numele-i rămase tot al tinerețelor frumoșe și înfloritoare.

La Romani, țeita corespunderore **JUVENTAS** simboliza eterna junețe a Statului și avea pe Capitoliu o capelă specială în templul lui Jupiter.

Ganymed.—Adevăratul paharnic al țeilor era însă **GANYMED**. Legenda povestea că, flăcău de o rară frumusețe, fiul unui rege troian, el fuse răpit de nemuritori în Olymp, unde turna ambrosia țeilor, fermecați de frumusețea lui. Mai târziu se spunea, că părintele țeilor ar fi trimis pe vulturul seū să răpescă în cer pe minunatul flăcău; sau că Zeus însuși, îndrăgind pe junele păstor, l'ar fi răpit sub chip de vultur. Acastă răpire miraculoasă a fost adesea tratată de arta antică și o statuă, conservată ađi în Vatican, representă pe Ganymed în momentul când vulturul, trimis de Zeus, vine să-l răpescă. Pasărea divină, cu aripile destinse, pare că se jocă cu frumosul tiner: ea se înalță în sbor ținându-l cu ghiarele de chlamida ce-i protege carnea. Fața lui Ganymed nu exprimă spaimă, ci un fel de bucurie lăuntrică pentru sórta ce-l așteptă; jos a rămas fluerul ciobănesc și căinele, care privesce în sus lătrând. Artistul, ca să represente figura plutind în spațiu, a dat grupului ca sprijin un trunchiū de arbore, la piciorul căruia pare că se odihnia păstorul, când vulturul veni să-l înhațe.

Musele.—Fiicele lui Zeus cu titanida Mnemosyne, personificarea memoriei, MUSELE erau divinități binefăcătoare, iubitoare de cântece și de veselie. Ele sciau să cânte prezentul, trecutul și viitorul, și cu dulcele lor viers, însoțit de chitara lui Apollo, înveseliau inima Țeilor adunați în Olymp: «Musele, cântă Hesiod, se duceau atunci de la Helicon spre Olymp și făceau să răsunе grațios glasul lor nemuritor. Pământul întunecat repeta în depărtare cântarea lor și un viers dulce se înălța sub piciorul lor, pe când se duceau la Părintele lor, Țeul care domnesce în cer, stăpânul trăsnetului și al fulgerului cu luciri primejdioase, puternicul învingător al tatălui său Cronos.» Cultul lor era răspândit în munții Pindului, Heliconului (care avea pe piscul său faimosă Hippocrena sau fântâna calului, izvorită din călcăiul calului Pegas) și în ai Parnasului (cu fântâna sacră Castalia).

La început concepute ca un cor ilimitat, numărul lor fu apoi mărginit la 9 surori, purtând fie-care câte un nume ce exprima funcțiunea și puterea lor inspiratoare: *Clio*, *Euterpa*, *Thalia*, *Melpomena*, *Terpsichora*, *Erato*, *Polymnia*, *Urania* și *Calliopa*. Tovarășe ale lui Apollo, ele inspirau pe poeții primitivi, pe aedii, de aceea poeții epici obișnuiau (și obișnuiesc încă) să invoce pe Muse, la începutul poemelor lor. Dar puterea lor se întinse în tot

Fig. 14.

domeniul inteligenței, al științelor și al artelor. Atributele lor se precizară mult mai târziu și ele nu apar definitiv fixate de cât pe picturele din Herculenum și pe statuele din epoca romană. Romani le identificară cu ale lor CAMENE, nimfe italice ale cântării și divinațiunii, printre cari nimfa Egeria a rămas faimosă pentru întâlnirile ce ar fi avut cu regele Numa, într'o dumbravă consacrată Camenelor din împrejurimile Romei.

CLIO («glorioasă») cântă isprăvile falnice: ea e Musa istoriei și e reprezentată ținând în mână un volum și une-orî o trîmbiță spre a proclama faptele mari.

EUTERPA («încântătoarea») e o divinitate veselă, personificând muzica, și ține în mână un flaut dublu.

THALIA («bucuria vieții») e Musa comediei: capul ei este împodobit cu iedera lui Bachus și ține în mâna stângă o mască comică (fig. 14).

MELPOMENA («cântăreța»), Musa armoniei, apoi a tragediei: având o înfățișare asemenea eroilor ale căror dureri le exprimă, capul ei e încununat cu o viță de vie și ține în mâna stângă o mască tragică, rezemându-și dreapta de

măciuca lui Hercule (fig. 15).

TERPSICHOA («care se desfată la joc») e Musa danțului și are ca atribut lira, ale cărei corde le atinge.

ERATO («iubită»), Musa poeziei amorose, reprezentată cu o lăută și cu haina filfiitoare (fig. 16).

Fig. 15.

Fig. 16.

POLYMNIA («cea cu multe cântări»), adesea confundată cu Mnemosyna, e Musa imnurilor în onoarea zeilor și a eroilor: ea n'avea un atribut special, dar se recunosccea după haina ei sumesă și după înfățișarea-i serioasă.

URANIA («ceresca») e Musa astronomiei și avea ca atribute un glob înstelat și o vargă cu care însemna pe glob pozițiunea astrelor.

CALLIOPA («cea cu glasul frumos»), cea mai nobilă dintre Muse, e deita poeziei epice și a eloquenței. Ea e reprezentată ședând într'o stare de meditațiune: capu-i se rezemă de una din mâini, cu cotul pe gënuchiū, ținând un condei și tăblițe de scris.

DIVINITĂȚI SECUNDARE

CAP. XIII

CORPURILE ȘI FENOMENELE CERESCI HELIOS — SOL

Concepțiunea unui deū—sóre.—HELIOS se considera ca fiū al titanului Hyperion și al Theiei saū Euryphaesei («care strălucesce de departe»), cu care avu pe surorile lui Selenă și Eos, Luna și Aurora. Dar părințele se confundă adesea cu fiul seū și de aceea Helios e numit de poeți «Titanul». Concepțiunea mitică la Homer e încă fórte simplă: în fie-care diminéță, Sórelese din partea răsăritenă a Oceanului, cutreeră bolta cerescă în tótă întinderea ei, ajunge la amiazi în mijlocul cerului și spre séră se cobóră pe pămînt, unde se cufundă în partea apusénă a Oceanului. Helios avea și o parte morală: era deul care vede și aude tóte; nimic nu scăpa ochiului seū imens, de aceea era une-orī invocat la jurăminte, alătura de Zeus. Cu lumina sa pătrundea tóte tainele și descoperia cele ascunse. El denunță lui Hephestos amorul Aphroditei cu Ares și tot el descoperi Demetrei numele răpitorului fiicei sale Persephona.

Personificarea sórelui.—Grecii și-l închipuiaū pe Helios ca un flăcăū în tótă vigórea tineretelor și cu capul acoperit cu o cómă abundantă, ce se respira în miī de rađe. Ovidiū îl descrie ast-fel: «Acoperit cu o haină de purpură, Phoebus ședea pe un tron strălucitor de smaragde, la drépta și la stînga steteaū la aceiași depărtare Điva și Luna, Anul și Vécul odată cu Horele. Alătura sta Primăvara, încinsă cu o corónă prospěta de flori;

Vara cea golașă purta o cunună de spice, iar Tómnă era mânjită de strugurii ce călcase și Iarna ghețosă 'și sbirlia perii încărunți».

Poeții povestiau de un măreț palat al lui Helios, de unde se avînta dimineța pe un car tras de 4 telegari de foc. Stînd în caru-î și minîndu-și caii, ȕeul arunca priviri grozave de sub coiful seú de aur, pe cînd lumina țisnia dintr'insul în depărtare, iar mîndra-î haină fâl-făia la bórea dimineței. «Palatul Sóreluí (cîntă Ovidiú) se înalța pe stîlpi de aur sclipitor și scînteia de pietre scumpe. Un fildeș strălucitor s'afla pe culmea-î și canaturile porților de argint resfrîngeau o lumină orbitóre. Arta covîrșia materia. Dalta lui Vulcan închipuise pe Oceanul care înconjură pămîntul, pămîntul însuși, bolta nemărginită a cerului, pe ȕei mării, pe armoniosul Triton, pe schimbăciosul Proteú, pe Egeon care strîngea în brațe nisce namile de balene, pe Doris și pe fiicele ei... Pe pămînt înfățișase ómení, orașe, păduri, fiare, rîuri, Nimfe și tóte divinitățile cîmpenescí. D'asupra se ridica bolta strălucită a cerului cu șese zodií la drépta și șese la stînga».

Phaeton.—Fiul lui Helios și al oceanidei Clymena, PHAETON («Luminosul», în Iliada încă simplu epitet al sórelui) ceru voie părintelui seú, să-î mine o ȕi carul de foc; acesta se împotrivi mai întăi, iar apoi consimți. Phaeton porni, dar neputînd înfrîna pe caii cei de foc, slobođi hățurile și telegarii prăvăliră la pămînt carul înflăcărat: munții se aprinseră, apele secară și Zeus, ca să scape lumea de prăpădire, trăsni pe semețul conducător, care căđu în apa Eridanului. Acolo îl înmormîntară surorile lui, Heliadele, cari îl jeliră pînă se schimbară în plopí albi, iar lacrimile lor inchiegate se făcură chiblibar. Legenda lui Phaeton, povestită (după Hesiod) de Ovidiú, e bogată în amênunte și plină de vioiciune.

Fiul Clymenei suise cārarea ce duce la palatul Sóreluí, dar se o-presce la óre-care depărtare, ca să nu fie orbit de strălucirea lui. Părintele seú îl privește cu acei ochi ce coprind o lume și Phaeton îi cere o dovadă de iubire, că e într'adever fiul seú. Sórele jură să-î o dea și atunci dînsul cere voie să-î mine o ȕi carul și pe sprintenií lui telegari. «Rugămîntea ta, îi rîspunse ȕeul, mi-a făcut cuvîntul semeț. O, de laș putea lua înapoi! Mărturisesc, fiule, că acesta e

singurul lucru, ce nu ți l'aș îngădui Te sfătuiesc să n'o faci. Dorința ta nu-î fără primejdii. Phaeton, năzuindu-te la mare și nu se potrivește nici cu puterea și nici cu vârsta ta. Ușita-ți e omenescă, nu însă și rîvna ta. Fără scire, vrei să-ți însușești un drept, ce nu-l au nici măcar zei. Ei se pot fâli cu ale lor, dar nimeni altul afară de mine n'are dreptul să ședă pe carul meu de foc. Chiar și stăpânul marelui Olymp, care cu mâna-î puternică svîrle fulgerul grozav, nu l'ar putea mîna; și totuși, cine-i mai mare ca Jupiter? Calea e la început rîpósă și d'abia o pot sui dimineța caii mei înviorați de odihnă; la mijlocul cerului, ea se face fôrte înaltă și e însumi mē înfior cîte odată, când 'mî arunc privirea pe uscat și pe mare; la coboriș, drumul se face prăpăstios și e nevoie de o cărmă sigură. De altminterea, caii mei, arși de focul ce scuipe din piept, din gură și din nări, nu sînt lesne de mînat. Când se înfierbîntă, d'abia mē răbdă pe mine și grumazul lor se împotrivesc frînelor. Ia sēma, fiule! să nu-ți împărtășesc un dar nenorocit; cāt mai e timp, potolesce-ți dorința!»

Dar Phaeton nu ascultă glasul părintelui seū, ci stăruie în hotărîrea lui și arde de pofta de a mîna carul. După multă șovăire, Sórele duce pe fiu-seū la carul cel mîndru, un dar al lui Vulcan. Osia era de aur, de aur și oiștea și cercul rôtelor, iar spițele de argint. Topazuri și nestemate aședate cu rînduială pe jug resfrîngeau lumina strălucitoare a lui Phoebus. Pe cînd mărinosul Phaeton se miră de acel lucru măiestru, iată că Răsăritul se înroșește de foc și Aurora veghetóre 'și deschide porțile purpurii și încăperile-î așternute cutrandafir. Stelele pier și Lucéférul adună roiul lor, apoi piere cel din urmă de pe bolta înstelată. Sórele vede pămîntul și cerul înroșindu-se și luna perind. Atunci Titanul poruncesce Horelor sprintene să-î înhame caii și ele în grabă îi împlinesc porunca: scot din iesle și pun frîne rēsunătoare telegarilor scuipători de foc și nutriți cu ambrosie. Părintele unge atunci cu o alifie sfîntă fruntea fiului seū, ca să pótă răbda arsurile focului, și-î încunună capul cu rațe... Phaeton s'avîntă cu tot focul tinerețelor pe carul ușor și stă de asupra-i. Se bucură că atinge cu mîinile frînele încredințate lui și mulțumesc părintelui seū, care îl lasă fără de voie.

În vremea aceea, telegarii cei sprinteni și de foc ai Sórelii, Pyrois, Eous, Ethon și Phlegon, umplu aerul cu nechezatul lor și izbesc stavilele cu picioarele lor. De abia i-a împins înapoi Tethys, nesciutóre de sórta nepotului ei, și le a deschis drumul pe cerul cel nemărginit, că dinșii 'și iaū vînt. Mișcându-și picioarele în văzduh, despică norii și ridicându-se cu aripile lor, întrec în fugă vînturile ce au pornit din același loc. Dar carul era ușor și caii Sórelii nu-l puteau recunoște, iar jugului îi lipsia greutatea obicinuită. Precum alunecă o corabie lipsită de balastul trebuincios și e purtată pe mare mereu sbuciumată de o prea mare ușurință; ast-fel saltă în aer carul Sórelii, lipsit de povara-î obicinuită, și se clatină în adîncime asemenea unui car deșert. Cum o simțiră telegarii, se rēpēd, părăsesc drumul bătut și numai alérgă ca înainte cu rînduială. Phaeton se înspăimîntă și nu scie încotro să întórcă frînele încredințate lui; nici nu-și mai cunósce drumul și, dacă l'ar cunósce, le ar mai putea porunci óre?... Ca eșit din minți și înghietat de spaimă, tînērul slobode hă-

țurile. Cum le simțiră caii atingându-le spatele, o luară la fugă și neopriți de friu, apucară aprigi pe căi necunoscute: ei s'avîntă până la stelele înfipte pe bolta cerescă și tîrîsc carul prin prăpăstii; când se urcă până în slava cerului și când se prăvălesc în locuri învecinate cu pămîntul. Luna se miră vedînd pe caii fratelui alergînd mai jos de cât ai ei și norii aprinși fumegă. Piscurile cele mai înalte sînt coprinse de flacări, pămîntul despicat și usucă fața, pășunile cărunțesc, copacii ard cu frunzele lor și semănăturile uscate dau focului hrană spre a lor prăpădire.

Părintele a-tot-puternic, luînd de marturi pe zei și chiar pe cele și a dat carul, că dacă nu va veni într'ajutor, tóte vor peri de o sórte cumplită, se urcă în partea cea mai înaltă a cetății ceresci, de unde obicinuesce s'acopere pămîntul cu nori, să bubue cu tunetul și să asvîrle cu fulgerul. Dar nu găsește nici nori cu cari să pótă acoperi pămîntul, nici apă cu care să trimită ploî. Tuna și, cumpînuind fulgerul în dreptul frunții, îl svîrle în conducător, rîpindu-i în același timp și viața și carul, și satură focul cu focul crâncen. Caii, speriați, saltă împotrivă, și smulg gâtul din jug și rupînd hățurile, le lasă. Iei zace friul, colea osia smulsă din oiștea, colea spițele rótelor sfărâmate, iar departe stați risipite țandările carului. Phaeton, cu pîrul înflăcărat, se prăvălește în prăpastie. O dîră lungă de lumină în aer arată căderea lui. Marele Eridan îl primesce, departe de patrie. într'o altă lume și-1 spală fața fumegósă. Feciórele Hesperiei aședară într'un mormînt corpul seú înnegrit de fulger și scriseră pe piatră a-ces-te versuri:

Aci zace Phaeton, conducătorul carului părintesc ;
El nu l'a putut mină, dar a perit de o ispravă seméță.

Cultul seú.—Helios era venerat în multe localități din Grecia, în Corint și mai ales în insula Rhodos, unde sərbătórea-i anuală avea aceeași importanță ca Panathe-neele la Atena și ca Jocurile olympice în Elida. In insula Trinacia (Sicilia) s'aflau 7 ciređi de boi și tot atâtea turme de oi, fie-care de câte 50 capete, consacrate zeului. Ele erau păzite de cele două fiice ale lui Helios, de HELIADELE, Phaethusa («Luminósă») și Lampetia («Strălucitóreă»). La Romani, ca și la Greci, Helios fu aprópe confundat cu Apollo. Sub împérați, el fu adorat ca *Sol invictus* (Sóre neinvins) odată cu zeul persan al luminei Mithra, ale cărui mistere se bucurau de o mare vađă.

Representațiunî artistice.—Arta plastică recurre uneori la Helios și la carul seú ca motiv de decorațiune: ast-fel, pe frontonul oriental al Parthenonului, era sculptat la o extremitate caii zeului eșind din unde, iar la extremitatea opusă caii Selenei, cari dispar în mare la ivirea dîlei. Celebru e așa numitul *Colos de la Rhodos*,

ce reprezenta pe ȕeul sórelui, una din cele 7 minuni ale lumii antice, opera sculptorului grec Chares: era o statuă colosală de bronz, ridicată în anul 291 a. Cr. și admirată pentru proporȕiunea justă a membrilor sale (înălȕimea era de 35 metri, iar depărtarea între picioare de 12). Ea fu distrusă de un cutremur. 66 de ani abia după ridicarea ei.

SELENA—LUNA

Conceptiunea mitică.—Sora lui Helios, SELENA era luna personificată. Poesia grécă o închipuia ca o fecióră, care covârșia în frumuseȕe cele-lalte astre, cu braȕele dalbe și cu capul acoperit cu o diademă de raȕe. După ce se scălda în valurile Oceanului, se îmbrăca cu haine strălucitoare și străbătea bolta cerescă într'un car tras de doi cai albi. Mai târziu, Selena fu identificată cu Artemis și cu Hecate. Arta o reprezenta pe caru-i tras de cai său boi, ca în figura pomenită de pe frontonul oriental al Parthenonului; alte ori, o închipuia ca o frumósă călărétă, cum o săpase Phidias în basa lui Zeus Olympianul.

Endymion.—Cel mai faimos dintre iubiiȕi ȕeitei a fost mândrul păstor (său vînător) ENDYMION. Obosit de o lungă colindare, el adormise adânc într'o peșteră din muntele Latmos. Selena îl zări și, fermecată de frumuseȕea lui, se coborî să sărute pe cel adormit. -- După o altă legendă, Endymion adormi somnul veciniciei, căci, dorind nemurirea și o eternă frumuseȕe, fu cufundat de părintele ȕeilor într'un somn fără de sfârșit. În fie-care nópte era vizitat de divina lui iubită, care s'apropia și admira în tăcere frumuseȕea-i graȕiosă.

EOS—AURORA

Conceptiunea mitică.—Soră a lui Helios, ea și Selena, Eos era o ȕeiȕă frumósă, care cu degetele-i trandafirii deschidea porȕile Răsăritului. Ea se scula voiósă în fie-care dimineȕă din patul ei și, îmbrăcată cu o mantie de aur, cutreera lumea într'un car tras de doi cai albi; său, întraripată, împrăștia, dintr'o urnă aplecată,

rouă în calea ei. Înaintea cailor pășia fiul ei Phosphoros, lucéferul de diminéță, sub chipul unui geniú înaripat cu fruntea radiósă. Pe marele relief al altarului lui Zeus din Pergam, ce representă Gigantomachia (ađi în museul din Berlin) se vede Eos călare, alergând înainte și prevestind pe tînérul ei frate Helios.—La Romani, ca și la Greci, AURORA n'a fost obiectul unui cult; ei adoraú pe vechea divinitate italică înrudită, *Mater Matuta*, deita dimineții și a naserii.

Elementul legendar. — Frumusețea strălucită a deitei îi atrase iubirea unui mare număr de muritori: Kephalos, Orion, Klytos, dar cel mai faimos fu TITHON. Eos, îndrăgind pe acest frumos rege troian, îl luă de bărbat și-l duse în Etiopia, la locuința-í strălucită de pe marginile Oceanului. Ea rugase pe Zeus să-í dăruască nemurirea, dar uitând să cêră în același timp și o tinerețe vecinică, pêrul începu să-í cărunțescă și fruntea-í se acoperi cu sbirciturí. În zadar Eos căuta să-í întinerescă soțul, hrănindu-l cu ambrosie și gătindu-l cu haine mândre, Tithon cădu într'o gârbovire deplină și nu-í mai rămase de cât glasul, un glas țiuitor ca al grerelui în care se prefăcu în cele din urmă.

Din însoțirea lui Tithon cu Eos se născuse un fiú, MEMNON, regele Etiopienilor, care, venind într'ajutorul Troienilor, fu ucis de Achile. De atunci, Eos jelesce necontenit pe fiul pierdut și lacrimile ei cad pe pămînt în formă de rouă. Printre monumentele ridicate în onórea lui Memnon, cel mai vestit era un templu imens la Teba, în Egipt, îndărătul căruia s'afla o statuă colosală, ce scoatea sunete armoniósse cu ivirea primelor rađe ale sórelui.

CAP. XIV

A S T R E L E

Phosphoros și **Hesperos**. — Dintre planete, numai Venus a dat naștere unei legende mitice. Și de ôrece s'arată înainte de răsăritul sórelui și după apunerea lui, ea a fost descompusă în douë ființe divine considerate ca frați: PHOSPHOROS, Lucéfêrul de diminéța, și HESPEROS, Lucéfêrul de séră (numiți la Romani *Lucifer* și *Vesper*). Primul se dicea născut din Astreos și Eos, din Cerul înstelat și din Aurora: Aphrodita îndrăgindu-l, îl răpi în flórea tineretelor, ca să-l facă păzitorul templului ei. Diminéța, Phosphoros pornesce din adîncul Oceanului către cer spre a vesti ómenilor apropierea luminei. Séra pórtă numele de Hesperos, stéua cea mai strălucită de pe bolta ceréscă, fiul lui Atlas și părintele Hesperidelor: el avea menirea specială de a conduce cortegiul nupțial și de a introduce pe tînêra soție în casa soțului ei.—Arta reprezenta aceste douë astre sub chipul a doî frumoși geniî cu făclia în mână.

Orion și **Sirius**. — Dintre stelele fixe, ORION, stéua strălucită a veriî, a fost deja menționat cu ocasiunea rivalității sale ca vînător cu deîța Artemis, care îl ucise cu săgețile ei, după care ar fi fost schimbat în zodia ce-î pórtă numele. Era închipuit ca un uriaș cu sabia de aur, pășind în mijlocul valurilor mării, iar cu capul atingênd stelele. O legendă povestea nascerea-î minunată: Bêtrânul Hyrius fu dăruiat de deî cu un copil, drept rêsplată pentru strălucita ospétare a lui Zeus, Posidon și Hermes: fecundând o piele de bou, deîi porunciră lui Hyrius s'o bage în pămînt și să n'o scóță de cât după 9 luni, când dede naștere lui Orion.

Căinele vânătorului Orion era stéua luminósă SIRIUS, (numită de popor *raliță* «plugușor») a cărei ivire în toiul verii vestia timpul cel mai cald al anului, așa-numitele zile caniculare sau câinesci (zodia având chipul unui câine furios).

Pleiade și Hyade. — Constelațiunea PLEIADELOR ajunse asemenea obiectul unei legende mitice. Ele răsar prin mijlocul lui Maiu, vremea culesului, și apun la sfîrșitul lui Octombre, vremea semănatului. Înainte de a se schimba în cunoscutul grup de 7 stele (numite de poporul nostru *Cloșca cu puî*), Pleiadele erau feciore surori, fiice ale uriașului Atlas, cari fură transportate de Zeus pe cer și puse între stele, ca să scape de prigonirile vânătorului Orion. Cea mai bătrână și mai frumósă dintre Atlantide sau fiice ale lui Atlas era Maia, care avu cu Zeus pe Hermes. Cele-lalte surori fură tóte iubite de ștei afară de ultima, Merope, care luă de bărbat pe un muritor și de aceea lumina-î se întunecă câte-odată.

Nu mai puțin faimóse erau HYADELE, constelațiunea ploilor și a furtunelor. După legendă, ele ar fi fost 5 surori, cari jeliară atâta mórtea fratelui lor Hyas, ucis la vînat de o fiară, în cât Zeus le schimbă în stele.

Arctos.—În fine, URSA (Arctos), numită de popor și *Carul cu boi*, zodia fiind compusă din 7 stele dispuse în chip de car. Legenda o identifica cu CALLISTO, frumósa nimfă din suita ștei Artemis : iubită de Zeus și prigonită de Artemis, fiindcă călcase legea castității, ea fu schimbată în ursóică și transportată de Zeus pe cer. — Romaniî numiaû acest grup *Septem triones*, cei șapte boi arători, fiindcă rotirea acestor stele în jurul centrului popular se asemănă cu ocolul, ce fac boii când ară un câmp.

CAP. XV

V Î N T U R I L E

Boreas și Notos. — Cele patru vânturi principale (Boreas, Zephyros, Euros și Notos) se consideraă ca fiii lui Astreos și ai Eos sau Aurorei. Cel mai temut era BOREAS, regele vânturilor, numit de Romani *Aquilon* (sau Crivățul), vântul muntos de la miață-nópte, a cărui suflare făcea să se cutremure pământul și să se clatine suprafața mării. De aceea era privit ca răpitor de copile, cum făcuse cu fecióra ORITHYIA, fiica lui Erechteus, pe când se juca pe malurile lui Ilissos, și o dusesse în munții Riphei din Tracia, locașul seú favorit. Nu mai puțin puternic și minunat se credea vântul de la miață-zi, Notos sau *Austral*, aducătorul de ploă și de furtuni, cari împedicaă navigațiunea și înfășuraă lumea cu întunecime.

Zephyros și Euros. — Din contra, ZEPHYROS, vântul de apus, vestitorul primăverii, a cărui suflare favorisa agricultura (și de aceea numit de Romani *Favonius*), era venerat ca un deú bine-făcător. In fine EUROS, vântul de răsărit, bătea obicinuit în vremea iernii.

După legendă, câteși patru aceste vânturi locuiaă la un loc în Tracia, închise într'o peșteră din insula Eolia, sub paza regelui lor EOLUS, care, după ordinul vr'unui deú, le da drumul să se deslântuască asupra pământului.

Representațiuně artistice. — Arta grécă îl reprezenta pe Boreas ca un bărbat voinic, cu statura impunătoare, în plină vigóre a vârstei, cu barba stufoasă, cu părul lung și ciufulit și cu aripă mară la umeri.

Până astăzi s'a păstrat la Atena monumentul cunoscut

sub numele de *Turnul vînturilor*: un turn octogonal de marmură albă, pe a cărui frisă s'află sculptate 8 figuri, cari representă cele 4 vînturi principale și alte 4 secundare. Vînturile sînt închipuite ca bărbați întraripați la cap și la umeri, cu gura pe jumătate deschisă și cu bu-cile umflate de suflare.

CAP. XVI

Divinitățile nașcerii și ale sănătății

Ilithyia.—La Greci zeița nașcerilor, ILITHYIA, era considerată ca fiica Herei, care poartă une-orî acest nume ca simplu epitet; alte-orî e confundată cu Artemis. În Iliada se vorbește de mai multe Ilithyie, cari personifică durerile facerii. Ea era venerată mai ales în insulele Creta și Delos, de unde cultul ei s'a răspândit în restul Greciei. La Romani, ca zeiță a facerii, îi corespundea LUCINA, unul din supranumele Junonei. — Arta grăcă reprezenta pe Ilithyia ca o femeie drapată de sus până jos, cu o mână întinsă ca spre ajutor, iar în cealaltă ținând o făclie, simbol de lumină a vieții noului născut.

Asclepios (Aesculapius).—Deul sănătății, ASCLEPIOS, se credea născut din Apollo și din Coronis, fiica regelui tesalian Phlegias. Se povestea că mamă-sa, osîndită să moră, din propria ei vină, de săgețile zeiței Artemis, înainte încă de a-l fi născut, părintele său Apollo îl scăpă viu din sinul mamei aprópe mistuită de foc și-l îndreptă pe muntele Pelion centaurului Chiron, care îl învăță să vindece toate bólele. Apoi dinsul află de la un șerpe buruiana vieții, cu care învia morții. Zeus, mâniat de aceste lecuiți minunate, îl trăsni și Apollo, ca să-și răsbune fiul, ucise pe Cyclopi, faurii fulgerului. Între fiii celei lui Asclepios se număra HYGIEIA sau Sănătatea (*Salus* la Romani), PANACEIA («Care vindecă tot») și ÆGLA («Minunata»).

Cultul său. — Centrul principal al cultului lui Asclepios era Epidaur, în Argolida, unde s'afla un templu faimos. De aci se răspândi în Atena, Pergam și la Roma, unde (sub numele de *Aesculapius*) s'a introdus în anul

291 a. Cr. cu ocaziunea unei ciume. Alătura de templele deului se înființase spitale, unde alergau bolnavii să se vindece. Intre lécuri figurau descântecele și *incubațiunea*: bolnavul era dus în templu, unde rămânea peste nópte și deul îi se arăta în vis și-i descoperia lécul bólei. Venerațiunea lui Asclepios-Esculap durâ până în timpurile din urmă ale păgânismului și ultimii apărători ai religiunii mórte opuneaú figurei lui Crist pe acest deú binefăcător și mántuitor al ómenilor (*Soter*) cu támăduirile-i minunate, cu aparițiunile și oracolele sale.

Representațiunii artistice.—Arta plastică reprezenta pe Asclepios (fig. 17) ca un bărbat matur, bărbos

Fig. 17.

și cu trásurile nobile. Atributul seú obicinuit era un șérpe, încolăcindu-se în jurul toiagului ținut de deú; alte-orí o cupă cu doftorii, iar ca jertfă îi se aducea un cocoș. In templu-i din Epidaur s'afla o statuă mărétă de aur și fildeș, opera lui Thrasy-mede: deul ședea pe un tron, cu o mână rezemată de capul unui șérpe și ținénd în cea-laltă un toiag, iar un câine sta ghemuit la piciórele sale. Fiica sa Hy-

Fig. 18.

gieia era inchipuită ca o femeie tînéră, sănátósă și voinică, dând de mâncare unui șérpe (fig. 18).

CAP. XVII

DIVINITĂȚILE DESTINULUI

Moire sau Parce. — După credințele celor vechi, viața omului, din lăgăn până la mormînt, era supusă Ur-sitei sau Destinului (numit la Romani *Fatum*, cuvînt divin): putere orbă, surdă, neînduplecată, înaintea căreia se pleca chiar și Părintele Țeilor. MOIRA (sau *Aisa*) era destinul hotărît omului, partea fie-căruia, bucuriile sau durerile rezervate vieții. Mai târziu Destinul, unic la Homer, se descompuse în 3 ființe divine, în 3 Moire (numite la Romani *Parce* sau *Fate*), «cele 3 fiice ale Ananghiî», și anume: CLOTHO («Torcătorea»), care urzia firul vieții, LACHESIS («Ursitorea»), care da fie-căruia partea sa norocul său, și ATROPOS («Neclintita»), care tăia firul vieții. Căteși trele asistau la nascerea copilului și-i hotărau sorta viitoare. Nimic în lume nu mai putea schimba sau zădărnici decretele Moirei, nici chiar atot-puternicul Zeus, «peste capul căruia stau Horele și Moirele.» — Arta le închipuia ca 3 femei în vîrsta matură și cu fața severă: una torcînd, a doua trăgînd la sorț și a treia desfăcînd un sul, pe care s'aflau scrise hotărîrile fatale.

Nemesis. — NEMESIS exprima indignarea sfîntă în contra orî-cării desordini, revolta împotriva exceselor de orî-ce fel: era mai mult un sentiment moral de cît o ființă divină. Târziu numai îi se adaoase concepțiunea de răsbunătoare a nelegiuirilor și a fărădelegilor omenesci. Atunci ea ajunsese un obiect de venerațiune și se considera ca fiica lui Okeanos și ca mama Helenei.

Nemesis exprima une-orî gelosia Țeilor de fericirea omenilor: orî-ce om norocos era considerat de dînșii ca un rival de temut și mai curînd sau mai târziu căuta

să-l dobóre, confundându-î trufia într'un noian de nenocirî. Herodot dă o sumă de pilde despre urgia  eilor împotriva falei și mândriei omenesci, ilustrându-le cu sfirșitul tragic al unui Cresu, Ciru, Dariu, Xerxe, tot atâtea exemple despre nestatornicia lucrurilor omenesci.

Tyche (Fortuna). — Norocul era personificat sub numele de TYCHE, la Romani *Fortuna*, care împărtășia bunurile ei orașelor și ómenilor puși sub protecțiunea sa. Ea era  eița îndestulării și a bogăției și ținea în mână Cornul îmbelsugării. Pe lângă acest atribut esențial și primitiv, figuréză mai târziu și o rotă, simbolul firii schimbătoare a Norocului. La Romani, fie-care oraș din vechea Italia 'și avea Fortuna sa particulară și faimóse erau, între altele, templele  eiței din Preneste și din Antium.

Demoni (Genii). — Grecii 'și închipuiau că ómenii sînt c lauziți, în diferitele împrejurări ale vieții, de  ei anumiți, un fel de ingeri tutelari, numiți de dinșii *Demoni*. Tot așă casele, cetățile și satele 'și aveau fie-care un geniú bun (*agathodemon*), de la care venia mana ródelor pămintului.

Și la Romani, fie-care om, fie-care casă și fie-care loc 'și avea divinitățile sale tutelare : GENII, reprezentați une-orî sub forma de șerpe, și LARI sau sufletele divinizate ale străbunilor, cari (ca și *Manii*) protejau familia și cetatea : erau reprezentați ca flăcăi juc nd și țin nd în m ini vase de sacrificiú ; asemenea statuete se păstraú într'un loc anumit al casei (*lararium*). In fine, PENATI,  ei căminului domestic sau public, cari purtau grijă de provisiunile necesare familiei și cetății : statuetele lor se păstraú asemenea în nisce firide aprópe de cămin. După o veche tradițiune, Enea ar fi scăpat din incendiul Troiei, odată cu b tr nul seú tată Anchise, și Penatii,  ei tutelari ai Troienilor, cari fură aduși int i la Lavinium, apoi la Roma.

Romani mai aveau, afară de acésta, o sumă de divinități alegorice ca *Libertas*, *Concordia*, *Pietas*, *Providentia* (adică Libertatea, Unirea, Pietatea, Prevederea  eilor), cari erau tot at tea abstracțiuni personificate, av ndu-și fie-care templul ei particular.

DEII MĂRII și ai APELOR

CAP. XVIII

Marea și fluviile ocupă un loc însemnat în viața și în credințele Grecilor, popor eminentemente maritim, care de timpuriu a început să cutreere căile umede ale Oceanului. Grecia, țară bogată în ape curgătoare și ocolită din toate părțile de mare, deștepta într'una atențiunea locuitorilor ei asupra minunilor mării: aspectele-î schimbătoare, colorile ei variate, liniștea și furia ei deteră nascere la o sumă de legende, cari împopulară marea, ca și cerul, cu ființe divine adorate mai ales de insulari.

OKEANOS și familia sa

Okeanos și oceanidele. — Cel mai vechi deș deș al apelor era OKEANOS, primul dintre Titani, care locuia la marginea Apusului, unde se credea inceputul lumii. Ceș vechi închipuindu-ș pămîntul rotund și lat, cerul acoperit se atingea cu suprafața lui. Okeanos era un fluviu imens, ce ocolia tot pămîntul și din care izvoraș toate cele-lalte fluviș. Sorele și stelele răsăriaș din sinul seș și apuneaș într'insul. De o parte a fluviului, trăiaș Etiopienii ceș iubiți de deș; iar în partea opusă, Cimerienii cari n'aș vedut niciodată rașele sorelui, lociund în vecinătatea lui Hades și aprópe de Țara viselor; pe malurile sudice ale fluviului trăiaș poporul minunat al Pygmeilor.

Unit cu Tethys, Okeanos a dat nascere la 3000 de fluviș și la 3000 de nimfe, OCEANIDE, între cari mai celebre aș fost Calypso, găzduitórea lui Ulyseș; Clytia, adoratórea lui Helios; Clymena, mama lui Phaeton; Dione și

Metis, soțiile lui Zeus; Doris, mama Nereidelor; Electra, soția lui Thaumias; și mai ales Styx, pe ale cărui ape zeii jurau într'un mod irevocabil.

Fluviile.—Fluviile erau fiii lui Okeanos, din care izvoraș și în care se revărsa. Ca fecundători ai pământului, fluviile erau în mare venerațiune la Greci, cari le consacrau temple și altare. Nu era permis de a trece apa lor fără a rosti o rugăciune, nici a clădi un pod fără a aduce jertfe. Tote fluviile erau sacre, dar cele mai mari erau obiectul unui cult special: în primul rând Acheloos (ași Aspropotamo), regele fluviilor Greciei, apoi Asopos în Beotia, Alpheios în Pelopones; iar afară din Grecia: Nilul, Istrul, Eridanul. Zeii fluviilor personificați au toate apucăturile omului: în Iliada, fluviul troian Scamandros se luptă cu Achile, iar Heracle învinge pe Acheloos (în chip de om-taur) și-i smulge unul din corne, care ajunge Cornul îmbelșugării. La Romani, între toate fluviile, cel mai venerat fu Tibrul (*Pater Tiberinus*), la care se rugau pe fie-care an pontificii și augurii pentru mântuirea cetății.

Arta reprezenta fluviile când sub figura de animale (mai ales tauri), când sub cea de oameni robusți și bărbosi, cu două corne în frunte, rezemați de o urnă din care se revărsa apa și ținând într'o mână Cornul îmbelșugării. Ast-fel este frumoasa statuă a Nilului, conservată în muzeul din Vatican: la picioarele și pe corpul maiestros al zeului se sbeguesc 16 genii, simbolizând cele 16 brațe cu cari fluviul sporesce pe fie-care an în momentul inundațiunii; unii țin în mână spice, alții se jocă cu un crocodil și cu un ichneumon, iar pe soclu sînt sculptate plante și animale proprii Egiptului.

Nimfele (Nymphe).—La Greci, NIMFELE erau ȃine cari locuiau în izvoarele apelor, în pădurile frumoase și în livezile cu pajistea înverdită. Feciore de o albătă și de o frumusețe strălucitoare, ele erau vesele și săltărețe, iubitoare de jocuri și de muzică. Ele figurau când în cortegiul lui Bachus, când în al Artemidei și Aphroditei. Nimfele trăiau în singurătate, evitând atingerea cu oamenii; dar une-ori se lasau a fi îndrăgite de muritori, mai ales de eroi; alte-ori însă, ademeniau și fermecau pe oameni, zăpăcindu-le mințile și împingându-i la peire: un

asemenea nenorocit se numia la Greci «apucat de nimfe» (nympholeptos), iar la Romani *lymphaticus* (lympa=nympha).

Nimfele, după locul puterii lor, se pot împărți în 3 clase:

1. *Nimfe de ape*, sub care se înțelege, în sens strict, NAIADELE, ține de izvoare sau de ape dulci: ele adăpau plantele, animalele și pe om, de aceea erau foarte venerate; aveau darul divinației și le plăcea muzica și poezia. Intre Naiade se numără Cyrena, nimfa îndrăgită de Apollo, cu care avu pe păstorul divinizat Aristeos. Inzestrate cu un farmec iresistibil, Naiadele ademeniau pe cei ce s'apropiau de umedul lor locaș. Acest farmec tainic al apelor adânci asupra imaginației îl exprima legenda lui HYLAS, dragul tovarăș al lui Heracle: trimis s'aducă apă pentru ospetul eroilor argonauți, se aplecă pe fața unei fântini limpede, ca să-și bage urna, dar ținele din fundul apei, vădând pe frumosul tânăr, îl ademeniră tirându-l în locuința lor strălucitoare.

2. *Nimfe de munți*, numite OREADE, ține de munți, de văi și de peșteri. Cea mai faimosă dintr'insele era Echo, personificarea ecoului ce s'aude așa de des prin adâncimea văilor și prin șirul munților. Se povestea adică, că Echo îndrăgise la nebunie pe frumosul NARCIS, care însă o respinse. De rușine, țina se ascunse în fundul peșterilor singuratică, unde fu mistuită de durere și de ciudă: trupu-î se topi, sîngele-î se scurse și nu-î mai rămase de cât glasul: «De atunci (cântă Ovidiu), ea nu se mai vede pe munți; dar din pădurile unde se ascunde, se aude de toți: un sunet mai trăiesce într'însa.» Dar și Narcis fu pedepsit de Aphrodita: vrînd să-și stîmpere setea într'o fîntină limpede, se înamoră de propriul său chip resfrînt în luciul apei și neputînd dobîndi aceea umbră deșertă, lîngeți și muri. Numele său rămase flórei (*narcis* sau ghiocel), care primăvara 'și oglîndesce frumusețea pe malul apelor, iar la începutul verii 'și aplecă cotorul și se ofilește.

3. *Nimfe de arbori*, numite MELIADE, ține de frasină, și DRYADE sau HAMADRYADE, ține de stejari, a căror viață era strîns legată cu a arborelui în care trăiau: ele gemeau când se rănia arborele și muriau odată cu dînsul.

«Ele trăiesc mult, cântă un imn homeric; brații și stejarii cu creștetele înalte, născuți odată cu dinsele, cresc pe pământul hrănitor de ómeni, în munții cei mari, frumoși și înfloritori. Dar când s'apropie ursitorea morții, atunci copaciți cei frumoși încep să se usuce de-a'n picioarele, cója li se mistue, ramurile le cad și, odată cu ele, sufletul dînelor părăsesce lumina sórelui.»

Arboriți se consideraũ ca divini și nu se vătémaũ nepedepsit. Un tăietor de lemne, vrînd să dobóre un copaciũ, aũdi glasul tânguios al Hamadryadei, implorându-l să cruțe arborele, în care trăise mult timp. Neascultându-i rugăminte, el și urmașii sei avurã să sufere strașnice pedepse.

La Romani, cea mai renumitã dintre Nimfe fu EGERIA, tainica soție și inspirátore a regelui Numa. Ea avea cu regele întilniri misterioase în fundul dumbrăvilor sacre și la mórtea regescului ei soț, Egeria umplu cu gemete și suspine întunecatele păduri ale Ariciei, până ce sora lui Apollo schimbã pe nimfã într'o fintinã nesecatã.

Nimfele erauenerate în multe locuri ale Greciei: peșterile se consideraũ ca sacre. Sacrificiile ce li se aduceau constaũ în capre, miei, lapte, uleiũ. Arta reprezenta Nimfele ca fecioare grațioase, ușor îmbrãcate și împodobite cu flori și cu coróne. Naiadele sînt înconjurate de pesci și țin în mână o urnã, din care țîșnesce apa.

CAP. XIX

PONTOS și familia sa, PROTEUS și GLAUCOS

Pontos.—În cosmogonie s'a vădit, că PONTOS a fost născut de Gea sau Pământul și tot cu Gea, Pontos a produs pe Nereus, Thaumas, Phorkys și Keto. Pontos nu era ast-fel de cât o simplă abstracțiune cosmogonică, iar copiii săi reprezentau tot atâtea aspecte diferite ale mării.

Nereus și Nereidele.—NEREUS reprezenta aspectul plăcut și binefăcător al mării. Ceii vechi și-l închipuiau ca pe un moșneg mintos și pățit («Bătrânul mării»), care locuia într'un palat luminos în fundul apelor. Ca toți ceilalți zei ai apelor, Nereus avea și darul de a prezice viitorul.

Fiicele lui Nereus și ale oceanidei Doris, NEREIDELE, erau 50 la număr: «unele parcă înnotă; altele, ședând pe o stâncă, și usucă părul azuriu, iar altele plutesc pe nisca pesci; nu toate au aceeași față și totuși nu se deosebesc între ele, așa cum se cuvine unor surori.» Nimfe ale mării, frumoase și grațioase, ele veniau într'ajutor navigatorilor în primejdie. Dintr'insele merită a fi pomenite Amphitrita, care deveni soția lui Posidon; Thetis, mama lui Achile, Galathea («Cea albă ca laptele»), iubită de Cyclopul Polyphem și Arethusa, îndrăgită de fluviul Alpheios.

Thaumas.—Al doilea fiu al lui Pontos, THAUMAS, reprezenta aspectul minunat al mării. Unit cu oceanida Electra («Radiósa»), născu pe Iris (adică Curcubeul), mesagera zeilor și pe cele două HARPYE («Răpitoarele»), dînele viscolelor și vîrtejurilor, răpitoare de copii. Ele se închipuiau ca ființe întraripate cu fața de femeie și cu corpul împenat de pasere, cu ghiare lungi cu cari, nesățioase, și inhățau prada. Harpyele erau în număr de 3 și nu-

mele lor exprima firea lor repede și năvalnică: Aello («Vijeliósa»), Okypete («Impetuósa») și Keleno («Negurósa»).

Phorkys și **Keto**. — Acéstă pereche reprezenta aspectul monstruos și gróznic al mării. PHORKYS era părintele tuturor monștrilor mării, pe cari îi avu cu soția sa Keto, ca GRAIELE sau Babele mării, cari speriau pe corăbierii, și GORGONELE (între cari era Medusa), cari locuiau la Apusul lumii, în vecinătatea Hesperidelor.

Proteus.—Un al deū al mării era PROTEUS, care împărtășia cu Nereus epitetul popular de «Moșnég al mării.» Era deul cu miî de forme, care se putea face pe rînd «leu cu cóma frumósă, balaur, panteră, mistreț furios, apă limpede sau copac cu mândru frunziș.» Acest deū (probabil egiptén de origine) ajunsese mai târziu servitorul lui Posidon, însărcinat cu paza turmelor sale de foc. Ca și Nereus, el avea darul profeției, însă nu se îndupleca să răspundă de cât constrîns cu de-a sila, deórece, ca să scape, lua metamorfosele mai sus pomenite.

Glaucos.—Deul popular al marinarilor și al pescarilor, GLAUCOS exprima colórea mării când albastrul cerului se oglindia în talazurile ei. Înainte de a deveni deū al mării, Glaucos ar fi fost, după legendă, pescar la Antedon, cetate în Beotia. Într'o zi, pescuind nisce pesci, îi aruncase mai morți pe iarbă și vėdu cu uimire, cum, atingēnd o buruiiană, acei pesci se reînsuflețiau și săltau înapoi în mare. Atunci gustă el însuși din acea buruiiană și se pomeni tãrit fără de voie spre mare, în care se prãvăli. Acolo fu primit de Okeanos și de Tethys, se curăți de slăbiciunile omenesci și fu pus între deii de mare. De atunci fu venerat ca protector al pescarilor și al naufragițiilor. Legenda povestia mai departe iubirea-î nenorocită către o mândră fecióră de mare, anume SCYLLA, fiica lui Phorkys; dar vrăjitoarea Circe, îndrăgindu-l pe el însuși, schimbă pe fecióra, din gelosie, într'un monstru lătrător. Și de atunci sirmanul Glaucos se făcu rėutăcios și posac, iar Scylla deveni o deită rėu-făcėtóre, care, din peștera ei (aședată față în față cu prăpastia Charybdei), speria pe marinarii, scufundându-le corăbiile. Ast-fel aceste douė stănci, Scylla și Charybda, situate între Italia și Sicilia, fură închipuite ca ființe monstruóse, obiect de spaimă pentru navigatori.

CAP. XX

POSIDON -- NEPTUNUS

Concepțiunea-î mitică.—Toți zei primitivi ai mării fură cu timpul subordonați unei divinități principale, zeul propriu-zis al apelor, POSIDON, fratele lui Zeus.

Acest Domn al mării locuia în adîncimea apelor, într'un mândru palat scînteetor de lumină, de unde se a-vînta pe un car tras de cai întraripați și nădrăvani, cari îl purtau pe fața mării: «Zeul (cîntă Homer) înhămă la oiștea carului seû pe cei doi cai cu picioarele de aramă, cu sborul repede și cu cîma de aur lucitor; el însuși puse o armură de aur, luă în mâini haturile din fâșii de aur, se urcâ în carul seû și se repedi pe valuri. Monștrii mării săriau în préjma-î, eșind cu grămada din întunecatele lor vizunii: ei 'și recunosc stăpânul. Pătrunse de bucurie, valurile se dedea în lături și caii sburau cu un avînt minunat; iar, sub car, osia de aramă nu era nici măcar udată.»

Caracterul seû.—Firea lui Posidon era cînd sêlbatică și cînd îmblînditóre. Impetuos ca și elementul ce stăpînia, el putea cu tridentul saû furca cu trei dinți, arma-î favorită, să sguide pămîntul, să rêscole valurile și să deslîntuêscă vînturile și furtunile. «Posidon sguide măruntaietele pămîntului nemărginit cu piscurile înalte ale munților... În împêrăția-î subpămîntenă, Hades, zeul umbrelor, se înfióră, sare de pe tronu-î și strigă, ca nu cumva gróznicul Posidon, desfăcînd pămîntul, să arate muritorilor și nemuritorilor locuințele grozave și întunecóse, de cari se tem chiar și zei... Vorbind ast-fel, Posidon adună norii și apucînd tridentul cu amîndouê mâinile, sguidu marea în adîncul ei. Tóte suflările vînturilor se

deslănțuiră în același timp din toate părțile; un vâl de a-buri deși înfășurâ deodată pământul și marea, iar din cer se lăsâ o beznă de întuneric. Euros și Notos năvăliră împreună pe valuri și odată cu dînșii Zephyros cel cu suflarea focosă și Boreas cel născut în partea cea mai înaltă a cerurilor, rostogolind înainte-î talazurile îngremădite...»

Dar tot dînșul putea, cu o singură privire saă cu un semn din parte-î, să îmblânDESCĂ marea sbuciumată și să linișTESCĂ valurile furioSE, făCEND s'apară pe suprafața lor cete de delfinî, animale consacrate DEULUI, cu cari scăpa pe cei în primejdie pe mare.

Arion.—Ast-fel, când Posidon vEDU pe cĂntĂrețul ARION prĂvĂlindu-se în mare ca sĂ-și scape viața de amenințĂRILE corĂbierilor, ÎI trimise un delfin, care luĂ în spinare pe strĂvechiul poet și-l purtĂ pĂnĂ la capul Tenar.

Arion, cĂntĂreț din insula Lesbos, a trĂit cĂțiva ani la Curtea lui Periandru, rege din Corint; el trecu apoi în Sicilia și în Italia, unde făcu stare cu talentul seĂ poetic. ImbarcĂndu-se la portul din Tarent spre a se întorCE în patrie, nesocotitul expuse averile sale înaintea cĂtorva marinari lacomi, cari se hotĂrĂrĂ sĂ-l arunce în mare și sĂ-și împartĂ aurul seĂ. Dar Arion înțelesE scopul lor nelegiuit și-î rugĂ sĂ-l îngĂdue, înainte de a muri, sĂ cĂnte încĂ odată din lira sa. 'I se dete voie și, dupĂ ce unplu aerul cu dulcea-i melodie, se aruncĂ în mare. Un delfin, atras de acel viers duois, ÎI primi în spinare și-l duse la Tenar, în Laconia. De acolo poetul se duse la Periandru, care dete morții pe marinari și ridicĂ un monument delfinului-mĂn-tuitor al lui Arion.

Elementul legendar.—După legendă, Posidon era părintele uriașului Polyphem, a cĂruî orbire atrase lui Ulysse urgia DEULUI; de asemenea, al gigantului Anteu, cu care avu sĂ lupte Heracle. Se povestia mai departe, cĂ Posidon făcea sĂ ESĂ din mare monștri grozĂvi, cari pustiaĂ locurile și ucideaĂ pe omeni. Ast-fel, în legendele despre Heracle și Theseu, el trimise taurul de la Creta și pe cel de la Maraton, precum și balaurul care înghiți pe Hippolyt, fiul lui Theseu. Dar Posidon nu era numai un DEU distrugĂtor, ci și constructor: dînșul clĂdi zidurile Troiei și fĂuri porțile de aramă ale Tartarului. În mai multe locuri rivalizase cu alte divinitĂți pentru domnia vr'unei localități, ca bunĂ-ORĂ pentru Atica cu Athena.

Cultul seǔ.—Posidon era fôrte venerat în Grecia, mai ales de comercianți, navigatori, pescari, toți ómeni de mare cari nu întreprindeau vr'o cǎlătorie înainte de a-î fi adus sacrificiǐ. Cultul seǔ era rǐspândit mai ales în cetǎțile de la cõste, într'altelã Corintul, și în insule. În onórea ȑeului se celebrau, odatǎ la 3 ani aprõpe de Corint, jocurile *Istmice* (numite astfel dupǎ istmul d'a-colo), cari ajunserǎ o sǐrbǎtõre naȑionalǎ a Greciei întregi, când se fǎceau alergǎri de cai și de care.

Animalul favorit al lui Posidon era calul, pe care l'ar fi creat cu ocaziunea disputei sale cu Athena pentru stǎpânirea cetǎții Atena. Altǎ legendǎ fǎcea dintr'insul pǎrintele calului întraripat PEGAS, care cu o loviturǎ de copitǎ fǎcu sǎ țîsnescǎ fîntina Hippocrena, unde veniau poetii sǎ se inspire. Un alt fiu al lui Posidon și frate cu Pegas era Chrysaor, ȑeul cu armele de aur, a cǎruǐ fiicǎ Echidna («Vipera»), monstru jumǎtate femee și jumǎtate șerpe, se însoți cu Typhoeus și avu, într'altii copii monstruoși, pe Chimera («capra»), fiinȑa cu capul de leu, cu corpul de caprǎ și cu cõda de balaur; și pe Cerberos, cǎinele cu 50 de capete, pǎzitorul iadului.

Neptunus.—ȑeul roman corespunȑetõr lui Posidon era NEPTUN, care n'avea însǎ aceiași însemnǎtate la Romani, ca popor nemaritim. Cultul ȑeilor mǎrii n'a existat nicõdatǎ la dînșii și când mai târziu Neptun fu identificat cu Posidon, el fu venerat mai ales ca ȑeu al alergǎrilor de cai, înlocuind sub acest raport pe vechiul ȑeu italic CONSUS (numit de Titu-Liviu *Neptunus equester*). Ca soȑie a lui Neptun se considera SALACIA, ȑeȑita apei sǎrate a mǎrii.

Representaȑiuni artistice.

—Arta grǎcǎ reprezenta pe Posidon sub o figurǎ asemǐnǎtõre cu a fratelui seǔ Zeus, ca un bǎrbat în maturitatea virstei, cu corpul și mușchii puternici și cu pieptul larg; dar faȑa-î maiestõsǎ avea o expresiune mai seriõsǎ, fruntea-î

Fig. 19.

era sbîrcită și barba-î aspră, iar cóma-î cea désă flutura în jurul feței acoperindu-î urechile. Ca ȑeu al mării liniștite (fig. 19), ține tridentul într'o mână și un delfin în cealaltă. Cea mai veche statuă a ȑeului (fragmentar conservată) era cea de pe frontonul occidental al Parthenonului, unde se reprezenta rivalitatea lui cu Athena.

CAP. XXI

AMPHITRITA și TRITON — INO — SIRENE

Amphitrita.—Una dintre Nereide. soția lui Posidon, AMPHITRITA («Care curge de jur împrejur») era Dómna mării, ca Hera Dómna cerului. Homer n'o cunoșce încă sau o consideră ca o personificare a valurilor mării: «faimósa Amphitrita care nutrește miș de monștri în sinul ei, deita cu ochii azurii, care geme când valurile se sfarmă cu vuet de stânci.» Târđiú numai, ea fu pusă în legătură cu Posidon și venerată ca soția lui.

Arta representa pe Amphitrita ca o femeie tînără și frumósă, călare pe un Triton cu tridentul în mână, sau obicuiuit ședënd pe tron alătura de Posidon. Nunta ambelor divinități s'afli reprezentată pe un faimos basso-relief, ađi în gliptoteca din München: Amphitrita și Posidon șed într'un car în formă de scoică, tras de Tritoni și de Nereide, cari fac marea să rësune de sgomotul scoicelor și al lirelor armonióse; Posidon, maiestos, ține hățurile, iar Amphitrita e acoperită cu vëlul femeilor măritate. Centaurii bat apa cu aripele lor, amestecându-se cu balaurii, taurii, delfinii și caii de mare; iar înaintea carului călăresce oceanida Doris, mama Amphitritei, ținënd în mână făcliile de nuntă.

Triton. — Fiul lui Posidon și al Amphitritei, TRITON locuia cu părinții sei într'un palat de aur în fundul mării. Poporul grec și-l închipuia ca om în partea de sus a corpului și ca pesce cu códa înfurcită în partea-í de jos. El atribuia o mare putere acestei ființe monstruóse: când sufla cu tărie dintr'o scoică de mare, se clătiaú valurile și se iscaú viscole; alte dáți, dinpotrivă,

eșia din scoică un viers dulce, care potolia sbuciumul mării.

În loc de un singur Triton, se nascoci mai târziu o sumă de ființe asemenea acestui fiu al lui Posidon: de aci corul *Tritonilor*, cari în domeniul mării jocabă același rol ca pe pământ Satyrii și Centaurii. Împreună cu Nereidele, Tritoniî serviaû de cortegiû musical lui Posidon și Amphitritei.

Ino Leucothea. — Țeița cea albă ca spuma valurilor, INO LEUCOTHEA, a fost mai întâi o feciôră frumoșă, fiica lui Cadmos și sora Semelei, mama lui Dionysos. După mórtea nenorocită a Semelei, trăsniță fiind de Zeus, Ino luâ asupra-și crescerea micului Dionysos, apoi se mărită după eroul Athamas. Hera, iritată în contra lor, rătăci mintea lui Athamas, care ucise pe propriul seû fiu Learchos și prigoni pe Ino, care fugise cu celălalt fiu MELIKERTE (forma grecizată a fenicianului Melkarth), până ce mama și copilul se aruncară în mare de pe o stâncă înaltă, între Megara și Corint.

De atunci, dobîndind nemurirea, Ino umple marea cu plânsul ei duios și, în chip de cufundar, vine într'ajutor navigatorilor în primejdie; iar Melikerte, sub nume de PALEMON («Luptătorul»), deveni un Țeu venerat în istmul de Corint și la Romani sub numele de *Portunus* saû Țeul porturilor. În templul d'acolo s'afla, într'alte opere artistice, un grup de sculptură chriselefantină, oferit de Herode Atticus: pe un car tras de patru cai de aur cu copitele de fildeș se ridicaû statuele lui Posidon și Amphitritei cu junele Palemon, călare pe un delfin; dedesubt, pe basă, era reprezentată Thalassa, înconjurată de Nereide, purtând în brațe pe fiică-sa Aphrodita, scôsă din sinul mării.

Sirene. — SIRENELE erau Musele mării, cari cu dulcele lor viers ademeniaû pe navigatori, făcându-i să-și uite de țară și de familie, prăpădindu-le firea și târîndu-i în adîncimea apeî. Ele aveaû capul de femeie, iar corpul de pasere. Fără sémên era farmecul glasului lor, dar luându-se odată la întrecere cu Musele, fură dovedite de Țeițele armoniei. Locașul lor favorit era, Țice-se, cóssta apusénă a Italiei meridionale, pe lângă strîmtórea de Messina, unde le întîlni Ulysse cu tovarășiî lui. Cel ce era

atras de aceste ține perfide, afla o mörte sigură : pe pa-
jiștile lor înflorite se înălțau mormane de oseminte, ră-
mășițele număróselor lor victime. Ele fură privite și ca
genii ai morții, de aceea figuréză pe monumentele fune-
rare. Sirenele sînt în genere închipuite ca paserî, cu ca-
pul și pieptul de femee, și ținënd în mână un instrument
de musică.

DEII PĂMÎNTULUI

CAP. XXII

GEA și RHEA—CYBELA

Gea.—În credințele poporului grec, pământul, divinizat ca și cerul, purta trei nume diferite după localități: un nume primitiv *Gea*, apoi *Rhea*, care se confundă de timpuriu cu *Cybela* (ambele aceste divinități de origine străină) și în fine *Demetra*, care a rămas numele grecesc cel mai obicinuit.

Deița primitivă a pământului, *GEA*, soția lui *Uranos*, era venerată pe de o parte ca mama tuturor ființelor și ca mormîntul lor totdeauna deschis. «Voiu cânta Pământul cel trainic (dîce un imn homeric), mama străveche dintre toate, care nutrește toate ființele răspândite în lume.» După legendă, *Gea* ar fi scos pe omul însuși din largul ei sîn și acel om-copil al pământului era *Erichthonios*, părintele ginții atice. Unele monumente plastice reprezintă nascerea acestui întâiu locuitor al Aticeii: *Gea* se vede ca o femeie cu partea de jos a corpului băgată încă în pământ și cu brațele ridicate, prezentând *Athenei*, în fața lui *Hephestos*, pe întâiul ei fiu *Erichtonios*. — La Romani, *TELLUS* corespundea întru toate *Geei*, era invocată la cutremure și în jurăminte ca *Mama Tellus*, alătura cu *Jupiter*.

Rhea și Cybela.—*Rhea*, ca fiica *Geei* și soția lui *Cronos*, era venerată mai ales în insula *Creta*, unde deița aduse pe fiul ei *Zeus* și îl creșcu într'o peșteră din muntele *Ida*. Ea ajunse ast-fel mama *Cronișilor* (*Zeus*, *Posidon*, *Hades*), invocată apoi în genere ca *Mama dei-*

lor. Acest cult al Rheei se răspândi și în alte ținuturi ale Greciei, dar mai ales în Asia-Mică, unde se identifică cu zeița frigiană CYBELA, venerată ca Mama Mare, ca zeița naturii muntoase și sălbatice. De aceea carul ei era tras de lei și de pantere, și era însoțită de preoți (numiți *Corybanți* și corespunzând Cureților din Creta), cari executau cu felurite instrumente o muzică sgomotoasă și jocuri furioase.

Centrul cultului ei era Dindym, munte în Frigia consacrat Cybeleii. Aci se raportează legenda despre ATTIS, care sëmănă mult cu a lui Adonis: frumos flăcău frigian, iubit de zeiță și care din gelosie îi pricinui morțea, prefăcându-l într'un pin. În onoarea lui se celebra primăvara o ceremonie funebră, ce simboliza morțea și învierea lui Attis.—La Romani Rhea fu identificată cu OPS («Beșugul pământului»), soția lui Saturn, precum acesta a fost confundat cu Cronos. Cultul Cybeleii se introduse la Roma (205 a. Cr.), unde se bucura de mare trecere: *Magna Mater* fu primul cult asiatic, care invadă Italia odată cu preoții frigieni, cari celebrau *Megalesiile* sau serbările în onoarea mării zeiței.

CAP. XXIII

DEMETRA — CERES

Demetra.—Cea mai mare dintre divinitățile pământului, Demetra («Mater Terra»), fiica Rheei și sora lui Zeus, era deița pământului cultivat, în special a grânelor. Fiul ei era PLUTOS («Bogăția»), adică belșugul rodelor. Ea învățase pe omeni agricultura și prin acesta îi ridicase de la starea de vânători și de păstori la o viață mai așezată. Cel dintâiu om inițiat în plugărie a fost pi-osul erou *Triptolem*, care ajunsese apoi preotul templului deiței la Eleusis și principalul executor al misterelor practicate acolo. Pe un car tras de balauri, el colinda lumea, învățând pe toți agricultura și cultul Demetrei. Deița însăși pedepsia cumplit pe cei ce se împotriviau învățămintelor lui. Ast-fel suflă o fâme nepotolită în corpul regelui tesalian ERYCHTON, care pângărise o dumbravă consacrată Demetrei. La acest rol civilisator al Demetrei se rapórtă și *Thesmophoriile*, sărbători instituite în onórea deiței ca legislatóre a căsătoriei (*thesmophoros*) și la care luaú parte numai femeile măritate. Ele țineaú 5 zile la începutul lui Noembre și rivalizaú la Atena în mândrețe cu Panatheneele.

Din însoțirea-i cu fratele ei Zeus, Demetra avu o fiică CORA («Copila»), numită și PERSEPHONA. În poemele homerice, ea n'are încă nici o legătură cu Demetra, ci împărătesce cu Hades peste locașul umbrelor; abia la Hesiod se închiagă tradițiunea despre filiațiunea și răpirea ei. Demetra trăia liniștită în Olymp, când Hades îi răpi fiica și o duse în infern.

Răpirea Persephonei. — Acéstă răpire, subiectul

innului homeric către Demetra, e una din legendele cele mai populare in anticitate.

Intr'o ȃi (povestia innul homeric), Persephona se juca cu alte fete sote ale ei, pe o pajiste in florita. Tot culegand la flori si impletind la cununii, adunase o multime de trandafiri, de sofrani, de viorele, de crini si de zambile, cand zari deodata un ghiocel, ce covirسيا in frunusele tote celelalte flori. Ea se repeđi in graba sa culaga minunata flore, dar pe neasteptate pamintul se deschise si Domnul infernului eși din impărătia-i intunecosa. Nici n'apucase sa atingă ghiocelul si Persephona se pomeni apucata de Hades, pusă cu de a sila in caru-i de aur, tras de cai nasdravani, si impreună cu rapitorul ei se facura neveduti in adincul pamintului. Strigătele desperate ale deitei se pierdură mai intai in vint si numai la urma fură auzite de nenorocita ei mamă. «O jale mare ii coprinse inima, ea sfăsiu cu mâinile legăturile perului seü, se imbracă cu un vestimint negru si, ca o pasere, se repeđi pe câmpii si pe ape, căutându-și pretutindenea fiica inbită. Timp de noue zile si noue nopti, deita cutreerese lumea totă cu faciü aprinse in maini si, adincita in mahnire, nu gustase nici ambrosie nici nectar si nu-și scufundase corpul in baie.» Nimeni nu sciea să-i raspundă, ce-i se facuse fiica. A șesea ȃi, ea intilni pe Hecate, care auzise țipetele Corei, dar nu veduse pe rapitorul ei. Insoțită de dinsa, Demetra 'și urmă calea înainte, până se intilni cu Helios, deul care vede tote, care ii descoperi numele rapitorului: Hades, care luase pe Persephona cu consimțimintul lui Zeus.

Plină de durere si de manie impotriva Stăpanului ceresc, Demetra fugi departe de Olymp și, in chip de babă, colindă orașe si țări in căutarea dragei sale fiice, până ajunse la Eleusis. «Acolo seđu jos, îndurerată, lângă o fintăna umbrită de un maslin cu frunziș stufos.» Fiicele lui Keleos, rege din Eleusis, cari tocmai veniau după apă cu urciore de aramă, vedură pe biata bătrână si o întrebară. Demetra nevrând să se descopere, le ceru adăpost ca dădacă ori servitoare. Fetele alergară acasă să întrebe pe mama lor Metanira, care consimți să-i încredințeze crescerea fiului ei din urmă Demophon. Copilul creșcea ca un deü «fără să se nutrească cu pâine și fără să sugă lapte.» Deita il ungea cu ambrosie si ținându-l in brațe, ii sufla pe d'asupra, iar nóptea il ascundea ca tăciune in foc, fără s'o scie părintii. Intr'o ȃi Metanira vedu pe Demetra punându-i copilul in foc si, speriată, țipă tare, cređend că are să se prăpădescă. Deita scose copilul din foc si cu imputări blânde făcu pe mama să înțelegă, că focul il curăța de orice element pămîntesc și-l făcea nemuritor. Dar fiindcă mamă-sa s'a împotrivit, nu va dobîndi nemurirea; totuși neperitoare va fi gloria copilului, care s'a odihnit pe genuchiü unei deite. Apoi ea se descoperi Metanirei și lui Keleos, îndemnându-i să-i ridice un templu in Eleusis, iar deita însăși îi înveta misterele cultului ei.

Durerea Demetrei nu era însă potolită și mania îndărătnică a deitei se arată prin semne gróznice. «Ea pregăti ómenilor de pe pămînt un an gróznic și cumplit. Pămîntul nu încolți nici o semintă, căci le ascunse Demetra cea cu frumoșa cunună. In zadar boii trageau plugurile pe lanurile întelenite și de geaba cădeaü pe pămîntul sterp

grăunțele de orz.» Tot némul omenesc ar fi perit, dacă Zeus nu s'ar fi îngrijat. El trimise mai întâi pe Iris către Demetra, care îi răspunse, că nu va mai pune piciorul ei în Olymp și nu va da pământului voie să facă råde înainte de a-i fi înapoiat pe iubita ei fiică. Atunci Zeus se vădu nevoit să trimită pe Hermes în infern, ca să înduplece pe Hades să înapoieze pe Persephona. Hades consimți, dar înainte îi dete să mănânce câteva bóbe dintr'o rodie minunată, ca să-i se facă dor de dînsul și ca să se întorcă înapoi. Apoi Persephona se urcă împreună cu Hermes în carul soțului ei și telegarii cei sprinteui o duseră repede la templul Demetrei din Eleusis. Vădînd pe fie-sa, Demetra se repeđi s'o îmbrățișeze. «Copila mea, o întrebă dînsa, n'ai mîncat óre nimic în locașul întunecat? Răspunde, dacă e așa, vei putea trăi cu mine în Olymp; iar dacă ai mîncat ceva, te vei întorce în adîncul pămîntului, unde vei locui una din cele trei vremi ale anului, iar celelalte doue le vei petrece cu mine și cu țeii. Când pămîntul se va împodobi, primăvara, cu miș și miș de flori, atunci vei eși din nou din adîncimea întunericului, privese minunată pentru ței și pentru ómeni.»

Mânia țeitei s'a potolit, de când Zeus a făgăduit, că draga ei fiică va petrece doue treimi ale anului lângă mama ei. După stăruințele Rheei, Demetra reintră în Olymp și și reversă din nou binefacerile asupra pămîntului. «Pămîntul cel întins se încercă cu frunze și cu flori.»

Cultul Demetrei. — Adevăratul centru al cultului țeitei era orașelul Eleusis, patru ore departe de Atena. Acolo se celebrau, în onórea ei și a fiiceii sale, sərbătorile numite *Eleusine*: cele micș se țineau prin Februarie în amintirea întórcerii Persephonei pe pămînt; iar cele marș se țineau prin Septembrie, în amintirea coboririi Persephonei în infern. Aceste din urmă țineau 9 zile și constaú din ceremonii, rugăciuni și acte de pietate. Momentul cel mai splendid al sərbătorii era procesiunea cea mare ce se făcea în ziua a cincea, când luaú uneori parte nu mai puțin de 30000 ómeni: cu capetele încoronate cu iederă și mirt și cu făclii în mână, ei părăsiau Atena spre séră și ajungeau la Eleusis în tăcerea nopții și în mijlocul luminei a miș de făclii.

Cultul Demetrei luă de timpuriú forma de *mister* adică de cult secret, la care nu puteau lua parte de cât inițiații. Cei primiti făceau întâiú un fel de noviciat, iar inițiații treceau prin anumite grade: de la simplu *mist* saú neofit trecea prin gradul de *epopt* saú spectator spre a ajunge la cel de *ierofant* ori preot suprem. Inițiaților se promitea fericirea după mórte și tainele se păstraú cu sfințenie, sub pedepse fórte aspre. Acéstă formă de religiune se-

cetă atrase partea cea mai inteligentă a națiunii grecesci (Romanii rămaseră străini de aceste mistere) și templul din Eleusis ajunsese centrul păgânismului elenic și rămase ast-fel până la anul 381 d. Cr., când un edict al împăratului Teodosiū cel Mare închise pentru totdeauna acest sanctuar.

Ceres—Deița italică a grânelor a fost CERES, de timpuriu confundată cu Demetra, iar fiică-sa Persephona ajunsese la Romani PROSERPINA. Legende relative la Demetra fură repetate la Roma și răpirea Persephonei se transportă în Sicilia (cum o descrie Ovidiū), iar Triptolem fu considerat ca fiū al lui Keleos, pe care deița l'ar fi vindecat de o bôlă grea și-l câștigă ast-fel pentru cultul ei. Serbările deiței, așa-numitele *Cerealia*, se celebrau pe tot anul în Aprilie cu ceremonii solemne și cu jocuri de circ.

Reprezentățiuni artistice.—Arta reprezenta pe Demetra-Ceres ca o femeie cu expresiunea totdeodată maiestôsă și blândă. Se recunósce ușor după mănunchiul de spice ce-l ține în mână (fig. 20) și după cununa de spice ce pörtă obicinuīt pe cap: mai are o făclie și o cutie închisă. Statua ei cea mai veche și ađi conservată e cea de pe frontonul oriental al Parthenonului, opera lui Phidias. Un tip mai recent oferă frumoșa statuă a Atenei ședând din British-Museum, găsită lângă Cnid. Nu mai puțin frumoșă e Ceres pictată la Pompei, ađi în Museul din Neapole.

Fig. 20.

CAP. XXIV

DIONYSOS—BACCHUS

Nascerea și creșterea sa. — Unul din cei mai însemnați zei ai pământului, DIONYSOS era zeul vinului și al vitei. Cel mai tânăr dintre zeii greci, el era fiul lui Zeus și al Semelei, una din fiicele lui Cadmos. Frumósă muritoare ceru lui Zeus, după perfidul îndemn al Herei, să se înfățișeze înaintea ei în totă splendoroa-i divină, și nenorocita, mistuită de flacări fulgerătoare, perivictima cutezării sale. Dar înainte de a muri, ea aruncă din măruntaie copilul nenăscut încă. Zeus îl luă, îl ascuse în cóspsa lui și-l scóse la lumină la timpul covenit: de aci tradițiunea despre îndoita nascere a lui Dionysos (originea epitetului *dithyrambos*). Abia născut, zeul fu predat de Hermes nimfelor din muntele Nysa să-l crească (de unde explicarea populară a numelui seú ca Zeú din Nysa); după altă legendă, întâia lui dădacă ar fi fost Ino, sora Semelei. Crescut în singurătatea pădurilor, Dionysos plantă viea și se îmbetă cu rodul ei curgător; apoi, încununat cu iederă și laur, colinda din loc în loc cu un cortegiú numeros de Nimfe, Satyri și Sileni, făcând pădurile și câmpiile să rêsune de strigătele lor voióse. Prin influența binefăcătoare a ródelor pământului, Dionysos contribuise la civilizarea și îmblândirea societăților umane: de aci raportul seú intim cu Demetra dă-tătoare-de-legi; pe de altă parte, vinul excitând sufletul și trezind inspirațiunea poetică, Dionysos deveni iubitul Muselor, tovarășul Charitelor și al Aphroditei: de aci raporturile sale cu Apollo.

Răpirea-i de pirai.—O frumósă legendă menită să învedereze eficacitatea vinului și puterea iresistibilă.

a zeului vitei e răpirea lui Dionysos de către piraii tirenieni, tradițiune conservată într'un scurt imn homeric.

Intr'o zi (cântă acel imn), Dionysos, fiul falnicei Semele, se arată pe țărmul mării nesecate, la marginea răsărită a unui munte, în chip de flăcău, în flăoarea tinerețelor: përu-i negru flutura pe umerii lui voinici, acoperiți cu o mantie de purpură. Deodată, nisce ómenî de pe o corabie mândră, tálhari de mare tirenieni, s'apropie repede prin valurile întunecate: o sórte rea îi aduce. Ei au vëdut pe zeu și 'și fac semn unul altuia, sãrind pe uscat; îndată 'și înhață prada și o duc în corabie cu inima plină de bucurie: ei îl socotiau vr'un fecior de împérat și voiau să-l lege țépãn. Dar zeul nu se încãtușezã și legãturile de rãchitã îi cad de pe mâini și din picioare, iar dînsul șéde zîbind cu ochii seî ceî negri. Cãrmaciul, care l'a bãgat de sémã, îndemnã mereu pe tovarãșii lui, dicëndu-le: «Neborociților, pe cine ați rãpit și pe cine vreți sã legați? Cine e acest zeu puternic? Trainica nãstrã corabie nu póte sã-l pórté. Cãci el e Zeus, sau Apollo cu arcu-i de argint, ori Posidon, fiindcã nu sémnã cu ómenii muritorî, ci cu zeii locuitorî în Olymp. Haideti, sã-l depunem fãrã zãbavã pe pãmîntul cel negru și nu vë atingeți de dînsul, ca nu cumva urgia-i s'atãite vînturile aprigi și viscoale lungi.» El dice și cãpitanul corãbiei îl mustrã cu asprime: «Pecãtosule, ia sémã ca vîntul sã ne ajute, întinde pãnzele și veți de ale corãbiei; iar cãt privesce pe acesta, ómenii mei îi vor purta de grijã; sper cã va ajunge în Egipt, sau la Cipru, sau la Hyperboreeni, ori și mai departe, și cã la urmã ne va spune unde sînt af lui și tóte averile sale, și pãrinții seî, fiindcã zeii l'au fãcut sã cađã în mãinile nãstre.» La vorbele din urmã, ridicã catartul corãbiei și întinse pãnzele. Vîntul umfla pãnzele și tóte funiile furã puse afarã. Dar în aceiași clipã, ochii lor sînt loviți de minunã uimitóre. Mai întãi, de-alungul corãbiei întunecate și repeđi, curg valuri vuitóre de vin desfãtãtor și frumos mirositor. La acéstã vedere, corãbierii remãn încremeniți. Totdeodată se vede, cãțãrãndu-se pãnã sus de pãnza corãbiei o viță, de pe ramurile cãreia atîrnã multe ciorchine; împrejurul catartului se împleticesce o iederã cu frunze negre, de tot înfloritã, cu róde gustóse; tóte glesnele vîslașilor sînt încununate. Vëdënd acéstã, corãbierii poruncesc cãrmaciului sã tragã la uscat. Dar zeul s'a fãcut leu, care rãcnesce furios la marginea punții; iar în mijlocul corãbiei, ca semn al puterii sale, el face sã esã o ursóicã furiósã cu gãtul peros. Corãbierii fug în partea dinapoi a corãbiei, pe lãngã mintosul cãrmaciũ, și acolo se opresc nebuni de spaimã; atunci, deodată, leul sare și înhață pe cãpitan. Ceilãlți vëdënd acéstã și vrënd sã scape de o sórte fatalã, sãrirã cu toții în marea cea sfîntã și se fãcurã delfini. Dionysos prinse milã de cãrmaciũ, îl scãpã și îl fãcu fericit.

Rësbunãrile zeului.—Și în alte împrejurãri, Dionysos a dovedit cãt de cumplitã era pedépsa celor ce nu-l recunosceau sau cari căutaũ sã împiedice serbãrile sale. La asemenea rësbunãri divine se rapórtã legendele des-

pre Lycurgos, despre Pentheus și despre fiicele lui Minyas.

LYCURGOS era un rege din Tracia, fiul lui Dryas. El alungă odată din muntele Nysa pe nimfele, cari cresceau pe Dionysos, și dinsele fugiră speriate, iar zeul însuși se aruncă în valurile mării, unde fu primit de Thetis. Dar Zeus, mâniat, îl orbi și-l scurtă viața.

PENTHEUS era rege din Teba, cu chip de uriaș și cu firea sălbatică. El vru să se împotrivescă serbărilor dionysiace, ce corul Bachantelor le celebra pe muntele Citeron. Dar mumă-sa Agave, care se afla printre Bachante, fu apucată de o furie sfântă și-l ucise, luându-l drept un mistreț.

Fiicele lui MINYAS, rege din Orchomena în Beoția (Leuconoe, Leucippa și Alcithoe), se încăpățânară să lucreze lâna, pe când se celebrau serbările zeului. Dionysos 'și răsbună, prefăcându-le în lilieci.

Erigona și Ariana.—Dionysos, umblând prin lume, ajunse și la regele Aticeî, Icarios, care îl primi bine. Ca răsplată a ospetiei, zeul lăsă regelui la plecare o viță de vie și-l învăță, cum s'o sădască și cum să stórcă struguri. La anul, după culesul viei, Icarios chemă pe vecinii sei, plugari și păstori, de le dăruie vin. Dinșii beură fără măsură, se îmbetară și, creșându-se otrăviți, uciseră în furia lor pe darnicul Icarios. Fiica lui, ERIGONA, plecă să caute pe tatăl ei și, călăuzită de căteua ei Mera, ajunse la cadavrul lui Icarios: desperată, ea se spînzură de copacul, sub care era îngropat părintele ei.

ARIANA, fiica lui Minos, rege din Creta, îndrăgise pe Theseu, când eroul venise să răpuie Minotaurul și-l dedese firul conducător, ca să pótă apoi eși din labirint Theseu o răpi, ca s'o ducă la Atena, dar o părăsi adormită în insula Naxos. Nenorocita, deșteptându-se și vedându-se singură într'o insulă pustie, scóse țipete de desperare; dar Aphrodita reuși s'o mângâie și făcu să éasă dinainte-i pe Dionysos, care o luă de soție, după ce dobîndise nemurirea de la Zeus.

Colindările zeului.—Tragedia lui Euripide, *Bachantele*, conține în prologul ei informațiuni prețioase despre diferitele elemente, asiatice și grecesci, cari au format cultul complicat al lui Dionysos: «Am părăsit văile

din Lidia unde prisosesc aurul și câmpiile Frigiei; am ctreerat șesurile arđetore ale Persiei și zidurile Bactrianei, brumele Mediei și Arabia fericită și Asia întregă, a cării mare sărată scaldă țirmuri acoperite cu cetăți înfloritore, impopulate și de Greci și de Barbari. Aci intrai în cel dintăi oraș grecesc, unde am condus jocurile sacre și am celebrat Misterele, spre a învedera ómenilor ființa mea dumnezească. Da, Teba e cel dintăi oraș al Greciei, unde am făcut să se audă urletele Bachantelor...»

Dar nu numai până în Persia, Media și Arabia, ci și până în India s'ar fi propagat cultul șteului triumfător, așa că, după expedițiunea lui Alexandru cel Mare în India, se născuse legenda despre un Bachus indian și cuceritor al Orientului. În Asia, Dionysos și-a schimbat profund forma și natura: în locul șteului bărbătesc al viței, ajunsese aci un flăcău muieratic, cu fața delicată, cu plete bălaie, cu haina lungă și cu umbletul molatic. El reprezenta atunci puterea productivă și îmbetătore a naturii și presida *orgiile* sau sərbătorile pline de o veselă destrăbălare.

Cultul seii.—Cultul lui Dionysos, foarte răspândit în tóte ținuturile Greciei, în insule și în Asia-Mică, se celebra cu sərbătorii sgomotóse și destrăbălate. Ele se țineau la fie-care doi ani, în jocuri muntóse și nóptea la lumina făcliilor. O sumă de femei și de copii (bărbații fiind excluși), sub numele de Menade («Furiósele»), Thyade («Afumătórele»), Bachante («Sóțele lui Bachus») și Lene («Storcetórele de struguri»), agitând în mâini făclii și *tirsuri* sau crăci acoperite cu viță și iederă, cu corpul încins cu șerpă, în mijlocul unei muzici asurđitore de timpine și flaute, făceau o procesiune sgomotósă (numită *thiasus*), cu jocuri și mișcări destrăbălate. În vremea asta, ele cântau lui Dionysos imnuri sau ditrambe (numite așa după epitetul șteului), chiuind *Evoe! Evoe!* și invocându-l cu diferite epitete: *Bromios, Evios, Bacchos, Iacchos, Lyæos...* «Iacchos (cântă Aristophane), șteule venerat, alergă la glasul nostru, Iacchos, o Iacchos, vino în această live, dragul teú locaș; vino să învirtesci horele sfinte ale inițiatilor tei... Mișcă făcliile arđetore și reinsufletescele lumina, Iacchos, o Iacchos, stea strălucită a misterelor noastre de nópte... Dirijeză corurile nóstre, o șteule Bac-

chus, încununat cu iederă; către tine îndreptăm și cântările și jocurile noastre, o Evios, o Bromios, o fiule al Semelei, o Bachos, care te amesteci bucuros în corurile de nimfe pe munți și care cântă jucând sfintul ditiramb: Evios! Evios! În jurul teă răsună Citeronul și viersul teă face să se înfiore munții cei stufoși și stâncile păduri.

Acest caracter mistic al cultului lui Dionysos cu apucerile sale orgiastice se datora tradițiunilor trace și asiatică ale zeului. Sub numele frigian de ZAGREUS sau Sfășiatul (și sub cel trac de SABAZIUS), DIONYSOS era considerat în misterele Orhicilor ca primul Zeu, născut din Zeus și din Persephona: destinat să fie Domnul suprem al lumii, frații lui, Titani, îl tăiară pe copil în bucăți și îl mâncară. Dar Hera îi duse inima și o dete lui Zeus, care, înghițind'o, scose la lumină un alt Dionysos, pe cel din Teba, iar pe Titani îi trăsni: din sângele Titanilor se născură omeni și de aci lupta sufletescă între binele și răul, binele venind oamenilor de la Dionysos, iar răul de la Titani.

Serbătorile consacrate la Atena în onoarea lui Dionysos se numiau DIONYSIACE și se celebrau cu veselie extravagantă, cu beție și cu muzică sgomotosă. Ele erau patru la număr:

1. *Micile Dionysiace*, sau serbătorile câmpenesci ale lui Dionysos, se țineau la țară pe la sfârșitul lui Novembre, când flăcâii de săteni învîrtiau hore caraghioase (ca jocul pe burdușe într'un picior numit *ascolia*), apostrofând mulțimea cu vorbe pipărate și glumețe, cari deteră născere dialogului comic.

2. *Leneele*, sau serbătorea téscului, se ținea la Atena în Ianuarie, când se făcea o procesiune, apoi un ospet la care se bea must, cu străvestiri și mascarade însoțite de dialoguri dramatice.

3. *Anthesteriile*, ținute în luna florilor (Anthesterion, Februarie sau Martie), durau trei zile: întâia zi se numia «Deschiderea butoielor», când se da cep buților și urciórelor închise în celar spre a gusta din vinul anului trecut; a doua zi se numia «Cupele», căci la o masă mare fie-care ospete ținea în mână o cupă cu vin; a treia zi purta numele de «Ólele», deoarece se aduceau

în ôle, ca prinose lui Dionysos, flori, grăunțe sau legume.

4. *Marile Dionysiace*, sau serbătorile orășenesci, erau principala serbătoare a primăverii pentru Atenieni și se ținea cu mare pompă. Ea dura mai multe zile și venia lume multă din locurile învecinate. O procesiune grandioasă compusă din magistrați, preoți, feciore și copii liberi, purtând o mică imagine de lemn a lui Dionysos, un vas de vin și un țap ce se înjunghia în onórea ȃeu-lui. Cortegiul intona imnuri de laudă sau ditrambe, celebrând pe Dionysos liberatorul. Mai târziu, ditrambele fură înlocuite cu dialoguri dramatice și reprezentațiuni teatrale: tragedie (primitiv cântarea țapului înjunghiat) și comedie (primitiv cântarea procesiunii dionysiace). Astfel Dionysos însufleția acele serbări strălucite, din cari s'au născut treptat ditirambul, drama satirică, comedia, tragedia și teatrul întreg, ocupat la început să cânte laudele ȃeu-lui și să celebreze isprăvile-ı minunate.

Bachus roman.—Pe acest ȃeu, jumătate grec și jumătate asiatic, Romanii il numiră BACHUS și-l asimilară cu vechiul lor ȃeu italic LIBER, asociat în genere, ca protector al vegetațiunii, cu Ceres și cu Libera sau Persephona. În onórea aceluı ȃeu se celebrau *Liberalia*, serbători de plină libertate (de unde și numele ȃeu-lui), însoțite de cântece și de vorbe întepătoare, dar lipsite de caracterul orgiastic al cultului dionysiac. Mai târziu însă se introduseră și la Roma ceremoniile misterioase și destrăbălate ale lui Bachus sub numele de *Bachanalii*; dar crimele comise în acele ceremonii de nópte siliră Statul să le înfrineze și Senatul roman (în anul 186 a. Cr.) suprimă Bachanalii și osindi la mórte pe cele trei mii de persoane, cari se împărtășiau la acele ceremonii scandalóse.

Reprezentațiuni artistice. — Imaginile artistice ale lui Dionysos se impart în două clase principale, cari corespund celor două perióde succesive ale artei grecesci. Tipul vechiul al ȃeu-lui e al unui om bărbos, cu fața bărbătescă; mai târziu, concepțiunea asiatică a lui Dionysos-Bachus aduse o modificare profundă în reprezentările figurate ale ȃeu-lui. Incepând de la Praxitele, el fu înfățișat ca un adolescent frumos (fig. 21), cu formele pline și cam molatice, cu bucle bogate și încununate

cu iederă, învestmîntat cu o tunică lungă până jos (*bas-sara*), sau abia acoperit cu o piele ușoră de mistreț (*nebrida*), ținînd în mână tirsul și o cupă, parcă respirînd o beție fericită.

Răpirea lui Dionysos de către pirați figurază pe frumoasa frisă a monumentului lui Lysicrat, numit obicinuit *Felinarul lui Demostene*, care există și astăzi la Atena: Deul șede liniștit pe țărmul mării (artistul a modificat puțin tradițiunea) și se joacă cu un leu, căruia îi presintă o cupă; la dreapta și la stînga, se odihnesc ca și dînsul doi Satyri tineri; doi alții în picioare scot apă din amfore puse în-

Fig. 21.

naintea lor, pe cînd Satyrii bătrîni se luptă cu pirații, lovindu-î cu tirsurile și cu făcliile lor aprinse, îiucid și-î aruncă în mare, unde vedînd cu ochii se prefac în delfini.

O figură din cercul legendar al lui Dionysos, desreprodusă de artiștii greci, e Ariana. Forma cea mai obicinuită e următoarea: Ariana, adormită pe țărmul din Naxos, are brațele, capul și pieptul góle; frumosul corp al deitei e rezemat de o stîncă, capu-î se odihnesce pe brațul stîng, pe cînd cel drept se îndoiesce grațios asupra ei și-î încadréză óre-cum figura. La o mică depărtare stă Dionysos, care zărise tocmai pe Ariana și, nemîșcat, o contemplă, coprins de plăcere și de uimire; iar Satyrii și Bachantele, cari îl însoțesc, par a împărtăși emoțiunea voluptósă a deului.

Nu mă puțin desă e representarea Bachantelor. Tipul artistului Scopas a rămas celebru: figura lui era agitată de beție, capul întors la dreapta, părul sbîrlit, hainele în desordine și mâinile gata să sfășie o căprioară, animalul consacrat zeului. O asemenea reprezentare figurată se întâlnește des pe monumente și pe basso-reliefuli.

DEI CÂMPULUI

CAP. XXV

I. DIVINITĂȚI ELENICE

SATYRÎ—SILENÎ—PAN—ARISTEOS

Satyrî.—Dionysos, afară de ceta sacră a Bachantelor, avea un cortegiū numeros compus din Nimfe, din Pan, mai ales din Satyrî și din Silenî. SATYRÎ erau genii sau spirite de dumbrăvi, de apă, de munți, frați cu Nimfele. Ei erau închipuiți ca ființe bestiale la făptură și la fire: corp përos, nas cârn, urechi țuguiate, picioare cu copite și o codiță pe dindărăt, aducënd ast-fel cu țapul, cu cari împărtășiau și pornirile-î desfrinate. Satyrî și petreceau timpul jucând și bënd sau alergând după nimfe și spe-riând lumea. Ocupațiunea lor cea mai onestă era musica și instrumentele lor favorite erau flautul și fluierul cio-bănesc (syrinx).

Satyrî dobîndiră o mare însemnătate în literatura gré-că, fiindcă sub masca lor se parodiau în serbările Dionysiace deii și eroii, dând ast-fel nascere dramei satirice (ca Cyclopul lui Euripide). Imaginațiunea artistică le dete atunci o formă mai omenescă și mai nobilă. Pe când tipul antic reprezenta pe Satyrî ca bërboși și bërtrâni, chiar și diformi, tipul junei școle atice îi închipuia tineri și frumoși: cântând din flaut, jucând cu Menadele și cu Nimfele, culegënd și storcënd struguri, bënd și adormind într'o beție fericită.

Silenî. — SILEN era, după legendă, un Satyr bătrân, care îngriji de copilăria lui Dionysos și ajunsese apoi to-varășul credincios al zeului. Mai târziu fu închipuit ca

un moș bondoc, chel și burtos, totdeauna bêt și abia ținându-se pe spatele măgarului seû. De aci două tipuri plastice: Silen ca educator și Silen în stare de beție.

Mitologia nu vorbește de un singur Silen, ci de o sumă de *Sileni*. Pe când Satyrii (de origine grăcă) erau mai mult spirite de dumbrăvi și de munți, Silenii (de origine asiatică), închipuiți cu urechi și cu code de cal, erau genii de izvoare și de rîuri. Afară de pornirile bestiale ale Satyrilor, se atribuia Silenilor arta profetică și unele invențiuni musicale. Cu toate aceste deosebiri, ambele aceste ființe se confundară mai târziu.

Cel mai faimos dintre Sileni fu MARGAS, inventatorul flautului și dibaciû cântăreț, care, luându-se la întrecere cu Apollo, deul chitarei, fu învins și suferi pentru trufia sa o pedepsă cumplită (p. 27). O statuă celebră (ađi în muzeul Luvrului) reprezintă pe nenorocitul, suspendat de brațe de ramurile unui pin, în momentul de a fi jupuit de deû.

Midas.—In legătură cu Silen se pune și un rege mitic din Frigia, anume MIDAS, putred de bogat și totuși poftitor de noue averi. Ospetând bine odată pe Silen, educatorul lui Bachus, tinerul deû îi făgădui, ca răsplată, să-i împlinescă orî-ce dorință ar rosti. Midas, împins de lăcomia lui de bani, ceru ca pe ce va pune mâna, aur să se facă. Voia îi se împlini. Dar în curînd acastă plăcere ajunse un chin nesuferit, căci pe ce punea mâna, numai aur se făcea, chiar și pâinea ce voia să mănânce, chiar și apa ce voia să bea. Midas rugă deci pe Dionysos să-și ia darul înapoi și deul consimți, sfătuindu-l să se scalde în apa Pactolului, un rîu în Lidia, al cărui nisip se făcu de atunci purtător de aur.

O altă legendă îl făcea pe Midas arbitru într'o certyă musicală între Pan și Apollo. Midas decise în favórea lui Pan și Apollo, ca să-l pedepsescă, îi schimbă urechile în urechi de măgar. Regele le tot ascundea sub căciula-i frigiană, așa că nimeni nu putuse afla nimic, până ce bărbierul seû descoperi taina. Neputend vorbi sub pedepsă de mórte și neputend iarăși ținea secretul, săpă în pămînt o grópă în care șopti cuvintele: *Midas, regele Midas are urechi de măgar!* apoi astupă grópa și plecă cu inima ușurată. Dar în același loc răsăriră nisce trestii.

cară, înzestrată cu darul vorbirii, repetau, la bórea vîntului, cuvintele șoptite și așa tótă lumea află, că regele Midas avea urechi de măgar.

Pan.—Veche divinitate grécă a dumbrăvilor și a pășunilor, PAN, ȕeul naȕional al Arcadieă muntóse, se considera ca fiul lui Hermes și al nimfeă Penelopa, fiica lui Dryops. Se povestia că se născuse cu picióre de țap, cu două córne pe frunte, cu o barbă lungă și cu capul pėros. Mamă-sa se speria, când îl vedu, dar Hermes îl luă și, înfășurându-l într'o piele de iepure, îl duse în Olymp, unde toți ȕeiă se bucurară la vederea copilului sglobiú. Crescut în Arcadia, ȕeul 'și petrecea viața, colindând ȕiua cu Nimfele prin munții și văile locului, iar séra se retrăgea în văgăunile munților, unde juca vioios ca păstorii și cânta din fluer, așa că văile și copaciă păduriă rėsunau de acea armonie divină. De aceea trecea drept iubitul ȕinei Echo rėsunetul personificat, și al nimfeă Pitys, pe care Boreas din gelosie o prăvăli de pe o stâncă, iar Gea de milă îi schimbă corpul în arborele ce-ă pórtă numele (*pitys* se chiamă grecesce pinul).

Pan a fost inventatorul fluerului ciobănesc, al syrinxului, la care se rapórtă legenda despre nimfa SYRINX, cea îndrăgită de ȕeu: ȕina, urmărită de Pan, se aruncă în apă și în locu-ă rėșări trestia, din care ȕeul 'și făcu instrumentul musical, cãruia dete numele iubiteă sale. El avea și darul profeȕiei și, sub raportul musical, era pus în legătură cu Apollo, cu care se luă la întrecere (ca și Marsyas).

Dăr Pan nu era numai un ȕeu musical și pastoral, care îngâna auȕul ciobanilor cu viersul fluerului seú, ci uneori devenia un geniú rėutăcios și speria pe ómenii rătăciți în singurătatea munților: de aci expresiunea *frică panică* pentru o spaimă neașteptată și fără temeiu ce împinge năprasnic la fugă (cum o pățiră Perșii în bătălia de la Maraton). Mai târđiú Pan se confundă cu cortegiul lui Dionysos, cu Satyriă, și închipuirea poporului născoci o sumă de *Pani* saú Panisci, geniă ai pădurilor, cu figura jumătate de om și jumătate de țap, cară necăjiau pe ómeni în tot chipul. În cele din urmă, prin influența ideilor filosofice, Pan (care grecesce însemnăză «Totul»)

deveni pentru filosofii orphici Domnul universului, marele Tot. La aceeași interpretare populară a numelui Pan se rapórtă legenda transmisă de Plutarch despre mórtea zeului, sub domnia lui Tiberiú: «Pan, marele zeú a murit!»

Aristeos.—Geniul bun al câmpului lucrat, de o fire mai blândă ca Pan, ARISTEOS («Prea bunul») era fiul lui Apollo și al nimfei Cyrena. Crescut de nimfe și nutrit cu ambrosie, deveni nemuritor și 'și páscea turmele la pólele muntelui Othrys, în Tesalia. Din însoțirea lui cu Autonoe, fiica lui Cadmos, avu de fiú pe faimosul vinător Acteon. Ca și părintele seú, Aristeos poseda arta medicală și sciința profetică; dar se ocupa mai ales cu vînătórea, cu crescerea turmelor și a albinelor, cu sádirea arborilor și a viței.

CAP. XXVI

II. DIVINITĂȚI ITALICE

Pe cât de săracă era mitologia romană în divinități ale apelor, pe atâta era de bogată în zei ai câmpului căci Romanii fiind un popor mai ales de plugari (precum Grecii erau o națiune de marinari), cea mai mare parte a divinităților italice are un caracter agricol pronunțat (p. 3) și de aci marele lor număr de zei cămpenesci.

Silvanus — Faunus — Vertumnus și Pomona

Flora — Pales — Terminus

Silvanus.—Deul italic al pădurilor, SILVANUS, fu apoi identificat cu Pan, protectorul păstorilor și al vânătorilor. Afară de păduri, Silvanus ocrotia plantațiunile și era considerat ca zeu al hotarelor de moșii (un fel de Terminus) și al grădinilor din Roma: în această calitate, avea un templu pe muntele Aventin. Arta îl reprezenta ca un moș cu o cunună de pin pe cap, cu o ramură de pin în mâna stângă și cu un cosor în cea dreaptă.

În legătură cu Silvanus se pune PICUS, vechiul rege italic, pe care vrăjitoarea Circe îl prefăcu din gelosie în paserea ce-î poartă numele (*picus* înseamnă latinesce «gheonóie»). De atunci petrece în singurătățile pădurilor, unde lovesce într'una cu ciocul seă ramurile și trunchiul copacilor.

Faunus.—Inrudit cu Silvanus, FAUNUS, identificat asemenea cu Pan, e unul din cei mai vechi și mai populari zei ai Italiei. Era geniul binefăcător (numele lui înseamnă «zeu favorabil») al munților, al câmpiilor și

al vitelor, de aceea fu venerat mai ales de păstori ca fecundător al turmelor și ca preservator de lupi (de unde epitetul de *Lupercus*). Și lui îi plăcea să sperie iumea prin iviri neașteptate. Faunus avea darul profetiei și lui îi era consacrat un oracol celebru în pădurea din Tivoli, aprópe de fintina Albunea, oracol consultat de bătrânul rege Latinus la veuirea lui Enea în Italia. Cu timpul, în loc de un Faun unic, se născoci o sumă de *Fauni*, cari fură identificați cu Satyrii. Sărbătórea națională a lui Faunus era *Luperculile*, celebrate la Roma în 15 Februarie, luna expiațiunilor, de preoții Luperci. Sărbătórea începea cu un sacrificiú de țapi, apoi preoții, alergând ca strechiați, loviau cu nisce curele pe oricine întâlnea în cale. Acea ceremonie de expiare se credea că aduce după sine belșug și noroc.

Lui Faunus, ca deú bărbătesc, îi corespundea FAUNA, deita favorabilă și bună, numită *Fatua* ca profetésă și *Maia* sau *Bona Dea*, ca deita care sporesce ródele pământului și bogăția ómenilor. Ea 'și avea templul ei și în onórea-í se celebrau de matrónele romane o serbătóre anumită, în nóptea de 3 și 4 Decembrie, de la care bărbații erau cu totul excluși.

Vertumnus și Pomona.—VERTUMNUS era deul italic al anotimpurilor (numele seú însemnézá «anul care se învîrtesce»), în special al tómnéi și al ródelor ei. El putea lua diferite forme: de fată, de óstén, de vînător, de grădinar, de pescar etc. Legenda îi da de soție pe POMONA, deita pómelor. Ovidiú povesteste istoria grafiósă a iubirii lui Vertumnus către Pomona: deul o iubise mult timp și-í se arátase sub diferite forme, tóte în zadar, până ce luă chipul de babă și, imputându-í cu blândețe trufia ei, sciu să-í câștige dragostea.

Flora.—Veche divinitate italică, FLORA, adorată mai ales în Italia centrală, era deita florilor și a tot ce înflorește, tinerețe și speranțe. În onórea ei se celebrau la Roma, de la 27 Aprilie până la 1 Maiú, serbătórea florilor, *Floralia*, când domniá o mare libertate. Arta o reprezenta ca o fecióră în flórea vîrstei, cu o cunună de flori pe cap și cu buchete în mână.

Pales.—Deita italică a păstorilor, PALES, dăruia turmelor mană și sănătate. Sărbătórea ei anuală, sub nu-

mele de *Palilia*, se ținea la 24 Aprilie, ziua aniversară a întemeierii Romei: dimineața, păstorii curătau staulele și turmele, apoi implorau ocrotirea zeiței și-și aduceau ca prinose lapte, vin fiert și mei; iar seara, se ardea paie și fân, peste care săriau de 3 ori păstorii și vitele lor.

Terminus. — Respectul proprietății individuale era așa de mare la Romani, încât consacrară unui zeu anumit hotarele moșiilor: acesta era TERMINUS, ale cărui pietre hotarnice (numite *termini*) se consideraau ca sfinte. La serbătorea-î anuală din 23 Februarie, la așa numitele *Terminalia*, se încununau acei terminii și se aducea zeului ca prinos o turtă saă un miel ori un purcel.

ȚEI INFERNULUI

CAP. XXVII

H A D E S — P L U T O N

Caracterul seŭ fioros.—HADES, fiul lui Cronos și al Rheei, deci frate cu Zeus, era Domnul Infernului. Când universul s'a împărțit la început între cei trei fiș ai lui Cronos, Hades dobândi lumea sub-pămîntenă, lumea cea neșră, în opozițiune cu lumea cea albă care rēmase lui Zeus. Soția lui Hades era PERSEPHONA și legenda răpirii sale a fost raportată mai sus. Caracterul acestui Domn al umbrelor avea ceva misterios și întunecat: un coif albăstruiŭ îl ascundea de privirile ómenilor (de unde și numele seŭ, *Hades* însemnând nevedut). Cu atât mai grozavă era însă puterea sa și cine pășia odată peste pragul împărăției sale, nu mai revedea niciodată lumina vieții: sufletele morșilor, sub conducerea lui Hermes, filfiiaŭ prin întunecime până la porșile locașului infernal, unde le lua în primire Hades ospitalierul (sensul epitetului seŭ *Polydektes*).

Pluton (Dis). — Pe lângă această înfățișare cruntă, Hades mai avea un caracter blând și binefăcător. Pămîntul, unde locuia, nu era numai locașul morșilor, ci și tainicul izvor al ródelor ce hrănesc pe om. Dintr'însul se scoteaŭ bogățiile minerale, aurul, argintul etc., carș s'aflaŭ în stăpânirea lui Hades și pe carș le dăruia ómenilor. De aci numele-ŭ de PLUTON adică dătătorul de avușii, saŭ DIS PATER («Părintele bogăției»), cum îl numiaŭ încă Romaniŭ.

Arta representă rar pe Hades și obicinuit îi dă o figură asemănătoare cu a fratelui seŭ Zeus (Hades fiind

numit și *Zeus chthonios* sau subpămînten). O statuă conservată în Villa Borghese din Roma îl arată ședînd pe tron și rezemîndu-și piciorul stîng pe o tréptă mai înaltă de cât cel drept; brațul stîng e întors și ridicat în jurul unui baston lung, iar în mîna stîngă ține un vas rotund. De desubt se ghemuesce Cerber cu gâtlejul pe jumătate deschis, rînjind cu colții și cu gâtul împrejurat de un șerpe (fig. 22).

Fig. 22.

(în epoca Oduseii), intrarea Infernului se punea la marginea extremă a Apusului: lumea cea négră era închipuită ca un spațiu deșert și întunecos, unde morții fără deosebire, buni sau răi, locuiau în formă de umbre și ca în vis. Acéastă lume era deosebită pe de o parte de ELYSIU, care nu se concepea încă ca o parte a Infernului, ci era aședat la marginea pămîntului; și pe de altă parte de TARTAR, temnița de aramă a Titanilor, înfundat sub discul pămîntului la o depărtare egală cu a cerului de pămînt. Elysiul, numit de Hesiod «Insula fericiților», era un locaș desfătător, unde nu se sciea de zăpadă, nici de viscol, nici de plóie și pe care îl rēcوريا neconținut bórea dulce a Zephyrului: acolo trăiau o viață senină cei iubiți de Zeus și eroii glorioși ai trecutului; din contra, Tartarul era locul de pedépsă pentru marii vinovați, cari păcătuiseră împotriva țeilor și ale căror pedepse trebuiau să serve de pilde amenințătore pentru ómeni.

Dar concepțiunea primitivă a Infernului, ca un locaș întunecos în adîncimea pămîntului, a rămas cea mai populară în anticitate. Prin diferite căi se putea pătrunde într'însul și fie-care ținut al Greciei și avea câte o intrare în lumea infernală: peșteri în cósta munților, gropi adînci, prăpăstii. Cele mai cunoscute din aceste «reșu-

flătorii ale lui Pluton» erau: capul Tenar, în Laconia, o crepătură într'o stâncă, pe unde Heracle și Psyche pătrunseră în locașul morților; și lacul Avern, lângă Cume, pe unde Enea se coborî în Infern. Acest locaș era despărțit de lumea celor vii prin nisce ape, cari îl înconjurau din toate părțile: COCYTUS («gémetul»), PYRIPHLEGETHON («riul de foc»), ACHERON («durerea»), STYX («ura») care ocolia de noue ori Infernul și LETHE («uitarea»), din care sufletele sorbiau uitarea vieții trecute. Trecerea acestor ape se făcea cu ajutorul unui luntraș, moșnegul neimblândit CHARON, cel cu ochii de foc, care primia ca plata transportului obolul său bănuțul, ce Grecii puneau în gura fie-cărui mort. La porța Infernului sta, ca paznic, grozavul CERBER, câinele cu 3 capete, care lăsa pe oricine să intre, dar speria lătrând pe cei cari voiau să-î calce înapoi pragul. Sufletele, odată în Infern, erau supuse judecării unui tribunal compus din Domni legendari, faimoși prin viața lor piósă: Minos, Rhadamant și Eacos. Sentința lor hotăra, dacă sufletul trebuia să apuce pe calea celor buni sau pe a celor răi: cei dintâi erau trimiși la *Câmpiile Elisee*, unde duceau o viață fericită și fără de mörte; iar cei răi în *Tartar*, în partea-î cea mai întunecată sau Erebos, unde erau chinuiți în diferite chipuri de Erinii și de alți monștri infernali. Cei ce se judecau nici buni nici răi rămăneau în *livedea de Asfodel*, unde duceau o viață tristă și uitată.

Descinderi în Infern.—Mitologia antică cunoșce mai multe asemenea coboriri în locașul morților. Eroii lor, norocoși sau nenorocoși se numiau Bachus, Theseu, Pirithoos, Heracle și Orpheu. Dar mai faimosă de cât toate e evocarea prin sacrificiul făcut de Ulysse a umbrelor din Hades, cari trec pe dinaintea-î și dînsul le intrăbă de traiul lor după mörte. Acastă visiune, raportată în cartea XI a Iliadei, a inspirat lui Virgiliu frumoșa descriere a Infernului, cu ocasiunea descinderii lui Enea. Piosul eroi, călăuzit de Sybila de la Cume, întreprinde acastă călătorie sub-pămîntenă:

Merg singuratici prin neguri acum și p'umbrósele drumuri,
Trec prin ținutul lui Dis și prin goluri și locuri deșerte...
Tochmai în pragul dintâi și 'n gurile iadului, glóta
Grijilor neiertătore stetea și cu dînsele Amarul,

Veștede Bóle 'mprejur și plina de chin Bêtrânețe.
Fómea ce 'ndemnă la rele, și Gróza, și mult urgisita
Lipsă, grozave vedenii, și Mórtea, și Truda muncirii,
Somnul, cu Mórtea 'nfrățitul, și lacoma Poftă ce 'n inimă
Nasce păcate; și plinul de ucideri Războiul cel jalnic.
Negre iatacuri de Furi se véd și Vrajba îndrăcită:
Pêrul îi curge, ca șerpui, desprins din córdele crunte,
Gróznice ramuri, la mijloc, un ulm și le 'ntinde noptatec,
Brațe de sute de ani, și acolo deșerte visuri
Cuibul și-l aũ, ațipind câte-un vis pe sub fiecă frunză...
Drumul acum îl apucă spre riul cel negru din Tartar.
Turbure aici de nămourii, virtejul se'nvolbură 'n valuri.
Vijăe surd, tăvălind spre Cocyt năvaluic nămolul.
Apele atător viltori vuitóre prin vaduri grozave
Charon le ține, luntrașul sbîrlit în vestminte murdare:
Surele-î țepi i se 'ncurcă pe obraz și-i scapără ochii,
Haina-i atîrnă pe umeri, soiósă, din copeii desprinsă.
Luntrea împingend'o cu lungă prăjină, dă vîslelor umblet,
Umbre cu dînsul ducend în luntrea cea 'n fața rugini.
El e bêtrân, dar voinic și verde 'n putere e ȕeul.
Céta de suflete acum de pe maluri cu sgomot se'ndesă,
Mame și tineri bărbați și viețile stinse din trupuri
De ale vitejilor nobili, copii și copile feciore,
Tineri pe rug aruncați, sub ochii părinților jalnici—
Fără de număr !..

Tóte se rógă cu plânsset, dîntăi să le trecă pe ele,
Măinile 'ntind și se uită cu jale pe maluri dincolo.
Tristul luntraș îi alege de-aici și de-acolo pe unii,
Pe-alții alung' asvirlind în ei cu nămoluri din baltă...
Cerber, trei guri ridicând, la praguri cu vuete latră.
Urlă și 'ntinde scârbosul seũ trup în ponórele stâncii,
Gâtul cu șerpi incomat, sbîrlindu-l. Dar ȕina-î aruncă
Bulzul cu miere gătit și cu tari pregătitele zémuri:
Dînsul trei gături căscând, turbat de flămînde, cu pocnet
Lacom înghite, și-apoi își întinde grozava spinare,
Cască, și'n urmă lungit el de-alungul intrării se culcă.
Grabnic Enea, vedéndu-l rēpus de beție pe Cerber,
Intră și-alergă spre mal, spre vecinic nentórsele rîuri.
Iată, de-odată 'mprejur scâncire s'aude și vaier;
Suflete'n prag, de copii, plâng jaluice plânsuri: pe dînsii
Cei ce la sînuri de-abia s'aũ deprins să zîmbescă măicuței,
Nóptea 'ngropării i-a smuls aruncându-î eternelor neguri.
Cei mai de-aprópe de-aici sînt cei osîndiți prin năpaste
Insă locasu-l aũ toți prin județ hotărît și prin sórte.
Mînos ascultă și scóte din urnă sortirea și chiamă
Mutele glóte 'mprejur și le judecă fapta și totul.
Cei amăriți locuesc pe cîmpia din fața, cei care
Singuri prin crime și curmară viața, și urîndu-și lumina
Sufletul 'n ei l'aũ strivit. Și acum ei și muncă și lipsuri
Cât de cu drag le-ar trăi pe lumea din care fugiră!
Legea-î opresce! Și jalnici se uită la trista mocirlă:

Styxul cu nouă vărsări le 'nchide cărarea prin ape.
 Nu 'n depărtare de-acolo, pe 'ntindere fără de margini,
Câmpii durerii se ved—aşa se numesc ei pe nume.
 Ceî ce din multă iubire au perit, în aprinderea poftei,
 Staă prin dumbrava de mirt, pe poteci singuratece alergă
 Jalnici, prin umbră. Nici morţi, durerilor n'afli repaos...
 Locul aici e, de unde se 'mpart cărările în două:
 Drumul din drépta spre Dis şi spre ziduri puternice plécă:
 Noi ne vom duce pe-aici în Elysiu. Spre plinul de crime
 Duce, spre Tartar, în stânga, că-î drumul spāsirii de rele...
 Fără de voie se uită vitézul 'ndărăt, şi la stânga,
 Vede-o cetate sub stânci; de trei ori cu ziduri încinsă,
 Larg o 'mpresórá cu flacări de foc şi cu apele repeđi
 Phlegeton, rîul din Iad, şi stânci vuitóre tîrasc
 Gem uriaşele-î porţi, şi de greú diamant îi sînt stîlpîi:
 Nici o putere de om, şi nici deîi să n'aibă putere,
 Ca să-î sfărîme; şi-un turn se ridică puternic în aer...
 Gemet rēsună de-acolo şi plesnete crunte cu biciul,
 Vaier şi zîngăt de fiare şi zornet de lanţuri tîrîte..
 Ceia'ce, pân' au trăit, pe fraţi prigonit-au urîndu-î;
 Ori au gonit pe părinţi, ori în curse vîrît-au pe prietenî,
 Ori lăcomind au păstrat bogăţii cu sgărzenie adunate,
 Singuri lăsându-şi pe-ai sêi să cerşescă—şi mulţi sînt aceştia—;
 Ceî ce prin dragoste case-au stricat, ori aceî ce porniră
 Vrajbe mişele, şi-acei ce vr'un bine-l plătiră cu rele:
 Toţi îşi aştéptă pedepsele 'nchişi. Nu cere sciinţă,
 Care pedepse ameninţă pe rîi şi care li-e chipul:
 Unii de-a-dura dau stânci uriaşe; iar spiţe de rotă
 Pe-altîi-i desbină în bucăţi.....
 Intră 'n fericele locuri şi 'n lunca cea verde de-apururi,
 Codrii meniţi desfătării, locaş al eternului bine,
 Eteru 'nvêlue câmpul de-aici în lumină mai largă,
 Purpură-i zăria; şi sórele-î altul şi altul e cerul.
 Trupul o sémă la luptă'si deprind pe praturî cu iarbă,
 Jocuri de 'ntrecere fac şi frămînta nisipul cel galben—
 Altîi frămîntă pămîntul cu tropot de horă şi cîntă...
 Ceî ce rănîţi s'au întors din război, apărându-şi moşia,
 Ceî ce trăind au păstrat o curată chemare ca preoţi,
 Nobili poeţi ce cântară tot numai ce-î vrednic de-Apollo,
 Inventatorii şi aceî ce prin şcoli luminează poporul,
 Ceî ce prin meritul lor au lăsat amintire prin vécuri.

Pedepse infernale. — Legendele mitice povestiau despre pedepsele rezervate în Tartar câtorva faimoşi rêu-făcători: Tityos, Tantal, Sisyp, Ixion şi Danaide.

Tityos, fiul Terreî, uriaş al căruî corp acoperia nouă pogóne, fiindcă insultase odată pe Leto, zăcea întins pe pămînt şi doi vulturi îi sfâşiau mereú ficatul ce creşcea la loc, iar el nu putea să se apere.

TANTAL, rege asiatic, fiindcă ospătase pe zei cu membre fierte ale fiului său Pelops, era osîndit să sufere de-a pururea fómeea și setea: stînd înfundat într'o baltă până la bărbie, de câte ori se apleca să sórba apă, ea peria dinaintea lui, iar pămîntul rămânea uscat sub picioarele sale; și de câte ori întindea mâinile la ródele gustóse, ce spînzuraú de asupra capului său, vînturile le aruncaú spre nori.

SISYPH, rege al Corintului, care 'și atrăsese urgia ȓeilor prin viclénai rėutate, era osîndit să împingă mereú o stîncă sus pe piscul unui munte; dar abia în vîrf, ea se rostogolia înapoi la câmpie. Și într'una trebuia să se apuce iarăși de acéstă muncă zadarnică.

IXION, regele Lapiȓilor, fiindcă îndrăznise să îndrăgescă pe Hera, a fost osîndit să fie legat de o róta de foc ce se învîrtia fără încetare, chinuindu-l de-a pururea.

DANAIDELE, in fine, cele cincî-deci de fiice ale lui Danaos, fiindcă uciseră într'o nópte pe bărbaȓii lor, fură osîndite să umple mereú nisce butóie fără fund.

Erinye (Furii). — ȓeiȓe ale rėsbunării, grozavele ERINYE prigoniaú neîncetat pe cei vinovaȓi de crima uciderii. Ele pedepsiaú deopotrivă nesupunerea către părinȓi, nerespectul către bėtrîni, cãlcarea jurămîntului său a ospetiei și cruȓimea către cei ce se rógă. Ca și Moirele, ele erau trei la numér: ALECTO («Ingrijata»), MEGERA («Urgisita») și TISIPHONA («Care pedepsesce omorul»). Poetiȓi tragici greci, și în primul rînd Eschyl, contribuiri să popularizeze despre aceste divinităȓi o înaltă idee morală: nici o vină, ȓiceau ei, nu scapă de agera lor privire și, odată aflată, se rėped îndată pe urmele vinovatului și nu-i mai dau pace. Faȓa lor fiorósă, pėrul lor împresurat de șerpȓi și ochii lor încruntaȓi însuflau o spaimă nespúsă. Cu haine cernite și cu făcliȓi său șerpȓi în mînuȓ, ele aȓineaú până la mórte calea nefericitului. «Haide (cântă Eschyl în *Eumenide*) să încheiăm horele și să descoperim într'o cântare grozavă, cum judecăm pe muritori și cât de drepte sînt sentinȓele nóstre. Ori-cine ridică spre cer o mână curată, e ferit de urgia nóstră și póte trăi în pace. Dar orice ucigaș... ce ascunde o mână sângerósă, află în noi marturi adevėraȓi și rėsbunători cumpliȓi ai uciderii... Moira cea puternică, torcėndu-ne sórtea ne-

schimbată, ne-a dat această menire: orî-ce nesocotit, care a făptuit o crimă, e prigonit de noi până în Hades și nici acolo nu-l lăsăm liber...»

Ca și alte divinități infernale, Erinyele (numite de Romani FURIAE), aveau une ori o fire mai blândă și apröpe binevoitoare. În această calitate, ele se mai numiau EUMENIDE adică Bine-gânditoare și erauenerate de Atenieni ca deite binefăcătoare către cei cari se căiau și către ömenii onești. Acest cult al Erinyelor era respândit în mai totă Grecia. Atributul lor era șerpele și ca jertfe li se aduceau oi negre.

Somnul și Mörtea. — Cei vechi au personificat mörtea în diferite chipuri. Mörtea violentă pe câmpul de războiu era reprezentată de KERE, divinități negre, fiice ale Noptii: feciore înaripate, cu mâinile crunte, ele năpădiau pe câmpul de bătaie și răpiau pe cei morți și pe cei răniți. Dar și altminterea, prin vrajbă și bóle, ele împresurau viața ömenilor. Un deü anumit al morții era THANATOS, frate gemen cu HYPNOS sau Somnul. Amindoi erau fiii Noptii, locuiau în Hades și d'acolo veniau să surprindă pe muritori: Somnul bun din fire și blajin către ömenii, iar Thanatos «avënd un suflet de fier și o inimă de aramă.» Mai târziu, frații gemeni se confundară și Hypnos deveni imaginea lui Thanatos. — La Romani, deul primitiv al morții era ORCUS, închipuit ca o ființă tăcută ca și umbrele ce le lua în primire. — Arta primitivă reprezenta pe Thanatos și pe Hypnos ca doi copii, unul negru și altul alb, amindoi adormiți în brațele Noptii. Thanatos în special era înfățișat ca un bărbat voinic și înaripat, care răpescce și duce în brațe victimele sale. Mai târziu, Mörtea (grecesce de genul masculin) fu închipuită ca un frumos flăcău, Endymion sau Eros, înaripat sau nu, adormit și cu făclia stinsă.

Visele. — Odată cu Mörtea și Somnul, se venerau copiii lor, VISELE, cari locuiau (după Homer) dincolo de Ocean, la extremitatea Apusului. Locuința lor avea două porți, una de corn și alta de fildeș: prin cea de fildeș, eșiau vise mincinoase și îndoielnice; iar prin cea de corn vise adevărate și ușor de talmăcit. O frumoasă descriere despre palatul Somnului o dă poetul roman Ovidiu.

Palatul Somnului, unde locuesce împăratul viselor, s'afliă într'o peșteră adîncă în cîsta unui munte din țara Cimerienilor, înconjurat de cîță și cufundat în adîncă tăcere. În fundul peșterei curge cu șoapte somnorose rîul Lethe, iar la intrare cresc macul și ierburile adormitoare, pe cari nóptea le sîrbe și le respîndesce pe pămînt odată cu umbrele sale. Pe un pat de abanos odihnesc în puf mîle membrele lîngede ale deului și împrejuru-î zac Visele cu forme deșerte, tot atît de numerose ca spicele tîmnei, ca frunzele pădurii saũ ca nisipul de pe țîrmurile mării... Somnul are o mie de copii, și printre ei *Morpheus* pôte lua chipul orî-căruî muritor. Nimeni n'ar sci să imiteze mai bine ca dînsul și umbletul, și fața, și glasul, și portul, și chiar vorbele cele mai obicînuite: dar el nu pôte imita de cît pe ómeni. Un altul, numit *Icelon* saũ *Phobetor*, ia chip de fiară, de pasere, de șerpe cu lungi incolăcirî. Un al treilea, *Phantasos*, se preface în pămînt, în piatră, în apă, în lemn: el imiteză lucrurile neînsuflețite.

PARTEA A DOUA

EROII

CAP. XXVIII

MITOLOGIA EROICĂ

Concepțiunea despre eroi. — După poemele homerice, caracterul primitiv al eroilor e încă foarte simplu: ei formați generațiunea ce a preces umanitatea actuală. Erau tot ómenî, dar superiori prin puterea, frumusețea și curagiul lor: ei muriau ca și ceilalți, dar duceau o viață fericită după mórte, în Elysiu. Mai târziu, la Hesiod, eroii constituiesc o clasă anumită, ca semi-đei, adică ca ființe divine și umane în același timp, datorindu-și nascerea unirii unui đeu cu o muritoare sau unirii unui muritor cu o đeiță. Ei sînt războinicii faimoși odinioră, cari au luptat vitejesece în viață fiind și cari, după mórte, locuesc departe de đei și de ómenî, în Insula fericitilor, unde duc un traiu desfătat. Un singur eroi, Heracle, izbuti să fie primit în rîndul đeilor și să locuiască în Olymp.

Numărul eroilor. — Un popor cu imaginațiunea atît de bogată ca Grecii, care crease atâtea legende divine, a plăsmuit asemenea o sumă de povești relative la eroi. Ele erau menite pe de o parte să explice istoria primitivă a omenirii, iar pe de alta să glorifice pe străbunii némului și pe nenumărații fundatori de ținuturi, cetăți și insule ale Greciei. De aci numărul cel mare de legende, naționale sau locale, așa că mitologia eroică co-virșesece cu mult pe cea religiósă. Aceste legende eroice pot fi clasificate după diferitele regiuni ale Greciei (Atica,

Teba, Etolia, Tesalia etc.), unde fie-care dintr'însele a luat nascere sau a dobândit o dezvoltare particulară. Numai Heracle, eroul-tip, n'are un caracter exclusiv local și cultul său s'a bucurat de timpuriu de o răspândire generală.

Cultul eroilor. — Grecii credeau că eroii nu încetau și după moarte să fie binevoitori ómenilor, printre cari trăiseră odinioară. Așa, din când în când, ei se iviau în mijlocul lor și-î luaă sub ocrotirea lor. Fiecare cetate grecă se credea protejată de anume eroi, cari erau apoi venerați într'un mod particular. În chipul acesta cultul eroilor era foarte dezvoltat în Grecia. — Mai târziu, eroii fură puși în legătură cu religiunea primitivă a morților, considerându-se ca morți iluștri venerați de familia sau de cetatea ce le purta adesea numele. Cu timpul, cultul eroilor se substitui celui al sufletelor răposate și dobîndi o importanță din ce în ce mai mare. După războiele medice, toți aceia cari aduseră servicii însemnate țării lor fură trecuți în rindul eroilor și venerați ca aceștia: Leonida, Miltiade etc. deveniră obiectul unui cult și li se ridicară altare.

NASCEREA OMULUI și TRAIUL SEŪ

Originile umanității.—In privința originii nemului omenesc cele mai vechi legende făceau pe om să nască din pământ, ca plantele și animalele: de aci numele de *autochtoni*, adică copiii ai pământului, cum se credea în Grecia. Ba unele din aceste legende, asemănând viața omului cu a plantei, îl făceau să nască din arbori și anume scórța fagilor și trunchiul stejarilor deschizându-se, lăsară să iasă pe primii muritori (de unde cultul dryadelor); sau chiar din stânci, pôte o amintire vagă despre viața ómenilor primitivi în fundul peșterilor. Alte legende atribuiaŭ ȕeilor, lui Cronos și lui Zeus, formarea și reînnoirea generațiunilor umane, așa-numitele epoce mitice (p. 8); mai târziu se atribui divinului Prometeŭ plăsmuirea din argilă și apă a ómenilor și a animalelor, căroră Athena le a suflat apoi viața.

Diluviŭ. Deucalion și Pyrrha. — Tradițiunea elenică a diluviului, care ar fi nimicir aprópe cu totul pe cei dintâi ómeni, localisată mai ales în Tesalia, are o mare asemănare cu legenda biblică a potopului. Ca și acolo, Zeus vrând să prăpădescă un ném nelegiuit, deschise jgghiaburile cerului și înneacă pământul Greciei.

Din acel naufragiŭ scăpă numai o singură pereche de ómeni, DEUCALION și PYRRA, cari se închiseră într'o corabie și după ce plutiră pe apă 9 ȕile și 9 noȕți, se opriră pe muntele Parnas, în Beoȕia. Acolo, încetând ploile și apele începând să scadă, Deucalion și Pyrrha se coboriră pe pământ și se rugară la ȕei să împopuleze iarăși lumea. Ei primiră răspuns că, pentru acésta, să-și

inveléscă fața și s'arunce pe dinapoî ósele mamei lor, vrînd să ȕică pietre din pămînt. Intr'adevăr, pietrele aruncate de Deucalion se făcură bărbați, iar cele aruncate de Pyrrha femeii, și ast-fel pămîntul se împopolă din nou.

Prometeu. — Intre legendele relative la traiul ómenilor primitivi cea mai frumoasă e cea despre PROMETEU. Fiul Titanului Iapetos, ȕeu el însuși, Prometeu răpi focul din cer și-l dete în dar ómenilor, cari învățară prin acest mijloc artele și industria. Pentru acéstă binefacere el ajunse geniul tutelar al omenirii și reprezentantul progresului omenesc. Dar Zeus, supărat de acest furt, 'și rěsbună cumplit: el puse pe Hephestos să ferece pe semetul răpitor al focului ceresc de unul din piscurile cele mai înalte ale Caucasului și acolo un vultur îi rodea ȕiua ficatul care renăscăa nóptea. Suferințele Titanului nu fură însă eterne. Urgia lui Zeus se potoli și victima 'și recăpătă libertatea: Heracle rěpuse în cele din urmă vulturul și sfărămă lanțurile divinului rebel.

Legenda lui Prometeu inspiră marelui tragic grec Eschyl ideia de a compune frumoasă-i trilogie, care representa cele trei momente ale tradițiunii: răpirea focului, pedépsă Titanului și liberarea sa. Numai a doua tragedie — *Prometeu ferecatul* — s'a conservat și dintr'însă putem vedea, ce înaltă idee 'și făcuse Eschyl despre Prometeu, ca un geniú bine-făcător al omenirii ce a inițiat'o în cunoștința tuturor artelor; care, deși pedepsit de Zeus, totuși, chiar în mijlocul chinurilor, înfruntă pe asupritorul seú. Pe când îl ferecă de piscul muntelui, Prometeu nu scóte un suspin, el suferă și speră. Dedată zăresce în aer pe oceanide, cari s'apropie de dînsul spre a-l mângâia Prometeu le povestescă cauza nenorocirii sale, că dăruise ómenilor focul, cel mai prețios dintre bunuri. În mijlocul povestirii s'apropie prietenescă și Okeanos, călare pe un balaur înaripat, și Titanul îi explică la rîndul seú serviciile ce a adus omenirii: «Odinióră, ȕice el, ómenii vedeau, dar vedeau rěu; ei auȕiau, dar nu pricepeau. Asemenea vedeniilor de vise, ei trăiau de vécuri amestecând laolaltă tóte lucrurile. Ei nu sciau să se servescă nici de cărămiȕi, nici de lemne, spre a-și dura case luminate de sóre. Ca și plăpînda furnică, ei trăiau sub pămînt, în peșteri adînci, unde nu pătrundea lumina ȕilei. Ei n'aveau nici un semn sigur cu care să deosebescă iarna de primăvara cea înflorită saú de vara cu secerișul ei îmbelșugat. Ei făceau tóte într'o dóră și fără chibzuință. Eú îi învățai arta de a observa momentul când rěsar stelele și când ele apun. Eú le am descoperit sciința numerelor, cea mai nobilă dintre sciințe: pentru dînșii împreună eú literele și fixai memoria, care conservă tóte amintirile, ea mama Muselor. Tot eú împerechiai sub jug vitele mai înainte sělbatice, iar de atunci blânde și supuse, și corpul ómeiilor fu ușurat de povară

celor mai grele munci. Eū înhămai caii, cei supuși frînelor, la care mândre, trufia bogătașilor. Și apoi carele celelalte cu aripile de în ce pe ape duc pe vîslaș, cine ôre le-a descoperit? Nenorocitul de mine! Sirguinta mea a făcut totul pentru ômeni și eū însumi nu aflu un mijloc să mă scap de chinuri! Odiniôră, când un om cădea bolnav, nu mai spera în ajutor, nici la vr'o hrană mântuitoare sau la niscaiva lécuri, și muria. Eū i-am învățat arta de a compune sucuri binefăcătoare și așa aū scăpat de bóle... Cu un cuvînt, Prometeū e iscoditorul tuturor măiestriilor de cari se bucură ômenii.» Okeanos vrea atunci să intervîie în favórea-i pe lângă Zeus, dar Prometeū nu primesce. Atunci se arată Io, cea prigonită de Hera, care vine să-și asocieze réstriștile ei cu ale Titanului. El îi predice sfîrșitul suferințelor sale și viitórea cãdere a asupritorului seū. Neliniștit de această profecie, Zeus trimite pe Hermes s'afle noima vorbelor lui Prometeū, dar acesta îl respinge. Și chiar când Hermes îl amenință cu vulturul care îi va róde ficatul, el rãmâne neclintit. Atunci Hermes dispare, pãmîntul se cutremurã, marea clocotesece, vîntul șuerã, fuigerul lúcesce, tunetul bubue și stãnca se sfarmã în țandãri.

Pandora. — În legăturã cu legenda lui Prometeū e mitul despre PANDORA, merit să explice respândirea în lume a relelor necunoscute mai înainte de ômeni. Zeus, înfuriat de rãpirea focului, nu mai vru să-l ia înapoi și cãutã să facã ômenilor alt dar, care să ajungã pentru dinșii un izvor de suferințe nenumërate. Porunci dar lui Hephestos să plãsmuescã din lut muiat un frumos chip de femeie, întãia femeie în lume, și dete acelei statui glas și viață, fãpturã de deitã și grații de feciôrã. Ţeii se întrecurã apoi care de care s'o înzestreze cu diferite însușiri: Aphrodita îi împãrtãși farmecul frumuseții, Athena o făcu îndemãnaticã în orî-ce artã, Hermes îi dãrui rostul lesnicios și firea viclônã, Horele și Charitele o împodobirã cu flori și vestminte ușóre: ast-fel dãruiã de toți, fu chematã *Pandora*, adicã femeie înfrumusețatã cu tóte darurile. Dupã aceea Pãrintele țeilor îi încredință o cutie închisã ce coprindea tóte relele și trimise pe Pandora cu Hermes s'o dea în dar fratelui lui Prometeū, nesocotitului EPIMETEŪ, care o luã de soție. De atunci tóte nenorocirile nãpãdirã asupra sirmanilor muritorî, cãci Pandora, curiósã, deschise cutia fatalã: unde pãnã atunci ômenii trãiserã scutiți de bóle și de dureri, de acum înainte miî și miî de rele începurã să-i bãntuiascã. Cum vëđu grêșala ce făcuse, Pandora puse numai de cãt capacul la loc, așa cã pe fundul cutiei mai rãmase speranța, singura mângãiere pentru atãtea suferințe.

CAP. XXX

HERACLE — HERCULE

Nascerea și tinerețele eroului. — Născut din unirea lui Zeus cu Alcmena, fiica lui Electryon și soția regelui teban Amphitryon, HERACLE număra între străbunii săi pe eroul Perseu și pe Alceu (de unde epitetul homeric *Alcid* sau nepotul lui Alceu). Stăpânul Olympului, îndrăgind pe Alcmena, se introduse noaptea, în lipsa soțului ei, în palatul din Teba și o făcu mama lui Heracle. În aceeași zi ea avu de la Amphitryon un copil gemen, anume IPHICLE. Ca toți copiii lui Zeus, născuți din femei muritoare, Heracle, înainte încă de a se naște, trase asupra-și dușmănia gelóseii Hera. În ziua când Alcmena avea să nască pe cei doi gemeni, Zeus se făli în adunarea țărilor, că are să se nască un copil, cel mai vițoz din némul lui Perseu, care va stăpâni odată peste totă Grecia. Hera, ca țăița nascerilor, căută atunci violenesc să zăbovescă nascerea Alcmenei și grăbi dinoptrivă pe a soției lui Stenelos, care născu pe EURYSTHEU. În acest chip, Eurystheu se făcu stăpân peste vărul său Heracle și dînsul îi va impune un șir de munci grele. Prigonirea Herei împotriva fiului Alcmenei nu se opri aci. Când Heracle era abia de 8 luni, țăița trimise noaptea doi șerpî, cari să se furișeze în camera copilului și să-l omóre. Dar micul erou (ca odinióră Apollo) se repezi din légân, și lepédă fașele și strinse până sugrumă pe cei doi șerpî. Alcmena, speriată de amenințările Herei, năpusti pe fiul ei și Hermes îl luă de-l duse în Olymp. Regina cerului, înduișată de voinicia pruncului, îi dete ea însăși să sugă. Dar Heracle supse așa de tare, în cât mai multe riuri de lapte se revărsară pe cer și

formară *Calea laptelui* (numită de poporul nostru *Calea lui Troian* sau *Drumul robilor*).

Copilul crescă apoi în putere și fu educat de învățători faimoși: regele cretan Rhadamant îl instrui în înțelepciune și în virtute, iar Linos, fiul lui Apollon, îl învăță musica. Heracle însă ucise, în mânie, pe Linos cu lira sa și, ca pedepsă, fu trimis de Amphitryon să pască turmele pe muntele Citeron și rămase acolo printre păstori până la opt-spre-dece ani. Atunci săvârși întâia sa izbîndă, rîpunînd un leu care bîntuia acel munte și se înveli cu pielea fiarei.

Heracle la rîspîntia vieții. — În acest timp cade celebrul apolog raportat de filosoful Prodicos: Heracle între Virtutea și Desfrînarea (ambele personificate de două femei, una feciôră curată, iar cealaltă muiere fără de rușine), eroul alegînd firesce pe cea dintâi. Ideia alegoriei o conține următorul pasaj din Hesiod: E ușor să alegi *Rîntatea*, cum o face glôta, căci calea-î e netedă și e aprôpe de noi; dar înaintea *Virtuții* dei nemuritori au pus sudôrea: calea spre dînsa e la început lungă, repede și aspră, dar când ai ajuns sus, ea devine ușoră cu tótă greutatea de la început.

Heracle se făcuse din copil flăcău și ajunsese la vîrsta cînd tinerii, stăpîni acum pe ei însiși, învederéză dacă vor urmă în viața lor calea Virtuții sau a Desfrînării. El ședea într'un loc singuratic, nedumerit, ce drum s'apuce din cele două ce se înfățișau înaintea lui. Deodată îi s'arătără două femei, înalte de stat, cari veniau către dînsul. Una, nobilă și frumoasă, era împodobită de o firîscă curătenie, cu ochii aplecați, cu înfățișarea smerită și sfiîosă, cu hainele albe. Cealaltă era grasă și moleșită, sulimenită și spoită ca s'arate mai albă și mai rumenă de cum era aavea, călca înțepat și cu trupul țepîn; ochii îi sticliau, hainele-î erau străveșii, se tot uita mereu asupra ei, trăgea cu cîda ochiului, ca s'o bage în sémă cei de prin prejur, și întorcîndu-se adesea ca să-și vadă umbra. Sosind ele mai aprôpe de Heracle, cea dintâi venia către el cu pasul potrivit, pe cînd cealaltă, vînd să ajungă mai înainte, alergă către dînsul.

«Heracle, îi dîse ea, te ved că nu scii ce cale să apuci. Dacă vrei să-ți fiu prietenă, te voiu călăuzi pe cărarea cea mai plăcută și cea mai lesniciosă, în care vei gusta tôte mulțumirile vieții, trăind fără a munci. Și să nu crești, că ai să te îndeletnicesci cu războiul său cu alte trebi; și totuși vei avea să-ți alegi bucatele și bînturile, ce-ți vor plăcea mai mult, lucrurile de cari să se veselîscă ochii și urechile tale și de cari mirosul și pipăitul tîu să se mulțumîscă; drăgășiile, ce vor avea mai mulți nuri pentru tine, te vor mîngăia și

vei avea să dormi cu poftă și în cea mai mare moliciune. Pe lângă acestea, o să aibi la îndemână toate bucuriile, fără să te ostenești, ca să umbli după dînsule. Iar dacă vr'odată ar da ispita peste tine să te faci să simți, că are să-ți lipsescă ceva, ca să nu-ți poți face viața și mai dragăstosă, să nu te temi, că te voi pune să-ți obosesci trupul și mintea spre a le dobîndi. Voi face eu, cum să te folosești de munca altora și să nu aștepti în deșert câștiguri de acolo chiar, de unde n'ai alergat; căci eu dau celor ce vin după mine darul de a fi pretutindeni în largul lor».

Heracle, după ce o ascultă, îi dîse: «Miere, cum te chiamă?» — «Prietenii mei, răspunse ea, îmi dic *Fericirea*; iar vrăjmașii îmi dic *Desfrînarea*.»

Atunci cealaltă femeie, înaintînd, dîse și dînsa: «Și eu vii către tine, Heracle; cunosc pe născătorii tei și am pîtruns în ființa ta înză de copil. Eu așa cred, că de vei apuca poteca, care duce spre mine, vei ajunge odată să strălucești prin fapte mărețe și frumoase, și atunci și eu însămi voi fi mai omenită și mai băgată în seamă de către omenii cei buni. Eu nu te voi ademeni cu făgăduieli, că o să dai numai și numai peste plăceri. Îți voi spune pe față hotărîrile deilor asupra muritorilor: numai cu munci și cu trude dăruiesc ei vieții omenesci fericirea și mărirea. Dacă doresci, ca deii să-ți fie prietinoși, trebuie să te închini lor; dacă voiesci, ca prietenii să te iubescă, trebuie să le faci numai și numai bine; dacă doresci ca țara ta să te cinstească, trebuie s'o slujesci; dacă voiesci, ca pămîntul înțreg să-ți dea rîde din belșug, trebuie să muncești la arătura cîmpului; dacă îți alegi mai bine să te înavușeci avînd turme, trebuie să îngrijesci de ele; dacă cugeți să ajungi mare prin războie, dacă vrei să-ți scapi prietenii din robia celor răi și să-ți izbîndesci asupra vrăjmașilor, trebuie să înveți meșteșugul războiului de la cei ce-l știu mai bine și să te îndeletnicesci mereu a te folosi de învățăturile lor; dacă vrei să dobîndesci putere în trup, trebuie să-l deprinzi a se supune minții și a-i da mereu de lucru, ca să se hîrșescă cu munca și cu sudorea.»

Desfrînarea ar fi adaos atunci: «Înțelegi tu acum, Heracle, cât de obositoare și lungă este calea fericirilor, ce-ți arată această femeie? Eu însă am să te duc la fericire printr'o cale mult mai scurtă și mai lesnicioasă.» Iar cealaltă femeie, care era Virtutea însăși, se rîsti către Desfrînare, dîcîndu-i: «Nemernico ce ești, ce bunătați ai tu în stăpînire? Și ce plăceri poți cunoște tu ore, dacă nu voiesci să faci nimic spre a-ți le agonisi?... Deși ești fără-de-morțe, deii însă te-au gonit din ceruri și omenii cei de treabă te desprețuiesc. Sunetul cel mai magulitor din toate, acela adică al vr'unei laude, n'a ajuns nici odată până la urechile tale și n'ai stat cătuși de cât față la vr'o privește din cele ce farmecă pe om; pentru că nici odată n'ai făcut vr'o faptă bună. Cine să mai voiască ore a crede cuvintele tale? Cine să te scotă din nevoi? Care om de treabă ar mai cuteza să se amestece printre desmățații, ce te urmază? Cei ce te însoțesc, dacă sînt tineri, au trupuri neputincioase; dacă sînt bătrîni, au suflete prostitute; îngreunați în tinerețele lor cu o grăsimă venită din trîndăvie, ajung slăbănogiți la nisce bătrînețe necăjite; fiindu-le rușine de ceea ce au făcut, ei se gârbovesc de aceea ce au să facă; ca unii ce au gustat

din toate plăcerile la începutul vieții, și-au păstrat numai și numai trude pentru anii lor cei din urmă. Eă, din potrivă, trăiesc cu deii; trăiesc cu omenii cei de trebă. Nici o faptă bună nu se face fără de mine, nici în cer nici pe pământ; măi mult de cât ori și cine, eă primesc de la omeni cuvenitele laude, ca una ce însoțesc cu iubire pe meșteșugar la lucrarea mâinilor sale și ca una ce sînt păzitoare credincioasă a stăpînului, ocrotitoare cu voie bună a slujitorului, soță dragăstosă în ale păcii, surată statornică în ostenele războiului, mijlocitoare supusă a prieteniei... După mörte pomenirea lor nu se uită, ci rămâne laudată în veci de veci. Iată cum, Heracle, fiu al unor părinți buni la suflet, ai putea, prin muncă, să dobîndesci cea mai de căpetenie fericire.»

Muncile lui Heracle. — Heracle se hotărîse a păși pe calea Virtuții, dar hotărîrea lui nu ținu mult. Pe atunci Eurystheu, rege din Micena, îl chemă în serviciul seă. Heracle trebuia, după hotărîrea lui Zeus, să săvîrșescă cele douăsprezece munci impuse lui de acest rege și să dobîndescă astfel nemurirea. Eroul consultă oracolul de la Delphi, care îi răsponse să se supuie soartei. Apucat de furie pentru acest răspons, ucise (după legendă) pe cei trei fii, ce-î avuse cu Megara, fiica regelui Creon. Dar venindu-și în fire, se duse la Micena să-și împlinescă menirea, expiându-și crima. Acolo, ca rob al lui Eurystheu, fu însărcinat cu aducerea la îndeplinire a celor 12 munci tradiționale, ce le enumărăm în odinea lor obicinuită.

1. LEUL DE LA NEMEA. — Eurystheu porunci măi întăi eroului să-î aducă pielea leului, care bântuia valea Nemei din Pelopones. Heracle porni împotriva monstrului și descărcă asupra-î toate săgețile din tolba sa, dar în zadar, căci pielea leului era vrăjită și nici o armă nu-l putea vătăma. Apucă atunci măciuca și-l alungă în vizunia sa. Acolo lepădă armele, intră în vizunie și se luă la luptă dréptă cu leul, îl strinse în brațe și-l sugrumă. Apoi îl jupui de piele și-și făcu o pavéză dintr'însa (prin care nu putea răzbi nici un fel de arme), iar din țesta leului un coif.

2. HYDRA DE LA LERNA. — Hydra era un balaur năprasnic cu 9 capete, care locuia în smîrcurile de la Lerna, în Argolida, și bântuia coprinurile, ucigënd omeni și vite, și molipsind toate cu suflarea-î înveninată. Eurystheu trimise pe Heracle să răpuie acest monstru. Eroul porni într'acolo, însoțit de nepotul seă Iolaos, to-

varășul seǔ credincios. După ce sgorni cu săgețile-ı înflăcărate fiara din smîrcurile ei, se apropiã de dinsa și se sili să-ı taie capetele cu paloșul, dar din fiecare captaiat cresceau alte douë la loc. Voinicul chemã atunci într'ajutor pe Iolaos, care dete foc păduriı vecine și cu tăciunii d'acolo pîrli tôte capetele Hydrei pânã la cel din urmă, care era fără de mörte și pe care îl băgã în pãmînt. Apoi 'și muiã virful săgeților în sângele veninos al monstrului și le otrãvi, așa că rãnila ce făceau nu se mai tãmãduiau.

3. MISTREȚUL DIN ERYMANT. — Așa se numia un munte păduros între Elida și Arcadia, care era bantuit de un mistreț nãprasnic. Heracle alungã fiara, o prãvãli într'o vãgãună, plinã de zãpadã și prindend'o într'un laț meșteșugit, o duse vie lui Eurystheũ. Acesta se speria într'atãta la vederea namilei, în cãt se ascunse într'un chiub de aramã.

4. CERBOICA DIN CERYNEIA. — Euristheũ îi mai porunci lui Heracle să-ı aducã vie, din munții Arcadieı, pe cerboica cea cu cörnele de aur și cu picióarele de aramã, care fusese consacratã pe muntele Ceryneia deitei Artemis. Heracle o goni un an de ñile și vedend că n'oputea prinde, fiindcã fugia iute ca vîntul, o săgeatã la un picior, o înhãțã pe umeri și o aduse stãpãnului seũ.

5. PASERILE DIN STYMPHAL.—Un lac din Arcadia, Stymphal, era locuit de nisce paseri grozave: avend capul, ciocul și aripile de fier, iar ghiarele încãrligate și ascuțite. Ele se bãteau cu penele lor ca cu nisce sulii și erau așa de multe, că întunecau lumina sórelui, când se ridicau în sbor. Din smîrcurile Stymphale ele rãpiaũ vite și ómeni, cu cari se hrãniaũ și când umbla cineva să le răzbescã, se ascundeaũ în desele stufisuri din împrejurimile lacului. Heracle, pornind împotriva lor, ucise pe unele dintr'ınsele, iar pe celelalte le speria cu o tobã de aramã, dãruitã lui de Athena, așa că nu se mai ivirã.

6. GRAJDURILE LUI AUGIAS. — Acesta era un rege din Elida, fórte avut în vite. Avea ciređi nenumërate de boi și turme de oi, grãmadite în nisce staule, încãrcate cu gunoiũ. Heracle trebui să curețe într'o singurã ñi acele grajduri. Lui Augias însuși nu-ı venia să cređã, că va putea săvirși o ispravã așa de grea și se învoi să-ı dea

Ńeciuală din tóte felurile de vite. Eroul se puse de abătu din íntea lor douě ríurí prin staulele íngrămădite cu báligar și undele apeí spělară acea murdărie. Augias, vėđend tréba făcută, nu vru să se ție de cuvint, fiindcă aflase că Eurystheú îí poruncise acea faptă. Dar Heracle porní războiú asupra regeluí sgărcit, îí pustii țara și-l ucise ímpreună cu fiií seí (afară de unul, Phyleus, care fusese luat ca martur la acea ínvoială).

7. TAURUL DE LA CRETA — Acest taur, eșit din mare, fusese dăruit regeluí Minos de către Posidon. Đeul, vėđend că regele nu vroia să-í jertfescă acel taur, íl făcu turbat și așa bántuia locurile de prin prejur. Heracle fu ínsărcinat de Eurystheú să-i-l aducă viú. După o luptă grea, izbutí să-l prindă și să-l domesticescă, aducėndu-l stăpănului seú, apoi íí dete iarăși drumul.

8. IEPELE LÚÍ DIOMEDE. — Un rege al sělbaticilor Bistoní din Tracia, anume *Diomede*, avea nisce iepe turbate, carí sfășiau ín bucățí pe străinii naufragiați și se nutriaú apoi cu carnea lor. Heracle, ínsărcinat să le aducă lui Eurystheú, porní cu mai mulți flăcăi ín Tracia, se duse la grajdul lui Diomede, ucise pe pázitorí și tírí iepele la țírm. Bistoníi, carí se încăierase cu eroul și cu tovarășii seí, rėmaseră ínvinși, iar Diomede, ucis, fu dat pradă propriilor sale iepe. Apoi Heracle le legă și le aduse viú stăpănului seú, care le dete drumul.

9. CINGETÓREA HIPPOLITEÍ. — Pe malurile unui păríú din Asia-Mică locuiaú nisce femeí războinice numite *Amaxone*. Impěratėsa lor, Hippolyta, căpėtase ín dar de la Ares o cingėtóre scumpă și fără sémėn. Admeta, fiica lui Eurystheú, dori s'aibă acėstă cingėtóre și Heracle fu ínsărcinat s'o aducă. Eroul porní ín țara Amazonelor, ínsoțit de Telamon, Peleú și Theseú. Acolo, Hippolyta, aflând de scopul venirii sale, făgăduí să-í dea cingėtórea; dar Hera, ín chip de Amazonă, se puse de ímprăștiá svonul, că nisce străini au venit să răpescă pe ímpěratėsa lor. Atunci Amazonele, ínarmate și călări, deteră năvală la țírm. Eroul, cređend vinovată pe Hippolyta, o ucise, íí luă cingėtórea și cu ajutorul tovarășilor seí alungă pe Amazone.

10. VACILE LÚÍ GERYON. — Acesta era un uriaș monstruos cu treí trupurí, născut din Chrysaor și din nimfa

Callirrhoe. El avea, în insula Erythia de la marginea Apusului, o bogată cirédă de vaci, păzită de *Orthros*, câine cu 2 capete, și de uriașul păstor Eurytion. Heracle, însărcinat să puie mâna pe vacile lui Geryon, îl ucise împreună cu cei doi păzitori și-i răpi ciréda, pe care Eurystheū o aduse apoi ca prinos Herei.

fig. 23.

11. MERELE DE AUR ALE HESPERIDELOR. — Aceste mere erau un dar de nuntă ce Hera căpătase de la Gea, când se căsătorise cu Zeus. Ele erau păzite la marginea apusénă a lumii de *Hesperidele*, nimfele Apusului, fiicele lui Hesperos; mai târziu, ele fură puse în vecinătatea muntelui Atlas și considerate ca fiice ale acestuia. Acolo s'află nisce mândre grădini cu copaci încărcăți cu pόμε de aur, iar păzitorul lor era un balaur grozav anume Ladon. Heracle fu însărcinat s'aducă acele mere de aur, fără să scie unde locuiaū Hesperidele. Porni dar în căutarea lor și ajungând în Iliria, întrebă pe nimfele Eridanului: ce cale s'apuce? Ii se spuse să întrebe pe Nereus și eroul nu-l slăbi până ce nu află, că acea cale îi se va desco-

peri de către Prometeū ferecat pe muntele Caucas. Se îndreptă atunci către Libia și de aci în Egipt, unde ucise pe tiranul rege BUSIRIS, care încātușa pe străini și-i aducea jertfă lui Zeus. De acolo, prin Etiopia și India, ajunse la Caucas, unde scăpă pe Prometeū, repunând vulturul care îi rodea ficății. Aflând de la Prometeū calea către locuința lui ATLAS și a Hesperidelor, se duse într'acolo și ajunse la locul, unde uriașul ținea pe umerii sei lumea (fig. 23). Fiul Titanului Iapetos și al oceanidei Cly-

mena, Atlas fuse osîndit de Zeus, învingătorul Titanilor, să pórte cerul înstelat pe capul și pe brațele sale. Uriașul fu apoi împietrit cu capul Medusei de Theseu, pe care nu voise să-l ospéteze, și schimbat în muntele ce-î pórta numele. În împéreația-i de la marginea lumii, el poseda acele mândre grădini date în paza fiicelor sale, Hesperidele. Cum sosi p'acolo Heracle, Atlas primi să-î aducă trei mere de aur, dacă va sprijini în lipsa-î bolta cerului. Dar odată scăpat de povara lumii, uriașul nu mai vru să se puie iar sub jug și Heracle nu-l putu îndupleca de cât prin vicleșug (îl rugă să-î dea răgaz numai până și-o face o pernă de pus pe cap); apoi luâ merele și purcese la Eurystheu. După tradițiunea mai veche însă, Heracle pătrunse însuși în grădina minunată, ucise balaurul și luâ de acolo câteva mere de le duse stăpânului seü.

12. PRINDEREA LUI CERBER. — Acésta fu cea din urmă și cea mai anevoiösă din muncile impuse lui Heracle de Eurystheu. Eroul se coborî în Hades printr'o peșteră din capul Tenar, una din intrările Infernului păzite de Cerber. Acolo dete peste Theseu și Pirithoos, cari zăceau încātușați, fiindcă se încercaseră să răpéscă pe Persephona: liberă pe Theseu, dar când vru să deslege férele lui Pirithoos, pămîntul se cutremurâ și atunci îl lăsă acolo. Hades îi dete voie să ia cu el pe câinele Cerber, cel cu 3 capete, dacă va putea să-l dovedéscă fără arme. Eroul inhăță câinele de céfă, îl strînse cu putere și-l scóse la lumină; iar după ce-l arătă lui Eurystheu, îl trimise înapoi în locașul întunecos. Cu acésta muncă Heracle scăpă din robia lui Eurystheu.

Isprăvi secundare.—Afară de cele 12 munci impuse lui Heracle, eroul săvîrși încă un șir de isprăvi de mai mică importanță (așa-numitele *parerga*), din cari e-numéram pe cele mai cunoscute.

LUPTA CU CENTAURI. — Heracle, pornind să véneze mistrețul din Erymant, fu ospétat în cale de Centaurul Pholos. Acesta dete óspetelui să bea dintr'o butie de vin vechiu, ce-î fusese dăruit de Dionysos. Dar mulțimea Centaurilor, mirosind vinul, se strînseră cu toți înaintea gazdei și cerură cu amenințări să le dea și lor din acel vin. Inarmați cu bolovanî, cu copaci scoși din rădăcină și cu

tăciunii aprinși, deteră năvală asupra eroului. Heracle îi puse pe gónă și omorî o mare parte dintr'inșii.

SCĂPAREA HESIONEI. — Regele troian Laomedon, vedându-și țara pustiită de ciumă și bântuită de un balaur cumplit, oferise (după spusa oracolului) pe fiică-sa *Hesiona* ca victimă de expiare: o legase vie de o stâncă, ca să fie înghițită de acel balaur. Heracle însă răpuse monstrul și scăpă pe nefericita domniță. Regele făgăduise eroului în schimb nisce cai năsdrașani, ce primise de la Zeus ca răsplată pentru răpirea lui Ganymed. Dar isprava odată făcută, nu vru să se ție de cuvînt și Heracle porni cu războiul asupra Troiei: împresură Ilion, dărămă cetatea din temelie și se întorse în Argolida.

COLÓNELE LUI HERCULE.—Pornind să răpescă vacile lui Geryon, Heracle ajunse la marginile Libiei. Acolo ridică, ca o amintire a trecerii sale din Africa în Europa, două colóne de ambele laturî ale strîmtorii Gibraltar. Aceste colóne purtară în urmă numele eroului.

LUPTA-Î CU ANTEŪ.—Acesta era un uriaș, fiul lui Posidon și al Terrei. El silia pe toți străinii, cari veniau în țara lui (în Libia), să se lupte cu dînsul, apoi îi omora și le atirna capetele în templul părintelui seú. Anteú era neînvinc, căci orî de câte orî atingea cu picioarele pămîntul, adică pe mama sa, câștiga puteri noi. Eroul, încăerându-se cu uriașul, îl trânti de trei orî la pămînt și de trei orî Anteú se sculă împuternicit din nou. Atunci strîngându-l odată bine în brațe, îl ridică în sus și-l sugrumă.

Alți dușmanî învinși atunci de Heracle fură ERIX în Sicilia și ALCYONEUS pe Istru.

LUPTA-Î CU EURYTOS.—Acest rege din Echalia, un oraș în Tesalia, era faimos arcaș. El făgăduise pe frumósa-î fiică Iola de soție celui ce l'ar dovedi pe dînsul și pe fiii seî în arta de a trage cu arcul. Heracle primi lupta de întrecere și eși învingător; dar Eurytos nu vru să se ție de cuvînt și-l alungă din casa lui. Eroul fu nevoit să plece, dar își răsbună de o cam dată asupra lui Iphitos, unul din fii lui Eurytos: pe cînd tînerul pornise să caute vacile, ce Autolykos, fiul lui Hermes, furase părintelui seú, dete peste Heracle, care îl ucise viclenesce. Ca să se purifice de acéstă crimă, Heracle se

duse să întrebe oracolul de la Delphi, care însă îl respinse. Furios, vru să răpescă tripedul lui Apollo și era să se încadreze cu însuși ȳeul, care îi s'arătase, dacă Zeus nu-ı despărția, svirlind fulgerul ıntre dınșii. Spre a expia aceste fără-de-legi, oracolul il osindi să fie rob trei ani de ȳile și să dea lui Eurytos simbria, ca răscumpărarea sngelui fiului său.

ROBIA LUI HERACLE. — Eroul fu vndut de Hermes cu preȳul de trei talanȳi Omphalei, regina Lidiei. O tradiȳiune de origină asiatică (raportată de poeȳii romani) reprezenta pe Heracle ducnd la Curtea acestei regine un traiu desfătat și moleșit: ımbrcat muieresce și torcnd lna printre celelalte rbe ale Omphalei, el lăsase reginei să ımbrace pielea sa de leu și să prte măciuca-ı de vitéz. Dar chiar și ın mijlocul acelei moleșiri, el uimia une-orı pe stpna sa prin brbtia lui, aș a că-ı redete libertatea.

Dejanira. — Heracle avu să mi susȳie o luptă crncen spre a cpta de soȳie pe frumoș a DEJANIRA, fiica lui Eneus, rege al Etolienilor, și soră cu Meleagru. Inainte de eroul nostru, o peȳise fluviul ACHELOIOS și o luptă strașnică se ıncinse ıntre cei doi protivnici. Atcheloios lua forme diferite, dar nu putu să scape de sgeȳile eroului; lund ın cele din urmă chip de taur, el il smulse unul din crne (care umplut cu flori și pme deveni Cornul ımbelșugrii) și-l sili să se ascundă ın fundul fluviului, ce-ı prt numele. Heracle lu de soȳie pe Dejanira și avu cu dinsa un fiu, pe Hyllos. Măi trȳiu, plecă cu Dejanira ın țara Trachis, unde domnia amicul se Ceyx. Ajunser la fluviul Evenos, peste care Centaurul NESSOS trecea pe drumeȳi luându-ı ın spinare. Centaurul, fiind să trecă pe Dejanira, vru să fugă cu frumoș a-ı pradă, dar Heracle trase cu arcul și străpunse inima lui Nessos cu una din sgeȳile-ı ınveninate. Murind, Centaurul 'și rsbun cumplit, spunnd Dejanirei să facă cu sngele picat din rana-ı un filtru, cu care 'și va putea asigura iubirea bărbatului ei. Acolo, la Trachis, se lupt cu Dryopiı și cu CYGNUS, fiul lui Ares, și nu numai că-l dovedi, ci răni ın că și pe ȳeul războiului, care alergase ın ajutorul fiului se.

Mrtea lui Heracle. — Cea din urmă isprav a eroului fu răsboiul ımpotriva lui Eurytos, ca să rsbune

rușinea ce-î făcuse nedându-î pe fiică-sa Iola. El dărâmă cetatea Echalia, ucise pe regele și pe fiii seî și luă cu dînsul pe frumoșa fecióră. La întórcere, înainte de a ajunge la Trachis, vru să aducă mulțumiri lui Zeus și trimise pe tovarășul seú Lichas să céră Dejanirei o cămașă albă spre a se găti pentru sacrificiú. Dînsa aflând de la Lichas despre Iola, din gelosie și ca să-și recapete dragostea soțului, îi trimise lui Heracle cămașa lui Nessos, înmuiată în sângele Centaurului. Cum o puse eroul, cămașa îi se lipi de piele și veninul eî se răspândi în tot corpul. În prada unor dureri cumplite, apucă pe Lichas de picioré și-l aruncă în mare. Dejanira, aflând de acéstă nenorocire, 'și făcu și ea séma. Nenorocitul dete să se desbrace de acea cămașă blestemată și vru s'o smulgă de pe corpul seú, dar ea se sfâșia cu carne cu tot în mâinile sale.

Apoteosa.—Simțind că-î se apropie césul morții, se urcă pe muntele Oeta, unde dură pe piscul seú un rug de pinî și de stejari, se sui apoi pe dînsul și se rugă de tovarășii seî să-î dea foc. Valuri de fum se urcară la cer, dar când fu să se mistue corpul eroului, un nor se coborî, în mijlocul tunetelor și fulgerelor, îl înfășură și-l transportă în Oylmp. Acolo fiul lui Zeus dobîndi nemurirea, se împacă cu Hera, care îi dete de soție pe fiică-sa Hebe, și gustă de acum înainte printre nemuritori fericierea ceréscă și repaosul etern, răsplată meritată pentru faimósa și trudnica lui viață.

Characterul seú moral.—Heracie deveni simbolul puterii morale, ce luptă împotriva greutăților vieții și scie să le învingă prin tărie și stăruință, câștigând astfel o glorie eternă. Tótă viața eroului a fost o luptă necurmată fie în contra unor monștri, fie în contra unor ființe cu puteri uriașe. El era idealul atletului ajuns în plina desvoltare a puterii sale musculare. Heracle deveni astfel protectorul gimnasiilor; apoi (sub influența deului fenician MELKARTH) fu venerat ca bine-făcător al omenirii și invocat în momente de grea cumpănă. Cultul seú era răspândit în tótă Grecia. Îi se ridicară temple și se instituî ră serbări publice, numite *Heraclee*, în diferite locuri ale Greciei.

Hercules. — Romaniï aveaŭ un vechiŭ deŭ agricol, HERCULES, pe care îl identificară cu numele lui Heracle și legendele eroului grec se respândiră ușor printre poporele italice, cari căutară să introducă în acest ciclu și unele elemente locale. Un asemenea caracter îl pörtă tradițiunea romană (raportată în Eneida lui Virgiliu) despre *Hercule și Cacus*. Se povestea adică, că Hercule întorcându-se din Erythrea unde dovedise pe uriașul Geryon, fu ospătat la Roma de regele Evandru, care locuia pe Palatin. Eroul trecând cu turma-î pe la pölele muntelui, un tâlhar faimos anume CACUS, uriaș monstruos (Jumătate-de-om, cum îl numesce Virgiliu), care locuia într'o peșteră din Aventin, apröpe de Tibru, îi fură câțiva boi și ca să li se piardă urma, îi tîri de cöde în fundul peșterei. Dar mugetul lor dete de scire lui Hercule, care porni asupra lui Cacus, se luptă cu dînsul și-l ucise. În amintirea acestei victorii, îi se închină în acel loc un templu, ȕis *Ara Maxima*, între Palatin și Aventin, și odată pe an, la 12 August, îi se aducea ca jertfă un ied saŭ o vacă.

Representațiunii artistice. — Arta plastică a lăsat despre Heracle mai multe monumente ca despre oricare alt personagiŭ mitic. Caracterul general al statuelor sale exprimă o putere bărbătească și apröpe supraumană: un cap mic și un gât scurt pe un corp de uriaș, numai carne și mușchi. Așa îl concepuse sculptorul Lysip și-l reprezentase atât în statua colosală din Tarent (transportată apoi la Constantinopol unde fu distrusă în 1204), cât și în grandioasa-î compozițiune ce închipuia cele 12 munci. Ca o copie saŭ imitațiune a statuei lui Lysip se consideră colosul, cunoscut sub numele de *Hercule Farnese*, opera sculptorului atenian Glycon (descoperită în 1404 în Termele lui Caracalla din Roma), aȕi în Museul din Neapole. Eroul se odihnesce după muncile sale, cu umărul stâng sprijinit de măciuca acoperită cu pielea leului, brațul stâng atîrnând în voie, pe când cel drept se rezemă îndărătul spatelui; capul se plécă obosit și gânditor, iar ochiul pironit la pămînt ca și cum ar trece pe dinaintea-î muncile trecute și viitoare. Superior sub raportul artistic, deși ajuns în stare förte trunchiată, e așa-numitul *Torso*

din Belvedere în Vatican (descoperit la Roma către sfirșitul sec. XVI). Din figura primitivă n'aũ rămas de cât pieptul și cõpsele, dar formele grandioase și armonia trãsurilor fac din acestã rãmãșiã unul din monumentele cele mãi perfecte ale statuariei antice.

LEGENDE DIN ATICA

CAP. XXXI

T H E S E Ū

Viața lui Theseū.—Viața eroului atenian are o mare asemănare cu a lui Heracle; și dînsul nimicesce monștri, pedepsește pe tâlhari și liberază țara sa; și dînsul se coboră de viū în Hades și piere de o mórte nenorocită. El este óre-cum un Heracle al Aticeī.

După tradițiune, THESEŪ se născuse la Trezen, în Argolida, din Ethra, fiica înțeleptului Pittheus, rege din Trezen, și din Egeū (sau din Posidon). Egeū, părăsindu-și soția însărcinată, 'și ascunsese sabia și sandalele sub o stană de piatră cu porunca, ca băiatul născut să-și însușescă lucrurile ascunse, când va fi în stare să ridice acea stană și atunci să vie la dînsul, la Atena. Theseū creștea mare, educat fiind de Centaurul Chiron, și la vîrsta de 16 ani, împlini ușor acea poruncă și de atunci începu viața sa de eroū.

În calea-ī spre Atena, Theseū săvîrși un șir de isprăvi, obiĉnuit în număr de șese.

La Epidaur, dete peste un fiū al lui Hephestos, PERIPHETE, uriaș înarmat cu o măciucă de fier cu care strivia pe trecători: Theseū se luă la luptă cu dînsul, îl ucise și 'și însuși arma uriașului (de acum înainte atributul distinctiv al eroului).

La istmul de Corint, ucise pe un alt tâlhar monstruos anume SĪNIS, poreclit Frânge-lemnne (*Pityocampes*), fiindcă era în stare să încovóie pînă la pămînt piniī ceī mai mari. Dînsul lega pe drumeți de vîrful pinilor încovo-

iați și nefiind în stare să-î reție, erau ridicați în aer și cădeau jos zdrobiți.

Maî departe, răpuse mistrețul din Crommyon (ca Heracle pe cel din Erymant).

La Megarida, omori pe un al treilea tâlhar SCIRON, care despoia pe drumeți și-î prăvălia de pe o stâncă în mare.

La Eleusis, dovedi pe uriașul CERCYON, care (ca și Anteu) silia pe drumeți să se lupte pieptiș cu dînsul.

În fine, la malurile Cephisului, Theseu avu să se lupte cu cumplitul uriaș DAMASTES, maî cunoscut prin porecla-î *Prokrustes* («Intindătorul»), care supunea ómenii la o pedepsă gróznică: îi silia să se întindă pe un pat prea scurt și le ciuntia piciórele dacă erau prea lungi, sau le lungia cu scripeți dacă erau prea scurte (de unde locuțiunea proverbială «patul lui Procuste» pentru o situațiune jignitoare și periculósă). Theseu osîndi pe uriaș la aceiași pedepsă.

Scăpând din tóte aceste primejdii, Theseu ajunse în sfîrșit la Atena. Acolo se infățișă străvestit înaintea tatălui seú Egeu, care luase de soție pe vrăjitoare Medea și dînsa, din gelosie, vru să-l răpuie cu o cupă otrăvită. Dar Egeu recunoscîndu-și fiul după sabia și sandalele sale, sparse cupa, alungă pe Medea și împărți tronul cu Theseu.

Minotaurul. — Cea maî însemnată din isprăvile eroului fu cea asupra Minotaurului din Creta. Minos, regele Cretei, ca să-și răsbune pe Atenieni, cari ucisese mișelesce pe fiul seú Androgeu (fiind-că eșise învingător la serbările Panathenee), porni cu războiul împotriva lor, îi învinse și le impuse un tribut erunt: să trimetă pe fiecare an la Creta 7 fete și 7 flăcăi, trași la sorti. Acolo erau închiși în Labirint și mâncați de MINOTAUR, monstru jumătate om și jumătate taur, ce se nutria cu carne de om. În douë rînduri, Atenienii plătiră acest tribut și puțin după sosirea lui Theseu la Atena, trebuia să pornescă a treia expedițiune. Eroul ceru să facă parte dintr'însa, hotărit să răpuie monstrul și să puie capet jertfei cumpbite. Însoțit de maî mulți tovarăși și ajutat de Aphrodita, eroul porni la Creta. Acolo fu îndrăgit de Ariana (sau maî bine *Ariadna*), fiica lui Minos, care îi dete un ghem de fir conducător spre a nu rătăci în Labirint: el pătrunse într'însul, răpuse pe Minotaur și porni însoțit de

Ariana pe care însă o părăsi la Naxos, unde deveni apoi soția lui Dionysos (p. 95). La întorcere, fu cauza involuntară a morții tatălui său: ei se înțeleseră la plecare, că dacă se va întorce învingător, cărmaciul să înalțe pe corabie o pânză albă, iar în cas de morțe o pânză neagră; eroul uitase de acesta și Egeu, vedând pânza neagră și crezând pe fiu-său mort, se aruncă în marea ce-î pōrtă numele (Marea Egee). Theseu, după ce dovedi în luptă pe veriș să Pallantiđi (cei 50 de fiș ai lui Pallas, frate cu Egeu), rămase singur rege în Atena. El întroduse atunci mai multe reforme politice și religiōse, între cari Panatheneele sau marile serbări ale Athenei.

Alte isprăvi.—Dintre celelalte isprăvi ale eroului, pe care le săvīși cu credinciosul său prieten Pirithoos, merită să fie pomenite următorele: lupta cu Centaurii, răpirea Helenei, coborīrea în Infern și expedițiunea în contra Amazonelor.

Theseu ajutā mai întâi pe Pirithoos, regele Lapiților, în contra sēlbaticilor Centauri din muntele Pelion și dovedi pe acești monștri.

Apoi răpi din Sparta cu ajutorul prietenului său pe Helena, încă feciōră, și o duse în cetatea Aphidna, de unde o reluară în lipsa eroului frații ei, Dioscurii.

Insoțit de Pirithoos și spre a-ī face pe voie, Theseu se coborī în Hades spre a răpi pentru tovarășul său pe Persephona. Dar Pluton trimise pe Erinye să-l încātușeze, aședându-l cu de-a sila pe un bolovan ce avea însușirea să reție pe cei aședați odată pe dīnsul. Mai târđiū, fu scăpat de Heracle.

Impreună cu Heracle, Theseu făcu expedițiunea în contra Amazonelor și, ca rēsplată a victoriei sale, dobīndi pe împērătēsa lor Antiopa. Amazonele, ca să-și rēsbune și să-și ia înapoi pe împērătēsă, năvăliră în Atica și pătrunseră în Atena. Bătălia se dete în mijlocul orașului și Amazonele fură învinse și alungate. De la Antiopa, Teseu avu un fiū HIPPOLIT, faimos prin raporturile sale cu Artemis (p. 31) și cu Phedra, a doua soție a lui Theseu. Acesta îndrăgi cu patimă pe frumosul tīnēr, care o respinse cu dispreț. De rușine, Phedra îl înviniu lui Theseu, că el ar fi căutat s'o amăgēcă și Theseu, înfuriat, se rugă părintelui său Posidon să-l rēsbune: un taur sēl-

batic, trimis de zeu, speria și turbă caii de la carul lui Hippolyt, care fu tîrît, rănit și ucis.

Mórtea sa.—Sfîrșitul lui Theseu fu tot așa de tragic ca și al lui Heracle. Părăsind Atena din cauza desbinărilor, se duse în insula Skyros unde ceru ospitalitatea regelui Lycomedes. Acesta, sub cuvînt că-î arată întinderea coprinsurilor sale, îl duse pe piscul unui munte, de unde îl prăvăli. Mai târziu, osemintele eroului fură transportate, din ordinul oracolului, la Atena, unde îi se ridică un templu, *Theseion*, construit la nordul Areopagului.

Reprentațiunî artistice.—Statuaria reprezenta pe Theseu ca pe un Heracle, dar cu corpul mai svelt și cu înfățișarea mai vióie. Pe multe monumente publice era sculptată figura eroului: așa pe templul consacrat lui Theseu la Atena, metopele reprezentau în relief isprăvi de ale sale; pe Parthenon se înfățișa pe de o parte lupta-î cu Centaurii, iar pe de alta bătălia cu Amazonele, care figuréză și pe scutul Athenei Parthenos.

CECROPS—ERICHTHONIOS—PANDION

Cecrops. — Locuitorii Aticeï, ca și ceilalți Greci, se consideraū ca *autochtoni*, adică născuți chiar din pământul țării lor. Primul rege mitic al Aticeï fu CECROPS, despre care se povestea mai târziu, că ar fi venit din Egipt. Ca autochton, era reprezentat sub o îndoită figură: om în partea de sus și șerpe în cea de jos. Sub acest eroū s'ar fi întimplat certa Athenei cu Posidon (p. 22) pentru posesiunea Aticeï. Cecrops fu primul legislator atenian și întemeietor al cetății, numită mai întâi *Cecropia* și mai târziu Acropole.

Erichthonios. Ion.—Unul din urmașii lui Cecrops, ERICHTHONIOS sau ERECHTHEŪ, avea încă făptura jumătate de șerpe, ca om scos din pământ de mamă-sa Gea (p. 87). Zeița Athena (spune legenda), crescând copilul în taină, îl închise într'o ladă și o incredință uneia din fiicele lui Cecrops cu sfatul să n'o deschidă. Dar ea nu ascultă, deschise lada și zărind pe copil incolăcit de un balaur, fugi spăimîntată și se prăvăli din vârful stânței Acropole. Erechtheū introduse cultul Athenei în cetatea ce-i pōrtă numele și ar fi fost înmormîntat în *Erechteion*, vechiul sanctuar al zeiței pe Acropole.

Tradițiunea povestea despre fiică-sa Orithyia, cea răpită de Boreas (p. 68), că deveni mama gemenilor Calais și Zetes, faimoși Argonauți. Despre fiica cea mai tînără a lui Erechtheū, Creusa, legenda spunea că s'ar fi unit cu Apollo și ar fi născut în taină un copil anume Ion, străbunul mitic al Ionienilor. Expus de mamă-sa într'o peșteră, copilul fu dus de Hermes la Delphi și crescut în sanctuarul tatălui seū. În vremea aceea, Creusa luă de

soț pe XUTHOS, fiul unui rege din Pelopones, dar cu dînsul n'avu copii. Măhniți pentru acésta, soții se duseră să consulte oracolul lui Apollo, care le răspunse, că prima ființă, ce va întilni Xuthos la eșirea din templu, va fi fiul seū; și întilnind pe Ion, il recunoscū de fiū al seū. Creusa, bănuindu-l copil nelegitim ai lui Xuthos, căută să-l otrăvescă și Ion descoperindu-ī gîndul, era s'o ucigă, dacă Pythia nu intervenia să explice taina între mamă și fiū, cari ast-fel se recunoscūră.

Pandion.—Fiul și urmașul lui Erechteū, PANDION avu ca fiice pe Procris, Philomela și Procne, câteși trele faimose prin întimplările nenorocite ale vieții lor.

PROCRIS era soția iubită a frumosului CEPHALOS. Ei trăiră mult timp fericiți, până ce într'o di Cephalos, ducându-se la vîntore, fu zărit de Eos, care il îndrăgi și-l răpi cu dînsa. Deita, vedendu-l statornic în credință către Procris, îi propuse să se încredințeze mai întâi de fidelitatea soției sale. Străvestit ca străin, Cephalos izbuti s'o amăgescă cu daruri scumpe; dar și dînsul fu amăgit apoi de Procris cu o suliță infailibilă căpătată de la Artemis: amîndoi soți se recunoscūră și se împăcară. Dar într'o diminetă când Procris, gelosă, se ascunsese într'un tufiș, ca să pîndescă pe Cephalos și pe Eos, acesta, vedend că frunzișul se clatină și creșend c'ar fi o fiară, asvirli sulița minunată și omori pe Procris. Desperat, Cephalos se aruncă apoi în mare de pe capui Leucas.

Povestea despre Procne și Philomela e și mai tristă.

PROCNE se căsătorise cu Tereus, regele Traciei, și trăia cu el de mai mulți ani, avend și un băiat Itys. Venindu-ī dorul să revadă pe soră-sa PHILOMELA, ea se rugă de bărbatul ei să se ducă la Atena și să înduplece pe bētrânul Pandion, să-ī trimită sora pentru cât-va timp. Tereus primi, dar când vedu pe Philomela, o îndrăgi cu patimă. Pe drum o necinsti, tăiă limba nenorocitei și o năpusti într'o casă din mijlocul păduriī, sub paza câtorva rōbe; iar dînsul se întorse și spuse Procnei, că soră-sa a murit pe drum. În vremea aceea, nenorocita Philomela, neputend vorbi, 'și cusu totă povestea pe o sangulie și o trimise în dar Procnei cu una din rōbele cari o păziaū. Dînsa, cum află nelegiuirea, se gîndi la o rēsbunare cumplită. Folosindu-se de serbările lui Bachus,

eși din cetate, aduse pe Philomela și amîndouă, turbate de ură, apucară pe micul Itys, îl tăiară în bucăți și dederă lui Tereus să mănânce membrele fierte ale propriului său copil. Dînsul invocă cu strigăte fioróse deitările infernale: «Cînd ar vrea (cîntă Ovidiú) să-și smulgă din pieptu-î deschis bucatele afurisite, cari ascundeau măruntaietele fiului său; cînd plînge numindu-se mormîntul fiului său și urmăresce cu sabia gólă pe fiicele lui Pandion. Aî fi putut crede, că corpurile lor atîrnu în aer și în realitate ele aveau aripî: una își luă sborul spre păduri, iar cea-laltă se avîntă pe acoperiș. Urmele crimei nu s'aú șters încă de pe sînul lor și penele le sînt pătate de sînge.»

Intr'adevăr, Procne se schimbă în rîndunică și Philomela în priveghetóre, iar Tereus în pupěză.

EROI TEBANI

CAP. XXXIII

CADMOS — AMPHION și ZETHOS

Cadmos.—Ca întemeietor al orașului Teba se considera CADMOS. Dar pe când, în Atica, Cecrops era un erou indigen; în Beoția, Cadmos era de origine feniciană și Homer nu-l cunoșce încă. Cadmos era fiul lui Agenor, rege fenician, și frate cu Europa. Când soră-sa fu răpită de Zeus în chip de taur, Agenor desperat trimise pe Cadmos în căutarea surorii, amenințându-l să nu se întorcă fără dînsa. După ce cutreerese lumea în zadar, Cadmos se duse să întrebe pe oracolul de la Delphi și primi răspuns: să nu-și mai caute sora, ci să se ia pe urmele unei vaci și unde se va opri ea, să întemeieze o cetate. Așa și făcu, întemeiînd acolo cetatea *Cadmea*, numită mai târziu Teba. El vru apoi să jertfescă lui Zeus vaca și trimise să-i aducă apă de la o fîntînă a lui Ares din vecinătate. Dar acea fîntînă era păzită de un balaur, care ucise pe ómenii lui Cadmos. Acesta se luă la luptă cu monstrul, îl răpuse și, după sfatul Athenei, semînă în pămînt dinții balaurului. Atunci se pomeni răsărind din acea semînță o dróie de uriași înarmați (așa numiții *Sparti* sau semenații), cari se încăerară cu învierșunare și se uciseră unii pe alții, afară de cinci cari supraviețuiră și deveniră străbunii Tebanilor. După ce sluji lui Ares cîtva timp (ca expiare că omorise balaurul consacrat zeului), dobîndi de la Athena domnia Tebei și luă de soție pe HARMONIA, fiica lui Ares, cu care avu într'alți copii pe Ino și pe Semela. Nunta lor fu serbată de toți deii și

Harmonia primi ca dar de nuntă un colan de aur fabricat de Hephestos, care deveni apoi fatal posesorilor săi.

Amphion și Zethos. — Acești frați gemeni, întemeietorii naționali ai Tebei, se nascură din unirea lui Zeus cu Antiopa, fiica lui Nycteus. Când rămase însărcinată, ca să scape de amenințările tatălui ei, ea fugise la Sicyona, unde regele Epopeus o luă de soție. Nycteus desperat se ucise și murind lăsă fratelui său Lycos sarcina să-l răsbune. Acesta porni asupra lui Epopeus, îl ucise și luă cu sine captivă pe Antiopa, care în cale de te nascere celor doi gemeni AMPHION și ZETHOS. Mama îi expuse pe muntele Citeron, unde fură luați și crescuți de un păstor. În vremea aceea, Antiopa trăia ca robă în casa unchiului ei și îndura cele mai rele tratări, mai ales de la soția lui Dirce. În urmă izbuti să fugă și, norocósă, să-și regăsească feciorii în bordeiul păstorului din Citeron. Când se recunoscură, dinsa le povesti toate necazurile suferite și-î împinse la răsbunare. Tinerii gemeni purceseră la Teba, uciseră pe Lycos, legară pe Dirce de córnela unui taur sêlbatic și-î aruncară apoi trupul într'o fintînă de lângă Teba, ce-î purtă apoi numele. Stăpâni pe Beotia, frații înconjurară capitala cu ziduri tari, ca s'o apere de atacurile dușmanilor: pe când voinicul Zethos aducea bolovanii din munții învecinați, Amphion cânta din liră și la viersul său minunat pietrele se puseră în mișcare și se aședară una peste alta, întemeiându-se ast-fel cetatea Tebei.

Răsbunarea Antiopei și pedépsa cumplită a Dircei le representă în marmură grandiosul grup, numit *Taurul Farnese*, ađi în Museul din Neapole. Scena se petrece pe piscurile stâncóse ale Citeronului: cei doi frați (Amphion se recunósce după lira sa) cată să domesticéscă animalul; femeia dinainte, care cere îndurare, e Dirce; cea dinapoi, radiósă, e Antiopa. Intregul monument e admirabil prin armonia liniilor și prin gruparea figurilor.

Aedon. — Dintre cei doi frați, Zethos luă de soție pe AEDON, fiica lui Pandareu, cu care avu un fiu Itys. Gelósă de Antiopa care avea mai mulți copii, nenorocita și puse în gând să omóre nóptea pe fiul cel mare al Antiopei; dar, la întunec, se înșelase și ucise în locu-î pe Itys. De atunci, ea jelia într'una pe fiul pierdut, până

ce, schimbată de Zeus în priveghetóre, 'și plânge mereu triștea.

Niobe.—Al doilea frate, Amphion, luâ de soție pe NIOBE, fiica lui Tantal, regele Frigiei, și sora lui Pelops. Marea ei nenorocire a devenit proverbială în anticitate.

Niobe era mama fericită a unei numeroșe familii de fii și fiice. Bucuria ei pentru mândrii seii copii o făcu trufașă, creșându-se mai presus de Leto, soția lui Zeus. Ȋina 'și rēsbunâ cumplit, săgetând într'o singură Ȋi în jurul Niobei pe toȊi copiii seii. Grozava nenorocire făcu pe nenorocita mamă să incremenēscă de durere și Ȋei o prefăcură într'o stană de piatră, așeȊată pe înălțimile singuratice ale muntelui Sipylos, unde pare a se recunósce imaginea ei în figura străveche a unei femeii jeli-tóre. «Niobe, cea cu frumoșele plete (cântă Homer), pier-du doi-spre-Ȋece copii în casa-Ȋ, șese fete drăgălașe și șese fii voinici. Pe dînșii Ȋi rēpuse Apollo cu arcu-Ȋ argintiu, întărtat pe Niobe; iar pe ele Artemis, svirlitóre de săgeȊi. Căci ea se potrivi cu Leto, cea cu frumoșii obraȊi, Ȋicēnd: Ȋina născuse numai doi, iar dînșia atăȊia copii; de aceea ei doi Ȋi prăpădiră pe toȊi. Nouē Ȋile zăcură dar dînșii în sânge și nu era cine să-Ȋ îngrope, căci Cronion impietrise popórele; a Ȋecea Ȋi apoi Ȋi îngropară Ȋei nemuritori... Și acum coela în stănci, în munȊii din Sipylos, unde cică odihnesc fecióre divine, când saltă în jurul lui Acheloios, coela, de și stană de piatră, ea simte a Ȋeilor urȊe.»

RepresentaȊiuni artistice. — O asemenea scenă grandioșă a trebuit negreșit să inspire pe sculptorii greci. În anul 1583 s'a găsit într'o vie, nu departe de Lateran în Roma, faimosul grup al *Niobidelor*, datorit lui Scopas sau Praxitele, și astăȊi el împodobesce o sală specială a Uffiziilor din FlorenȊa. Grupul, care reprezintă momentul decisiv al jalnicei drame, se compunea din mai multe statue în picioare sau culcate, cele mai multe admirabile prin expresiunea durerii. Partea de mijloc e formată de Niobe și de douē din fiicele sale: una din ele, încă copilă, s'a adăpostit între genuchii mamei, care se plēcă către dînșia și o acopere cu haina ei (fig. 24); cealaltă ridică cu mâna drēptă mantia spre a se înveli, iar mâna-Ȋ stângă, pe jumătate deschisă, exprimă fórte natural

încremenirea cauzată de o priveliște așa de fioroasă, de o

Fig. 24.

primejdie așa de neașteptată. Dar cea mai mare compăti-

mire o însuflă figura sublimă a Niobei, a mamei nenorocite copleșită de durere. Frumusețea și grația operei artistice idealizează scena feroasă și însuflă compătimire și duioșie. Nică un strigăt nu iese din buzele mamei: eroic și tăcut sucombă cu toții sub puterea covârșitoare a zeilor.

CAP. XXXIV

E D I P

Crima fatală. — Labdacos, nepotul lui Cadmos, avuse un fiu LAIOS, care se făcu rege al Tebei și luă de soție pe IOCASTA (la Homer, *Epicasta*). Neavând copii, se duseră să întrebe pe oracolul de la Delphi și li se răspunse: fiul ce se va naște, va ucide pe tată-seu și va lua de soție pe mamă-sa. Puțin după aceea, Iocasta născu un băiat și Laios, temându-se de spusa oracolului, îl expuse pe muntele Citeron. Acolo fu găsit de un păstor, care îl numi EDIP (Oidipus) adică «copilul cu piciorle umflata», căci tată-seu îi străpunsese piciorle când îl expuse. Păstorul duse copilul găsit la palatul lui Polybos, rege al Corintului, unde fu crescut de regele și de regina Meropa ca propriul lor fiu. Când se făcu mare, află despre expunerea sa și se duse la Delphi să întrebe oracolul despre taina nascerii sale. El primi răspuns: să nu se întorcă în patrie, că va ucide pe tată-seu și va lua de soție pe mamă-sa. Dar fiind încredințat că Polybos și Meropa sînt părinții săi și împins de órba fatalitate, nu mai vru să reîntre în Corint, și apucă calea spre Teba. La o răsplată a drumului, întilni, fără să scie, pe adevăratul său tată Laios și conducătorul carului regesc căutând certyă cu drumețul, Edip ucise pe Laios și pe ómeniș lui. Așa se adeveri întâia parte a oracolului.

Sfinxul. — Urmându-și calea spre Teba, Edip dete peste faimosul SFINX: monstru cu fața de femeie, cu aripile de pasere, cu corpul și cu codya de leu (spre deosebire de sfinxul egipten care era nearipat și cu fața de bărbat). Stând pe un munte din împrejurimile Tebei, femeia-pasere punea drumeșilor diferite enigme și devora pe

cei ce nu puteau să le deslege. După ce mulți se prăpădiseră, Creon, rege din Teba, dete de scire, că va da domnia și pe soră-sa Iocasta de soție vitézului, care va scăpa țara de acel monstru. Edip cercă și dînsul și Sfinxul îi puse următoarea întrebare: Care e ființa cu două picióre, care are patru, apoi trei și o singură voce? Edip răspunse: Omul, care în copilărie umblă d'abușile, apoi merge cu două picióre și la bêtrânețe își mai ia ca sprijin un toiag. Atunci monstrul se prăvăli însuși din vârful stâncei, iar eroul se făcu stăpân peste Teba și se căsători, fără să scie, cu mamă-sa Iocasta.

Pedépsa divină. — Acéstă îndoită crimă fatală trase în curînd asupra lui Edipurgia ȕeilor. Eî trimiseră asupra Tebei o ciumă grozavă și o fómete cumplită. Oracolul întreat răspunse, că singurul mijloc de scăpare era să se alunge din cetate ucigașul lui Laios. Edip blestemă gróznic pe omorîtor, dar când se puse să-l caute, nenorocitul află îngrozitórea taină: că dînsul era ucigașul și că dînsul se însurase cu mamă-sa. Iocasta desperată 'și făcu séma, iar Edip 'și scóse ochiî. Alungat din Teba, nenorocitul orb, călăuzit de draga lui fiică Antigona, rătăcia din loc în loc fără s'afle pace, până ce ajunse la Colona, în Atica, în dumbrava Eumenidelor, unde peri într'un chip minunat.

Cei șépte în contra Tebei. — Eteocle și Polynice, fiiî lui Edip pe cari îi blestemase înainte morțiî, moștenind tronul părintesc, se învrăjbiră în curînd și Polynice fugi la Adrast, rege din Argos, a căruî fiică o luă de soție. Ajutat de socrul seî, Polynice porni cu războiî asupra fratelui seî Eteocle, rēmas singur rege în Teba. Acest războiî fu numit *Cei șépte în contra Tebei*, fiindcă, afară de Adrast, de Polynice și de cumnatul seî Tydeî, fiul regelui din Calydon, mai luară parte alți patru eroi: cei doi frați ai lui Adrast, uriașul *Hippomedon* și delicatul *Parthenopeus*, abia copilandru dar deja oștēn cu inima semētă, trufașul *Capaneus* «care nu se temea de fulgerul și de trăsnetul lui Zeus» și a căruî soție devotată Evadna se aruncă de vie pe rugul bărbatului ei; în sfirșit *Amphiaraos*, faimosul ghicitor din némul lui Melampus și cumnat cu Adrast. Acesta, ce-î drept, prevēduse, că vor peri cu toțiî în acest războiî, dar fu nevoit

să ia parte de soția sa Eriphyla, pe care Polynice o amăgise dăruindu-i mândrul dar fatalul colan al Harmoniei și dînsa descoperi locul unde se ascunsese soțul ei. Înainte de a pleca, Amphiaros, însărcinâ pe fiul său Alceon să-l răsbune și acesta ucise mai târziu pe mamă-sa. Războiul avu, într'adevăr, un sfîrșit rău. Ceî șapte pornind asupra Tebeî, împresurară cele 7 porți ale cetății. Capaneus, care se urcase pe ziduri, peri fulgerat de Zeus; frații Eteocle și Polynice se uciseră în duel; ceîlalți eroi muriră sau o luară la fugă, între cari și Amphiaros: pe cînd fugia, pămîntul se despică și-l înghiți de viu, împreună cu vizitiul său. El deveni un deî-profet, venerat la Teba și aiurea. Singurul care scăpă din acest război fatal fu Adrast, mulțumită sprintenului său fugar Arion.

Epigonii.— Dece ani mai târziu, fiii și urmașii eroilor căduți, așa numiții *Epigoni*, se uniră spre a răsbuna pe părinții lor. Favorisați de astă dată de deî, porniră asupra Tebeî, o coprinseră și o dărămară. Cea mai mare parte a prădiî fu trimisă la Delphi, ca prinos lui Apollo.

LEGENDE DIN ETOLIA

CAP. XXXV

MELEAGRU

Nascerea-î minunată. — Eroul Etolienilor, MELEAGRU, era fiul lui Eneus, rege din Calydon, și al Altheei, fiica regelui din Pleuron. Șapte zile după nascerea copilului, veni ră cele trei Moire să-î predică sörta viitoare, o viață gloriösă dar scurtă. Clotho meni copilului s'aibă un suflet nobil, Lachesis să fie vitéz, iar Atropos, aruncând un täciune în focul de pe vatră, rosti aceste cuvinte fatale: Meleagru va trăi atâta, cât va arde și täciunile de pe vatră! Mama, speriată la auđul aceștei meniri, sări din pat, luă täciunile din foc și-l ascunse într'o ladă spre a păstra viața copilului seü. Așa trăi și crescu Meleagru.

Mistrețul din Calydon. — Eneus, uitând într'un an să ofere deitei Artemis prinösele recoltei, ea trimise un mistreț näprasnic cu colții grozavi să pustiască împrejurimile Calydonului. Meleagru 'și propuse să răpuie fiara cumplită și pentru acésta se întövărăși cu mai mulți războinicü viteji din orașele învecinate: Castor și Pollux, Theseü și Piritoos, Lynceus și Idas, Admet și Iason, Iphicles și Iolaos, Peleü și Telamon, Anceus și Amphiaraos, precum și frumösa vınätöre Atalanta. După câte-va zile de serbări în onórea öspeților, se întreprinse vınätörea. Se întinseră lațurile, se împerechiară în sgardă cänii și se luară cu toți pe urmele fiarei. Mistrețul atunci se re-peđi, sparse haita cänilor, dar tinerii voinici se aținurä după dñsul și fie-care căuta să-l izbescă: săgețile lor cădură în sec, numai darda Atalantei se infipse țepën sub urechea fiarei. Atunci lupta se încleștä și mai tare și An-

ceus cădu mort, sfâșiat de colții mistrețului. Dar brațul voinic al lui Meleagru răni de mörte fiara, care se rostogoli în pulberea roșită de sângele ei. Rësplata biruinței, capul și pielea mistrețului, se dete firesce lui Meleagru; el însă, răpit de frumusețea Atalantei, o cedă ei, dicënd că se cuvine cui rănise mai întâi fiara.

Mörtea eroului. — Acéstă împărțelă a prădii provocă cértă mare între vînători și Meleagru ucise pe frații mamei sale, cari mișelesc răpiră Atalantei darul. Mörtea lor împinse pe supușii lor, Cureții din Pleuron, să pornescă cu războiü asupra Etolienilor. La început, Cureții fură bätuți, dar la urmă, Meleagru retrăgându-se din luptă, fiind-că mamă-sa îl blestemase pentru mörtea fraților ei, Cureții respinseră pe Etolienii și impresurără porțile Calydonului. În acéstă nenorocire, bätărăni și preoții veniră să-l röge pe Meleagru să apuce iar armele și să-i apere, dar în zadar; atuncı veniră să-l röge tatăl seü, surorile sale și chiar mama sa, dar eroul rëmase neînduplecat; în fine, soția sa Cleopatra izbuti să-l înduplece. El apucă armele și, în fruntea a lor seü, zdrobi pe dușmanii. Dar eroul însuși nu se mai întörse de la câmpul de bătăie: Erinia cumplită, care ascultase blestemul mamei sale, îl inhăță și-l dete morții.

După legenda mai sus raportată, relativă la nascerea eroului, mamă-sa Althea, indignată de mörtea fraților seü, și aduse aminte de menirea Moirei și aruncă în foc tăciunele fatal, ce-l păstra cu sfințenie. Ast-fel muri Meleagru odată cu mistuirea tăciunelui, de a cărui ființă era tainic legată viața sa. Althea se căi prea târziu și și făcu séma, iar surorile lui Meleagru îl jeliră pe mormîntul seü, până ce Artemis le schimbă în bibilice (*meleagride*) și le transportă în insula Leros.

Atalanta. — Fecióra războinică care luase parte la vînătörea de la Calydon și fusese cauza indirectă a morții lui Meleagru, ATALANTA, era fiica Arcadianului Iasos. Când se născu, tatăl ei, care doria s'aibă băieți, o expuse pe un munte, unde fu alăptată de o ursöică și crescută de nisce vînători. Ea ucise pe Centaurii, cari o prigoniau și trăia ca o fecióra departe de ömeni, îndeletnicindu-se cu vînătörea. La urmă și regăsi părinții, cari o recunoscüră de fiica lor. Tatăl ei vrënd s'o mărite, o fă-

gădii de soție celui ce va fi în stare să întrécă în alergare pe sprintena feciőră, iar cel învins să fie ucis. Mai mulți voinici pățiseră deja mórtea, când unul dintre pețitori (numit Melanion sau Hippomenes) o putu dovedi prin viclenie: căpătând de la Aphrodita 3 mere de aur din grădina Hesperidelor, el le aruncă în drum pe când alerga, și feciőra, atrasă de mândrețea lor, se opri spre a le culege. Ea fu întrecută ast-fel de șiretul ei potrivit și Hippomenes se însură cu Atalanta. Mai târziu (spune legenda) amîndoi fură schimbați în lei.

Representațiunii artistice.— O frumoasă reproducere plastică a vînătoarei din Calydon o admirău cei vechi pe frontonul oriental al templului Athenei din Tegeia, în Arcadia, opera marelui sculptor grec Scopas: grupul de mijloc era format de mistreț și de figurile lui Meleagru, Theseu și Atalantei. Din acest templu s'aũ păstrat numai puține fragmente.— Un grup de marmură, conservat ađi în Vatican, reprezintă același episod însemnat din viața eroului: Meleagru, întovărășit de câinele seu, a rėpus mistrețul și a depus capul fiarei ca un trofeu destinat Atalantei. Părțile superioare ale acestei opere plastice sînt admirabile și atitudinea figurilor plină de grație.

LEGENDE DIN TESALIA

CAP. XXXVI

CENTAURIÎ ŞI LAPIŢIÎ

Lupta lor faimosă.—LAPIŢIÎ ŞI CENTAURIÎ erau triburi sălbatică şi războinice, cari locuiau în munţii Tesaliei, cei dintâi la pôlele meridionale ale Olimpului, iar ceilalţi în pădurile muntoase din Pelion. Centaurii, fiii lui Ixion şi ai Nephelei, sînt pomeniţi de Homer ca nisce ómeni përoşi, cu cóma sbirlită, dirji şi aprigi. Mai târziu imaginaţiunea grécă le dete o formă monstruoasă : jumătate ómeni şi jumătate cai (fig. 25). Ei îşi petreceau timpul vînând cu lancea (une-ori călări şi atunci numiţi *Hippocentauri*) taurii sălbatici, cari rătăceau prin acele păduri. Lupta între Centauri şi Lapiţi, care deveni în urmă simbolul luptei între civilisaţiunea grécă şi barbaria pelasgică, se iscă cu prilejul următor. Când Pirithoos, regele Lapiţilor, 'şi serbă nunta cu Hippodamia, el invită şi pe câţiva din fruntaşii Centauri. Unul din ei, Eurytion, ametit de vin, vru să răpescă cu de-a sila pe soţia regelui. Eroii de faţă, revoltaţi de atâta semetie, alungară pe Centauri, dar ei se întórseră mai numeroşi şi, înarmaţi cu bolovanî şi cu copaci năprasnici, deteră năvală în sala ospetului. Acolo o luptă crâncenă se încinse între dînşii şi Lapiţi. Aceştia, conduşi de Pirithoos ajutat de neînvinzul Theseu, îi înfrinseră cu desăvîrşire şi-î alungară până la pôlele Pindului.

Chiron.—In legendele de mai târziu, Centaurii par a-şi mai fi îmblândit firea şi, ca genii ai pădurilor, ei urmau împreună cu Satyrii şi Sileniî carul lui Dionysos, cântând din corn şi din liră. Pe povîrnişurile mun-

telui Pelion crescând buruieni de léc, li se atribui și arta medicală. Acéastă însușire vindecătore se dete mai ales uauia din Centauri, lui CHIRON, fiul lui Cronos și al oceanidei Philyra. El era vînător ca și frații seî, dar mai cu sémă medic și chirurg. In acéastă calitate, Chiron deveni educatorul lui Aesclepios, Iason, Achile și al altor eroi. El locuia mai întâi într'o peșteră din muntele Pelion, dar după alungarea Centaurilor de Lapiți, 'și mută locuința pe capul Maleia. Chiron muri rănit din întîmplare de una din săgețile înveninate ale lui Heracle.

Representațiuni artistice.— Centauromachia saŭ lupta Centaurilor cu Lapiții a devenit subiectul favorit al poeților și mai ales al artiștilor greci. Alcamene, cel mai bun elev al lui Phidias, a reprezentat'o mai întâi pe frontonul occidental al templului lui Zeus din Olympia, din care s'aŭ descoperit în timpul din urmă fragmente însemnate. Apoi aceiași luptă figuréză pe frisa lui Theseion din Atena și mai ales pe metopele meridionale ale Parthenonului. O bună parte din aceste din urmă există încă și se conservă în British Museum din Londra. Feluritele scene representă când pe un Centaur ducênd în brațe o femeie răpită, când pe un altul călărind asupra cadavrelor dușmanilor uciși și când iarăși unele episóde ale luptei.

Dar nici un artist pare a nu fi reușit să reprezente mai bine pe Centauri ca celebrul pictor grec Zeuxis, despre al căruia tablou—*Centaurésă alăptând doi prunci Centauri*—Lucian ne-a lăsat o frumósă descriere :

Pe iarbă stufósă e reprezentată Centaurésă, cu tótă partea ei de cal aședată pe jos și cu picioarele din apoi întinse ; partea ei superióră, care este de femeie, stă rezemată pe cot ; picioarele ei dinainte nu sînt lungite ca ale unui animal ce ar sta culcat pe șold, ci unul din picioare, afectând posițiunea încovoiată a unei persoane ce se pune în ge-

Fig. 25.

nuchi, are copita sucită în lăuntru; celălalt e drept și proptit în pământ, de pre cum fac caii, când vor să se ridice de jos. Ea ține în brațe unul din copii și îi dă să sugă la sân, ca o femeie; iar celălalt suge la ugerul mumei sale, întocmai ca un mînz. În partea de sus a tabloului stă, ca la pîndă, un Centaur, carele se vede a fi soțul celei ce dă să sugă pruncilor; el se uită în jos zîmbind și din trupul lui apare numai jumătate a părții sale de cal; cu mîna drăp-tă arată un pui de leu și l' ține în sus, parc'ar voi să glumescă, sperînd cu dînsul pe copii.

Tôte celelalte frumuseți ale acestui tablou însușesc tôte perfecțiunile picturii, adică corecțiunea desăvîrșită a desenului, norocita îmbinare a colorilor, potrivirea meșteșugită a efectelor de proeminență și de umbre, dreapta cumpănire a părților în raport cu totul, armonia generală... Zeuxis a sciut, într'un singur subiect, să desvolte comorile variate ale geniului seü, dând Centaurului o înfățișare aspră și sêlbatică, o cômă asvîrlită cu mândrie, un trup sbîrlit de pîr, nu numai în porțiunea sa de cal, dar chiar în cea omenescă. De pe largile lui spete, de pe privirea lui zîmbitoare și ferosă, se cunoște o ființă sêlbatică, crescută în munți și care nu s'ar putea domestici.

Ast-fel este dînsul; dar femeia sémănă cu acele mândre cavale, cari trăiesc în Tesalia, nesupuse la frîu și la zăbale. Partea ei de sus e trupul unei frumoșe femeii, afară numai de urechile, cari se ascut la vîrf ca ale Satyrilor; dar amestecul, îmbinarea ambelor firii e așa de delicat lucrată, mai ales la locul unde trupul calului se preschimbă în trup de femeie, în cât prefacerea nici că se pôte simți și ochiul în zadar cată a deosebi punctul de despărțire. Cât despre copii, în fețele lor, de și sînt încă prunci, se vede ceva sêlbatic amestecat cu blîndețea prunciei. Și de pe părerea mea, un lucru fôrte minunat este că ochii lor copilăroși sînt îndreptați către puil de leu, fără ca ei să lase ugerul de la gură, și fără ca să se deslipescă cătuși de puțin de muna lor (trad. ODOBESCU).

CAP. XXXVII

ALCESTA — PELEŪ

Devotamentul Alcestei.—ALCESTA se făcu faimosă prin devotamentul către soțul ei Admet, rege din Phere, în Tesalia. Acesta era un Domn puternic și bogat și avuse norocul s'aibă ca păstor al mândrelor sale turme pe însuși Apollo, alungat din cer ca expiare pentru uciderea Cyclopilor. Zeul, împrietenindu-se cu stăpânul său muritor, îl ajută să ia de soție pe frumoasa Alcesta, fiica lui Pelias, rege din Iolcos, împlinind condițiunea impusă: să vie s'o vadă într'un car tras de lei și de urși. Apollo îmblânzi aceste fiare și le înjugă. Tot el dobîndi de la Moire promisiunea că, apropiându-se lui Admet césul morții, să fie lăsat încă în viață, dacă cine-va (tată, mamă ori soție) ar consimți să móră în locu-î. Când veni momentul fatal, nici tatăl, nici mama nu voiră să móră pentru fiul lor. Soția lui însă nu stete în cumpănă, ci voiósă primi mórtea, numai să prelungescă viața soțului ei. Persephona, înduioșată de atâta iubire, o trimise înapoi lui Admet. După altă legendă, Heracle, primit în casa amicului său Admet tocmai în momentul jertfirii soției, se luă la luptă cu Mórtea și, după o crân cenă încăerare, îi smulse prada.

Viața lui Peleŭ.—Între faimoșii eroi tesalieni figuréză și PELEŪ, regele Myrmidonilor (piticii născuți din furnicile unui stejar). El și fratele său Telamon, geloși de un al treilea frate, Phocos, îl uciseră în jocul discului și pentru acest omor fură alungați de tatăl lor. Peleŭ găsi un adăpost la Eurytion, rege din Phtia, care îi dete pe fie-sa Antigona de soție și împărți domnia cu dînsul. Dar, la vînătórea de la Calydon, Peleŭ lovise cu

lancea de mörte din greşală pe socru-seu şi fu nevoit să fugă la Acastos, rege din Iolcos. Aci, nevrând să asculte cuvintele amăgitoare ale reginei Astydameia, dînsa îl calomniâ Antigonei, că Peleu ar vrea să ia de soţie pe fata ei şi Antigona, desperată, se spînzurâ; apoi îl învinui la soţul ei, că ar fi vrut s'o amăgescă. Acastos, ca să-şi răs-bune, îl luâ cu dînsul să vîneze pe muntele Pelion, cre-dînd că fiarele îl vor omorî. Dar Peleu era un vînător semeţ şi dibaci, rîpuse o droie de fiare, le tăiâ limbile, le băgă în torba sa şi dovedi în urmă cu ele tovarăşi-lor, că n'a vînat reu (cum Acastos dicea în bătaie de joc). Apoi, obosit de muncă, adormi pe munte şi atunci Acas-tos îi furâ paloşul minunat, făurit de Hephestos, şi-l as-cunse într'un băligar. Deşteptându-se, căută în zadar ar-ma şi era să cadă pradă Centaurilor, dacă nu-l scăpa Chi-ron, care îi dete înapoi paloşul. Peleu se duse atunci la Iolcos, ucise pe Acastos şi pe Astydameia, şi se făcu Domn peste ţara lor.

Căsătoria sa cu Thetis.—Tot atunci Peleu luâ de soţie pe frumoasa nereidă THETIS, care fuse îndrăgită înainte de Zeus şi de Posidon. Ceî doi zei, aflînd de la Themis că fiul născut din Thetis va fi mai puternic de cât părintele seu, o părăsiră şi hotărîră, ca Thetis să ia de bărbat pe un muritor. Zeiţa însă nu vru să cedeze de cât cu de a sila. Ca să scape de urmărirea lui Pe-leu, ea lua (ca şi Proteus) fel de fel de forme: de apă, de foc, de şerpe, de leu. Dar eroul, sfătuit de Centaurul Chiron, trecu peste toate piedicile şi o dovedi în cele din urmă. La nunta lor, serbată pe muntele Pelion şi adesea cântată de poeţii anticî, asistară toţi zeii coboriţi din Olym şi fie-care dintr'inşii le aduseră mîndre daruri: Posidon le dăruî doi cai nădrăvani (Balios şi Xanthos), alţi zei le oferiră arme neînvinse, iar Chiron o suliţă de frasin cu care Achile săvîrşi minunî; Apollon şi Mu-sele cântau din chitară, iar Moirele preţiseră, că copi-lul ce se va nasce va fi cel mai glorios dintre ómenî. Totuşi, două pieze rele aduseră întristare în mijlocul a-cestei veselii: una, că fiul născut va fi răpit de o mörte timpurie; apoi, în toiul ospetului la care fusese che-maţi toţi zeii, se pomeniră cu mörul fatal, aruncat de

deita Eris sau Discordia (care fusese uitată) și care era menit să provoace războiul troian prin judecata lui Paris. Peleu trăi de aci înainte fericit cu Thetis, domnind peste Myrmidonii. Despre unicul lor fiu Achile, ilustrul eroiu al războiului troian, se va vorbi aiurea.

CAP. XXXVIII

EXPEDIȚIUNEA ARGONAUȚILOR

Phrixos și Helle.—Athamas, regele Minienilor din Orchomen în Beoția, avuse de la soția sa, zeița Nephela, un băiat PHRIXOS și o fată HELLE. Peste câțva timp, Athamas își părăsi soția și se uni cu Ino, fiica lui Cadmos. Copiii Nepheliei fură în curind oropsiți de mama lor vitregă, care căuta un prilej să-î prăpădească. Nephela, părăsind pământul, trimise ca pedepsă în țara lui Athamas o secetă, ce dete nascere unei fomete cumplite. Regele trimise să întrebe oracolul de la Delphi și răspunsul zeului fu la întorcere răstălmăcit de Ino: seceta va înceta, dacă Phrixos va fi jertfit lui Zeus. Atunci Nephela veni într'ajutor copiilor ei și scăpându-î de la mărte, le dăruie un berbec nădrăvan cu lâna de aur, ce-i fusese dat de Hermes. Ea puse pe cei doi copii în spinarea berbecului, care sbură cu dinșii în slava cerului. Dar în acea călătorie aeriană, Helle cădu în marea ce se numeie apoi după dînsa (Hellespont); iar Phrixos ajunse în țara Eia, numită mai târziu Colchida, la răsărit de Marea Negră. Acolo jertfi berbecule lui Zeus, Protectorul fugarilor, și dăruie lâna de aur regelui din Eia, Eetes, fiul lui Helios, care puse s'o atirne de un stejar în dumbrava lui Ares, unde era păzită de un balaur cu ochii neadormiți. Apoi luă de soție pe Chalciopa, fiica regelui.

Iason.—În orașul Iolcos din Tesalia, domniă Pelias, un nepot al lui Athamas, care răpise viclenesce tronul fratelui său Eson. Ca să scape pe fiul său IASON de prigonirea lui Pelias, Eson îl dete pe mâna Centaurului Chiron să-l crească în taină. Dar Pelias, îngrijat, întrebă

oracolul: cât îi va dura domnia? și zeul îi răspunse: să se ferescă de omul cu o singură opincă (monosandalos). În vremea aceea, Iason creștea în peștera lui Chiron, care îl instruia în toate măiestriile eroilor din acel timp. Când fu de 20 de ani, tânărul purcese la Iolcos, cu gândul să siléscă pe unchiu-seu a-î reda tronul. Pe drum, trecând peste o apă, pierdu un pantof și așa se înfățișă înaintea lui Pelias încălțat cu un singur pantof. Cum îl vădu Pelias, prinse bănuială pe dinsul după spusa oracolului și 'și puse în gând să-l răpuie, trimițându-l la o vr'o ispravă primejdiósă. El promise dar să-î lase tronul lui Iason, dacă-î va aduce din Colchida lâna de aur a berbecelui năsdrașan.

Argonauții.—Iason se învoi să purcédă și începu să se pregătescă. El puse să-î se facă o corabie măiastră cu 50 de vîsle, numită *Argo* (după numele constructorului ei Argos) și trimise ómenî în toate părțile, să cheme pe vitejiî, cari ar vrea să ia parte la acea grea ispravă. Vr'o 50 de eroi veniră să-l întovărășescă: între cari Heracle, Dioscuriî, Orpheu, cei doi fii înaripați ai lui Boreas (Calais și Zetes), Theseu și alții. Printre eroiî înzestrați cu daruri supraumane era și *Lynceus*, cel ager la vedere, ai cărui ochi, pătrunđetori ca ai rîsului, răs-băteaú pretutindenea și descoperiaú stâncile printre valuri. Toți aceștia, în frunte cu Iason, porniră pe corabia vorbitoare *Argo*, apucând drumul răsăritului. În cale la Misia, Heracle pierdu pe dragul seu Hylas, răpit de naiade (p. 76) și eroul rămase acolo să-l caute. Apoi în Tracia călătorii deteră peste orbul rege *PHINEUS*, care 'și orbise nevinovații copii după pira mamei lor vitregi și de aceea fu orbit de zei și chinuit de Harpiî, cari îi răpiaú orî-ce hrană. Ele fură alungate de Boreadi, și Phineus, din recunoștință, spuse Argonauților, cum să se ferescă de primejdiile drumului. Intr'adevăr, la intrarea în Pontul Euxin, Argonauții deteră peste grozavele stânci mișcătore, *Symplegadele*, mai repeđi de cât vîntul, cari se întreciocniaú și sfărămaú corăbiile. Ei scăpară de ele cu ajutorul lui Posidon și de atunci acele stânci vii rămaseră înțepe-nite locului. După mari primejdiî, ajunseră în sfîrșit la Colchida, în țara regelui Eetes.

Medea.—Iason ceru lui Eetes comóra, după care ve-

nise, acea lână de aur strașnic păzită de balaur. Regele i-o promise după împlinirea unor grele isprăvi. Eroul n'ar fi fost în stare să le săvîrșescă fără ajutorul fiicei regelui, tînăra și măiastra MEDEA, care îndrăgi cu înfocare pe Iason și-l povățui cum să facă. Regele îi poruncise să înhame la un plug doi tauri cu piciorile de aramă și cu nările de foc, să are cu ei un câmp consacrat lui Ares și să semene în brazde dinții balaurului. Marea vrăjitoare unse trupul voinicului cu o alifie din buruienii vrăjite, care-l făcu nevătămat și-l feri de suflarea veninosă a dihaniei. Apoi semănând dinții balaurului, ei produsera ființe noue și acești frați, născuți din pămînt, se exterminară între dinșii. Dar regele neînduplecându-se a-i da comóra, Medea fermecă și adormi balaurul păzitor al lânei de aur, eroul îl omorî și, luând comóra, se întorse la Argos, însoțit de mântuitoarea sa. Eetes se luă grabnic după fugari și Medea, ca să-l zăbovescă în drum, tăiă în bucăți pe fratele ei Absyrt și-î imprăștiă membrele în mare.

Iason, întorcându-se la Iolcos, consacră corabia lui Polidon și predete lâna berbecelui lui Pelias, care însă nu vru să se ție de cuvînt. Atunci Medea 'și puse în gînd să-l răpuie. Ea convinse pe fiicele lui Pelias, că ar putea întineri pe părintele lor (cum întinerise dînsa pe Eson), tăindu-l în bucăți și fierbîndu-le cu nisce sucuri vrăjite de dînsa. În acest chip și fără voie, ele omorîră pe tatăl lor. Alungați pentru acéstă crimă din Iolcos, Iason și Medea se duseră la Corint, unde trăiră fericiți cîtva timp. Dar apoi Iason părăsi pe Medea spre a se căsători cu *Glauce*, fiica regelui Creon. În furia ei, Medea trimise în dar Glaucei o tunică otrăvită, care mistui pe nenorocita (ca tunica lui Nessos pe Heracle); și după ce omorî copilașii ce avuse cu Iason, fugi la Atena pe un car tras de balauri înaripați. Acolo luă de bărbat pe regele locului Egeu. Dobîndind nemurirea după mórte, Medea fu venerată ca o deită și în câmpiile Elysee deveni soția lui Achile.

LEGENDE-DIN TRACIA

CAP. XXXIX

ORPHEŪ și POEȚII MITICI

Orpheuș și Eurydice. — Născut în Tracia, ORPHEŪ, fiul Musei Calliopa, era considerat ca poetul străvechiu al Greciei, pe care însă nu-l cunoșce încă nici Homer, nici Hesiod. Când făcea să vibreze cordele armonioasei sale lire, natura întregă se punea în mișcare. La auzul acelui viers melodios, apele și opriau cursul, pietrele s'apropiau s'asculte, fiarele și arborii începeau să salte. Soția lui iubită era EURYDICE, care muri de mușcătura unui șerpe veninos. El o plânse cu nespusă duiosie și neputend trăi fără dînsa, se duse s'o caute în locașul morții. Se coborî dar în Hades și înduioșă acolo cu dulcea-i cântare până și pe neîmblânditul Domn al umbrelor. Pluton se învoi să-i înapoieze soția cu condițiunea: să nu-și arunce ochii înapoi spre a vedea pe Eurydice, înainte de a fi intrat în lumea albă; căci făcend din potrivă, o va pierde pentru totdeauna. Dar tocmai când fu s'ajungă la hotarul între cele două lumî, Orpheuș nu se mai putu ținea și se înturnă să se uite la draga lui soție: în aceeași clipă, ea peri dinaintea sa. De atunci, nenorocitul cântăreț cutreera munții Traciei, făcendu-i să răsune de imensa lui durere, până ce fu sfâșiat de o dróie de Bachante. ¹⁾

¹⁾ Filosofi orphici atribuiră lui Orpheuș un șir de imnuri și formule de inițiere, compuse mult mai târziu de o sectă teologică ce tindea la o reformă, dogmatică și morală, a religiunii populare.

Șapte luni d'a rîndul (cântă Virgiliu), subt o stîncă stêrpă pe malul pustiū al Strymonului, el plînze, făcînd să răsune înghețatele peșteri, îmblîndind tigrii și mișcînd chiar și stejarii prin cântările sale. Precum filomela, ia umbra plopilor, suspină văietîndu-se după puișorii ei, pe cari cruntul plugar, zăbind cuibul, i-a răpit pînă ce nu aveau încă tulleie; iar dînsa plînge nîpțea și, stînd pe o ramură, își spune mereu cîntecul de durere și umple pînă în depărtare locul de ale sale durerose plîngerii; tot așa nici plăcerile iubirii, nici ale însoțirii nu mai înduplecă sufletul lui Orpheu. Singur, el cutreera ghețurile hyperboree și zăpedile Tanaisului și câmpiile Riphee, unde în veci nu se topesc poleiul și bruma, și pretutident el cere pe a sa Eurydice răpită și acele daruri cu cari deii l-au amăgit. Pînă în sfîrșit însă, femeile trace, desprețuite de dînsul, în timpul serbătorilor deului și în orgiile nocturne ale lui Bacchus, risipiră pe câmpuri membre sfîșiate ale junelui amant. Dar și atunci, pe cînd capul lui, rupt de pe albu-i grumaz, se prăvălia în mijlocul prăpăstiilor Hebrului infernal, glasul lui încă și limba-i înghețată: «Eurydice!» strigău și atunci, lipsite de suflet,—«Ah! nenorocită Eurydice!» Și «Eurydice!» răspundeau de pretutidentă ostatele rîpōse ale rîului (trad. ODOBESCU).

Poeți și ghicitori. — Tracia se considera ca patria cîtorva poeți legendari: THAMYRIS, orbit de Muse cu cari se luase la întrecere; EUMOLPOS, cîntărețul melodios și reformator al misterelor din Eleusis; LINOS, fiul Musei Urania, celebru mai ales la Argos și la Teba; în fine, MUSEOS, căruia se atribuia (ca și lui Orpheu) oracole, formule de purificare și imnuri.

Dintre ghicitori epocii mitice, menționăm pe Melampus și pe Tiresias. MELAMPUS scăpase din foc doi șerpi și ei din recunoscință, cînd crescură mari, îi linseră urechile, împărtășindu-i ast-fel darul de a înțelege limba animalelor și de a pređice viitorul. Din nēm̄ul lui se trase apoi faimosul ghicitor Amphiarao. Ca și Melampus, TIRESIAS pricepea asemenea graiul paserilor și cunoscea tainele cele mai adînci ale naturei. El fusese orbit de Athena, pe care o zărise scăldându-se, dar care îi dete în schimb darul de a putea pređice viitorul.

LEGENDE DIN CORINT

CAP. XL

SISYPH și GLAUCOS — BELLEROPHON

Sisyph. — Frate cu Athamas, SISYPH, eroul fondator al Corintului, e numit de Homer cel mai viclen dintre omeni. Așa, când Zeus răpi pe Egina, fiica fluviului Asopos, el descoperi pe divinul răpitor. Și când Zeus, ca să-l pedepsescă, îi trimise pe Thanatos, șiretul sciù să păcălescă pe deul morții și să-l lege așa de țepên, în cât rămase locului și nimeni nu mai muria. D'abia Ares îl putu scăpa din lanțuri și Thanatos, cum se vedu liber, îl tirî pe Sisyph în Hades. Dar și de astă dată viclenul izbuti să scape: înainte de a muri, se rugase de soția sa să nu-l înmormînteze; ajuns în Infern, Sisyph se plânse lui Pluton și Persephonei de neglijența soției sale (sufletul celui rămas neînsmormintat rătăcia sute de ani împrejurul Styxului) și vorbi atâta, până îi deteră voie să se întorcă în viață numai spre a pedepsi pe soția sa. Dar odată în lumea celor vii, nu mai vru să se cobore în locașul morții, până ce fu luat cu de-a sila de Hermes. Pentru tôte aceste viclenii, Sisyph fu osîndit în Infern (p. 113) la o muncă de veci.

Sora lui Sisyph, ALCYON, luase de bărbat pe Ceyx, amicul lui Heraclé. Ei trăiau deplin fericiți și, în deșertăciunea lor, se încumetară să se asemene cu Zeus și cu Hera. Deii pedepsiră atâta semeție: Ceyx, surprins de o furtună, se înneacă în mare și Alcyon îl plânse cu atâta amar, în cât înduioșă pe deii, cari îi prefăcură pe amîndoi în paseri de mare (*alcioni*).

Glaucos. — Fiul lui Sisyph, GLAUCOS, s'afla în raporturi intime cu Posidon, zeul mării. El poseda multe și mândre iepe, pe cari, ca să le facă mai aprigii, le hrăni odată cu carne de om. Acastă nelegiuire trase asupra-i urgia zeilor și, la jocurile funebre celebrate la Iolcos în onórea lui Pelias, caii seii luară vînt, sfărmară carul și uciseră pe Glaucos.

Viața lui Bellerophon. — Un alt eroú național al Corintului era BELLEROPHON, fiul lui Glaucos, ale cărui isprăvii se asemănă cu ale lui Heracle și Theseú. Părăsindu-și patria în urma omorului unui frate, se duse la Tirint, unde fu bine primit de regele Pretos. Dar soția regelui, Anteia orî Stheneboia, îndrăgi cu patimă pe eroú, «căruiia zeii îi dăruiră frumusețe și bărbăție». El însă nu vru să cedeze stăruințelor rușinoase ale reginei și dinsa, ca să-și răsbune, îl pirii lui Pretos, că ar fi căutat s'o necinstescă. Regele, temându-se să-l omóre pe față, îl trimise cu o scrisóre secretă la socrul seú, regele Licieii, ca să-l dea morții. Bellerophon purcese într'acolo pe calul seú înaripat PEGAS, pe care eroul, ajutat de Athena, reuși să-l îmblândească și să-l facă tovarășul seú nedespărțit.

Chimera. — Bellerophon ajunse în Licia și fu mai întâi măreț ospetat de regele locului, Iobate. Când luă apoi cunoscința de perfida însciințare a lui Pretos, el trimise pe eroú să săvîrșescă trei isprăvii grele, cređend ast-fel să-l răpuie. Intăia ispravă fu să se lupte cu CHIMERA: «monstru de soiú dumnezeesc, cu capul de leú, cu corpul de capră, cu códa de șérpe și care sufla din nări foc și pară». Eroul, stând în aer pe calu-i înaripat, putu din depărtare să săgeteze fiara și s'o răpuie. După ce dovedi în luptă pe Solymii, un popor sêlbatic din munții învecinați, și înfrânse pe vitezele Amazone, Bellerophon fu surprins la întórcere de nisce ucigași puși la pîndă de Iobate. Eroul îi ucise până la unul și regele, uimit de vitejia lui semetă, îi dete pe fie-sa de soție și împărți domnia cu dînsul.

Mórtea eroului. — Bellerophon nu se bucură mult timp de fericirea căștigată după atâta muncă. Sfirșitul seú fu tragic ca și al lui Heracle. Urgisit de zeii, el rătăcia

singuratic, departe de ómenĩ, pãná ce ticãitul peri. Vrënd sã se urce în Olymp pe calul seũ Pegas, trase asupra-șĩ urgia lui Zeus, care îl prãvãli din cer. Acéstã mórte ticãlósã, care amintesce pe a semetului Phaeton, formézã un adevãrat contrast cu viața gloriósã a eroului.

LEGENDE DIN ARGOS

CAP. XLI

IO — DANAIDELE și PRETIDELE

Io. — Inachos, fluviul personificat al Argolidei, avu de fiu cu oceanida Melia pe PHORONEUS, bine-făcătorul țării, care (ca și Prometeu) ar fi dăruit ómenilor focul. Sorăsa Io, preotésa Herei, îndrăgită de Zeus, trase asupra-i gelosia Herei, care o schimbă în vacă și o dete în paza a-tot-vedătorului ARGUS. Nenorocita, fără să-și fi pierdut consciința, se tot apropia de părintele ei Inachos, cerându-i zadarnic îndurare. Zeus însuși, înduișat de atâta jale, trimise pe Hermes s'o scape din ghiarele paznicului ei cu o sută de ochi. Eroul izbuti să-i adormă ochii și să-i taie capul. Dar răsbunătoarea Hera trimise vacii o streche: turbată de mușcăturile ei, începu s'alerge capii, străbătând Europa și Asia, până ce se opri în Egipt. Acolo Zeus, mângâiând vaca cu mâna, îi dete iarăși făptura dinainte. Ea născu atunci un fiu Epaphos, care deveni rege al Egiptului și întemeiă Memphis.

Fiicele lui Danaos. — Ca descendenți ai lui Epaphos se consideraū EGYPTOS și DANAOS, străbunii mitici ai Egiptenilor și ai Argienilor. Egyptos avea 50 de fii, iar Danaos 50 de fiice. Vrajba ivindu-se între cei doi frați, Danaos cu fiicele sale, DANAIDELE, fugi la Argos, unde se făcu rege. Acolo veni în curind și fiii lui Egyptos și siliră pe unchiul lor să le dea pe fiicele sale de soții. Danaos se învoi, dar cugetă în același timp la o cumplită răsbunare. El dete, după nuntă, fie-cării fice un paloș, îndatorând'o cu jurămint să-și ucigă soțul în nóptea nunții. Tóte făcură așa, afară de Hypermnestra, care de milă

cruță viața soțului ei Lynceus și fugi cu dînsul. Danaidele expiară după mörte acéstă fără-de-lege, osîndite fiind în Infern (p. 113) la o muncă vecinică.

Fiicele lui Pretos. — PRETOS și ACRISIOS, fiii lui Lynceus, erau frați gemeni, cari se certaü încă fiind în sînul mamei lor. Dușmănia între dînșii crescü cu vîrsta lor și amîndoi se războiră în urmă pentru domnia Tirintului. Pretos, alungat de fratele seü, fugi în Licia, la Iobate, care îi dete de soție pe fie-sa Anteia. Cu ajutorul socrului seü, el cuceri iarăși Corintul, lăsând lui Acrisios tronul din Argos. Acest Pretos avu 3 fiice, PRETIDELE, cari, trufase de frumusețea lor și de puterea tatălui lor, desprețuiră pe ȃei. Ca pedepsă, ȃei le innebuniră și le făcură să rătăcescă, pe jumătate góle, prin munții și văile Argolidei și Arcadiei. In cele din urmă, ele fură vindecate de ghicitorul Melampus, care luă de soție pe una dintr'însele.

CAP. XLII

P E R S E Ū

Nascerea și tinerețele eroului. — Acrisios, rege din Argos, avu o fiică DANAE, pe care o îndrăgise Zeus. Regele fuse însciințat de un oracol, că fie-sa va nasce un fiu merit să ucigă pe moșul seŭ (ca și Edip pe Laios). Speriat de spusa oracolului, Acrisios închise pe Danae într'un beciŭ de aramă. Dar ȕeul cerului, schimbându-se într'o plóie de aur, se furișă în temniță și născu cu Danae pe PERSEŪ. Când Acrisios află acésta, cătrănit de mânie, puse pe mama cu copilul eŭ într'un sicriŭ și le dete drumul pe mare, creȕend ast-fel să scape de profeȕia fatală. Sicriul, purtat de talazurile apeŭ, ajunse la insula Seriphos, una din Cyclade, unde domniaŭ doŭ fraȕi, Dictys și Polydectes. Dictys mântui pe Danae cu copilul eŭ și le dete ospitalitate. Polydectes, fermecat de frumuseȕea Danaeŭ, vru s'o ia de soȕie, dar căută mai întâi să se scape de Perseŭ, de care începu să se témă.

Medusa. — Ca să prăpădescă pe tinerul eroŭ, Polydectes îl trimise, să-ŭ aducă capul grózniceŭ fecióre, Gorgona MEDUSA, care locuia la marginea lumii, dincolo de Ocean, unde s'afla și grădina Hesperidelor. Perseŭ, călăuzit de Hermes și de Athena, ajunse mai întâi în țara celor treŭ GREE, fiice ale lui Phorkys și surorŭ cu Gorgonele, carŭ se născură cu chipul de babe sbîrcite, căteșŭ trele avënd numai un ochiŭ și un dinte de care se serviaŭ pe rînd. După ce sili pe acéste fecióre pocite să-ŭ arate drumul la surorile lor Gorgone, Perseŭ ișŭ însuși lucrurile lor minunate: nisce sandale înaripate cu carŭ se sbura ca gândul, o dêsagă vrăjită și un coif întunecat (asemenea coifului lui Hades) care făcea nevęȕut. Pe lângă a-

ceste talismane, eroul mai căpătâ de la Athena o oglindă vrăjită și de la Hermes un paloș năsdrașan care omora pe orî cine atingea. Inarmat cu dînsul și încălțat cu sandalele vrăjite, Perseu sburâ peste Ocean și ajunsese la GORGONE, pe cari le găsi adormite. Aceste Gorgone erau 3 surorî, pocite ca și Greele, cu capetele împrejurate de șerpî, cu nisce dinți lungi ca colții mistrețului, cu mâinile de aramă și cu aripî daurite ce le ridicau în văzduh; ele împetriau cu ochii pe orî-cine se uita la dînsese: doue din ele, *Stheno* și *Euryala*, erau nemuritoare, iar cea d'a treia, *Medusa*, era singura muritoare și din fecioră frumósă ¹⁾, îndrăgită de Posidon, fu schimbată de Athena în monstru (p. 20). Eroul, cum le zări de departe, s'apropiâ umblând de-a'ndaratele și cu oglinda dată de Athena evită privirea ucigașă a Medusei, căreia îi tăiâ capul cu paloșul dăruit de Hermes. Din trunchiul Medusei ar fi răsărit calul înaripat Pegas și Chrysaor, tatăl lui Geryon. Perseu puse capul Medusei în dêsaga-i minunată și scăpâ de urmărirea celorlalte doue Gorgone prin coiful ce'l făcea nevedut. Purtat apoi în sbor de sandalele sale, eroul împetri în cale cu capul Medusei pe uriașul Atlas care îl respinse, apoi la Seriphos pe dușmanul seü Polydectes și redete domnia fratelui seü Dictys. După aceea se întorșe la Argos, unde dărui Athenei capul Medusei și dînsa îl înșepeni în mijlocul egidei sale.

Andromeda. — Pe când Perseu se întorcea cu capul Medusei, ajunsese mai întâi în Etiopia, unde domniâ Cepheus. Soția lui, Cassiopeia, se încumetase să se compare în frumusețe cu Nereidele și acestea se rugară de Posidon să le rêsune. Deul trimise mai întâi asupra țării o mare inundațiune, apoi un monstru de mare care devora ómeni și turme. Oracolul, întrebat, rêsponse Etiopienilor, că vor scăpa de acea dihanie, dacâ îi se va oferi ca pradă fiica regelui, pe frumósă ANDROMEDA. Părinții cu durere fură nevoiți să consimțâ: Andromeda fu legată de o stâncă și lăsată pe marginea mării, unde nenorocita «tre-

¹⁾ Arta grécă urmâ o cale inversă cu tradițiunea; pe când artiștii cei mai vechi căutaui să dea capului Medusei o expresiune fiorósă: privirea cruntă, capul încolăcit de șerpî, limba și dinții scoși afară; de la Praxitele încóce, Medusa se reprezenta cu trăsuri forte frumóse dar înșepenite de mórte.

buia să expieze cuvintele trufașe ale mamei sale.» Acolo vădu Perseu pe frumoasa fecioră și o îndrăgi. El se oferă regelui să scape țara și pe Andromeda, dacă îi va fi dată de soție, și Cepheus consimți. Eroul neînvingător răpuse monstrul, mântui pe domnița și o luă de soție.

Mórtea lui Acrisios.—După ce Perseu redete lui Dictys tronul din Seriphos, se întorse la Argos cu mama sa Danae și cu soția sa Andromeda. Aușind de venirea lui și temându-se de împlinirea oracolului, bătrânul rege Acrisios fugi la Pelasgii din Tesalia. Dar nici acolo nu putu scăpa de hotărîrea fatală. La nisce jocuri celebrate acolo, Acrisios se pomeni, fără s'o scie, în fața lui Perseu, care, fără de voie, aruncă discul în capul moșului său și-l ucise. Așa se împlini spusa oracolului. Eroul fiindu-î rușine să moștenescă domnia celui ucis, nu mai vru să se întorcă la Argos. El se duse la Tirint și schimbă cu regele de acolo țara lui Argos, rămânând el Domn al Tirintului și devenind străbunul nămului din care s'a născut Heracle.

CAP. XLIII

PELOPS și PELOPIDII

Pelops.—Un alt nēm puternic odinióră în Argos fu al lui TANTAL, care locuia în același timp și la pólele muntelui Sipylos, în Asia-Mică. Acesta era un Domn puternic, norocos și putred de bogat ca și Midas. El era primit în Olymp, unde lua parte la ospetele ȃeilor. Atâta fericire îl făcu afară din cale semet. Chemând și el odată pe ȃei la un ospet, cuteză să le ofere membrele fierte ale propriului seũ copil de curînd născut, anume PELOPS. ȃei îngroziți de atâta nelegiuire, prăvăliră pe de o parte pe Tantal în Hades (p. 112), unde suferia o pedepsă cumplită; iar pe de alta, Zeus ordonă lui Hermes să strîngă tóte părțile corpului lui Pelops și să-ı însufle iarăși viață (numai umérul lipsia, înghițit fiind în grabă de Demetra, și ȃeul îl înlocui cu unul de fildes). Pelops, după care s'ar fi numit Peloponesul («Insula lui Pelops»), se duse apoi la Olympia, unde domnià regele ENOMAOS, care avea o singură fiică, Hippodamia («Imblândítórea de cai»), pețită de numeroși tineri. Dar fiind-că se preȃisese, că regele are să móră de mânia bărbatului fiiceı sale, el dete de scire, că o va da de soție celui ce îl va putea întrece în alergarea carelor. Avênd nisce iepe întraripate cari sburaũ mai repede ca vîntul, Enomaos ucisese deja cu lancea-ı pe 13 pețitori, când veni și rindul lui Pelops. Acesta putu învinge pe rege numai cu ajutorul lui Posidon, care-ı dăruı un car de aur și cai întraripați; și prin perfidia Hippodamiei, care, îndrăgostind pe eroũ, păcăli pe Myrtilos, vizitiul tatălui seũ : acesta scóse pironul din butucul uneia din rótele carului și regele fu rēsturnat și muri în cãdere. Pelops porni atunci cu noua sa soție și

cu sluga necredincioasă, care primi plata cuvenită trădării sale: căutând în cale să amăgescă pe soția lui Pelops, acesta îl aruncă în mare. Dar Mirtylos fiind zeu, înainte de a muri, se rugă de părintele său Hermes să-l răsbune și urgia lui Hermes va cădea asupra urmașilor lui Pelops. După o domnie glorioasă, Pelops muri și fu onorat după morțe ca un zeu.

Pelopiđi.—Dintre copiii lui Pelops, dintre Pelopiđi, cel mai faimos prin nelegiuirile sale fu ATREŪ: viața lui și a fratelui său THYESTE fu un lanț de crime ne mai auzite. După ce amindoi omorîră mișelesc pe un al treilea frate, pe frumosul Chrysip, fugiră la Micena, unde domniă nepotul lor Eurystheŭ. Acesta fiind ucis în Atica, Atreŭ se făcu rege în locu-î. Thyeste, care căutase să amăgescă pe Aeropa, soția lui Atreŭ, fu alungat de fratele său și gândul unei răsbunări cumplite prinse rădăcina în sufletul său. El trimise pe un fiŭ al lui Atreŭ să ucigă pe tatăl său și Atreŭ îl omori cu mâna sa, fără ca să scie că e fiu-său. Ca să-și răsbune, Atreŭ se prefăcu că se împacă cu Thyeste și-l chemă la un ospet: el tăiașe în bucăți pe cei doi fiŭ ai fratelui său și le dete să mânânce lui Thyeste, dar mâinile și picióarele fură aduse la sfirșitul mesei. Când Thyeste, care se ospetase fără să scie din trupurile copiilor săi, află adevărul, fugi apucat de gróză, blestemând pe Atreŭ și tot némul său. Acest blestem fu ascultat și adus la îndeplinire de Eri-niile răsbunătoare. Ele aduseră ucideri peste ucideri în némul Atriđilor: Agamemnon jertfi pe fiică-sa Iphigenia, Clytemnestra o răsbună ucigând pe Agamemnon, iar fiul său Oreste îl răsbună la rîndul său omorînd pe mamă-sa Clytemnestra.

LEGENDE DIN LACONIA

CAP. XLIV

DIOSCURIÎ (CASTOR și POLLUX)

Nascerea lor minunată. — Un rege din Sparta, TYNDAREÛ, avu cu soția sa LEDA două fiice, pe Helena și Clytemnestra și doi gemeni, pe CASTOR și POLLUX. După altă legendă, acești gemeni n'ar fi Tyndariți adică născuți din Tyndareu, ci fiii lui Zeus și de aceea numiți *Dioscuri*. Zeul Olympului ademeni pe frumoasa Leda în chip de lebădă, după care ea născu un ou, care cloci după nouă luni doi gemeni, pe Castor și Pollux (sau două oue, din unul eșind Helena și din celălalt Dioscurii). După o a treia legendă, numai Pollux s'ar fi născut din Zeus și de aceea era nemuritor, pe când Castor, ca fiu al lui Tyndareu, era supus bătrânețelor și morții. Dioscurii răpiră pe fiicele lui Leucip, Phebe și Hilaira, cu cari apoi se căsătoriră.

Isprăvile Dioscurilor. — Amîndoi gemeni erau vestiți călăreți, în special Castor era dibaciul împlânditor de cai, iar Pollux neîntrecut la pugilat. Ei liberară mai întâi pe sora lor Helena, abia copilă de zece ani, din mâinile lui Theseu, care o răpise; apoi luară parte la vînatorea dela Calydon și la expedițiunea Argonauților, în care căștigară mare faimă. Ultima lor ispravă fu lupta în contra verilor lor, fiii lui Aphareu, gemenii Idas și Lynceus «care dintre toți muritorii avea privirea cea mai pătrunzătoare». Acastă luptă între eroii Laconiei și ai Meseniei, iscată din neînțelegere pentru împărțela prăzii unei turme de boi, fu fatală și unora și altora.

Devotamentul lui Pollux. — În lupta Dioscuri-

lor cu cei doi frați protivnici, Lynceus și Idas, Pollux ucise pe Lynceus, dar Castor fu rănit de mörte de către Idas. Pollux află pe fratele seü dându-și sufletul și, în nemărginita sa durere, se rugă de Zeus să möră și dînsul. Dar el era fără de mörte și Părintele ȕeilor îl puse să alegă: sau să trăiască în veci tîner în Olymp, sau, dacă vrea să împărtășescă sórta fratelui, să trăiască jumătate pe pămînt și jumătate în locașurile daurite ale cerului. Pollux primi să-și împartă nemurirea cu iubitul seü frate și ast-fel frații nedespărțiți continuă a trăi, unul ȕiua și celălalt nóptea. Zeus, mișcat de un așa mare devotament, îi transportă apoi printre stele, unde sub numele de *Gemenii*, forméză două constelațiuni, una apunënd când cealaltă răsare, pe cari Horatiü le numesce «zodiile luminóse, frații Helenei.»

Cultul lor. — Dioscurii fură venerați în tótă Grecia și mai târđiü în Italia. Ei deveniră ȕeiü binefăcători ai mării, cari ajutaü pe corăbieri în momente critice. Când marinarii, amenințați de furtună, invocaü pe fiii marelü Zeus, ei se arătaü deodată și potoliaü suflarea aprigă a vînturilor. Ei se iviaü și în toiul bătăliilor spre a ocroti pe favorițiü lor. În Sparta, unde erau considerați ca protectori ai Statului, li se ridicară altare, iar la Atena erau venerați (sub numele de *Anakes* sau Domni) și serbarea lor era celebrată cu alergări de cai, cari erau puse sub protecțiunea lor.

LEGENDE DIN CRETA

CAP. XLV

M I N O S

Europa. — Fiica lui Agenor, primul rege fenician, EUROPA, sora lui Cadmos, se juca odată (ca și Persephona) cu sótele ei pe o pajiște înflorită de la țărmul mării și împletia la mândre cunună. Zeus o zări și, îndrăgind-o, se schimbă într'un taur, frumos fără sémén, alb ca zăpada și cu fața blajină. Europa se apropiă de blândul animal, îl resfătă și-i împodobi córnela cu flori; apoi se puse să ședă pe spinarea lui. Dar deodată deul se ridică, se repezi la țărm, porni cu prada-i de-a lungul valurilor mării și se opri la insula Creta.

Minos. — În acea insulă, Europa născu pe Minos, pe Rhadamant și pe Sarpedon, cari creșcuseră sub protecțiunea regelui cretan Asterion, devenit apoi soțul Europei. Cel mai faimos dintr'înși fu MINOS, pe care legenda îl numește cel mai înțelept și cel mai drept dintre muritorii, așa că după mórte ajunse în Hades (odată cu fratele seú Rhadamant) unul din judecătorii tribunalului infernal. Remănând singur Domn peste Creta, Minos se căsătorii cu PASIPHAE, fiica lui Helios, și avu ca fiice pe Ariadna și pe Phedra; iar ca fii pe Deucalion, părintele eroului troian Idomeneú, pe Androgeú, cel ucis de Atenienii, și pe Glaucos, care fu înviat într'un chip minunat de ghicitorul Polyidos din Argos. Alungat de un șórece, Glaucos cădu într'o puțină cu miere, unde se înneacă. Acolo îl descoperii agera privire a lui Polyidos și Minos, pretinđând să-l învieze, îl închise în aceeași cameră cu cadavrul fiului seú. Acolo Polyidos vedu un șérpe, care

ncise pe altul, și un al treilea aduse o buruiană și înviă pe cel mort. Atunci luă și el acea buruiană și înviă cu dînsa pe Glaukos.

Minotarul.—Minos făcându-se rege al Cretei, vru s'aducă o jertfă lui Posidon și pentru acesta se rugă de zeu să-î trimetă un taur. Atunci eși din valuri un taur mândru, puternic și alb ca zăpada. Frumusețea minunată a animalului îl făcu pe Minos să nu se ție de cuvînt și să jertfescă zeului un alt taur în locu-î. Zeul îl resbună, însuflând soției sale Pasiphae o patimă nebună după acel taur: din unirea lor se născu o ființă monstruoasă, MINOTAURUL, avînd cap de taur și corp de om. Minos îl închise în Labirintul construit de meșterul Dedal și care era compus dintr'un mare număr de galerii întortochiate și întrecrușate, din care cu anevoie se putea eși. Acolo îi se da ca hrană robii osîndiți la mörte, mai ales flăcăi și fete ce erau îndatorate să-î trimită ca tribut poporele învinse. Intr'acestea s'aflău și Atenienii, cari plătiră tributul sângeros, pînă ce eroul lor Theseu rēpuse monstrul cu ajutorul Medeei, cum s'a povestit mai sus.

Minos și Scylla.—Minos venise să impresöre Megara, ca să rēsbune mörtea fiului seü Androgeu. Acolo fu îndrăgit de SCYLLA, fiica regelui Nisos, și dînsa îl ajută să învingă pe tatăl ei. Acesta avea în mijlocul capului un fir de purpură, de care era legată viața sa și a țării sale. Scylla smulse tatălui ei, pe cînd dormia, acel fir de pēr și-l duse lui Minos, care pedepsi pe fiica trădătoare: o legă de piciöre la unul din căpētăiele corăbiei, de unde cădu în mare. Dar înainte de a se scufunda, zeii o prefăcură într'o pasere de mare (*ciris*), pururea alungată de tatăl ei, schimbat în vultur.

Dedal și Icar.—DEDAL era artistul legendar, căruia se atribuia tōte lucrările primitive de arhitectură și de sculptură. El fuse alungat din Atena, în urma unui omor, și căută un adăpost în Creta, unde Minos îl însărcină să-î construiască pentru Minotaur *Labirintul*, una din cele șapte minuni ale lumii antice. Dar peste cātva timp, Dedal trase asupra-și urgia regelui, care îl închise chiar în Labirint, împreună cu fiul seü ICAR. Marele meșter 'și puse atunci în gînd să fugă prin văzduh: el 'și făcu din pene nisce aripi, ce le lipi cu cēră de corpul

seu și de al fiului său, și așa amîndoi se ridicară în aer și sburară din Creta. Dedal ajunse tefăr în Sicilia, dar fiul său Icar, neascultând sfatul părintelui său, sbură prea sus și acolo aripile-î de ceară topindu-se de rațele sórelui, nesocotitul cădu în marea ce-î pórtă numele (marea Icaria-nă era o parte din marea Egee).

Mórtea lui Minos.—Regele Cretei, ca să-și răs-bune pe Dedal, porni și dînsul în Sicilia. Acolo fu întăi bine primit de regele țării, Cocalos, dar în urmă îl făcu să péră viclenesce. El poruncise fiicelor sale să-î gătéscă lui Minos o baie de apă fierbinte și muri acolo năbu-șit. După o legendă mai târđie, Minos deveni, cu fra-tele său Rhadamant și cu Eacos, judecător în Infern.

CICLUL TROIAN

Cetatea Iliion, numită mai târziu Troia, era așezată pe țărmul Helespontului și pe cîsta apusînă a muntelui Ida. Ea era apîrată de cetățuia Pergam, de pe care se vedea șerpuint apele Simoisului și Scamandrului, și avea nisce porți trainice, din cari cele mai vestite fură porțile Skee situate în partea stîngă a orașului. Sub domnia lui PRIAM (dis și Podarkes), fiul lui Laomedon, Troia ajunsese o cetate avută și puternică și supuse alte opt sau nouă orașe de prin prejur. Priam avu cu soția sa HECUBA (Hecabe) o familie numerosă: fiul cel mai mare era faimosul Hector, marele luptător al Troienilor, ca Achile al Grecilor; al doilea fiu Paris fu cauza însăși a războiului; al treilea, Helenos, profetul Troienilor; și cel mai tînăr, Troilus, fu ucis de Achile. Apoi fiicele: Creusa, soția lui Enea; Polixena, jertfită pe mormîntul lui Achile, și Casandra, profetêsă de nenorocii.

S'a povestit mai sus, cum mîrul fatal al Discordiei și judecata pîrtinitore a lui Paris (p. 48) aũ devenit punctul de plecare al acestui războiu faimos între tôte. Ca rîsplata judecătii sale, Aphrodita promise lui Paris pe cea mai frumósă femeie din lume. Eroul, dorind să ia de soție pe o femeie grécă, purcese la Sparta și acolo fu bine primit la curtea regelui Menelaos, care se căsătorise cu HELENA, fiica lui Zeus și a Ledei, femeia cea mai frumósă din acel timp. Aphrodita, însuflă Helenei o iubire înfocată pentru frumosul ei óspete și acesta, folosindu-se de lipsa vremelnică a soțului ei și a fraților ei Dioscurii, o răpi pe Helena și fugi cu dînsa la Troia. Acéstă răpire fu pricina vrajbei între Europa și Asia.

Menelaos, la întorcere, 'și ceru zadarnic înapoi ne-

vasta și atunci, ajutat de cei mai însemnați Domni greci se hotărî să pornescă cu războiul asupra Troiei și să nu-î dea răgaz, până nu-și va recăpeta soția din mâinile răpitorului ei. În curînd o flotă mare grăcă se strînse la Aulis, port al Beoției, și în fruntea ei se alese Aga memnon, rege din Argos și frate cu Menelaos. Impresurarea Troiei ar fi durat, după tradițiune, dece ani. Pe lângă un mare număr de eroi, greci și troieni, luară parte și zeii la acest războiul faimos: unii (ca Ares, Apollo și Aphrodita) pentru Troieni, iar alții (ca Posidon, Hera și Athena) pentru Greci, pe cînd marele Zeus ținu cînd cu Grecii și cînd cu Troienii.

CAP. XLVI

EROI GRECI

Principalii eroi greci, din diferite némuri și din diferite ținuturi ale Greciei, cari luară parte la războiul troian, fură : Agamemnon și Menelaos, Achile, cei doi Ajax, Diomede, Idomeneu, Nestor și Ulysse.

Agamemnon și *Menelaos*.—Acești doi eroi erau din némul Pelopișilor, fiii propriu-șișii ai lui Atreu, asupra căroră plană blestemul fatal al lui Thyeste (p. 172). După ce fiul seș Egist îl rēsbunā, ucigēnd pe Atreu, și se făcuse Domn peste Micena, alungā pe verii seș AGAMEMNON și MENELAOS, cari se duserā la curtea regelui spartan Tyndareu și se căsătorirā cu fiicele sale, Clytemnestra și Helena. Apoi, cu ajutorul socrului seș, Agamemnon 'și recāpētā domnia părintēscā, ucigēnd pe Thyeste și alungānd pe Egist; iar Menelaos rēmase, după mórtea lui Tyndareu, rege al Spartei, până ce răpirea Helenei de Paris aprinse războiul troian. Agamemnon fuse numit căpetenia oștirii grecesci. Dar când era să plece flota din Aulis, fu împedicatā de nisce vīnturi contrare, trimise de Artemis (Agamemnon ucisese o cerbóicā consacratā deitei) și ghicitorul CALCHAS, «care sciea ce a fost, ce este și ce are să fie», întreat, rēspunse : deita se va imblāndi, dacā Agamemnon îi va jertfi pe fiică-sa IPHIGENIA. Când nevinovata feciórā era să fie junghiatā, Artemis o răpi de la altar, punēnd în locu-ī o cerbóicā, și o transportā în templul ei din Tauris (Crimea de astā-și). Acum flota putu să pornēscā și după ce Grecii părăsirā în insula Lemnos pe arcașul tesalian PHILOCTET, care posedă săgețile și arcul lui Heracle și care fusese mușcat de un șérpe, primul Grec care cădu victimā la desbar-

care pe csta troian fu Protesilaos: soia sa LAODAMIA obtinu de la Zeus ntrcerea provisorie a brbatului ei n via, dar neputnd suporta s-l piard a doua r, se ucise, ca s-l urmeze n Hades.

La asediul Troiei, Agamemnon se distinsese mi mult prin firea-i trufa de ct prin brbia sa (insultnd pe preotul Chryses i rpind lui Achile pe sclava-i Briseis). n vremea asta, soia sa Clytemnestra se ls a fi amgit de Egist i amndoi uciser mielesce pe Agamemnon, cnd se ntrse de la cucerirea Troiei. Tot atunci peri i profetsa troian CASANDRA, frumosa dar nenorocita fiic a lui Priam, ajuns sclav a lui Agamemnon: ea avea darul de a predice viitorul i nenorocirea de a nu fi creut, aa c de cte ri predisese la ai sei cderea Troiei, era luat n btaie de joc.

Electra, fiica cea mare a lui Agamemnon, scp la uciderea eroului pe tnerul ei frate, ORESTE, i-l duse la curtea lui Strophius, rege din Phocida, unde leg o strn-s i statornic prietenie (devenit proverbial) cu PYLADE, fiul regelui. Cnd cresc mare, se ntrse la Micena, ca s rsbune uciderea tatlului. El strpunsese cu sabia mi nti pe mam-sa Clytemnestra i apoi pe complicele ei Egist. Dar abia vrsase sngele mamei i Eriniile se luar n gna-i i nu-i mi deter pace. Nenorocitul rcia n fr ncetare, pn ce oracolul din Delphi il sfti s se duc la Tauris i s rpsc de acolo imaginea deitei Artemis, transportnd-o n Atica. Acolo, surprins asupra faptului, era s fie jertfit deitei, cnd fu recunoscut de preotsa ei, care nu era de ct sor-sa Iphigenia. Dnsa il ajut s scape, ducnd cu el pe sor-sa i statu deitei. Pylade, care il nsoise pretutindenea, se cstori atunci cu Electra, iar Oreste lu de soie pe frumosa Hermiona, fiica lui Menelaos i a Helenei. Menelaos, dup ce se luptase vitejesece la Troia, se mpccase cu Helena dup mrtea lui Paris i amndoi se ntrser apoi la Sparta, unde tr ir n linite. Dup o tradiiune posterior, Helena ar fi devenit dup mrte soia lui Achile, cu care avu un fiu naripat EUPHORION. n Laconia, cultul ei era frte rspndit.

Achile. — Din unirea lui Pele cu nereida Thetis se nscuse ACHILE, cel mi mare i mi puternic dintre e-

roii greci. Nascerea sa, ca a tuturor eroilor, fu împodobită cu minuni de tradițiunile posterioare lui Homer. Thetis, vrând să-și facă copilul nemuritor (ca Demetra pe Demophon), îl ascundea nóptea în foc, fără scirea soțului ei muritor, iar diminéța îi parfuma corpul cu ambrosie. Peleu, vădând odată copilul de asupra focului, scóse un țipet de spaimă și în aceeași clipă Thetis peri dinainte-î, dispărând în mare la surorile ei, Nereidele. După o altă tradițiune, Achile fu scufundat la nascere în apa Styxului, care îi făcu tot corpul nevătămat, afară de călcăiul de care îl ținea mamă-sa. El fu crescut apoi de Centaurul Chiron, care, spre a-l face puternic, îl hrănia cu mēduva fiarelor. La șese ani era deja un mare vînător, iar la nouē ani Calchas îi pređise, că fără dînsul Troia nu va putea fi cucerită. Mamă-sa, care din fundul mării nu înceta de a veghia asupra-î, prevēdend că Achile are să móră în acel război, vru să-l îndepărteze de primejdie: ea îl îmbracă muieresce și, așa străvestit, îl trimise la Lycomede, rege din Skyros. Grecii, aflând de locul retragerii, trimiseră pe Ulysse să descopere pe Achile printre celelalte fiice ale regelui: acesta sciù cu un mijloc viclén să-l facă pe erou să se trădeze. Provēđut cu diferite mărfuri, între cari scule și podóbe femeesci și arme strălucite, șiretul intră în camera unde sta închis eroul și-î oferi marfă de vînđare. Achile îndată puse mîna pe o lance, învîrtind-o, și așa se dovedi firea-î eroică sub haina femeiască. Achile promise atunci Grecilor ajutorul seú și porni cu Ulysse la Troia, după ce mamă-sa îi dăruise un scut, făurit de Hephestos, și patru cai năsdřavanî (ei lăcrimară la mórtea lui Patroclu și pređiseră eroului apropiata sa peire).

Puternic afară din cale și chibzuit, dar iritabil la culme și violent, Achile înfruntă pe Agamemnon și se retrase mánios în cortul seú. Rugămințile mamei sale și mórtea dragului seú Patroclu îl făcură să apuce din nou armele. După ce rēsbună pe amicul cu care trăise nedespărțit, ucigēnd pe Hector, căđu rănit de mórte la călcăiul de o săgētă a lui Paris.—Fiul seú NEOPTOLEM (numit și *Pyrrhos*) se arătă la Troia vrednic de tatăl seú: el sugrumă pe Priam înaintea altarului lui Zeus și îmblândi umbra ta-

tăluî seû cu sângele Polyxeniei, fiica lui Priam și a doua soție a lui Achile.

Cei doi Ajax.—Unul, era fiul lui Oileu, regele Locrilor, și era bun arcaș; iar celălalt, fiul lui Telamon, era privit ca cel mai vitez dintre Greci, după Achile. În două rînduri se măsură el cu Hector, covîrșind pe celălalt eroi prin vitejia și statura sa. După mórtea lui Achile, el se luptă cu Ulysse, spre a pune mîna pe armele eroului, dar neizbutind fu apucat de nebunie și se făcu de risul Grecilor prin poznele sale (măcelărind nisce turme ce le credea căpeteniile oștirii). Când 'și veni în fire, 'și făcu séma străpungându-se cu sabia sa. Fratele seû, TEUCER, faimos arcaș, întorcându-se singur în patrie, fu alungat de tatăl seû Telamon. El purcese atunci și întemeiă o colonie în insula Cipru.

Diomede.—DIOMEDE era fiul lui Tydeu, regele Etolienilor, care fusese unul din cei șapte în contra Tebei și murise în acel război. Ocrotit de Athena, Diomede se distinse la Troia prin vitejia sa. În două rînduri răsturnă pe Hector și răni chiar pe Aphrodita și pe Ares, cari venise într'ajutor, una lui Enea iar celălalt Troienilor. Intre faptele sale vitejesci se număra (după o tradițiune posterioară) și răpirea Paladiului din Troia. La întórcerea-î din război, fu aruncat de o furtună pe cós-tele italice, unde întemeiă mai multe orașe. De aceea fu deopotrivă venerat în Italia ca și în Grecia.

Idomeneu.—IDOMENEU era fiul lui Deucalion și nepotul lui Minos, rege al Cretei. El avu mai multe izbândi înainte Troiei și, la întórcere (spune o tradițiune romană), fu apucat de o furtună aprigă. Idomeneu, ca să scape de naufragiú, jurui atunci lui Posidon pe întăia ființă ce va întilni, ajungënd în țara sa Creta. El fu întimpinat acolo de propriul seû fiú Idamant și nenorocitul părinte fu nevoit să aducă la îndeplinire cumplita juruință.

Nestor.—Cel mai tînăr din cei 12 fii ai lui Neleus, rege din Pylos, o cetate în Mesenia, NESTOR luase deja parte la vînătórea de la Calydon și la expedițiunea Argonauților. Era dar fórte bérân, vėduse până atunci trei generațiuni de ómenî, când purcese la Troia, și acolo ajută pe Greci cu înțelepciunea și cu sfaturile sale chibzuite

căci «din gura lui (dice Homer) cuvintele curgeau mai dulce de cât mierea» ¹⁾).

Ulysse.—**ULYSSE** (numit de Greci *Odysseus*) era fiul lui Laerte, rege din Itaca, una din insulele ionice, și al Anticleei, fiica lui Autolykos (viclen și hoț ca și tatăl său Hermes). Soția sa fu pișoa **PENELOPA**, fiica lui Icarios. El personifică geniul grec cu toate calitățile și defectele sale: prefăcut și viclen dar ager și eloquent, Ulysse a-duse în războiul troian mari servicii Grecilor prin dibăcia-i în negocieri și prin curagiul său în momente critice. La întorcere, în lunga-i rătăcire pe mare, el trecu prin un șir de pățeli minunate, cari l-au făcut nemuritor.

Acele întâmplări s'afllă povestite cu de-amăruntul în *Odyssea* și le enumerăm pe scurt mai la vale.

CICONI ȘI LOTOPHAGII.—Ulysse, «bărbatul cel foarte iscusit, care rătăci mult timp pe mare și care vedu numeroase cetăți și cunoscute datini de felurite popore», plecând cu mai mulți tovarăși și cu cele douăspredece ale sale năvi de la țărmul Troiei, fu aruncat pe cotele Traciei. Acolo, la cetatea Ismaros, dete peste poporul vitez al *Ciconilor*, cu care se luă la luptă și pierdu 72 din tovarășii lui.—Pornind de acolo, o nouă furtună îl făcu să rătăcescă pe mare timp de nouă zile, mereu expus vinturilor, până ajunse în Libia, în țara *Lotophagilor* sau mâncătorilor de *lotos*: un fruct de culoare roșie, dulce ca mierea, și cine îl mânca, uita de întorcere în patrie. Trei din tovarășii lui Ulysse, trimiși să cerceteze țara, «mâncară și ei dulcele lotos și nu mai vruă să aducă veste înapoi și nici să se întoacă, ci să rămâie acolo mâncând lotos cu *Lotophagii*».

POLYPHEM.—Din țara *Lotophagilor* Ulysse ajunse în Sicilia, în țara *Cyclopilor*; popor de păstori antropofagi, cu forme uriașe și respingătoare (aveau un singur ochi în

¹⁾ Ca și Nestor, mai mulți alți eroi din ciclul troian au ajuns figuri proverbiale: *Automedon*, conducătorul carului lui Achile; *Stentor*, a cărui voce, mai răsunătoare de cât arama, covârșia ea singură glasul a cinci-șeci de oșteni voinici; în fine *Thersite*, cel mai urit și mai mișel dintre Grecii veniți la Troia: «necumpetat la vorbă (il descrie Homer), iscoditor de obrăznicii, el, mereu și fără rușine, ocăra pe regi, ca să facă glôta să rîdă; era șasiu și schiop, umerii sei încovoiați îi strîngeau pieptul, iar pe virful capului îi fluturau câte-va fire de păr».

mijlocul frunții), de o fire sălbatică și cruntă. Acești Cyclopîi homericî diferă cu totul de Cyclopîii lui Hesiod, cei trei fii ai lui Uranos și ai Geei, faurii fulgerelor și calfele lui Hephestos; precum și de Cyclopîii constructorii cărora tradițiunea le atribuia zidurile așa-numite cyclopice, durate din bolovanii mari îngrămădiți fără nici un ciment (cum se mai vede și astăzi prin Argolida, Arcadia și Lațiu). Cyclopîii homericî desprețuiașă agricultura, se hrăneașă cu grâu, orz și struguri, trăiașă singuraticî fiecare în peștera sa și înfruntașă puterea lui Zeus. Tipul acestor Cyclopîi homericî e *Polyphem*, fiul lui Posidon, care locuia într'o peșteră de lângă Etna, unde 'și pășcea oile și mânca pe ómenii ce-i cădeașă în mână. El îndrăgise pe nimfa Galathea (subiectul unei idile de Theocrit), sdrobind de stâncă pe rivalul seú Acis, și înghițise pe doî din tovarășii lui Ulysse, a cărui aventură în peștera uriașului e admirabil povestită în *Odyssea*.

În colindările sale pe mare, Ulysse ajunsese în țara Cyclopilor neghiuți, cari nici nu semănașă, nici nu arășă și, lipsiți de adunări sfătuitoare și de legi, locuiașă în creșetele munților celor înalți sau în peșteri adânci. Umblând să cerceteze pe ómenii locului, deteră peste o peșteră înaltă umbrită de dafini. Acolo dormiașă multe vite mărunte, oi și capre, iar împrejur era făcut un ocol înalt cu pietre îngropate în pământ, cu brați și cu ștejarî înalți; acolo dormia și un uriaș, care își pășcea singur turmele la o parte: era o minune de uriaș și nici nu semăna a om mănecător de pâine, ci ca un pisc păduros de munți înalți. Alegând 12 tovarășii din cei mai voinici și luând cu sine merinde și un fole cu vin dulce, Ulysse porni într'acolo. La peșteră nu găsiră pe uriaș, că era la pășune cu grasele-i turme: înăuntru erau coșuri încercate de brânzeturi, ocólele gemeașă de miei și ieși fie-care închis deosebit, iar vasele și gălețile de mult înnotașă în zer. Neascultând pe tovarășii seii, cari îl sfătuiră să ia din brânzeturi și din miei și să se întórcă la corăbii, Ulysse vru să aștepte pe uriaș.

El sosi aducând o sarcină uriașă de lemne pentru cină și, făcând mare gălăgie, drumeții de spaimă se retraseră în fundul peșterei. După ce mulse vitele mărunte și lăsa la intrare afară din ocol pe cele de soiul bărbătesc, puse la ușă o piatră ce n'ar putea-o mișca din loc 22 de care sdravene cu patru róte. Apoi, zărind pe drumeți, îi întrebă: «Cine sînteți și de unde plutiți pe căile umede?» Ei se speriară de glasu-i de uriaș, dar Ulysse îi răspunse că sînt Acheii din Troia rătăciți pe mare și-l rugă să le dea vr'un dar de ospetie, cinstind pe deî și pe Zeus, Ocrotitorul străinilor.—«Ești copil, străine, răspunse uriașul cu inima nemilósă, sau vii de departe, că mă îndemni să mă tem sau să mă păzesc de deî? Cyclopilor nu le pasă de Zeus Purtătorul-de-egidă, nici de deii cei fericiți; pentru că sîn-

tem cu mult mai tari. Când m'aş păzi de duşmănia lui Zeus, eă nu te-aş cruţa nici pe tine, nici pe tovarăşii tei». Intrebat unde oprise corabia, Ulysse îi răspunse viclenesce, că a fost sfărmată de stânci, iar el cu tovarăşii sei scăpără de peire. Ast-fel disei, iar el nimica nu-mi răspunse cu nemilăsa-î inimă, ci repezindu-se puse mâinile pe tovarăşi şi răpind doi de o dată, îi lovia de pământ ca pe nisce căteî; şi creerii se scurgeau jos şi mânjiau pământul; apoi rupându-î în bucăţi, îşi pregăti cina şi mănca ca un leu hrănit în munţi, fără să lase nici măruntaie, nici cărnuri, nici ôse. Iar noi plângend ridi carăm mâinile la Zeus, vedend lucruri grozave şi nu sciam ce să facem. Cyclopul, după ce se sătură cu carne de om şi beu lapte, se culcă lungit între oi. Ulysse ar fi putut atunci să-î străpungă pieptul cu sabia, dar gândul, că n'ar fi putut să dea la o parte piatra uriaşă de la uşa peşterei şi ar fi perit acolo cu toţi, îl ţinu în loc.

El aşteptă dar până dimineţa, când uriaşul mină spre munte gras-le-î turme şi-î lăasă pe drumeti închişi în peşteră. Chibzuid cum să-şi răsbune, Ulysse tăia dintr'o caţă a Cyclopului, mare cât catar-tul unei corăbii cu 20 de visle, o bucată cât un braţ de lungă, o neteđi, îi ascuţi vârful, o căli în foc şi o ascunse. Apoi traseră la sorti, cine trebuia să vi-re cu dînsul pîrghia în ochiul uriaşului a-dormit şi eşiră patru din iubiţii sei tovarăşi. Venind sêra uriaşul cu vitele, le băgă pe tôte în peşteră, le mulse pe rînd şi apoi, răpind iarăşi doi dintre tovarăşi, îşi făcu cina. Ulysse îi dete atunci să bea din dulcele-î vin şi, el mai cerend, îi dete în 3 rînduri, de-l beu tot prostesce. După ce vinul îi se sui la cap, uriaşul îl întrebă de nume, iar şiretul, cerend un dar de ospetie, îi răspunse: *Nimene* este numele meă şi *Nimene* meă chiamă mama şi tata şi toţi ceilalţi tovarăşi ai mei. Ast-fel disei şi el iarăşi îmi răspundea cu inimă nemilăsa: Pe *Nimene* eă îl voi mănca cel din urmă după tovarăşii sei, iar pe ceilalţi mai înainte şi acesta îţi va fi darul de ospetie. Dise şi, îngreunat de vin, îl coprinse somnul. Atunci tovarăşii virîră pîrghia înfierbîntată în ochiul uriaşului şi Ulysse o învîrtia, cum un om ar sfredeli o grindă de corabie, în cât ţişni sânge cald şi-î se arseră genele şi sprîncenele. Peştera vui de grozavu-î gêmêt, el îşi scôse pîrghia mânjită cu sânge şi, zăpăcit de durere, strigă tare pe Cyclopii de prin prejur.

La strigătul seă, ei se adunară în prejurul peşterei şi-l întrebără: «Ce ai păfit, Polypheme, de strigi așa de tare în dumneđeasca nôpte şi ne faci să nu putem dormi? Nu cum-va vr'un muritor îţi gonese oile fără voia ta? sau chiar pe tine te omoră cineva cu viclenie sau cu silă?» Iar lor le răspunse din peşteră puternicul Polyphem: «O prieteni, *Nimenea* meă omoră cu viclenie, nu cu silă». Şi ei, răspundendu-î, îi diceau: «Dacă dar, singur fiind, nimene nu-ţi face silă, apoi de bóla marelui Zeus nici de cum nu-î cu putinţa să se păzescă cineva. Dar tu rógă-te tatălui teă, stăpânului Posidon.» Dîcend ast-fel, plecară; iar lui Ulysse îi rîse inima de bucurie, că a nemerit așa de bine cu iscusita-î viclenie. Cyclopul, gemend de durere, pipăi cu mâinile împrejur, luă piatra de la uşă şi se aşedă la intrare, dor va prinde pe vr'unul mergend afară printre oi. Dar iscusitul găsi o nouă viclenie: legă cu nuiele împreună câte trei berbeci mari, cel de mijloc purta omul, pe când cei doi mărghiaşi îl ascundeau;

iar el însuși se ascunse sub pânțele celui mai bun berbece și se ținea cu mâinile de mițele lui. Când se iviră zorile, eșiră ast-fel încărcați la păscut și stăpânul lor le pipăia spatele tuturor, dar nu înțelese viclenia. Când pipăi pe cel din urmă berbece, care purta pe Ulysse, puternicul Cyclop îi duse: «Dragă berbece, pe tine te dore pentru ochiul stăpânului tău, pe care un om rău mă orbi împreună cu ticăloșii sei tovarăși, zăpăcindu-mi mințile cu vin, *Nimenea*, care cred că nu este încă scăpat de peire. Dacă acum ai avea minte, precum am eu, și te-ai face vorbitor, să-mi spuî în ce loc se păzesc el de mânia mea; atunci, izbindu-l de peșteră, creerii lui s'ar scurge pe pământ și inima mi s'ar ușura de relele, ce mi-a făcut ticălosul de *Nimene*.»

Și dicând acestea, îi dete drumul; iar Ulysse, vedându-se puțin departe de peșteră și de ocol, se desfăcu el mai întâi și apoi desfăcu pe tovarăși. Mînară vitele până la corabie, unde tovarășii se bucurară vedându-i în viață și plânseră pe cei morți. Porniră cu corabia înainte și fiind la o depărtare cât se aude strigând, Ulysse duse Cyclopului vorbe cântătoare; iar uriașul, rupend virful unui munte mare, îl asvirli spre corabie, în cât era p'aci să se înnece. Desprețuit de Ulysse, uriașul se rugă atunci de părintele seü Posidon să zăbovescă întorcerea lui Ulysse în țara părintescă, s'ajungă pe 'o corabie străină după ce va pierde pe toți tovarășii și la întorcere să găsescă nenorociri în casa sa.

EOLUS ȘI LESTRYGONIÎ. — Din țara Cyclopilei, Ulysse ajunsese în insula Eolia, înconjurată cu un zid de aramă. Acolo s'afiau palaturile lui *Eolus*, Domnul vînturilor, și ale celor doisprezece copii ai seî, șese feciori și șese fete. El ținea vînturile închise într'o peșteră, de unde le sloboșia după ordinul Țeilor. Eolos primi bine pe Ulysse și la plecare îi dăruî un burduf, în care închisese tôte vînturile aprigi, și legă acest burduf de corabie cu un lanț de argint, nelăsând să adie de cât Zephyrul. Cu ajutorul seü mult pășitul eroi ar fi putut s'ajungă lesne în patria sa. Dar tovarășii lui, tocmai când erau deja aproape de Itaca și pe când Ulysse era cufundat în somn, desfăcură de curiositate lanțul, vrënd să scie ce conține burduful, și așa vînturile scăpară din închisórea lor. O furtună strașnică se iscă atunci și Ulysse cu ai seî se pomeniră iarăși în mijlocul mării, departe de pămîntul patriei. — Atunci ajunsese în țara *Lestrygonilor*, nisce uriași mîncători de ómenî. Acolo noștile erau luminóse ca ziua și un om care n'ar fi dormit, putea căștiga o îndoită simbrie Țilnică. D'abia putu Ulysse să scape din acea țară cu o singură corabie, căci celelalte îi se sfărmară de stânci.

CIRCE.—De acolo ajunse în insula Eia, unde locuia fiica lui Helios, faimósa vrăjitóre Circe, sora lui Eetes, părintele Medeei. Dîna cea cu frumósele cosițe și cu multe vrăji locuia în nisce mândre palaturi, înconjurate de fiare sêlbaticе și cari nu erau de cât ómeni vrăjiți de dînsa și schimbați în porci, lupi sau lei, ca să-î pázescă mândrul palat. Apoi îmblânda acele fiare cu vrăji, dându-le buruieni rele. Vrăjitórea uimi cu cântecul ei fermecător pe nenorociții tovarăși ai lui Ulysse, îi pofti înăuntru și-î ospetă: «iar în pâne amestecă buruieni triste, ca să uite de țara lor părintescă; și după ce le dete de bêt, îndată apoi, lovindu-î cu o vargă, îi închise în cotețul de porci; căci ei aveau capete și glas și perî și trup de porci, mintea lor însă era neschimbată ca și mai înainte.» Ulysse, însciintat de sórta tovarășilor seî, porni însuși la locuința faimósei vrăjitóre. În drum îl întilni Hermes, cel cu varga de aur, asemenea unui tînêr cu barba abia încolțită, și-î dete o buruiană «la rădăcină negră, iar flórea-î asemenea laptelui, pe care deii o numesc *moly*», care să-l apere de vrăjile dînei. Uimită că farmecele ei n'aveau nici o putere asupra eroului, Circe se înduplecă să-î scape pe prea iubiții tovarăși: «Ea eși din palat, țind varga în mână, deschise ușile cotețului de porci mănându-î afară; și ei semănau cu vierî de nouê ani; apoi stătura înainte-î și dînsa umblând printre ei, ungea pe fie-care cu o altă doftorie; atunci începură să cađă de pe mădularele lor periî și iarăși din nou se făcură ómeni, mai tineri de cum erau înainte și cu mult mai frumoși și mai mari la vedere.»

UMBRELE DIN HADES. — Ulysse rêmase un an încheiat în insula Circei, petrecêndu-și viața în veselii și ospete. Apoi, înduplecat de tovarășiî lui, se hotărî să pornescă și Circe îl sfătui să plutescă mereu spre Apus, dincolo de Ocean, ca să pótă întreba, în dumbrava Persephonei la intrarea Infernului, sufletul orbului proroc Tiresias despre sórta-î viitóre. El ajunse la marginile Oceanului, în țara Cimerienilor unde «o nópte rea este întinsă peste bieții muritorî» și acolo săpă o grópă, făcênd jertfe și rugăciuni. Atunci se pomeni cu popórele de morți bêtóri de sânge: «începură să se adune de sub Erebos sufletele morților rëposați, neveste și flăcăi, bêtrâni mult pătîți și

feciore cu inima de curind în jale și mulți răniți cu lănci potrivite cu aramă, bărbați omoriți în război, cu armele mânjite de sânge, cari mulți se îngămădiau împrejurul grópeii, venind mereu unul dintr'o parte și altul dintr'alta, cu un mare vuet.» Acolo întilni, printre alte umbre de eroi și de eroine, pe mamă-sa Anticleia, care îi dete scire despre părintele seú Laerte, despre soția sa Penelopa și despre fiul seú Telemach :

«Copilul meu, cum ai venit viu sub întunerecul cel neguros? căci e greu pentru cei vii să vadă aceste lucruri. La mijloc sînt mari rîuri și grozave ape curgătoare, întâi Oceanul, pe care nu-î clip să-l trecă cine va pe jos, dacă nu va avea o corabie bine făcută. Póte cá acuma în sfîrșit vii aicea din Troia, după ce ai rătăcit multă vreme cu corabia și cu tovarășii tîi? N'ai fost încă în Itaca și nu ți-ai vîdut încă nevasta în palaturile tale?»

Astfel vorbi, iar eu respundendu-i, îi dîsei: «Mamă, nevoia m'a scoborît în locașurile lui Hades, ca să întreb sufletul Tebanului Tiresias. N'am venit încă aprópe de Achaia nici n'am pus încă piciorul în țara mea, ci rătăcesc mereu suferind nenorociri, de când pentru întăia dată urmaș divinului Agamemnon la Ilion cel cu frumoșii cai, ca să mă lupt cu Troienii. Dar spune-mi ce ursită de mórte te-a' doborît? Óre vre-o bôlá lungă sau ucisu-te-a Artemis, lovindu-te cu strălucitele ei săgeți? Spune-mi apoi despre tatăl meu și despre fiul meu, pe care îl lăsaí, dacă moștenirea mea mai este încă în mîinile lor, sau o are acum vreun altul și ómenii dîc cá eu n'am să mă mai întorc. Spune-mi și despre draga mea nevestă, gîndul și mîntea ei, dacă stă la fiul meu și păstrează tóte neatînse, sau a luat-o póte acum de soție vreun fruntaș dintre Achei?»

Astfel dîsei, iar mama venerată îndată 'mî răspunse: «Fórte mult stă nevestă-ta în palaturile tale cu inima răbdătoare; dar trist îi se sfîrșesc nopțile și óilele, vîrsând lacrimi neconținut; iar frumoșa ta moștenire nu o are nimeni pînă acum, ci Telemach stăpănesc neșupărat locurile domnesci... Tatăl teú trăiesce la țară și nici nu vine în oraș: n'are așternuturi și velinți și cergî moi, ci iarna se culcă în casă cu slugile în praf lîngă foc și e îmbrăcat cu haine próste; iar când vine vara și tómnă cea înverditoare, pretutindení prin colțul viii, care dă vin, îi sînt întinse jos așternuturi din frunzele căđute. Acolo el zace oftând și pórtă în inimă mare mahnire, fiindu-i dor de întórcerea ta; l'au ajuns grele bătrîneți. Așa am perit și eu și mi-am urmat sórta. Nici deita cea istetă la țintă nu m'a ucis în palaturi lovindu-mé cu stărucitele ei săgeți, nici iarăși vre-o bôlá n'a venit asupra mea, care să-mi fi scos sufletul din mădulare cu o durere cumplită, ci dorul teú și grijile tale, strălucite Odysseú, și blândeta ta ímí repiră sufletul cel dulce ca mierea »

Astfel dîsei; iar eu mă gîndii în mîntea mea și vruí să îmbrățișez sufletul reposatei mele mame. De trei óri mă repeđii și inima mă îndemna s'o îmbrățișez, și de trei óri ca o umbră sau ca un vis ímí sbură ea din mîini. Atunci simpi și mai mult în inimă o durere sfă-

sietore, și vorbindu-î îi diceam vorbe sburătore: «Mamă, de ce nu stai să te îmbrățișez când doresc atâta, ca și în locașurile lui Hades luându-ne în iubitele brațe, să ne săturăm amîndoi de plânsul cel fioros? Ori pôte mândra Persephona mi-a trimis vre-o nălucă, ca plângend să gem încă și mai mult?»

Astfel țisei, iar mama venerată îndată 'mî răspunde: «Vaî de mine, copilul meu, cel mai nenorocit dintre ómenî, nici de cum nu te amăgesce Persephona, fiica lui Zeus, ci acésta este sórta muritorilor, când mor: vinele nu mai aû cârnuri și óse, ci pe acestea le potolesce virtósa putere a focului arđetor, când odată viața părăsesce albele óse și sufletul sbórá perind ca un vis Dar caută cât mai iute să eși la lumină.»

Umbra lui Tiresias îi descoperi urgia lui Posidon în contra sa (fiindcă orbise pe Polyphem, fiul deului), dar îl asigură, că va ajunge în patrie, numai să nu se atingă de vacile lui Helios.

SIRENE. — Intorcându-se de acolo, Ulysse se duse iarăși la Circe și țeița îl sfătui, cum să scape de primejdiile viitoare. Plecând de acolo, ajunsese pe cóssta apusénă a Italiei, la insula celor doué *Sirene*. Aceste femeî-paseri, măestre ale mării, culcate pe o livede înflorită de la țirm, fermecaû pe navigatori cu duiósa lor cântare și-î prăpădiaû, cum ajungeaû în puterea lor: de aceea împrejurul lor se afla o mare movilă de óse de ómenî putrediiți. Ulysse după sfatul Circei, astupă cu céră topită urechile tovarășilor seî, ca să n'auđă acel viers ademenitor; iar dînsul se legă țépên de catart. Sirenele, vęđendu-l aprópe de țirm, începură să-î cante un dulce cântec: «Vino la noi, faimosule Odysseu, fala cea mare a Archeilor, opresce-ți corabia să ne ascultî. Căci nimeni n'a trecut pân'acum p'aceea, fără să fi ascultat glasul cel dulce ca mierea ce curge de pe buzele nóstre. Cel ce ne face pe voie, se întórce încântat în țara sa, sciind și mai multe. Noi scim tóte câte aû suferit, cu voia țeilor, Argieniî și Troieniî, în cetatea cea mare a Troiei; scim tóte ce se întimplă pe pămîntul cel mános». Dar Ulysse și tovarășii seî rēmaseră surđi la acele glasuri duióse și astfel putură cu toții să scape de primejdie.

STÂNCI RĂTĂCITÓRE. SCYLLA ȘI CHARYBDA. — Scăpat de Sirene, Ulysse cu ai seî deteră peste nisce *Stânci vii*, pe unde nu putea trece nici o corabie, căci ele, ciocnindu-se în capete și de aceea numite *Symplegade*), se mișcaû

val-virtej și răpiau sfărămând ómenī și corăbii. Nicī chiar paserile nu puteau sbura printr'însele și stâncă apuca din când în când pe vr'una din porumbețele ce Părintele Zeus le trimetea într'acolo să-ī aducă ambrosie. Dintre corăbii, numai Argo putu să trecă neizbită de acele stâci, căci Hera însăși o petrecu pe dinaintea lor.—De acolo, ajunseră la o peșteră negurósă unde locuia o dihanie lătrătoare, *Scylla*, care avea 12 picioré scurte și 6 gâturi fórte lungi: pe fie care gât avea câte un cap îngrozitor și înăuntru 3 rînduri de dinți as-cuțiți și dătători de mórte. Pe jumătate vîrită în peșteră și cu capetele afară din prăpastie, monstrul răpia lacom cu fie-care din ele pe ómenī din corăbiile ce treceau p'acolo. Ulysse cu ai seī trecu nevătămat prin acéstă stâncă, dar nu și prin alta, *Charybda*, care, nevêdută 'și reversa de 3 orī pe ți apa și apoi o înghiția împreună cu cei ce plutiaū asupră-ī: ast-fel ea înghiți pe șése din tovarășiī lūī Ulysse.

VACILE LŪI HELIOS. — Scăpând și de acolo, Ulysse ajunse în insula Trinacia (Sicilia), unde se opri fără voie și numai după dorința tovarășilor seī. Acolo pásceaū vacile lūī Helios: «șépte ciređi de vaci și alte atâtea frumóse turme de oi, câte cincī-deci de capete în fie-care turmă; ele însă nicī nu fată nicī nu se împutinéză vre-o dată; iar păstorii lor sînt deite, nimfe cu mândre plete, Phaetusa și Lampetia, pe care le născu Sórelui Hyperion divina Neera.» Reținuți acolo de vînturi contrare, tovarășiī lūī Ulysse, împinși de fóme, răpiră câteva vite din turma lūī Helios, cu tóte că Ulysse îi oprise strașnic să nu se atingă de ele. Grozavă fu rēsbunarea deului, «care vede tóte și aude tóte»: d'abia se imbarcară și un fulger al lūī Zeus le făcu corabia țândări și o scufundă în mare; toți se înneacă afară de Ulysse, care, agățându-se de o grindă, pluti nouē țile bătut de valuri, până ajunse în insula Ogygia.

CALYPSO. — În acea insulă singuratică locuia *Calypso*, o fiică a lūī Atlas. Deita cu mândrele cosite primi cu multă bunătate pe naufragiat, prinse dragoste de dînsul și vru să-l facă nemuritor, luându-l de bărbat, ca să rêmăie totdeauna cu dînsa. Ulysse se înduplecă mai întăi și rēmase șépte anī în acea insulă. Dar în curind se redeșteptă într'însul dorul de a-și revedea iubita Itaca, țara sa

părintescă. În fie-care ți se așeza la țîrm și de acolo suspinând și lăcrimând, se uita cu duioșie în spre partea Itacei. În cele din urmă, ștei însiși fură înduioșai de atâta dor și Zeus, prin mijlocirea lui Hermes, ordonă șteitei să lase pe eroi să plece. Fericit atunci să-și revadă pe ai se, el însuși 'și făcu o plută și se încredu a doua ora valurilor mării.

NAUSICAA ȘI ALKINOOS.—De șaispredece zile plutia el deja pe mare, când zări în depărtare albînd insula Skeria. Dar tocmai pe când se opintia s'ajungă într'acolo, Posidon îi sfărâmă pluta și-l părăsi în voia valurilor. El se prăpădia negreșit, dacă îndurătorea Ino Leucothea nu-l ajuta și nu-î da putere să scape înnot. După două zile și două nopți ajunse în sfîrșit la țîrmul Skeriei, unde fu întîmpinat de *Nausicaa*, fiica lui *Alkinoos*, regele Pheacienilor. Tînăra și grațioșă fecioră se juca tocmai cu sotele ei la țîrm, când zări adormit pe Ulysse și, compătîmindu-î starea ticăloșă, îi arată calea spre palatul tatălui ei. Eroul rămase înmărmurit la vederea acelei mandle locuințe: «era un luciū ca de sōre saū de lună prin palatul cel cu înaltul acoperiș al mărinosului *Alkinoos*; ziduri de aramă se întindeau pe de o parte și pe de alta de la prag pînă în fund, iar împrejur ciardacul era vînet și porți de aur închideau înăuntru palatul cel trainic; ușciori de argint erau așezați pe pragul de aramă; de argint era și pragul de sus al ușei și belciugul era de aur; de amîndouă părțile păziaū palatul nisce caini de aur și de argint, pe cari îi făcuse *Hephestos* cu piceputa sa minte, și ei erau pururea fără de mōrte și fără de bētrānețe». Ulysse, fără să fie cunoscut, fu bine primit și ospetat de rege, iar la sfîrșitul ospetului, divinul cātăreț *Demodocos* cātă isprăvile lui Ulysse și ale lui *Achile* la Troia, dragostea lui *Ares* cu *Aphrodita* și *Calul de lemn* care aduse ruina Troei. Lacrimile năpădiră pe înduioșatul Ulysse și atunci regele îl puse să-î povestescă ce pățise pînă atunci pe mare. Mișcat de atâtea minunate nenorociri, regele dăruie bine pe eroi și porunci Pheacienilor, cari ei însiși erau nisce corăbieri năsdra-vani (căci sburaū în văzduh și împetriaū corăbiile), să-l ducă înapoi în țara sa. Ei îl transportară în insula mult dorită și-l lăsară adormit pe țîrmul ei.

UCIDEREA PEȚITORILOR. — Trecuse două-decî de ani, de cînd Ulysse 'și părăsise țara și multe necazuri cădură în ultimii ani asupra casei sale. Părintele seü Laerte, pierdînd speranța de a-i se mai întorçe fiul, trăia cufundat în mîhnire; Penelopa era necăjită de mulți pețitori, cari, tot așteptînd să se hotărască, veniau în palatul seü și petreceaü acolo benchetuind și risipindu-i averile. Penelopa sciü mult timp să se scape de pețitori, spunînd că se va căsători cu unul dintr'înșii, cînd va isprăvi de țesut giulgiul pentru bătrînul seü socru: dar ea desfăcea nóptea ce lucrase ziua (de unde locuțiunea proverbială *pânza Penelopei* spre a exprima o lucrare ce nu se mai sfirșesce). În cele din urmă pețitorii se adunară și siliră pe Penelopa să sfirșescă giulgiul. Ne mai avînd încotro, ea fu nevoită să le promiță o ți și o luptă de întrecere: va alege de bărbat pe acela din pețitori, care va putea să întindă mai bine arcul lui Ulysse și va izbuti să arunce o săgétă prin cele 12 topóre aședate în rînd ca nisce pari. Aci erau lucrurile, cînd Ulysse ajunsese la Itaca și fuse lăsat adormit pe țîrmul insulei.

Cînd Ulysse se trezi din somn, fu însciințat de Athena despre cele ce se petreceaü în palatul lui. Imbrăcat ca cerșetor, el se duse mai întăi la porcarul seü Eumeos și acolo întălni pe fiü-seü Telemach, cu care se întelese, cum să omóre pe pețitori. La ziua hotărită pentru lupta de întrecere, Ulysse se infățișă și el ca cerșetor să ia parte la luptă: nimeni nu-l recunoscü afară de cînele seü Argos și de doica sa Eurycleia. În zadar se încercă pe rînd pețitorii să întindă arcul, numai Ulysse o putu face lesne, petrecînd și săgețile prin cele 12 topóre. Apoi, cu ajutorul lui Telemach și al Athenei, el ucise pe toți pețitorii, după care se făcu cunoscut și Penelopei. Ulysse 'și petrecu fericit în țara sa cei din urmă ani ai vieții cu soția sa și cu tatăl seü Laerte.

CAP. XLVII

EROI TROIENI

Vom înșira acum și pe câțiva din eroii cari comanda armata troiană, de zece ori mai puțin numerosă de cât cea grăcă. Căpeteniile cele mai însemnate ale Troienilor au fost: Paris, Hector și Enea.

Paris.—PARIS (numit și *Alexandros*) era al doilea fiu al lui Priam. Mamă-sa Hecuba visând că fiul ce va naște va fi «făclia menită a stinge pământul Troiei», expuse pruncul pe coasta muntelui Ida, unde fu alăptat de o ursică și apoi crescut de un păstor. Crescând mare, Paris descoperi originea sa regescă, fu recunoscut de Priam și luă de soție pe nimfa ENONA. După judecata cu mărul fatal, se duse la Sparta și răpi de acolo pe Helena, provocând ast-fel războiul troian. În acest război fu ajutat de Aphrodita, dar muri rănit de Philoctet cu una din săgețile înveninate ale lui Heracle și soția sa Enona se prăpădi de mâhnire.

Hector.—Cel mai glorios dintre fiii lui Priam, HECTOR, rănise de mărte pe Patroclu și trase astfel asupra-și mânia lui Achile, care îl ucise. Cadavrul său, mai întâi insultat de învingător, fu apoi răscumpărat de părintele său. Hector a fost deopotrivă de nobil ca fiu, ca soț și ca tată. Soția sa, ANDROMACHA, era asemenea tipul soției fidele și resignate. Ea era menită să sôrbă cupa amărăciunii până la fund: pe rînd văduse murind înainte-î pe tatăl ei și pe șapte frați, uciși de Achile; apoi pe mamă-sa, lovită de săgețile Artemidei; apoi pe iubitul ei Hector, străpuns de Achile, și în fine pe fiul ei cel mai mic, pe Astyanax, prăvălit de Ulysse din înălțimea unui turn. Înainte de mărtea bărbatului ei, coprinsă de o tristă

presimțire, ea căutase zadarnic să-l reție de la furia bătăliei și duiósa lor scenă de despărțire e una din cele mai frumoase ale poesiei antice.

«Dragul meu Hector, vitejia te va pierde; nu ți-e milă de pruncul teú, nici de mine, nenorocita, pe care mă vei lăsa vedúvă. Grecii te vor omorî, năvălind cu toții asupra-ți. Ah! ar fi mai bine ca, lipsită de tine, să mă cobor și eu în pămînt; căci nu va mai fi mângăiere pentru mine, când vei fi mort, ci numai necazuri! Nu mai am nici tată, nici mamă venerată: pe părintele meu Ection l'a ucis divinul Achile..., în casa noastră erau șapte frați și toți într'o singură și porniră în Hades, răpuși de Achile cel sprinten la picioare; iar pe mama, Artemis o lovi cu săgețile ei în casa părintescă. Așa că tu, Hector, 'mi ești acum tată și mamă venerată, frate și soț în flórea tinerețelor. Fie-ți milă de mine, rămâi pe acest turn, nu-ți face pruncul orfan și soția vedúvă. Intocmesce-ți oștirea lângă smochin, unde e ușor să te apropii de cetate și unde alergând poți ajunge la zid.»

Mărinimosul Hector îi răspunse ast-fel:

«Soție dragă, tóte pësurile tale sînt și ale mele; dar mi-ar fi rușine de Troieni și de Troiencele cu lungul vël, dacă, ca un trîntor, aș sta departe de luptă. Firea nu mă lasă, căci am învățat să fiú totdeauna curagios și să mă lupt în primul rînd printre Troieni, ca să apër gloria cea mare a părintelui meu și pe a mea. O știu bine în minte și în sufletul meu: va veni odată ziua, când se va prăpădi sfîntul Ilión și Priam și poporul vítézlui Priam. Dar nu mă îngrijesc atáta de viitórea triste a Troienilor, nici chiar de a Hecubei sau de a regelui Priam și nici de a fraților, cari, mulți și voinici, vor cădea în pulbere de mána dușmanilor, cât mă îngrijesc de tine, când unul dintre împlatósații Greci te va duce de aici plină de lacrimi și ți va răpi libertatea. Atunci, în Argos, tu vei țese pánza pentru o străină, cu inima amărîtă vei aduce apă din fîntîna și o grea nevoie te va copleși. Și atunci cineva, vedëndu-te înneacă în lacrimi, va dice: iată soția lui Hector, cel mai fruntaș luptător între Troieni, când se bătea împrejurul lui Ilión! Și vorbele lor ți vor împrospeța dorul după un asemenea bărbat, care să te scape din robie. Dar mai bine să m'acopere pămîntul înainte de a auđi țipetele tale în máinile răpitorului teú!»

Dicënd acestea, faimosul Hector 'și întórse máinile după copilul seú; dar pruncul se aplecá strigând la sínul doicei sale cea cu cingetórea frumósă: se speriasc de înfățișarea iubitului seú tată și privia cu spaimă la coiful seú de aramă și la crésta de pene ce filfaia în vîrful seú. Ríse atunci iubitul tată și mama venerată. Indată eroul își scóte din cap coiful stálucitor și-l pune jos, sárută pe dragul seú fiú, îl légănă în brațele sale și rostescce acéstă rugăciune către Zeus și ceialți deí: Zeus și ceialți deí, îngăduiți ca acest fiú al meú să ajungă, ca și mine, faimos între Troieni; s'aibă corpul vîrtos și să domnescă puternic peste Ilión! Ca să se dică odată, când se va întórce din bătălie: acesta e cu mult mai vítéz de cât tatál seú! să

se înapoieze cu despoierile crunte ale vrăjmaşului ucis şi sufletul mamei sale să se umple de bucurie!

Rugându-se așa, depuse copilul în brațele soției iubite, care îl primi pe sînul ei parfumat, rîdînd cu lacrimi. Eroul, adînc înduioşat, mîngîie cu mîna pe Andromacha și dice:

«Draga mea, nu-ți prea întrista sufletul. Numai Moira, iar nu vr'un oștén, mă va prăvăli în Hades. Credem-mă, nimeni printre ómeni, mișel sau vitez, dacă s'a născut odată, nu póte scăpa de Moira. În-tórce-te în palat și veđi-ți de pânză, de furcă; dá de lucru róbelor tale. Iar bărbații născuți în Ilion, și eú mai ales, să ne vedem de ale războiului».

Mamă-sa, Hecuba, nu fu mai puțin nenorocită: ea vėduse murind înainte-í pe soțul ei Priam și pe copiii seí. În urmă, ajungênd róbă lui Ulysse, fu dusă în Tracia și acolo regele Polymestor ucise pe fiul ei Polydor. Nenorocita scóse ochii ucigaşului, apoi, alungată de popor, muşcă pietrele ce-i se arunca și fu în cele din urmă prefăcută într'o căţea (sau ucisă de Greci, iritați de blestemele ei).

Enea. — Anchise, rege troian din Dardanus, era asemenea în frumusețe ȕeilor nemuritori și de aceea fu îndrăgit de Aphrodita, cu care ávu pe ENEA. Eroul 'și páscea turmele pe muntele Ida, când fu atacat de Achile. De atunci luá parte și dînsul la războiul troian, ajutând pe Priam cu falnice isprăvi. El era protejat de Aphrodita (ca Achile de Thetis) și după dărámarea Troiei, domni peste Troieni. După tradițiunea italică (admisă de Virgiliu), Enea, vėđênd cetatea în flacări și totul pierdut, luá pe umerii seí pe bătránul seú tată Anchise și pe ȕeii Troiei cu Paladiul și porni să 'și caute o nouă patrie. Dar până să ajungă în Italia, unde întemeiá apoi în Lațiú o nouă cetate, păți pe mare un șir de întîmplări (simple reproduceri ale aventurilor lui Ulysse): ca oprirea sa pe cósta africană la feniciana Dido și coborírea-í în Infern la întórcerea sa în Italia. Acolo fu primit de regele Latinus, care îi dete de soție pe fie-sa Lavinia; apoi îi urmă pe tron și după mórte piosul rege fu venerat ca un ȕeu.

CAP. XLVIII

INCIDENTELE RĂZBOIULUI TROIAN

Mânia lui Achile.—Războiul troian ținea deja de nouă ani, când izbucni faimósa rivalitate între Achile și Agamemnon. Grecii răpiseră lui Chryses, preotul lui Apollo, pe fiică-sa Chryseis și o deteră generalului lor Agamemnon. Bătrânul preot veni în tabără să-și răscumpere copila, dar fu ocărit de Agamemnon. Atunci Chryses se rugă de Apollo să-l răsbune și deul trimise asupra oștenilor o ciură cumplită. Ea bântuia de nouă zile tabăra grécă, când Achile adună poporul și ghicitorul Calchas descoperi pricina urgiei divine. Agamemnon, înfuriat, înapoiă pe Chryseis tatălui ei, dar se despăgubi răpind lui Achile pe róba sa Briseis. Așa începu cërta între cele doué căpetenii și Achile. mâniat, se retrase din bătălie și 'și rodea inima în singurătate. El înduplecă pe mamă-sa să se róge de Zeus, ca să dea Troienilor biruința, până i se va da deplină satisfacțiune. Atunci Agamemnon căută să puie capăt războiului, învoindu-se la o luptă singuratică între Menelaos și Paris, răpitorul Helenei. Paris, învins, fu însă scăpat de Aphrodita și înviala călcată prin perfidia troianului Pandaros.

Urmă un șir de lupte, în care cădură răniți cei mai viteji dintre Greci: Diomede, Agamemnon, Machaon, fiul lui Esculap, și Ulyse; Ajax, singur, se mai împotrivia dușmanului. Védënd primejdia, Achile dete voie lui Patroclu, «prietenu cel mai drag sufletului seú», să vie în ajutor Grecilor, investit cu armele eroului și în fruntea Myrmidonilor seí. Troienii luându-l drept Achile, fură coprinși de spaimă și Grecii se îmbărbătară. El răpuse pe curagiosul SARPEDON, fiul lui Zeus și rege al Licieni-

lor (Zeus poruncise lui Apollon să redea cadavrului său mutilat vechea-î frumusețe); dar la urmă, nesocotitul cu-tezâ să se ia la luptă cu însuși Hector, care îl răni de mörte și cădăvrul său d'abia putu fi scăpat după o luptă sângerösă.

Mörtea lui Hector. — Când Achile află despre mörtea dragului său Patroclu, fu coprins de o négră desperare și făcu jurămînt să nu-și înmormînteze prietenul înainte de a fi răpus pe Hector, ucigașul său. După ce se împacă cu Agamemnon, Achile se repeși ca un leu la luptă cu Troienii și semêna mörtea sub pașii sei, până ce zări pe Hector, care fugi spăimîntat la vederea eroului. Dar Achile îl 'ajunse, îl străpunse cu sabia și porunci să-î se tărăscă cadavrul împrejurul mormîntului lui Patroclu: la acéstă jalnică priveliște, nenorocita Hecuba și smulgea përul, Priam plîngea cu hohot și toți oștenii scoteau țipete de desperare. Cadavrul eroului ar fi rămas pradă câinilor și paserilor răpitoare, dacă deii, coprinși de milă, n'ar fi îmblîndit inima lui Achile și n'ar fi însuflat lui Priam gândul să se ducă în tabăra Grecilor, în cortul lui Achile, și să-î cëră cadavrul fiului său.

Marele Priam intră, fără să fie văzut. Se oprește lângă Achile. Îi coprinde genuchii și-î sărută mâinile grozave și ucigașe, cari au răpus pe atăția fii ai sei. Precum un om, care a făptuit o crimă în țara sa și, ca să nu fie urmărit de răsbunare, caută un adăpost într-un oraș străin, în casa vr'unui bogătaș, și atunci sosirea lui încremesc pe cei de față; tot așa înmărmuresce Achile la vederea divinului Priam. Tovarășii sei rămân asemenea înlemniți și se uită unii la alții. Iar Priam se rögă așa lui Achile:

«Adu-ți aminte de tatăl teü, Achile, asemenea deilor, de tatăl teü, împovărat de ani și ca mine ajuns pe pragul tristelor bătrăneți. Póte că și dînsul e copleșit de armele vecinilor sei și nu-î cine să-l apere de mörte și de primejdie. Dar cel puțin, auzind că trăiesci, sufletu-î se bucură și în tóte zilele speră să revadă pe iubitul seu fiü, întors din Troia. Dar eü, vai! sînt omul cel mai nenorocit: am născut în largă Troia atăția fii viteji și nici-unul cred n'a mai rămas în viață. Aveam cincî deci de feciori, când veniră Grecii: nouëspredece se născuse din aceeași mamă, iar ceilalți de femeile palatului meü. Mai toți au murit de loviturile aprigului Ares. Dar singurul ce mi rămăsese, care ne apăra cetatea și pe noi toți, iată-l acum ucis de tine, luptându-se pentru țara lui: Hector. Pentru el vin acum la năvile Grecilor, să-l rescumpăr, aducându-ți averi nesfîrșite. Respectă pe deii, Achile, și fie-ți milă de mine, aducându-ți aminte de tatăl teü. Mai mult de cât

dînsul sint eū de compătimit, căci am făcut ceea ce n'a mai făcut vr'un om pe pămînt: mi-am apropiat gura de mîna ucigaşului fiilor mei».

Aşa vorbi; şi lui Achile îi veni să plîngă, de dorul tatălui seū. El luă de mînă pe moşneg şi-l înlătură binisor; apoi amîndoi se lăsară în voia amintirilor: Priam, îngenuchiat la picioarele lui Achile, plîngea cu amar pe vitêzul Hector, iar Achile plîngea când pe tatăl seū şi când uneori pe Patroclu. Gemetele lor rêsunaū prin locuinţe.

Achile, înduiosat, înapoiă lui Priam cadavrul fiului seū, care, după ce fu bocit pe rînd de Andromacha, He-cuba şi Helena, fu ars de Troieni pe rug.

Dar nici Achile nu supraveţui mult lui Hector, care, murind, îi pređisese mórtea fatală. El mai învinse pe Amazone, ucigînd pe frumoasa şi vitêza lor regină PENTHESILEA, şi pe Etiopieniū conduşi de regele lor MEMNON, fiul deitei Eos, care ucise pe Antilochos, fiul lui Nestor şi amicul lui Achile. Apoi, într'un asalt la porţile Skee, Achile fu lovit de o săgétă a lui Paris şi Greciū, conduşi de Ajax şi de Ulysse, nu putură lua cadavrul seū de cît după o luptă inverşunată. Thetis şi cu Nereidele plânseră pe eroū 17 zile şi 17 nopţi şi apoi Greciū, arđîndu-ī trupul, depuseră cenuşa-ī pe capul Sigeū.

Laocoon.—Dintre toţi eroiū greci, nu mai rêmăsese în viaţă de cît Ulysse, care izbuti să puie capêt războiului mai mult prin isteţimea de cît prin curagiul seū. El sugeră architectului grec Epeios să construiască faimosul cai de lemn menit să causeze, mai mult de cît tóte luptele, ruina Troiei. EPEIOS clădi din lemn de brad un cal enorm, în cóstele căruia se ascuseră treiđeci din cei mai viteji războinici greci. Cei-lalţi se prefăcură că se lasă de războiū, şi pornind cu flota, se ascuseră într'un port din mica insulă Tenedos. Troieniū, voioşi de plecarea Grecilor, se uitaū cu mirare la acea namilă de cal. Un spion grec, anume Sinon, prins de Troieni, îi înşelă, spunîndu-le că calul ar fi o ofrandă făcută de Greci spre a expia răpirea Paladiului (pe care Ulysse şi Diomede îl furase înainte din Troia) şi că introducerea sa în cetate va fi ocrotirea ei. În zadar LAOCOON, unul din preoţiū lui Neptun, îi sfătui pe Troieni să nu se încerdă Grecilor vicleni şi, ca să-ī convingă şi mai bine, 'şi înfipse lancea în pînţecelul calului. Un vuet surd de arme rêsponse la acea ameninţare, dar poporul nu vru să

înțelegă și preotul plăti cu o gróznică mórte dreptele sale presimțiri.

Laocoon (cântă Virgiliu), adus de sórtă a fi preot lui Neptun, înjunghia cu solemnitate un taur uriaș, pe altarele lui. Dar iată că din Tenedos, pe liniștilele valuri se aștern doi șerpini pe d'asupra mării (mi-e gróză a spune!) și formând cercuri nemărginite, se apropie împreună de ținurii. Grumazurile lor se înalță printre valuri și creștele lor sângeróse résar d'asupra undelor; la spate, trupurile lor se tîrîsc înapoi prin mare, iar spinările lor se încovóie în arcuri colosale. Ei trec cu sgomot prin apa spumegată; dar iată-i că ajung la mal. Ochiu lor învâpăiați scapără numai sânge și foc, iar din fălcile lor șuerânde es limbî răsunătoare. Noi fugim toți cu fețele pâlite. Dar ei, cu mers hotărît, pornesc către Laocoon. Mai întâi șerpini coprind, în verigele lor, trupurile mai plâpânde ale ambilor sei fii și mușcându-le se satură din ticăloșele lor membre. Apoi, viind chiar el în ajutorul lor și avîrlind săgeți, îl coprind și pe dînsul și îl lánțuesc în încolăcirii uriașe; de doué ori s'aú sucit împrejurul mijlocului seú, de doué ori spinările lor cu solđi i s'aú înfășurat împrejurul gâtului și creștetele lor înalte se ridică d'asupra capului seú. Dar el, întinđend când o mână, când pe cealaltă, cată a se desfășura din noduri și pe cordelele de pre fruntea lui pică sângele și negrul venin. Totdeodată el înalță către cer gróznicie strigări, precum muge un taur, când de la altar fuge rânit și lépădă de pe grumaz securea reú îndreptată. In fine gemenii monștri își apucă calea către altarul înalțat al templului și se duc în locuința asprei Pallas, ca să și ascundă trupurile lor sub piciórele și sub scutul boltit al deitei (trad. Odobescu).

Acéstă înfiorătoare nenorocire le páru Troienilor o pedepsă dumnezeéscă și fără zăbavă deschiseră porțile cetății și băgară înăuntru calul de lemn. Nóptea următoare, flota grécă, însciințată, se apropia în tăcere de ținutul Troiei și oșteniî greci, eșind din pântecele calului, deschiseră la ai lor una din porțile cetății. Astfel Troieniî se pomeniră pe neașteptate cu oștirea dușmană în lăuntru cetății lor și atunci începu un măcel și un jaf cumplit. Bêtrânul Priam, care se refugiase lângă altarul lui Zeus cu Hecuba și cu fiicele sale, fu înjunghiat de Neoptolem, fiul lui Achile; ceilalți războinici troieni muriră luptându-se și fórte puțin scăpară, ca Enea; iar femeile și copiii cădură în robie. Hecuba cădu prin sorți róba lui Ulysse, Casandra lui Agammenon, iar nobila Andromacha lui Neoptolem, după ce tînêrul ei fiú Astyanax murise aruncat jos de pe un turn.

Imitațiuni literare și artistice. — Legendele

războiului troian aflară cea mai largă răspândire printre Greci și ele deveniră un izvor de inspirațiune pentru poeții și artiștii lor. Afară de cele două mari epopei, Iliada și Odyssea (imitate de Virgiliu în a sa Eneida), un poet grec, Quintus din Smirna (sec. IV d. Cr.) povesti în poema sa epică în XIV cărți, sfârșitul războiului Troian ca o continuare a Iliadei. Poesia lirică, mai ales Stesichor și Pindar, celebră la rîndul ei cucerirea Troiei; legendele lui Oreste și ale Eacișilor (Peleu, Achile, Neoptolem). În sfârșit, tragedia grăcă, în mai multe din dramele lui Eschyl, Sophocle și Euripide trase în sfera ei diferitele momente ale ciclului troian, de la sacrificiul Iphigeniei în Aulis până la trista sôrtă rezervată Andromachei, Hecubei și lui Ulyse, și mai ales întimplările tragice și fatale ale Pelopișilor și ale Atrișilor. — În literatura romană, afară de opera magistrală a lui Virgiliu, ultimele cărți din Metamorfozele lui Ovidiu, care cîntă asemenea căderea Troiei. Dar tradițiunile din ciclul troian nu s'au stins odată cu anticitatea clasică, ci ele reinviară în evul-mediu sub o formă modificată și deteră nascere la o sumă de compunerii epice potrivite cu spiritul aceluî timp.

Nenumărate sînt operelê de pictură și de sculptură, inspirate de același ciclu legendar și reproduse pe vase, pe monumente sepulcrale și pe statui. Din acea bogăție artistică, ne vom mărgini a menționa celebrul *grup al lui Laocoon*. Descoperit la Roma în 1506, într'o vie aprôpe de termelê lui Titus, acest grup plastic, «cel mai frumos din anticitate», împodobesce astăzi o sală specială a Vaticanului. El se crede a fi opera a trei sculptori din Rhodos, Agesandru, Polydor și Athenodor, de la finele primului secol al erei nôstre.

Seninătatea supremă a fisionomiilor (fig. 26) trădeză totuși suferințele lor cumplite și capul preotului întors spre cer cu o durerôsă resignare contrasteză cu atitudinea corpului sdrobit de grozave dureri: tocmai acest contrast dă grupului o frumusețe incomparabilă. «Ce senină și cu tôte acestea ce pătrundetóre e durerea, care stă răspândită pe fețele lui Laocoon și ale fiilor sei, în admirabilul grup de marmoră! Doi serpi lungi și mlădișoși i-au încolăcit de tôte părțile; unul, strivind sub vir-

tóse împleticirî un picior și un braț al copilului din

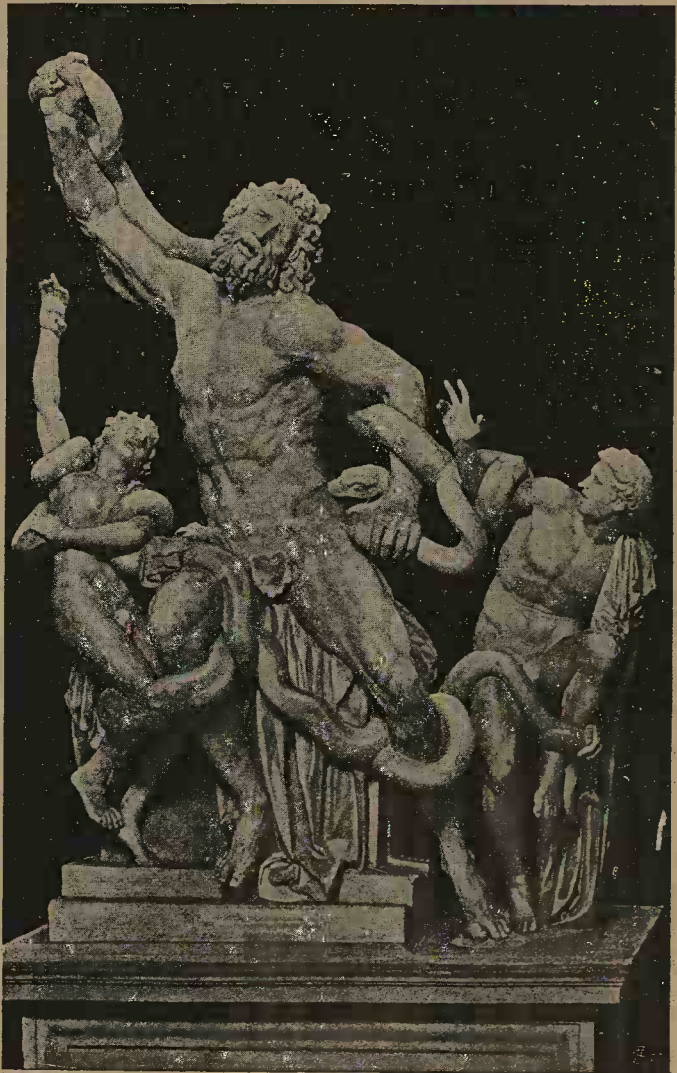

fig. 26.

stânga, carele căcă spăimîntat a se desprinde, și-a înfipt

colții în șoldul bătrânului, al cărui pantece se sumete, formând un deșert spasmodic până sub coste. Copilul din dreapta, mușcat sub braț de celălalt șerpe, pare a cădea sleit de puteri pe altarul de piatră, unde se răsămă și muncitul seü părinte. Totul forméză o piramidă, în care musculatura cumpétată a trupurilor góle și expresiunea de adincă durere a frumóselor chipuri răsare cu un efect armonios și impunător din pletósele și nácláiósele încoláciri ale fiarelor tîrítóre. Fírea omenéscă se vede suferind strașnic, dar suferința n'o face să pérđă nimic din frumusețea formelor ei. Laocoon și fiii lui, cu a- (marnică jale rabdă pedépsa ceréscă ce i-a ajuns (ODO-BESCU)».

A D A O S

I

INTERPRETAREA MITURILOR

Dela primii cugetători greci până la începutul secolului nostru, interpretarea miturilor a trecut prin fazele cele mai opuse. Ele au fost considerate când ca plăsmuiri artificiale, ca invențiuni de poeți și de preoți interesați; când iarăși ca depozitele unor adevăruri înalte, conținând în germen toate științele; când, în fine, ca izvor de informațiuni istorice pentru epoca primitivă a omenirii.

Alegoria și realitatea, ca elemente de exegesă mitică, revin astfel mereu sub forme nouă, totdeauna însă altoite pe vechia temelie.

Simbolismul antic, după care miturile ar ascunde sub o haină alegorică cele mai profunde idei filosofice, astronomice și religioase, înprospătat în timpurile moderne de Boccaccio, Bacon (1634), și mai ales prin «Originea tuturilor cultelor» de Dupuis (1795), reapăru în primul deceniu al secolului nostru, sub forma unui corp de doctrină, în «Simbolica» lui Creuzer (1810).

Sistema de a reduce fantasticul mitologiei la simplă prosă istorică, inaugurată în antichitate de Evhemer (sec. III a. Cr.), după care zeii și eroii n'ar fi de cât oameni mari divinizați, și reluată în secolul XVIII-lea de către abatele Banier («Mitologia și fabulele explicate prin Istorie»), a fost în zilele noastre înprospătată în teoria despre cultul străbunilor divinizați a lui Herbert Spencer.

Adversarul cel mai de frunte al misticismului lui Creuzer a fost genialul elenist Ottfried Müller, care, în ale sale «Prolegomene la o Mitologie științifică» (1825), expuse ve-

derile cele mai largi și mai temeinice, ce au fost vre odată emise în domeniul fabulei. Miturile sînt rezultatul unui act inconștient, consecința incapacității de abstracțiune a umanității primitive. Spiritul omului de rînd nu pöte concepe adevörurile de ordine religiösă și morală decät sub o formă concretă și vie. În loc de alegorii și simböle, Ottfried Müller vede în mituri producțiunile spontane ale unei imaginațiuni naive și copilăresci. El cerea, ca istoricul mitologiei să nu se mărginescă la orizontul lumii elenice și nici în sfera indo-européna, ci el să se adape la izvöurile cele mai diverse: religiunile orientale, panteonul nordic, legendele cavaleresci medievale etc., ca astfel să dobîndescă o concepțiune mai largă despre spiritul tradițiunii populare și un sentiment mai just despre puterea creatöre a miturilor, ale cöror procederi instinctive sînt pretutindenea aceleași.

Partea cea mai interesantă a miturilor antice e așa numitul element anormal, crime și viții imputate öeilor: Cronos mutilöză pe pärintele seü Uranos și înghite pe proprii seü copii, Apollon jupöie din invidie pe rivalul seü Marsyas, etc. Deja Xenofane (sec. VI-lea a. Cr.) acusa pe Homer și pe Hesiod de a fi atribuit öeilor töte infamiile, ceea ce face pe Platon s'alunge din Republica sa poemele homerice și ceea ce a provocat exegeza alegorică a miturilor, atät de familiară în töte timpurile, dar atät de exagerată în presupunerile și în deducțiunile sale. Aceste «pécätöse povești de poeti», cum le numesce Euripide, nu sînt de sigur pläsmuite de Homer sau de Hesiod, cari le au împodobit și sistematizat pöte, dar nici de cum inventat, afară de cazul unei speculațiuni filosofice ce reese de la sine. Aceste mituri, dacä nu sînt reminiscențe dintr'o periödă primordială a culturii umane, apoi originea lor se datoresce de sigur fantasiei creatöre, care a pus în circulațiune sute și mi de pläsmuirii analöge în töte timpurile și în töte zonele.

Sistema alegorică de interpretare mitică, atät de familiară anticității, a fost înprospätată acum vre-o 30 de ani de lingvistul englez Max Müller, care reduce mitologia la un pur verbalism, la simple equațiuni lingvistice. Mitologia, ni se spune, e o bölă a limbei: înțelesul

vorbei odată uitat, mitul e gata; epitetul se transformă în substantiv și devine zeu sau zeiță. Divinitățile nu sînt dar de cît nume și nimic alt ceva.

Crearea miturilor ar fi provenit de la doi factori esențiali. Pe de o parte, termină la început analogi fură apoi diferențiată, așa numita *polionomie*: sórele, de pildă, putea fi designat prin mai multe nume, după aspectele sale diferite, și când aceste epitețe nu mai fură înțelese, ele deteră nascere la tot atâtea ființe speciale: Apollo, Helios, Hyperion, Phoibos... Pe de altă parte aceste epitețe erau de natură vagă și se puteau aplica obiectelor celor mai diverse, așa numită *omonimie*. Certarea etimologică a numelor divine ar da astfel cheia problemei mitologice. Dar mai tóte aceste nume primitive fiind refractare unei asemenea scrutări, studiul lor a devenit un izvor de erori și rezultatele absolut sigure se pot număra pe degete, ba tótă erudițiunea mitologică greco-sanscrită se reduce la un singur paralelism incontestabil: *Zeus* în raportul cu sanscritul *Dyaus*, care nici el nu spune mare lucru, de óre-ce atât grecesce cît și latinesce numele a conservat și sensul primitiv de «cer sau lumină». Dar erórea fundamentală a întregii aceste teorii este că admite, în formațiunea miturilor, o cale diametral opusă imaginațiunii populare: reflectiunea în locul spontaneității.

Multiplele forme ale miturilor ar simboliza tot atâtea aspecte ale principiului luminos: sórele și auróra jócă rolul capital și unic în acéstă teorie. Fantasia spontană și naivă a omului primitiv, precum și accidentele istorice, cari transformă neîncetat materialele mitologice, sînt a priori excluse. Totul se reduce la metafore și la erori de limbă.

Astfel mitul despre *Daphne*, transformat în arborele omonim «dafin», ca să scape de urmărirea zeului solar, se explică de Max Müller ca rezultatul unei simple uitări. *Daphne* n'ar fi alt ceva de cît *Dahana*, numele sanscrit al aurórei (cea ce se contestă), așa că frumoasa Auróra fuge dinaintea Sórelui răsărind și móre îndată ce Sórele o îmbrățișeză cu rațele sale. Grecii, uitând semnificațiunea primitivă a vorbei *Daphne* (adecă «auróra»), o confundară cu omonimul ei *daphne*, numele dafinului.

Pe când tóte apar lui Max Müller și școlei sale în plină lumină, ca fenomene ale sórelui și aurerei, orizontul mitologic se posomoresce și se întunecă în teoria meteorologică a lui Kuhn: furtuna se substituie aurerei și plóia ia locul sórelui. Legendele mitice personifică de astă-dată fenomene atmosferice, precum ele reprezentaū înainte victoria sórelui asupra întunerecului.

Kuhn este, în realitate, creatorul însuși al așa-numitei mitologii comparative, al cării manifest a fost scrierea sa despre «Miturile focului și bėuturei ceresci» (1859). Intr'insa explică pentru întâia óră raportul între grecul *Prometheū* și sanscritul *pramanthas*, numele bėtului cu care vechiī Indieni obțineau focul prin frecare, așa că Prometheū n'ar fi. cum îl explicaū Greciī «omul prevėdător», ci producătorul focului cu ajutorul acestui *pramanthas*. Acest paralelism se tot repetă de atunci ca cea mai ingenioasă achisițiune în domeniul comparațiunilor mitologice greco-sanscrite. Dar abstracțiune făcend că raportul între cei doi termenī este etimologicesce contestabil (cum a dovedit'o din capul locului Pott), ce rezultă din acestă comparațiune? Că Promelheū ar fi personificarea focului, iar mitul seū mitul etementului însuși. În realitate, răpirea focului nu este de cât un simplu incident în viața Titanului, ca și plăsmuirea ómenilor primitivi și, în imaginațiunea Grecilor, Prometheū era un geniū binefăcător al omenirii (un *philanthropos*, cum ȳiceau ei), pe care a iniat'o în cunoscința tuturor artelor.

Teoria solară și cea atmosferică sīnt parțiale și nu ating de cât suprafața: ele nu explică nici nascerea miturilor, nici asemnările lor surprindėtore la némuri deosebite prin origine și graiū. Apoi ele lasă cu totul de o parte așa-numitul element absurd și irațional, incidentele obscure și monstruóse. Ele sīnt incapabile de a explica metamorfósele, intima legătură între om și restul creațiunii, precum și tendența de personificare universală.

În studiul mitologiei elenice, în special, mai trebuie ținut sómă de factorul istoric și geografic: influența asiatică sau feniciană se resimte în miturile despre Aphrodita, Heracle și Dionýsos; dar mai ales influența locală

a diferitelor seminții elenice a contribuit la sporirea persoanelor divine și la acumularea materialelor mitice, una și aceeași divinitate fiind adorată în diversele regiuni ale Greciei sub nume diferite și cu legende variate: marele număr de femei muritoare ale lui Zeus se prezintă astfel ca un amalgam de legende locale, adesea simple variante ale unei teme unice. Tot așa s'ar explica asemănarea cea mare între viața legendară a eroilor: a lui Heracle din Teba, a lui Theseu din Atena, a lui Perseu din Argos. Tot situațiunea geografică ar explica pe de o parte marele număr de divinități maritime în Panteonul elenic, iar pe de alta caracterul eminentemente agricol al țărilor Latulii.

Mannhardt, fundatorul mitologiei vegetale, după ce adoptase mai întâi părerile lui Kuhn, nu se sfiesce a le condamna formal: «Cea mai mare parte a rezultatelor dobândite în domeniul mitologiei indo-europene sînt defectuoase, premature și incomplete.»

Causa acestei sterilități, în rezultate pozitive și temeinice, provine în primul rînd din cauza cercului îngust, în care se mișcău mai toți acești mitografi. În studiile lor ei nu îmbrățișau în mare parte de cît grupul etnic indo-europen. Vastele publicațiuni asupra popoarelor sălbatice, întreprinse de Bastian și Waitz, și mai ales admirabilele cercetări ale lui Tylor asupra civilizațiunii primitive, au deschis orizonturi nouă și studiilor comparative asupra miturilor. Pe baza lor Andrew Lang a formulat teoria antropologică, după care explicațiunea originii, a formațiunii, a universalității și a elementului anormal al miturilor trebuie căutată nu în reminiscențe, în simboluri sau erori logice, ci în condițiunea mentală, în psihologia umanității primitive. Elementul absurd și irațional e în genere o remășiță din perioada de sălbăticie sau un împrumut făcut din acea stare sufletească, inferioară și anterioară civilizațiunii. Ceea ce pôte părea acum absurd și monstruos provine dintr'o ordine de idei considerată și ați de sălbatică ca foarte rațională. Așa, de pildă, miturile, în cari se vorbește de antropofagie, datéză dintr'o epocă, când această datină era o realitate sau cel puțin când amintirea obiceiului era încă vie.

Este incontestabil, că în concepțiunile mitice ale popórelor fenomenele solare și atmosferice, ca și ale vegetațiunii, au jucat un rol óre-care; că într'însele residă un substrat psihologic comun întregéi omenirii, ceea ce explică analogia creațiunilor fantasiei, a căror infinită fecunditate ascunde în realitate un număr fórte restrîns de idei fundamentale, fie acele miturí, povești sau credințe.

Există, într'adevăr, o intimă legătură între miturile Grecilor și poveștile populare, și multe din legendele lor sună la auđul nostru întocmai ca nisce basme. Astfel sînt de pildă: isprăvile unui Heracle sau Bellerophon, ale unui Theseu sau Perseu, povestea Danaei și a Niobei, a Circei și a Medeei, sau tradițiunea despre Phrixos și Helle etc.

Deosebirea principală între miturí și poveștile poporului e caracterul general al celor din urmă: mitul e un basm individualizat; el cunósce persóne anumite și locurí anumite, pe când basmul se învîrtesce într'o regiune ideală, căreia îi sînt străine noțiunile de individ, de timp și de spațiu. De altminterea, ideile principale, carí forméză substratul acelor legende mitice — nascere fatală, expunere, scăpare, isprăvi, prefacere în arbore sau stîncă, operațiunii magice, mamă vitregă, etc.—se regăsesc în poveștile tuturor popórelor. Și acésta cu drept cuvînt, căci mitologia e în cea mai mare parte opera poporului, plăsmuirea unor ómeni cu mintea de copii, carí, ca și sêlbatici de astăđi, au găsit în același timp în domeniul fabulei un izvor de desfátare și o explicare naivă a problemelor vieții și ale lumii. Cu un cuvînt, miturile, legendele și basmele s'au adăpat din unul și același izvor: fantasia omenéscă.

NOTE PARALELE

Conexiunea între legendele mitice și între basme odată admisă în principiu, am crezut mai instructiv, în loc de a reproduce etimologii contestabile sau interpretări cu totul subiective, de a cita o serie de trăsuri analoge între mituri și poveștile populare, spre a scote ast-fel în relief profunda asemănare a unora și a altora, cel puțin întru cât privesce incidentele lor. Observațiunile de mai la vale sînt luate aprópe exclusiv din sfera literaturii noastre populare.

P. 6: Hyperion are 3 copii: Helios, Selena și Eos...

p. 7: Zeus împărți domnia cu frații seî Posidon și Hades... În mitologie, ca și în basme, numărul *trei* are o valóre tipică și óre-cum sacramentală: persónele, lucrurile și incidentele se presentă mereú în povești sub o formă triplă.

P. 6: numai Cronos, *cel mai tîner* dintre Titanî și cel mai vítéz, avu curagiul să... *cel din urmă născut* din fiiî lui Cronos, Zeus, începu lupta grozavă... Tot așa și în basme: fiul cel mai mic din cei 3 fiî de împérat e totdeauna mai vítéz și moștenesce singur tronul împérátesc, după ce a luat de soție pe cea mai mică dintre cele 3 fete de împérat; de asemenea, fratele cel mai mic («că-î mai mic, o mai voinic») triumfă totdeauna asupra celorlalți doi frați prin istețimea și bărbăția lui, însușiri rămase mult timp ascunse. Acéstă preferență a poporului pentru fiul său fratele mai mic, pentru Práslea sau copilul cel din urmă născut, e o particularitate a psihologiei populare: poporul înclină a releva și a înzestra cu calități extraordinare tot ce-î mic, neînsemnat și chiar

defectuos (Hephestos e șchiop dar foarte isteț ca și piti-cii în raport cu uriașii), căutând a compensa de o parte ceea ce născerea sa întâmplarea a făcut să lipsescă eroului său imaginar.

P. 8: Vîrsta de aur se născu cea dintâi... Omul din popor, ca și poetul, idealisază trecutul: a fost odată ca niciodată...

P. 13: Zeus, coborîndu-se printre muritorii, răsplătia... Călătoria divinității pe pămînt e un motiv de o potrivă familiar mitologiei ca și legendelor populare: D-zeu, stră-vestit în unchiaș, se ivesce în mijlocul ómenilor, pedep-sind saú răsplătind cu împlinirea dorințelor exprimate.

P. 13: Zeus a prefăcut în lup pe Lycaon, regele Arcadieii...

p. 18: Hera schimbă pe Io în vacă... p. 21: Athena schimbă pe Arachne în păiajin... 27: Apollo pe Daphne în dafin etc. Aceste metamorfose, atît de dese în mitologie, sînt și un element fundamental al basmelor, repre-sentând tóte domeniile naturei într'o continuă mobilitate. Numai că în povești asemenea transformări, suferite saú voluntare, sînt mai totdeauna provisorii și eroul saú ero-ina revin apoi la forma lor anterioară.

P. 14: Cornul caprei deveni apoi Cornul îmbelșu-gării... Acest corn, care oferia cu îndestulare nimfelor tot ce ele doriau ca mîncare și bătură, revine și în basme: un băiat de unchiaș, argătînd șapte ani, își alege ca plată un boú năsdrașan, anume Tăleruș, în al cărui corn drept găsesce mîncare și bătură, iar din cel stîng ies cireși și turme...

P. 14: Ambrosia adusă de porumbețe de dincolo de O-cean... (și anume din periculoșele stînci numite Symple-gade adică între-ciocnitóre: cf. p. 191)... În basme, *ambrosia*, adică hrana fără de mórte, e înlocuită cu *apa vie*, care redă eroului viața și puterile; acéstă apă nemuritoare e adusă, ca și ambrosia, de paseri (șoimi saú vulturi) de la fîntîna ce curgè prin *munții care se bat în capete* și numai cu mare primejdie o pot căpêta.

P. 14: la vîrsta de *un an*, Zeus veni în ajutorul părintelui său... p. 27: Apollo, de copil (*patru zile după născere*), rēpuse șerpele uriaș Python... p. 37: Hermes, născut *diminēta*, eși la *prânz* din lēgân și spre *sēră* fură vacile lui Apollo... Acéstă creștere extraordinar de re-

pede a copiilor e o trăsură caracteristică a basmelor: «cât ar fi crescut alții într'un *an*, Făt-frumos creștea într'o *singură zi*... Acest copil creștea în *3 zile* cât cresc alți copii în *13 ani*».

P. 26: Apollo avu să se lupte cu șerpele uriaș Python... Acastă luptă a eroului cu un monstru, care îmbracă în mitologie forme așa de variate (Heracle și Hydra, Bellephophon și Chimera, Perseu și Medusa, Theseu și Minotaurul, Edip și Sfinxul), constituie și izbînda cea mai glorioasă a lui Făt-frumos: după o sfortare supra-umană, eroul izbutesce să răpuie balaurul, șerpele monstruos.

P. 26: Apollo servise ca păstor la Admet... Tot așa Heracle fu sclavul lui Eurystheu, Perseu stete în serviciul regelui Polydectes, iar Bellerophon în al regelui Licioei. În basme revine aceiași servitute obligatorie în viața eroului: Făt-frumos e adesea în slujba unui inferior muncind pentru alții și, ca în legendele grecesci, străvestirea e numai provisorie și cu atât mai luminos ese apoi la ivelă originea superioară a eroului.

P. 30: Artemis stropi pe Acteon cu apă din fîntină și-l prefăcu în cerb... În basme, nenorocitul, care bea dintr'o urmă de cerb, se preface asemenea în acest animal.

P. 34: Hephestos a făurit nisce *căini* de aur înzestrați cu mișcare și viață, *tauri* de aramă ce vërșau foc și nisce *fete de aur* înzestrate cu pricepere, glas și mișcare... Asemenea ființe minunate pörtă în basme epitetul de *năsdărăvane* sau *măiestre* și însușirile lor extraordinare se atribue nu numai ómenilor (în special lui Făt-frumos) și animalelor (boiu, căine, cal, șerpe), ci chiar și lucrurilor neînsuflețite (ca mărul măiestru).

P. 39: Hermes cu *sandale înaripate* străbătea într'o clipă mări și țări... Aceste sandale minunate ale deului, ca bagheta-î magică (*caduceus* sau *kerykion*) și pălăria-î vrăjită (*petasus*) care îl făcea nevêdut, întocmai ca coiful întunecat (*kyanee*) a lui Pluton, fac parte din talismanele sau darurile minunate, ce deii împărtășesc eroilor, ca în legenda lui Perseu (p. 169: desagă și oglindă vrăjită, paloș năsdărăvan). În basme, talismanele revin la tot pasul și Făt-frumos ajunge adesea în posesiunea lor păcălînd pe stăpânul lor (obicinuit necuratul); de acastă

categorie sînt: opincile cu cari eroul trece marea ca pe uscat și căciula care îl face nevădut.

P. 50: Amor și Psyche e un basm în tótă puterea cuvintului... Acest caracter popular al narațiunii lui Apuleius rezultă deja din formula inițială: a fost odată un împărat și o împărătesă... începutul tipic al poveștilor; apoi expunerea eroinei unui monstru, palatul vrăjit, bărbatul cu chipul de șerpe, interdicerea de a-î vedea figura sub pedepsa disparițiunii — tóte aceste incidente se regăsesc și în basme. De asemenea sarcinile impuse Psychei și ajutorul ce capătă de la animale, până și coborîrea-î în Infern sînt motive familiare poveștilor (în cari descinderea e înlocuită cu porunca de a se duce pe lumea cealaltă spre a aduce inelul de logodnă al mă-sei).

P. 57: Zeus trimise vulturul seú să răpescă în cer pe Ganymed... În basme, vulturul împlinesce une-orî același rol: el răpescce fete, crescîndu-le în cuibul seú, și transportă din recunoscînță pe Făt-frumos.

P. 60: Grecii îl închipuiaú pe *Helios ca un flăcăú*... În basme, Sórele e un uriaș antropofag, care are o mamă, fete și surori. Sora Sórelui pórta numele de Iléna Cosinzéna.

P. 61: un măreț *palat al lui Helios*... Ispirescu (Porcul cel fermecat): «Sîrmana fată de împărat, în cele mai de pe urmă, ajunse la nisce palaturî: acolo ședea Sórele. Muma Sórelui o primi... și o ascunse în pivniță, ca să n'o simță Sórele, când o veni acasă».

P. 62: carul cel mîndru și *caii de foc ai Sórelui*, nutriți cu ambrosie... Și în cîntecele nóstre populare, Sórele umblă pe nouë cai «cari nóptea pasc în raiú» (carul lui Helios trecu asupra sfintului Ilie, care, ca și Zeus, pórta tunetele și trăsnetele). Caii în povești sînt adăpați cu lapte și hrăniți cu rouă.

P. 63: cele două *fiice ale lui Helios*... Intr'o poveste din Bucovina, Voinicul-florilor, schimbat în pasere, sbóra cu băiatul până la *fetele Sórelui*, cari îi dăruesc la plecare o cunună mîndră împodobită cu stele.

P. 64: Selena, sora lui Helios, străbătea bolta ceréscă într'un car tras de doi cai albi... În cîntecele nóstre populare, Sórele și Luna apar ca ființe omenesci, ca flăcăú și fată, ca soră și frate, care se iubesc, dar rêmân

deapururea despărțiți: Ți și nopțe plini de dor, Vecinic să vă alungați, Cerul să cutreerați... În basme, revin uneori caii Lunei ca și ai Sorelui.

P. 64: Endymion fu cufundat într'un somn fără de sfârșit... Noțiunea de timp fiind necunoscută mitului și basmelor (cf. nota a treia de la p. 14), ele pomenesc adesea de un somn letargic și de adormiți, pentru cari un secol este o singură zi.

P. 64: Eos, soră a lui Helios... În basme, zorile apar ca 3 surori, cari gonesc întunericul nopții și aduc pământului lumina zilei.

P. 66: Phosphoros și Hesperos, ființe divine considerate ca frați... În basme, cei doi luceferi poartă numele de Zorilă și Murgilă, și când voinicul se duce să caute foc, îi lăgă pe amîndoi spre a zăbovi cu revărsarea luminei. Ei sînt frați și de origine umană ca și Dioscurii (Vezi nota de la p. 174).

P. 66: Nascerea minunată a lui Orion... p. 173: Leda născu un ou, care cloci după nouă luni pe Castor și Pollux... Tot așa Juno, atingînd o flóre, concepu pe Mars (Ovid. Fasti V, 255)... Asemenea născeri miraculoase fac parte din domeniul basmului, unde eroul e une-orî de origine vegetală sau animală: el se născu dintr'o buriană sau flóre, din gustarea unui măr sau pesce, este copil din teiu sau fiu de oie, se trage dintr'un grăunte de piper (ca Neghinița, precum Myrmidonii piticii se născuseră din furnicile unui stejar) sau și dintr'o bucată de lemn, însuflețită într'un mod supranatural.

P. 68: Cele patru vînturi se consideraū ca fiii... Și în basme vînturile sînt frați: Vîntul de primăvară, Vîntul turbat, Austrul, Crivățul; tus-patru aū mame, se căsătoresc și aū copii. Mama Crivățului e o babă sbîrcită, dar fetele sale ține ale căror haine le fură Făt-frumos; Austrul are un fiu, pe care voinicul îl scapă de un balaur și Austrul, drept recunoscîntă, îi dăruiesce calul său din tinerețe...

P. 68: Arta reprezenta pe Boreas ca un bărbat voinic... Iată și portretul Vîntului de primăvară (Ispirescu): «Un flăcău frumos, cu pîrul lung de aur, cu aripî de argint și cu un bêt în mînă, împletit cu tot felul de ierburi și

florî. Cum intră în casă, dîse mă-sei: Mamă, mie 'mî miróse a om de pe tărîmul celălalt.»

P. 70: Asclepios află de la un șerpe *buruiana vieții*, cu care învia morții... p. 79: acei pesci măi morți, atingînd o *buruiană*, se însuflețiau... p. 176: Polyidos luă *buruiana șerpelui* și învia pe Glaucos... Același rol îl are și în basme acea *buruiană minunată*, cu care șerpele 'și învieză puiul mort, ungîndu-l cu dînsa și pe care o culegê apoi mama eroului: ea pôte vindeca orî-ce rană, însdrăvenesce pe cei nevoiași și redă chiar viața.

P. 72: Trei Moire (cf. p. 149)... După credințele popó-rului nostru, Ursitórele vin a treia și după nascere și menesc copilului ursita viitóre, bună sau rea, fericită sau nefericită. Și la noi, Ursitórele sînt trei la număr: cea mare, *Ursitórea*, tórce firul vieții; cea mijlocie, *Sórta*, rostesc pârțirile noului născut, iar cea de a treia, *Mórtea*, rupe ața...

P. 72: Nimic nu putea schimba decretale Moirei, nici chiar Zeus... Și poporul nostru crede, că rostirea Ursitó-rei se scrie în cartea vieții și *serisa* ei rămâne neclintită: nici sfinții, nici chiar D-zeu n'o pôte schimba... Avem incontestabil aci o rămășiță a credinței păgâne în Destin, ca o putere órbă înaintea căreia se pleca chiar și Părintele ȕilor. Grecii modernî (și Româniî din Macedonia) aũ conservat chiar numele originar Moire sau *Mire* ca apelativ pentru Ursitóre, pe cînd popórele romanice din occident aũ păstrat corespunȕătorul latin *Fata* (ital. fata, fr. fée) pentru ȕinele de nascere.

P. 73: Norocul era personificat... Și în basme Norocul apare ast-fel: «Arăpóica duse fata în curtea unui palat cu miî de cămări; într'o cămară erau doi ómenî: unul, tînér și gras, ședea într'un pat de aur... altul, moșnég, umbla de colo pîna colo... era trențeros, slab și pipernicit... Pasă-mi-te, tînérul era Norocul fetei, iar bătrânul *Norocul Arăpóicei*» (Ispirescu).

P. 74: poporul minunat al *Pygmeilor*... Acești Pygmei erau ómenî mari cît pumnul, trăiau în luptă cu cocorîi și umblau cãlare pe potîrnichî. În basme se vorbesce asemenea de pitiȕi cît cotul, cît o neghină sau cît o palmă: cel din urmă, Statu-palmă, merge cãlare pe un iepure șchiop.

P. 74: Clytia, adorătoarea Sórelui... Țina îndrăgise pe Sóre și, părăsită de dînsul, fu mistuită de durere: tot privind la fața Țelui, se alipi de pămînt și se schimbă într'o flóre asemenea viorelii (*eliotrop*, care se întorce către sóre, numită de popor și *flórea-Sórelui*). O mare analogie cu acéstă tradițiune o are legenda noastră despre Cicóre: Flórea zorilor, pețită de sf. Sóre, răspuse cu vorbe semețe, iar Sórele se aprinse de necaz și o prefăcu în «frageda flóre cu ochii după sóre».

P. 75: Nimfele erau ține... Ținele jócă un rol însemnat în basmele noastre, ca *feele* în poveștile occidentale... Ele sînt totdeauna tinere și fără de mórte, trăiesc în palaturî mărețe și pórtă nume diferite, după cum locuesc în arbori (*Fata din dafin*) sau în ape (*Țina ținelor*), pe munți și pe câmpii (*Arăpușca*); dar cea mai vestită dînt'r'insele e *Iléna Cosinxéna*, țina cu pěrul de aur. Căsătoria într'o țină și un om pămîntén, un Fêt-frumos, e o temă fórte familiară basmelor.

P. 76: un asemenea nenorocit se numia la Greci «apucat de Nimfe»... Și la noi, ținele se identifică cu Ielele sau Frumósele (carî paraliséză) și cel ce cade în puterea ținelor este un «luat de Iele» sau un «țîntic» (corespundênd latinului *lymphaticus*).

P. 76: Ține a căror *viață* era *legată cu a arborelui*... Țina-arbore din poveștile noastre pórtă numele de *Fata din dafin*, care aduce aminte de nimfa Daphne schimbată în dafin, dar petrecerea ei în sînul arborelui e involuntară și temporară, și acéstă particularitate o distinge de dryadele antice: nu arborele e legat de dînsa, ci invers; arborele subsistă, câtă vreme fata rămîne curată și piere, odată ce ea îndrăgesce pe feciorul împératului.

P. 79: Proteus era Țeul cu miî de forme... Tipul clasic al metamorfoselor, ca Vertumnus la Romani. În basme, transformările succesive tind pe de o parte a evita sau a zăbovi urmărirea din partea unei ființe demoniace (zmeu sau vrăjitor), iar pe de alta, a resista repetitelor încercări de nimicire din partea surorilor invidiose. În primul cas, flăcăul, ca să scape de urmărirea necuratului, se preface succesiv (el învățase măiestria chiar în șcóla diabolică) în pesce și inel de aur, în grăunte și nagăț și, sub acéstă ultimă formă, mușcă de mórte pe demon schimbat în co-

coș. În al doilea cas, copiii de aur uciși se prefac succesiv în doi arbori (din cari se fac scânduri de pat), apoi în două animale, renăscând din măruntaiele lor spre a mărturisi crima.

P. 85: Sirenele aveaŭ capul de femeie iar corpul de pasere... Asemenea *feciore-paseri* revin adesea în mitologie (cf. Harpii, Sfinx) și ele constituiesc un tip familiar basmelor: țina, în chip de lebădă sau de porumbiță, se scaldă într'un lac și voinicul îi fură hainele, în cari stă puterea ținei; o fată-pasere e și Arăpușca, țina sbură-tore, a cării putere sta într'un paloș.

P. 86: pe pajiștile Sirenelor se înăltaŭ mormane de oseminte... Tot așa Fata din dafin e înconjurată de o câmpie plină de ôse omenesci: erau ôsele feciorilor de împărați, cari aŭ încercat zadarnic s'o răpescă.

P. 89: Răpirea Persephonei... Legenda conține toate elementele unui basm: Demetra, pornind în căutarea fiicei, trece pe la Lună (Hecate) și pe la Sóre (Helios), care îi spune adevărul... Într'un șir de povești, femeia colindând în căutarea soțului dispărut, se opresce în drum pe la Lună, Sóre și Vînt, de la ale căror mame capătă diferite scule, cu ajutorul cărora 'și regăsesce bărbatul, după ce aflase de la Sóre ori de la Vînt locuința-î depărtată. Apoi răpitorul copilei, Hades, e înlocuit în basme cu zmeul, care răpescete fetele de împărat, ducându-le în locuința-î sub-pământină, unde vine Făt-frumos și le mântuesce.

P. 90: carul de aur al lui Hades tras de *caii năsdărăvani*, ei aveaŭ aripi și erau înzestrați cu pricepere și graii... Făt-frumos pornesce totdeauna în lume pe un asemenea cal năsdăran, care convorbesce cu dînsul și-l povățuesce în toate faptele sale.

P. 90: Demetra ascundea nóptea pe Demophon în foc și-l făcea nemuritor... p. 182: Thetis, vrînd să facă pe Achile nemuritor, îl ascundea nóptea în foc... În basme, țina, căsătorită cu un muritor, îi încercă răbdarea aruncând copilul în mijlocul focului (spre a-î dărui prin această purificare o viață fără de mörte) și la strigătul de spaimă al soțului pierde dinaintea lui... Apoi aruncarea de către părinți a propriului lor copil în foc ca trăsură de perfect devotament sau de resignare absolută față cu

divinitatea: copilul ese neatins din această încercare și părinții îl găsesc jucându-se, în mijlocul văpăii, cu două mere de aur. Nu altceva este jertfirea voluntară a Iphigeniei (p. 180), pe care divinitatea nu o primesce ca și sacrificiul benevol al lui Isac, din legenda biblică.

P. 93: Semela peri victima cutezării sale... În basme, soția, îndemnată de mamă sau de surori, caută să surprindă adevăratul chip al bărbatului ei și dinsul piere în aceeași clipă.

P. 102: Bachus făgădui lui Midas să-i împlinescă orice dorință... În basme revine adesea motivul dorințelor: D-zeu, străvestit în unchiuș, împlinesce dorințele exprimate de frații, cari l-au ospetat. Aceste dorințe sînt uneori o drăpță răsplată pentru merite reale, pe când cei nevrednici le pierd prin lăcomia sau nrecunoscința lor; alte-ori, dorințele, ridicule sau absurde, merg crescînd până la impietate...

P. 105: Circe prefăcu pe Picus în *gheonóie*... În basme, femeia, blestemată de părinți, se prefăce în *gheonóie* și moșia ei se învecinează cu a surorii sale schimbată în scorpie.

P. 106: Flora, deita florilor... Și în basme revine o dină a florilor sub numele de Cicórea sau Iléna.

P. 109: Hades era închipuit ca un spațiu, deșert și întunecos, unde morții locuia în formă de umbre... După concepțiunea creștină, Iadul (derivat din vorba Hades) e o peșteră întunecósă în pămînt, în cari locuiesc sufletele pécătóse și duhurile necurate; iar intrarea în acea peșteră e gârliciul pămîntului.

P. 109: Fie care ținut al Greciei și avea câte o intrare în lumea infernală... Acésta lume négră pórta în basme numele de *tărîmul celălalt* și Făt-frumos, ca să pătrundă într'insa (ca Heracle sau Theseu), se cobórá prin gaura unei prăpăstii, răsuflátórea între cele două lumii: acea lume suterană și întunecósă (numită de aceea lumea *négră* în opozițiune cu cea pămîntéscă sau *albă*) e locuită de zmei și de ființe dușmane omului.

P. 110: Riul de foc... În basme, un riú mare și lat desparte moșia ómenilor de moșia zmeilor; iar împrejurul ostrovului, unde se află palaturile zmeilor, curge în

loc de apă un *rii de foc*, ce nu se pôte trece de cât plesnind dintr'un biciu fermecat.

P. 110: la pórta Infernului sta Cerber, câinele cu 3 capete... În basme revine un câine cu 2 capete ce păzesc intrarea raiului; aiurea, voinicul, trecênd o apă mare, ajunge în iad și acolo se pomenesce ocolit de 3 câini albi...

P. 110: Descinderi în Infern... În povești, eroul e trimis pe lumea cealaltă, pe tărîmul celălalt, să readucă domnițele răpitate sau să descopere pe hoțul merelor de aur, ori să cêră lămurirea unor tainice visiuni.

P. 110: Obolul ce Grecii puneau în gura fie-cărui mort... Și după credințele poporului nostru, sufletul mortului, după ce-i s'a pus un bănuț în mână, trebuie să trecă podurile a 24 de ape (așa-numitele «vămii ale văzduhului») spre a ajunge purificat înaintea lui D-zeu.— Grecii moderni au făcut din luntrașul Charon (necunoscut lui Homer și Hesiod) geniul morții, un fel de Arhanghel care umblă călare cu sabia în mână.

P. 111: Suflete 'n prag, de copii, plâng jalnice plânsuri... În povești, eroul, ajuns pe tărîmul celălalt, aude nise păserele (sufletele copiilor nebotezați) vaitându-se: vai de noi și de părinții noștri!

P. 114: Un zeu al morții era Thanatos... Și în basme mórtea apare personificată ca o babă fórte bêtrână și adesea de o înfățișare lugubră. După credințele creștine, geniul morții e Arhanghelul Mihail cel cu sabia în mână, care împlinesce și rolul unui Hermes psychopompos, luând sufletul în brațe și conducându-l la locul destinațiunii sale.

P. 120: Pandora, curiosă, deschise cutia fatală... Astfel, după tradițiunea grêcă, ca și după legenda biblică, întâia femeie fu cauza tuturor relelor, ce bântue de atunci omenirea și în primul rînd a morții.

P. 124: Heracle, ca rob al lui Eurystheu... Și feți-frumoșii noștri sînt une-ori ursiți să-și risipescă puterile tótă viața în slujba unor stăpâni slabi și vieleni, cari îi însărcinéză să rețuie monștri sau să săvîrșescă isprăvi supraumane.

P. 124: Pielea leului era *vrăjită* și nici o armă nu-l putea vătămă... Un asemenea leu paraleu e înlocuit în

basmе cu un cerb *solomonit* și Harap-Alb e însărcinat să aducă pielea-î, ce nu putea fi atinsă de nici o armă.

P. 124: Hydra de la Lerna... *Hydrele* din mitologia clasică corespund *balaurilor* din poveștile noastre: monștri cu mai multe capete, pripășiți mai ales pe lângă fântini și neîngăduind să se ia apă de cât, dacă li se oferiau nevinovate feciøre.

P. 125: Mistrețul din Erymant... Tot așa Meleagru răpune mistrețul din Calydon și Theseu mistrețul din Crommyon... Și în basme revine un porc-mistreț, pe al cărui munte nimeni nu calcă: voinicul însă se încumete într'acolo, se ia la luptă cu porcul-mistreț, îl răpune și-î îngropă stîrvul.

P. 125: Cerbóică cu córne de aur... Paseri având ciocul de fier... În basme revine asemenea un cerb cu córnelor aurite și paseri cu cloțul de fier, având într'insul o piatră scumpă.

P. 126: Un taur turbat bântuia loculor... Iepele lui Diomedee... Cingetőrea Hippolitei... În povești, voinicul omórá pe un taur sêlbatic, care strică bucatele ómenilor... Aducerea iepelor sirepe din ostrovul mării e una din isprăvile lui Fêt-frumos... În basme revine un briu de trecut apa ca pe uscat, ce Sf. Dumineca îl dăruiesce voinicului.

P. 127: *Merele de aur* ale Hesperidelor... Episodul merelor de aur e fórte familiar basmelor și el se reduce la aceste peripeții: o ființă misterióasă (obícínuit zmeu sau balaur) fură pómele de aur dintr'o grădină împěratéscă; cel mai mic fecior de împěrat se cobórá pe țărîmul celălalt și omórá pe fur.

P. 128: Prinderea lui Cerber... Intre isprăvile menite să puie în evidență bărbăția lui Fêt-frumos figuréază și aducerea unor ființe supraumane.

P. 129: Eurytos făgăduise pe fiica-î Iola de soție celui ce l'ar dovedi în arta de a trage cu arcul... p. 150: Iasos făgădui pe Atalanta de soție celui ce o va întrece în alergare... p. 171: Enomaos va da pe Hippodamia de soție celui ce-l va putea întrece în alergarea carelor... Asemenea condițiuni de pețire sint deopotrivă familiare miturilor și basmelor.

P. 131: Dejanira îi trimise lui Heracles cămașa lui Nessos... p. 160: Medea trimise Glaucei o tunică otră-

vită... In basme, Dómna Chiralina, îmbrăcând nisce cămăși otrăvite, se îmbolnăvesce de mórte.

P. 134: Sinis, poreclit Strimbă-lemne... nume de uriaș năstrăvan în basme, care servă ca agent auxiliar lui Fêt-frumos.

P. 136: un bolovan ce avea însușirea să reție pe cei așezați odată pe dînsul... In basme figuréză un scaun blagoslovit, de pe care cineva odată așezat nu se mai póte ridica (chiar Mórtea, păcălită să se așede pe dînsul, rămâne înțepenită locului).

P. 136: Phedra învinui pe Hippolit, că ar fi căutat s'o amăgescă... p. 164: Anteia pârâ pe Bellerophon... Falsa acuzare a femeii seducătoare (ca soția lui Putifar în legenda biblică) e o temă răspândită și în basme.

P. 138: cu sfatul să nu deschidă lada... p. 52: nu care cumva Psyche să deschidă cutia Proserpinei... p. 120: Pandora, curiosă, deschisă cutia fatală... Asemenea interdiceri jócă un rol însemnat în basme: la tot pasul, răbdarea eroului e pusă la cercare și mai totdeauna, curiozitatea neputend resista ispitei, el are să sufere urmările neascultării sale. Cea mai curiosă din aceste interdiceri e aceea de a nu se uita înapoi (p. 161: Pluton se învoi să-î înapoieze lui Orpheu pe Eurydice cu condițiunea să nu-și arunce ochii înapoi...) In legenda biblică, aceiași interdicere e impusă nevestei lui Lot; iar în basme, đina bine-făcătoare, povățuind pe eroi în isprăvile cu cari îl însărcinéză mama perfidă, nu uită mereu să adauge: *să nu te uiți înapoi!* căci altminterea se va prăpădi.

P. 140: Procne se schimbă în rîndunică... Originea umană a rînduneliî revine într'un șir de legende zoologice (legenda rîndunichiî de Alexandri).

P. 142: la viersul lirei lui Amphion, pietrele se aședară una peste alta... p. 161: la viersul lirei lui Orpheu, pietrele se apropiau să asculte... Acest efect miraculos al muziceî e familiar tradițiunilor populare (în Biblia, zidurile Ierichonului cad la sunetul trîmbițelor): fluerul vrăjit al lui Păcală face să jóce toți arboriî și tóte tufișurile păduriî.

P. 146: Sfinxul punea drumeților enigme... In basme,

enigmele sînt un mijloc imediat de pețire sau de scăpare din mâinile necuratului: resolvându-i-se întrebările enigmatice sub formă numerică, demonul renunță la victimele sale.

P. 147: Edip se căsătorie, fără să scie, cu mamă-sa... Concepțiunea incestuosului inocent revine și în basme, unde îmbracă forme diferite, toate menite a scote în relief caracterul inevitabil al fatalității.

P. 150: tăciunele de a cărui ființă era legată viața lui Meleagru... În povești, puterea și viața eroului (zmeu sau uriaș) residă într'un obiect anumit, a cărui existență, odată revelată, trage după sine peirea-î fatală.

P. 155: Devotamentul Alcestei... Într'un basm, D-zeu se înduplecă să prelungească viața mirelui, dacă părinții îi vor dărui din anii lor; dar părinții nu primesc și miré-sa îl scapă sacrificându-se.

P. 156: Peleu tăia limbile fiarelor și dovedi cu ele... Adevărul dovedit cu limbile monstrului răpus revine adesea în basme: cu ele dovedesce Făt-frumos trădarea țiganului, care îi se substituie în lipsă.

P. 158: Expedițiunea Argonauților... Acésta e un adevărat basm compus din elemente diferite.

Punctul de plecare, legenda despre Phrixos și Helle, revine în basme sub următoarea formă: Băiatul și fata, prigoniți de mama vitregă, fug din casa părintéscă și, în cale, băiatul se preface într'un cerb (eroul și animalul formând una și aceeași persoană prin metamorfosă), iar fata se căsătorește cu un fecior de împérat. Cerbul cu légănul de mătase representă acolo pe berbecele năsdruvan cu lâna de aur.

Al doilea moment al legendei e predicerea fatală făcută lui Pelias și pornirea lui Iason după lâna de aur: corabie vorbitoare (Argo), eroi și tovarăși cu o putere supranaturală (Lynceus aduce aminte de Ochilă, care cu singurul seú ochiú închis vedea până și în măruntaiele pămîntului), Stâncile cari se bat în capete etc.

Al treilea și ultim moment al legendei îl formează episodul grelelor isprăvi impuse lui Iason și ajutorul dat de Medea (p. 135: la Creta, Theseu fu îndrăgit de Ariadna...): arare cu tauri cu picioare de aramă și sémănare cu dinți de balaur, apoi fuga ambilor alungați de Eetes și tăierea

lui Absyrt. În basme, același episod se prezintă ast-fel: un tânăr ajunge în puterea unui demon sau vrăjitor, a cărui față îndrăgește pe voinic și-l ajută să săvârșescă sarcini grele impuse de părintele ei; apoi amândoi tinerii fug și scapă de prigonire prin metamorfoze sau prin aruncare de obiecte menite a îngreuna prigonirea.

P. 160: Medea întinerise pe Eson... Întinerirea revine și în basme și se obține fie prin o apă minunată («dacă se spăla omul cu apa Dómei Sticlișóre, se făcea ca copil de 12 ani»), fie prin gustarea unor pome, mere sau pere.

P. 162: limba animalelor... graiul paserilor... Ambele elemente familiare basmelor.

P. 163: Sisyph sciù să păcălescă pe ȕeul morții și să-l lege ȕepăn... Mórtea ridiculizată și redusă la neputință e o temă familiară basmelor: un om de rînd, căpătând 3 daruri de la D-ȕeu (un scaun, un pom și un sac minunat), păcălesce Mórtea să se așede pe scaun, să se urce în pom și să între în sacu-ȕi, din care nu póte eși fără voia sa.

P. 164: Legenda lui Bellerophon e un curat basm: acusare falsă, scrisóre perfidă (ca în legenda biblică despre Uria), tradiționalele 3 isprăvi (între cari rēpunerea Chimerei, monstru corespunȕător balaurului din povești) și după ce scapă din tóte primejdiile, regele îi dă pe fie-sa de soție și jumătate din împărăție.

P. 168: Acrisios puse pe Andromeda cu Perseu într'un sicriù și le dete drumul pe mare... p. 138: Ion expus de Creusa într'o peșteră... p. 142: Antiopa expuse pe Amphion și Zetes pe muntele Citeron... p. 146: Laios expuse pe Edip pe muntele Citeron... Motivul expunerilor este unul din cele mai familiare în tradițiunile diferitelor popóre: pruncia bărbaților iluștri din tóte timpurile prezintă acest caracter al miraculosului. În legenda biblică, Moise este expus de mamă-sa pe Nil, unde îl găsesce fiica împēratului, care îngrijesce apoi de crescerea lui; în tradițiunea persană, Círu, expus pe munți, e alăptat de o căȕea și crescut apoi de un păstor; în tradițiunea romană, Amulius, rege din Alba, expune pe Tibru într'un sicriù pe gemenii Romulus și Remus, născuți din Rhea cu Mars: alăptați întâi de o lupóică, ei

sînt apoi crescuți de nisce păstorî. In legendele grecesci, copiii sînt expuși de propria lor mamă spre a ascunde fructul unui amor nelegitim (cf. maî sus Creusa), sau ei sînt expuși din cauza unor pređiceri fatale (cf. Perseu, Edip, Paris; iar la Romanî, Romulus și Remus). Orî-cum să fi fost expuși, pe uscat sau pe mare, copiii sînt totdeauna scăpați, alăptați de animale și crescuți de păstorî. Apoi ei devin, conscient sau inconscient, instrumentul fatalității: Perseu ucide pe Acrisios, Edip pe Laios, Romulus pe Amulius și Priam aduce ruina Troiei. — In basme, acest motiv are aceste peripeții: o fecióră nevino-vată este expusă pe apă cu copilul ei, dar ea scapă și se mărită după un fecior de împărat

P. 169: Privirea ucigașă a Medusei... In basme capul Scorpiei, adus de vitez într'un burduf, ucide pe toți cãți îl privesc.

P. 169: Andromeda oferitã monstrului de mare... p. 129: Laomedon oferise balaurului pe Hesiona... Expunerea feciórei nevinovate e un motiv fórte răspândit în basme: scăparea feciórei expuse prin rēpunerea monstrului constitue izbînda cea maî gloriósă a lui Fēt-frumos, care ia apoi de soție pe domnița mântuită.

P. 174: Zeus transportă pe Dioscurii printre stele sub numele de *Gemenii*... In basme, lucéfěrul de điuă a fost odinióră Busuioc, fiul împăratului, și lucéfěrul de nópte Siminoc, fiul róbeii, a căror nascere minunată (ambii se nasc din gustarea unor buruienî de către mamele lor) se făcu în același timp și cãt fură in viață, trăiră in cea maî strînsă frăție; dar nici după mórte, ei nu vrură să se despartă, ci se schimbară unul in lucéfěrul de đî și celălalt in lucéfěrul de nópte.

P. 176: Scylla, fiica trãdãtore... Motivul femeii perfide revine adesea in povești și se resfrînge asupra mamei orî surorii eroului, asupra soției orî iubitei sale. Ca și Scylla, filisténa Dalila din legenda biblică vinde pentru o sumă de bani pe iubitul ei Samson, descoperind dușmanilor sei, că puterea voinicului sta in *pěru-i* din cap.

P. 176: Dedal și făcu aripă lui și fiului seu Icar și amîndoi sburără din Creta... Veđi legenda meșterului Manole («Mănăstirea Argeșului»).

P. 182: Thetis perî dinaintea lui Peleu dispărênd in

mare... Și în basme revelarea misterului ținei metamorfozate aduce după sine disparițiunea ei și bărbatul muritor pornesce în căutarea divinei sale soții.

P. 182: așa se dovedi firea eroică a lui Achile sub haina-i femeiască... Străvestirea și trădarea sexului prin alegerea armelor său a sculelor figurază și în povești.

P. 182: Achile fu scufundat la nascere în apa Styxului, care îi făcu tot corpul nevătămat... În basme, Gheorghel cel Vitez, repunând Scorpia și scaldându-se în sângele fiarei, rămâne nevătămat.

P. 182: caii lui Achile lacrimară la mórtea lui Patroclu... În basme, calul nădrăvan al lui Țugulea lacrimază de bucurie la vederea stăpânului său.

P. 183: Idomeneu jurui lui Posidon pe întâia ființă ce va întilni... În legenda biblică, judecătorul Iephta făgădui Domnului, de-i va da biruința asupra Amoniților, să-i jertfescă la întórcere pe cineva întilni măi întâi înaintea casei sale și fu întâmpinat de unica sa fiică... În basme, asemenea juruințe sînt fórte comune: tatăl juruesce (adesea inconscient) copilul său unuî demon și, la timpul hotărit, el caută să se sustragă necuratului prin diferite mijlóce, ajungându-și scopul în cele din urmă.

P. 184: Pățelile minunate ale lui Ulyse... Intîmplările minunate ale mult-pățitului eroi nu sînt de cât simple basme și înainte de tóte, povestea despre Polyphem. În basmele nóstre, voinicul, umblând după foc, dá într'o peșteră de nisce ómeni uriași, cari aveau numai câte un ochi în frunte (înlocuiți în unele variante cu monstrul înrudit Jumătate-de-om); ei se pregătesc să-l mănânce, dar voinicul pune mâna pe un tăciune și-l asvirle drept în ochiul celui măi bătrân uriaș, scăpând apoi sub fólele unuî berbec. Episodul numelui («Nimeni») revine și în basmele nóstre, ba el a nemerit chiar și prin nădrăvăniile lui Păcală («Eü-singur mi au scos ochii»). Uriașul Polyphem, dovedit de istețul Ulyse (ca uriașul biblic Goliat răpus de micul David) e o trăsură caracteristică a psihologiei populare: poporul caută pretutindenea să scoță în relief superioritatea elementului moral asupra forței brutale, caracterizând pe uriași (ca pe zmei și pe draci) drept proști și imbecili și făcându-i să fie mereu

învinși de pitici și de ómenī. Puterile lor colosale nu le ajuta întru nimic și, față cu istețimea omenéscă, eī cad victima încrederii lor órbe și presumpțiose. Imaginațiunea populară se desfată în povestirea acestor lupte inegale, a acestor gigantomachiī, în carī inteligența triumfă totdeauna definitiv asupra materiei brute.

Tot un basm e și episodul Circei. Țina-vrăjitoare face prin erburile-ī fermecate pe tovarășii lui Ulysse să uite de patrie (ca și *lotosul* din țara Lotophagilor) și cu varga-ī magică îi schimbă în porci și apoi iar în ómenī. Palatul eī e înconjurat de fiare sēlbatice ca și ale ținelor din povești, e măiastră fără sēmēn ca și sora eī Medea, ale cărī buruieni vrăjite fac pe Iason nevătămat și adorm monștri îngrozitori (Hermes cu varga-ī adórmne ochii lui Argus și dărucesce lui Ulysse planta *moly*, să-l apere de fermecele Circei).

Apoi Calypso, țina cea cu frumoșele cosițe (cum o numesce Homer), aduce aminte de Iléna Cosinzéna cu pērul de aur: ca și acésta, Calypso îndrăgesce pe un muritor și-l reține mult timp la dīnsa în țara nemuririi. După ce Fēt-frumos petrece câtva timp cu țina, îl apucă dor de părinți și, întorcēndu-se, găsesce alte locuri și alți ómenī. Palatul strălucit al lui Alkinoos sēmēnă cu palaturile vrăjite din basme (ca și câiniī năsdřavanī carī îl păziaū). În fine, nestrămutata fidelitate a soției și întórcerea eroului după o lungă pribegire străvestit în cerșetor sīnt motive familiare poveștilor.

MITOLOGIA ȘI LIMBA

Influența mitologiei nu s'a mărginit numai asupra operelor literare și artistice, antice sau moderne, ci ea a lăsat urme numeroase în toate limbile culte. Aceste urme sînt de diferite categorii: ele provin sau prin generalizarea în limbă a unor termeni mitologici ori a unor personaje mitice rămase ca tipuri; sau ele se resfrîng în locuțiuni proverbiale din sfera mitologiei; sau, în fine, ele sînt simple alusiuni la fapte mitice ori legendare. Aci ne vom mărgini la cîteva indicațiuni sumare, lăsînd la o parte nomenclatura pur științifică. Observăm că aceste diferite categorii de împrumuturi din domeniul mitologiei au intrat în limbă sub forma lor latină, mai sonoră și mai familiară popórelor romanice.

Chaos, noțiune primitiv mitologică ce exprima confuziunea generală a elementelor înainte creațiunii (asemenea biblicului *tohu-bohu*), s'a generalizat pentru orice mare confuziune sau desordine (adj. *chaotic*, *confus*).

Titan, cu sinonimele sale Cyclop și Gigant, numele unor ființe mitice cu proporțiuni supra-umane cari au pres pe deii olympici și cari fură apoi înfundați în sînul pămîntului, fiind-că vrură să ia cerul cu asalt,—câteși trei termeni exprimă ađi în limbă noțiunea generală de «urias», sub raportul fizic sau moral: de aci adjectivele *titanic*, *gigantic* și *cyclopic*. De aceiași ordine de idei este și termenul generalizat *colos*, aplicat primitiv statuei uriașe a lui Helios la intrarea portului din Rhodos (p. 64) și exprimînd apoi un ce de o mărime extraordinară, ca statură, ca putere, ca întindere (adj. *colosal*, sinonim cu *gigantic*).

Noțiunea opusă de «mic saū pitic» o exprimă la figurat alți doi terminii din sfera mitologiei: pygmeū și myrmidon, ambele designând la început popore mitice de o micime extraordinară.

Domnia lui Saturn saū *epoca de aur* a devenit proverbială pentru un timp de pace și de fericire ideală. Serbările zeului, *Saturnaliile* sale, denotă o vreme de destrăbălare și de grave desordini. Contemporanul lui Saturn, Janus, a lăsat numele seū lunei *Ianuarie*, ca zeul Mars lui *Martie* și zeița Maia lui *Maii*.

Numele lui Jupiter saū Joie (de la genitivul latin *Jovis*) a rămas unei zile a săptămânei (*Joi*), ca numele zeilor Mars și Mercuriū (*Martii* și *Miercuri*) și al zeitelor Venus și Luna (*Vineri* și *Luni*). Scutul seū, *egida*, a devenit simbolul orî-cării protecțiunii, ca *Cornul îmbelsugării* al abundenței în genere. Locuința zeilor, *Olympul*, a devenit un sinonim al cerului (adj. *olympic* maiestos); pe când hrana și bēutura lor, *ambrosia* și *nectarul*, denotă în limba literară o mîncare delicioasă și o bēatură forțe plăcută. Până și duiosa legendă despre Philemon și Baucis a devenit simbolul amorului conjugal. Soția lui Jupiter, Juno saū Junona, representă o frumusețe impunătoare și unul din epitetele zeiței, *Moneta* (p. 19), a devenit numele însăși al metalului bătut.

Paladiul Minervei are aceiași însemnare figurată ca și *egida* lui Zeus. Templul consacrat zeiței Athena în cetatea ce-î pōrtă numele, *Atheneul*, a devenit numele orî-cărui centru de cultură intelectuală.

Apollo a lăsat urme în limbă ca zeū al divinațiunii și al poeziei: *oracolul* saū rēspunsul seū exprimă ceva infailibil, iar preotēsa zeului, *Pythia* saū *pitonisă* (ca și Sibyla) designēză o ghicitōre saū vrăjitoare în genere; tovarășele sale, Musele, personificaū poezia și artele frumōse: de aci *musică*, arta Muselōr, și *museū*, templu consacrat Muselor pe Acropole, apoī loc unde s'află adunate obiecte de artă saū de sciință. După statua sa din Belvedere, Apollo deveni și tipul frumuseții plastice.

Mars saū Marte trăiesce în numele zilei *Martii* și în al lunei *Martie* (adj. *marțial*, războinic); Mercuriū în numele zilei *Miercuri* și în al metalului (sprinten ca și

deul), numit obicînit argint-viû; iar Vulcan a lăsat numele seû *vulcanilor* saû munţilor de foc.

Din cultul Vestei derivă locuţiunile consacrate: *focul sacru*, vocaţiune saû geniû, şi *altarul patriei*, binele comun; precum preotésa deitei, *Vestala*, a devenit tipul femeii virtuóse şi al feciórei caste. Tot aşa spiritele tutelare ale casei, *Demoniî* la Greci şi *Geniî* la Romani, aû intrat în limbă cu sensuri multiple, pe când deii domestici, *Penafiî*, aû devenit simbolul însuşii al casei părintesci.

Aphrodita, saû Venus, representă idealul frumuseţii femeesci, precum fiul ei, Amor, şi iubitul deitei, Adonis, aû devenit (odată cu Endymion, Ganymed, Narcis, Paris) tipul tinerilor de o frumuseţe răpitoare. Se mai face aluziune la cingătorea plină de nuri a deitei şi la Graţiile cari o înconjură. Apoi Hermaphrodit, care era totdeodată fiul lui Hermes şi al Aphroditei, a devenit sinonim cu «famen».

Phaeton, ca şi Icar, caracteriză victima unor planuri prea ambiţiose şi cutezătore (*faeton*, trăsură înaltă şi usoră).

Vînturile personificate aû dat nascere la unele derivaţiuni: *boreal* de la Boreas (ca *arctic* de la Arctos), în opoziţiune cu *austral* de la Austru; Zefirul (*Zephyros*) s'a generalizat pentru orî-ce vînt dulce şi plăcut, iar Eolus mai trăiesce în harpa *eoliană*, ale cărui corde se pun în vibrare de vînt.

Trecînd peste Esculap, care a devenit tipul medicului abil (*discipol al lui Esculap*, medic în genere), ajungem la divinitatea mitologică Destinul cu sentinţa-î infailibilă saû Fatum; de unde expresiunile obicînuite *fatal*, *fatalism*, *fatalitate* şi *fatidic*. Locuţiunea «róta Norocului» e luată din sfera simbolică a Fortunei.

Feciórele divine numite Nymphe (nimfe) aû devenit un apelativ al fetelor frumoase, ca Naiadele şi Nereidele; iar nimfa romană Egeria al femeii inspirátore. Din contra, Harpia designéză o muiere rea şi Sirena o femeie ademenitóre, iar Proteu pe un om de un caracter schimbăcios.

Din sfera deitei Ceres: *cereale*, ródele pămîntului; *Fauna*, totalitatea animalelor unei ţări, şi *Flora*, totalitatea plantelor ce cresc într'un loc.

Cultul lui Dionysos saû Bachus a procurat limbei o

nomenclatură variată: pe de o parte, ditirambul (p. 93), comedia și tragedia (p. 98) și cântecul bachic; iar pe de alta, serbările zeului, *Bachanaliile*, au ajuns să însemneze, ca și Saturnaliile, o petrecere sgomotoasă și destrăbălată (cum erau *orgiile* cultului seū); pretesele zeului, *bachantele* sau *menadele*, au devenit tipul femeilor destrăbălate și furióse din fanatism, ca *satyrii* al bărbaților desfrânați. Numele lui Pan se perpetuă în fluerul seū și în spaima ce o însuflă (p. 103). Cât privesce pe Midas se face uneori alusiune la dorințele sale, la urechile-î de măgar și la fluviul Pactol, care designază la figurat un izvor de mari bogății.

Hades supraviețuesce în numele *iadului* și Tartarul în vorba populară *tartor*, căpetenia demonilor, precum Orcus a devenit la Italieni *orco* și la Francesi *ogre*, numele uriașului antropofag în poveștile acestor popóre. Alusiune se face la *riul Lethe*, ca simbol al uitării, și la *luntrea lui Charon*; dar mai ales la căinele *Cerber*, tipul paznicului nemilos ca și *Argus* cel cu o sută de ochi («ochi de Argus», fórte ageri); în special la pedepsele din Infern: *butoiul Danaidelor*, muncă ce nu se mai sfirșesce, întreprindere imposibilă; *stânca lui Sisyph*, sarcină grea ce reclamă opintiri continue; *supliciul lui Tantal*, tortura celui ce se crede ajuns la țelul dorit fără însă de a-l putea atinge.

Apoi *Furiile* și mai cu sémă *Megera*, cea mai afurisită dintr'însele, au devenit (ca și Harpiile) tipul femeii rele și arțăgóse. În fine, Morpheus, simbolisază somnul: locuțiunea «în brațele lui Morpheu» și terminul *morfina*, beutură adormitoare.

Eroul, ca și Semișeul, a devenit un apelativ al celor ce se disting prin o vitejie afară din cale sau prin sentimente nobile și înalte. Numele lui Prometeu designază pe un mare binefăcător al omenirii, iar locuțiunea *cutia Pandorei*, un izvor de multe rele.

Numele lui Hercule, tipul însuși al eroului, se dă oricărui om fórte robust (adj. *herculean*, voinicesc). Adesea se face alusiune la apologul lui Prodicos, la furia eroului și la unele din isprăvile sale, ca: *grajdurile lui Augias*, trebă anevoioasă; *Colónele lui Hercule*, limite extreme (la propriu și la figurat); *grădina Hesperidelor*, locaș des-

fătător; *Hydra* simbolisează ori-ce flagel ce bântuie omenirea, ca *Anteu* o înviorare a puterilor cui-va când se adapă la izvorul primitiv; în fine, *tunica lui Nessus*, pentru un dar perfid.

Numele lui Atlas se perpetuă în colecțiunea de hărți (care poartă obicinuit figura Titanului), în munții Atlas de la nordul Africei și în Oceanul Atlantic (după numele acelor munți uriași).

Din sfera isprăvilor lui Theseu: terminii generalizați *labirint*, sinonim cu *dedal* (după numele arhitectului său), ambele caracterizând un drum încalcit și o mare încercătură din care cu greu se poate eși; și *Minotaur*, sinonim cu *Hydra*, ce se aplică unui flagel destructor. Centaur e porecla celui ce umblă într'una călare, iar *Amazonă* denotă pe femeia călărăță, cu înfățișarea bărbătească și războinică; apoi locuțiunile: *patul lui Procuste* (p. 135) și *firul Ariadnei*, cea din urmă caracterizând mijlocul ce ne călăuzesce prin greutățile unei întreprinderi sau făcila ce ne luminează prin întunecimile unei doctrine.

Philomela deveni numele poetic al priveghetorei, iar Niobe personificarea durerii materne. Edip representă pe ghicitorul de enigme și victima fatalității, iar fiică-sa Antigona tipul pietății filiale; *sfinxul* denotă un ce misterios și *Epigonii* urmașii unor părinți iluștri, posteritatea unei epoce gloriose.

Iason caracteriză pe un aventurier îndrăzneț și norocos, iar *Argonauții* spirite reformatore, cutezătoare și aventurose, cari caută să croiască un drum nou sau urmăresc un scop greu de ajuns.

Din sfera isprăvilor lui Bellerophon: *scrisóra lui Bellerophon* pentru o scrisóra perfidă și fatală aducătorului ei; *Pegas*, calul înaripat al eroului, simbolisează avîntul geniului poetic (p. 82), de unde locuțiunea «a încăleca pe Pegas», a face versuri; și *Chimera*, monstrul fantastic răpus de erou, a devenit simbolul ori-cării iluziunii sau fantasi. Din sfera isprăvilor lui Perseu: *cap de Medusă*, înfățișare fiorosă, instrument de nimicire.

Atridiți denotă o familie vinovată de crimele cele măi cumplite; Castor și Pollux au devenit simbolul amicie, ca Oreste și Pylade

Din ciclul troian: Helena și Paris, una tipul frumuse-

ții femeesci, iar celălalt al frumuseții bărbătesci; Casandra, profetă luată în rîs și Andromacha, tipul amorului conjugal. Dintre Greci: Achile, tipul vitezului semeț (alusiune la călcâiul seǔ, singura parte a corpului ce se putea vătăma); Nestor tipul bătrânului experimentat și respectabil; Ulysse, tipul omului isteț și viclén; Penelopa, simbolul fidelității conjugale (p. 193); Mentor, amicul lui Ulysse care călăuzi pe Telemach în căutarea tatălui seǔ, personifică pe sfetnicul luminat, pe conducătorul sigur; apoi Automedon, vizitiu abil, *voce de Stentor*, și Thersite, tipul mișelului insolent (p. 184).

IZVÔRE ȘI IMITAȚIUNI POETICE

Datele cele mai autentice pentru cunoșcerea miturilor elenice se află în poezia epică: la HOMER, în *Iliada* și *Odyssea*, și la HESIOD, pe lângă *Muncile și Dilele*, în special în *Theogonia* sa; apoi în poeziile ciclice și în imnurile așa-dise homerice. Poezii lirice, în primul rând PINDAR (mort 442 a. Cr.), și poeziile tragice, în primul rând ESCHYL (m. 456 a. Cr.), modifică legendele mitice și le dau un caracter adesa tendențios.

Dintre poeziile române merită o deosebită atențiune VIRGILIŪ (m. 70 a. Cr.) prin *Eneida* sa, și mai ales OVIDIŪ (m. 17 d. Cr.), ale cărui *Metamorfose*, pe lângă *Fasti*, conțin cea mai bogată colecțiune de fapte mitologice.

Și mai prețioase pentru studiul miturilor sînt informațiunile transmise în prosă: de gramaticul APOLLODOR (140 a. Cr.), a cărui *Biblioteca mitică* e o compilațiune din izvôre mai vechi (ca și *Argonauticele* poetului alexandrin APOLLONIOS din Rhodos); de geograful PAUSANIAS (sec. II d. Cr.), în a cărui *Călătorie* s'află înregistrate o sumă de legende locale; și, în fine, de gramaticul roman HYGINS, contemporan cu Cesar și cu August, presupusul autor al unei colecțiuni de *Fabule*, scurte narațiuni mitologice extrase din izvôre mai vechi.

Notițele de mai la vale nu aũ de scop a da izvôrele complete ale legendelor divine și eroice, ci numai a indica pe cele mai cunoscute dintr'însele, în special cele aflate în operele lui Homer, Hesiod, Virgiliũ și Ovidiũ, cele mai multe din aceste citațiuni fiind reproduse fragmentar în corpul cărții¹⁾.

¹⁾ Abreviațiuni: Il.=Iliada, Odys.=Odyssea, Theog.=Theogonia, Æn.=Eneida, Metam.=Metamorfose.

Cât privește imitațiunile poetice române, poesia noastră artistică a tras încă până acuma foarte puțin în sfera ei frumoșele plâsmuirii ale fantasiei elenice. Singurul dintre poeții noștri, Eminescu s'a adăpat la acest izvor al adevăratei poezii și de aceea puținele noastre indicațiuni sînt mai tôte luate din volumul seü de versuri.

Chaos: Theog. 116-336 (conține și o cosmogonie).—**URANOS**: Theog. 154-176.—**TITANI**: Theog. 207 urm.; II. XIV, 278; VIII, 478.—**CYCLOPI** și **HECATONCHIRI**: Teog. 140 urm.; II. I, 402 (nu cunósce de cât pe Briareü, numit și **Ægeon**).—**CRONOS**: Theog. 137; II. passim.—**TITANOMACHIA**: Theog. 617-720.—**GIGANTOMACHIA** (confundată de poeții romanii cu titanomachia): Theog. 185; Metam. I, 152 urm.—**TYPHOEUS**: Theog. 820—868; II. II, 782 urm.; Metam. V, 325 urm.—**SATURNUS**: **Æn.** VII, 180; VIII, 319, 357; Metam. I, 113 urm. («cele patru epoce» după Muncile, 108-201, lui Hesiod, care mai admite și o epocă eroică afară de cele patru tradiționale).

Zeus: II. I, 528 (palid imitat de Horatiü Ode III, 1, 7 «care cu sprîncéna-ï pune lumea în mișcare»); VIII, 18; XIV, 203; XXIV, 525 («douë butóie...») — **JUPITER**: **Æn.** VII, 219; Metam. I, 113.—**DIONE**: II. V, 381 («frunțașă între deite»).—**LYCAON**: Metam. I, 198 urm.—**PHILEMON** și **BAUCIS**: Metam. VIII, 650 urm.

Hera: Theog. 454; II. I.—**JUNO**: **Æn.** I; Metam. III.

Pallas Athena: Theog. 93 («din al seü cap născu pe Athena cea cu ochii azurii»); II. II, 157; Pausan. I, 24, 3 (disputa între Athena și Posidon).—**NIKE**: Theog. 382 urm.—**MINERVA**: **Æn.** V, 704; Fasti, III (quinquartus).—**ARACHNE**: Metam. VI, 5 urm.

Apollo: II. I, 9, 14 («al Letei și al lui Zeus fiü, de parte-săgetătorul Apollo»); Hymn. homer. la Apollo (conține elementul legendar); **Æn.** IV, 376; Metam. II, 24.—**LETO** (**LATONA**): II. XXI, 489 urm.; Metam. VI, 160.—**PYTHON**: Metam. I, 438 urm.—**SIBYLLA**: **Æn.** VI, 98, 176; Metam. XIV, 104, 154.—**HYACINTHUS**: Metam. X, 185 urm.—**DAPHNE**: Metam. I, 8.—**MARSYAS**: Metam. VI, 4.

Emin. 90: Cu glas adînc, cu graiul de *Sibyle*...

Artemis: II. VI, 205; Odys. XI, 172.—**DIANA**: **Æn.**

XI, 582; Metam. III, 180 urm.—HECATE: Æn. IV, 609; Metam. XIV, 405.—ACTÆON: Metam. III, 174 urm.—ORION (V. PHOSPHOROS).

Ares: Il. V, 890 («dintre toți zei...»); Odys. VIII și Metam. IV, 170 urm. (Ares surprins cu Aphrodita).—MARS: Æn. X, 542; Fasti II, 861; III, 169.—ENYO (BELLONA): Æn. VIII, 703; Metam. V, 155.—CYCNUS: Metam. II, 2.—ALOAPÏ: Apollodor I, 7, 4.

Hermes: Hymn. homer. la Hermes; Theog. 938; Il. I; Odys. XXIV, 1-10 (psychopompos). — MERCURIUS: Æn. IV, 222, 558; Fasti V, 673 urm.; Horațiu, Ode I, 10 (resumă atributele zeului).

Hephestos: Theog. 927; Il. I, 590 (căderea-î în Lemnos); XVIII, 370 urm. (făuriștea zeului). — VULCANUS: Æn. VIII, 370 urm.—CYCLOPÏ: Odys. VI, VIII, IX; Æn. III, 569; XI, 263; Metam. XIII, XIV.

Hestia: Theog. 454; Hymn. homer. XXIV și XXIX.—VESTA: Æn. II, 296, 567; Metam. XV, 864; Fasti VI, 613 urm.

Emin. 19: Cu focul albei *Veste* aprinde al meu sîn...

Aphrodita: Theog. 886 urm.; Hymn. homer. la Aphrodita; Il. III; XIV, 214-217 (cingetórea zeiței). — VENUS: Æn. I; Metam. IV, 171 urm.—ADONIS: Metam. X, 532.—EROS: Theog. 116.—CUPIDO: Æn. I, 658, 695.—HERMAPRODITUS: Metam. IV, 285 urm.—PRIAPUS: Fasti I, 415 urm. (Horațiu, Sat. I, 8; Catul XVIII, XIX, XX).

Emin. 27: *Venere*, marmură caldă, ochiū de piatră ce scânte,

Braț molatic ca gândirea unui împérat-poet...

201: Ți-ar părea mai mândră de cât *Venus Anadyomene*...

16: Ca și fluturii de ușor, saltă *Eros* nebunesece...

77: Pajul *Cupidon*, viclénul, mult e rău și alintat...

Themis: Il. XV, 86; XX, 4; Odys. II, 68.—HORE: Theog. 135, 901; Il. V, 749; VIII, 393.—IRENE: Pausan. I, 8, 3; IX, 16, 1.—CHARITE: Theog. 907.—IRIS: Il. IV, 144, 170; Æn. IX, 803; Metam. I, 271.—HEBE: Theog. 929; Il. IV, 2; V, 722; Odys. XI, 603; Metam. IV, 400.—GANYMED: Æn. I, 28; Metam. X, 155; XI, 756.—MUSE: Theog. 1—115; Il. II, 484.

Emin. 19: Ruga-m'aș la *Erato* să cânt ca tine, barde...

Naum, 148: *Clio*, eloquentă *Clio*, dîna atot-sciutóre,
Omenirii suferinde darnică mîngăietóre...
Thalia, cu a ei mască și ironică privire,
Biciuia, rîdînd, moravuri fără de milostivire:
Melpomena, cu pumnarul rîsbunare meditînd
Și prin o teróre sfîntă sufletul curățînd,
Lovia crimenul sperjur.
Euterpe și *Erato*, cu accentele ușóre,
Polymnia pîn'la cîriuri înălța a ei cîntare,
Urania 'mî ducea ochiul prin a lumii armonii,
Terpsichora 'ncegea danțul vecinicilor bucurii
Sub a stelelor azur!

Helios (Hyperion): Theog. 134, 371; II. VII, 422;
Odys. III, 1; XI, 16; XII, 260 urm.—SOL (PHOEBUS): Me-
tam. II, 1-18 (palatul Sóreluî), 22-30 (portretul Sóreluî).
—PHAETON: Metam. II, 34 urm.

Emin. 156: *Hyperion*, ce din genuni răsai c'o întregă lumé...

Selene (Luna): Theog. 371.—ENDYMION: Apollod. I,
7, 5.

Emin. 11: Când pe bolta brună tremură *Selene*...
144 («Diana»): S'a desprimăverat pădurea,
E-o nouă viață 'n ori-ce svou,
Și numai tu gîndesci aiurea
La tinéru *Endymion*?

Eos: Theog. 372; II. II, 48.—AURORA: Æn. IV, 585
(«Aurora lăsându-și în pat de șofran pe Tithonus»); Me-
tam. II, 149. — TITHONUS: Hymn. homer. la Aprodita
218-238; Fasti IV, 473.—MEMNON: Metam. XIII, 3.

Phosphoros: Theog. 381; II. XXIII, 226; Odys.
XIII, 93.—ORION: Odys. V, 121; XI, 572; Æn. I, 535;
Hygin. 192 (nascerea-î minunată).—PLEIADE: II. XVIII,
486; Odys. V, 272.—HYADE: Æn. I, 744; Fasti IV, 678;
V, 164.—CALLISTO: Metam. II, 502 urm.

Boreas: Theog. 379; Æn. XII, 365.—ORYTHYIA: Me-
tam. VI, 7.—ZEPHYROS: II. II, 147.—EOLUS: Odys. X, 1
urm.; Æn. I, 50-101.

Emin. 20: Ca *Zephiri* ce adie cînturi dulci ca un fior...

12: *Eol* pe-a sa harpă blînd rîsunátóre
Cînt'a noptii dulce, mistică cîntare...

Asclepios (Æsculapius): II. IV, 194; Metam. II,

535 urm.—**ILITHYIA**: Theog. 922; Il. XI, 270.—**LUCINA**: Fasti II, 449.

Moire: Theog. 217, 904; Il. XX, 127; Odys. III, 236. — **PARCÆ**: Virgil. Eclog. IV, 46.—**NEMESIS**: Theog. 223 (necunoscută lui Homer).—**TYCHE**: Pindar, Olynt. XII, 1 urm.—**FORTUNA**: Æn. VIII, 334.

Okeanos: Theog. 337 urm.; Il. XIV, 246; XXI, 196.—**TETHYS**: Il. XIV, 202; Metam. IX, 499.—**ACHELOUS**: Metam. VIII, 547 urm.—**ALPHEUS**: Æn. III, 694; Metam. V, 599 urm.—**NYMPHE**: Il. XX, 8; Odys. XIII, 102 urm.—**NAIADE**: Odys. X, 350 urm.; Æn. I; Metam. I.—**HYLAS**: Theocrit, idila XIII, 45; Argonautice I, 1207-1240.—**ECHO** (**NARCIS**): Metam. III, 346 urm.—**DRYADE**: Hymn. homer. IV, 257.—**EGERIA**: Fasti III, 258 urm.

Emin. 90: *Okeanos* se plânge pe canaluri,

El numa 'n veci e 'n flórea tinereții.

8: Iar *Echo* și rîde de blândețe plângerii...

127: Și *Narcis*, vedîndu-și fața în oglinda sa, izvorul,
Sîngur fuse îndrăgitul, sîngur el îndrăgitorul..

Pontos: Theog. 233-336. — **NEREUS**: Æn. II, 419.—**NEREIDE**: Theog. 250-259; Il. XVIII, 36 urm.; Metam. II, 12-14; XI, 361. — **TETIS**: Il. I, 351; XVIII, 35 urm.; Metam. XI, 221 urm.—**ARETHUSA**: Metam. V, 573 urm.—**THAUMAS**: Theog. 235. — **HARPYE**: Theog. 267; Æn. III, 212, 245.—**PROTEUS**: Odys. IV, 365, 385 urm. (imitat de Virgil. Georg. IV, 429 urm.); Metam. VIII, 730 urm.—**GLAUCUS**: Metam. XIV, 904-968.—**SCYLLA** (**CHARYBDA**): Odys. XII, 104 urm.; Apollodor III, 15, 81; Æn. I, 200; III, 420; Metam. XIII, 730 urm.

Posidon: Theog. 15; Il. XIII, 10-38 (călătoria-î pe mare); XX, 56 urm. (puterea-î impetuasă).—**NEPTUNUS**: Æn. I, 125 urm. (potolesce furtuna scornită de Juno în contra Troienilor).—**ARION**: Herodot I, 24.

Amphitrita: Theog. 243; Metam. I, 14.—**TRITON**: Theog. 931; Æn. I, 144; X, 209; Metam. II, 8; V, 335 urm.—**INO** (**LEUCOTHEA**): Theog. 976; Odys. V, 333; Metam. IV, 481 urm. — **MELIKERTE** (**PALÆMON**): Metam. IV, 533 urm. — **SIRENE**: Odys. XII, 39 urm.; 158 urm; Metam. V, 555 urm.

Gæa: Theog. 138 urm.; Hymn. homer. XXX.—**TEL-**

LUS: Æn. IV, 166; Metam. I, 80.—RHEA: Theog. 453; Fasti IV, 201.—CYBELE: Il. XV, 186; Æn. III, 111; XI, 768.—ATTIS: Metam. X, 2.

Demeter: Odys. V, 152.—CERES: Virgil. Georg. I, 7, 96; Metam. X, 431; Fasti IV, 393 urm.—PERSEPHONE: Theog. 914; Hymn. homer. la Demeter (răpirea deitei).—PROSERPINA: Metam. V, 385 urm.; Fasti IV, 417—618.

Dionysos: Hymn. homer. la Dionysos (răpirea-i de pirați); cf. Aristophane, Brósce 324 (urm. și Euripide, Bachante (despre cultul deului)). — BACCHUS: Æn. I, 474; Metam. III, 317; IV, 2 urm. — SEMELE: Il. XIV, 323; Metam. III, 260 urm.—LYCURGOS: Il. VI, 130—140.—PENTHEUS: Æn. IV, 469; Metam. III, 513.—MINYIDES: Metam. IV, 32 urm.—ERIGONA: Apollodor III, 14, 7. — ARIADNA: Pausan. I, 2, 2; Hygin. XLII.

Satyri: Virgil. Eclog. V, 73; Fasti III, 737.—SILENI: Pausan. I, 23, 5.—MIDAS: Metam. XI, 3 și 4. — PAN: Hymn. homer. XIX; Metam. I, 699 urm.—SYRINX: Metam. I, 9.—ARISTÆEUS: Virgil. Georg. IV, 317 urm.; Fasti I, 363 urm.

Silvanus: Virgil. Eclog. X, 24; Metam. XIV, 639.—PICUS: Metam. XIV, 3.—FAUNUS: Horațiu, Ode III, 18.—VERTUMNUS: Metam. XIV, 642 urm.—POMONA: Metam. XIV, 623 urm.—FLORA (CHLORIS): Fasti V, 195.—PALES: Fasti IV, 722 urm. — TERMINUS: Fasti, II

Emin. 6: Și *Chloris* din rose și pune la salbe,
Pe fruntea-i de crin.

Hades: Theog. 914; Il. passim.—PLUTO: Virgil. Georg. IV, 467.—DIS: Æn. VI.—INFERNUL (HADES): Theog. 767-774; Il. XV, 188, 191; Odys. X, 508 urm.; Æn. VI, 268—664 (după trad. Coșbuc); METAM. IV, 432 urm. — COCYTUS: Æn. VI, 297, 323.—PYRIPHLEGETHON: Æn. VI, 551; Metam. V, 544.—ACHERON: Odys. X, 513; Æn. VI, 295. — STYX: Theog. 785 urm.; Il. XIV, 271; Odys. X, 513; Metam. III, 76.—LETHE: Æn. VI, 705, 714.—CHERON: Æn. VI, 298 («Luntrașul sbîrlit în vestminte murdare»).—CERBER: Theog. 311, 769 urm.; Metam. IV. 449; IX, 185. — ELYSIUM: Muncile și Dilele, 170; Odys. IV, 561; Æn. VI, 637 urm. — TARTARUS: Theog. 721-745;

Odys. XI; Æn. VI, 577.—MINOS: Il. XIII, 450; Æn. VI, 432; Metam. VIII, 6 urm.—RHADAMANT: Odys. IV, 563 («blondul Rhadamant»). — ÆACOS: Il. XXI, 189; Metam. VII, 471 urm.—TITYOS: Odys. XI, 575.—TANTAL: Odys. XI, 582.—SISYPH: Il. VI, 153; Odys. XI, 593 urm.; Metam. IV, 460.—IXION: Pindar, Pyth. II.—DANAIDE: Apollodor II, 1, 5; Hygin. 168—170.—ERINYE: Theog. 185; Il. IX, 569 urm. (Eschyl, Eumenide 72, 409).—FURIE: Æn. II, 337, 573; IV, 469; VII, 447; Metam. I, 241; IV, 490; XI, 14.—THANATOS (HYPNOS): Theog. 785 urm.; Il. XVI, 671.—VISE: Il. I (Onyros trimis de Zeus lui Agamemnon); Odys. XIX, 560-568 (porțile viselor); Metam. XI, 635 urm. (palatul Somnului).

Eroi: Theog. 964-1022; Muncile 156 urm.; Il. II, 110; Odys. IV, 561 urm.—NASCEREA OMULUI: Il. VII, 99 (din pământ); Æn. VIII, 315 (din arbori).—DILUVIUL: Apollodor III, 8, 12; Metam. I, 260-415. — PROMETEŪ (necunoscut lui Homer): Theog. 521 urm.; Muncile, 47 urm. (Pr. pyrophoros sau aducător-de-foc); Apollodor I, 7, 1 și Metam. I, 82 urm. (Pr. creator de ființe).—PANDORA: Theog. 535-612; Muncile, 59-104.

Heracle: Il. XIX, 103 urm.; Odys. XI, 601 urm.; Scutul lui Heracle (lupta-î cu Cycnos); Apollodor II, 5; 1-12 (muncile eroului); cf. Xenophon, Memorabil. II, 1, 21 (apologul lui Prodicos); Sophocle, Trachiniile (mărtea eroului).—HERCULES: Æn. VI, 801 urm.; Metam. IX, 1—4 (Achelous, Nessus, Apoteosa). — HYDRA: Æn. VI, 287; Metam. IX, 69 urm.—GERYON: Theog. 287 urm. Æn. VI, 662; VIII, 202. — HESPERIDE: Æn. IV, 483 urm.; Metam. IV, 637 urm.; Argonautice IV, 1396. — ATLAS: Theog. 215, 275, 746 urm.; Odys. I, 52; Æn. IV, 481; Metam. IV, 632 urm. (schimbat în munte).—ANTÆUS: Metam. IX, 183.—OMPHALA: Fasti II, 305 urm.

Emin. 162: Jalnic ard de viū chinuit ca *Nessus*,

Ori ca *Hercul* înveninat de haina-î...

104: Precum *Atlas* în vechime sprijinia cerul pe umăr...

Theseŭ: Apollod. III, 16, 1; Hygin. 38; Metam. VII, 404 urm. — MINOTAUR: Æn. VI, 25; Metam. VIII, 152 urm.—AMAZONE: Æn. I, 490; V, 311; XI, 648 urm.—HIPPOLYT: Æn. VII, 761 urm. (Euripide, Hippolyt).

Cecrops: Metam. II, 555. — **ERECHTHEUS**: Virgil. Georg. III, 113. — **PROCRIS**: Apollodor III, 15, 1; Metam. VII, 8. — **PROCNE (PHILOMELA)**: Apollodor III, 4, 8; Metam. VI, 6.

Cadmus: Metam. III, 1, 2 (Sparti); IV, 3 (Cadmus, și Harmonia schimbați în lăi). — **AMPHION (ZETES)**: Apollodor III, 5, 5; Metam. VI, 271. — **DIRCE**: Hygin. VII. — **AEDON**: Odys. XIX, 518 urm. — **NIOBE**: Il. XXIV, 602—617; Apollodor III, 5, 6; Metam. VI, 155 urm.

Edip (Oidipus): Odys. XI, 271 (Sophocle, Edip Regele, Edip la Colon, Antigona). — **CEI ȘEPTE**: Hygin. 67-73 (Eschyl, Cei șapte în contra Tebei).

Meleagru: Il. IX, 543 urm.; Metam. VIII, 270 urm. — **ALTHÆA**: Metam. VIII, 446 urm. — **ATALANTA**: Metam. X, 565 urm.

Centauri: Scutul lui Heracle, 178 urm.; Æn. X, 195 urm.; Metam. XII, 210 urm. — **LAPIȚI**: Metam. XII, 250 urm. — **PIRITHOOS**: Il. I, 263; XIV, 317; Metam. XII, 218. — **HIPPODAMIA**: Metam. XII, 210 urm. — **CHIRON**: Apollodor I, 2, 3.

Alcesta (Admet): Apollod. I, 9, 15; Hygin L-LI (Euripide, Alcesta). — **PELEUS**: Apollodor III, 13, 1; Metam. XI, 6 (Catul, Epithalam).

Phrixos (Helle): Argonautice IV, 120-128; Fasti III, 852 urm. — **ÆETES**: Metam. VII, 9; Hygin. X, XII. — **IASON**: Apollodor I, 9, 16; Metam. VII, 5 urm. — **PELIAS**: Metam. VII, 298 urm. — **ARGO (ARGONAȚI)**: Argonautice; Hygin. XIV-XXI. — **PHINEUS**: Metam. V, 8 urm.; Hygin. XIX. — **SYMPLEGADE**: Odys. XII; Apollodor I, 9, 22; Argonautice II, 310, 616; Metam. XV, 36. — **MEDEA**: Argonautice III, IV; Apollod. I, 9; Metam. VII, 11 urm.; Hygin. 35-37 (Euripide, Medea). — **ÆSON**: Metam. VII, 162 urm.;

Orpheus (Eurydice): Virgil. Georg. IV, 454; Metam. X, 3 urm. XI, 22 urm.

Sisyphus: Pindar, Olymp. I, 97 (Eschyl, dramă satirică). — **ALCYON (CEYX)**: Metam. XI, 411 urm. — **BELLEROPHON**: Il. VI, 150-211. — **PEGASUS**: Metam. IV, 786. — **CHIMÆRA**: Il. VI, 179; Æn. VI, 288; Metam. IX, 647.

Io (Argus): Apollodor II, 1, 3; Æn. VII, 791; Metam. I, 582-750. — **EPAPHUS**: Metam. I, 748. — **DANAUS**:

Apollodor II, 1, 5; Hygin. 168-170. — **PRETOS**: Apollodor II, 2, 2.

Perseuș: Theog. 270 urm.; Scutul lui Heracle, 216 urm.; II. XIV, 319; Metam. IV, 610 urm.; V, 16 urm.—**DANAË**: Apollodor II, 4; Æn. VII, 410; Metam. IV, 611.—**GREE**: Theog. 270.—**GORGONE**: Æn. VI, 289; Metam. IV, 618.—**MEDUSA**: Apollodor II, 4, 2.—**ANDROMEDA**: Apollod. II, 4, 3. Metam. IV, 757 urm.; Hygin. 64.

Pelops: Metam. VI, 403 urm.; Hygin. 83, 86-88. — **OENOMAUS** (**HIPPODAMIA**): Hygin. 84.—**THYESTE**: Hygin. 86.

Dioscuri (Castor și Pollux): Odys. XI, 298-305; Hymn. homer XXXIV; Fasti V, 709 urm.—**LEDA**: Metam. VI, 109; Hygin. 77.—**IDAS**: II. IX, 558.

Europa: Metam. II, 843 urm.—**MINOS** (V. **HAI.ES**). — **MINOTAUR** (V. **THESEÛ**).—**POLHIDOS**: Apollodor III, 3, 1.—**NISOS**: Virgil. Georg. I, 404-409; Metam. VIII, 1-151. — **DEDAL** (**ICAR**): Metam. VIII, 183-230.

Agamemnon: II. XI (isprăvile sale); Metam. XV, 855 (Eschyl, Agamemnon; Sophocle, Electra).—**MENELAOS**: II. passim; Æn. VI, 525.—**IPHIGENIA**: Metam. XII, 31 (Euripide, Iphigenia în Tauris, Iphigenia în Aulis).—**ORESTE**: Hygin. 119 (Euripide, Oreste).—**HERMIONE**: Odys. IV, 14.—**PHILOCTET**: Metam. XIII, 329 (Sophocle, Philoctet).

Achile: II. passim (în special XVII—XXIV); Apollodor III, 13, 6 (nascerea sa); III, 13, 7 (străvestirea la Skyros); Statius, Achilleis.—**DIOMEDE**: II. IV și V; Metam. XIII, 100 urm.—**PATROCLU**: II. XV, 419-691 (lupta-ı cu Sarpedon); XVI.—**AIAX** (fiul lui Pelamon): II. II; Metam. XIII, 2 (Sophocle, Ajax).—**NESTOR**: II. I și passim; Odys. III, passim; Metam. XIII, 63.

Paris: II. passim; Æn. I, 27.—**HELENA**: II. passim; Odys. IV, passim (Euripide, Helena).—**HECTOR**: II. I, VI (Hector și Andromacha); XXII (mórtea sa); Metam. XII, XIII; Æn. I, II (Euripide, Andromacha). — **PRIAM**: II. XXII; XXIV (răscumpărarea cadavrului); Æn. I, II; Metam. XIII, 470 urm.—**ÆNEAS**: II. II; Æn. I; Metam. XIII, 665.—**LAOCOON**: Æn. II, 199 urm.

Ulysse: II. II; Odys. passim; XXI, 57 urm. 343 urm.; Æn. II; Metam. XIII, 124 urm. — **PENELOPE**: Odys. I, 328-367 (în mijlocul pețitorilor).—**TELEMACH**: Odys. I-IV; XVI. — **LOTOPHAGI**: Odys. IX. — **POLYPHEM**: Odys. I, 69

urm. IX, 177-566; Æn. III, 588 urm.; Metam. XIII, 765 urm. (Acis și Galathea).—CIRCE: Odys. X, 136 urm.; Æn. VII, 20, 282; Metam. XIV, 10 urm.—HADES (Nekyia sau sacrificiul morților): Odys. XI, 152-224 (intrevederea cu mama sa); 564—626 (pedepsele în Hades).—SIRENE (V. AMPHITRITA).—SCYLLA (V. GLAUCOS).—CALYPSO: Odys. I, 14; V, 77 urm.; VII, 245.—ALKINOOS: Odys. VI, 12; VII (Pheacienî); VIII, 62—95 (Demodocos).—EUMEOS: Odys. XIV.—LAERTE: Odys. I, 430; XXIV; Metam. XIII, 144.

Adăogăm aici și lista operelor mitologice moderne, de cari ne am folosit în elaborarea acestei cărți.

Müller (Karl Ottfried), *Prolegomena zu einer wissenschaftlichen Mythologie*. Göttingen, 1825.

Preller, *Griechische Mythologie*, 4 ed. Berlin, 1887.

Preller, *Römische Mythologie*, 3 ed. Berlin, 1881.

Decharme, *Mythologie de la Grèce antique*, 1886.

Sub raportul artistic și literar:

Overbeck, *Griechische Kunstmythologie*. Leipzig, 1871.

Ménard, *La sculpture antique et moderne*, 1882.

Ramorino, *Mitologia classica illustrata*. Milano, 1897.

Sub raportul comparativ:

Müller (Max), *Essais sur la Mythologie comparée*, 1859.

Tylor (Edw.), *Civilisation primitive*, 2 vol. Paris, 1876-78.

Lang (Andrew), *La Mythologie*. Paris, 1886.

Șăineanu (L.), *Basmelor române în comparațiune cu legendele antice clasice...* București, 1895.

Sub raportul izvoarelor:

Roscher, *Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mythologie*. Leipzig, 1884 urm.

Harrington și Tolman, *Greek and roman Mythology*. New-York, 1897.

INDEX

Cifra compactă indică pasajul principal, cea cursivă se referă la Izvoare.

- Abstracțiuni personificate 3, **73**, 78.
 Absyrt, fratele Medeei 160, 223.
 Acastos, rege din Iolcos 156.
 Acheloos, fluviu divinizat 75, 130, 143, 237, 239.
 Acheron, fluviu în Infern 110, 238.
 Achile, eroi grec 21, 42, 65, 75, 153, 156, 157, 160, 181 urm., 184, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 225, 232, 241.
 Acis, păstor din Sicilia 185, 242.
 Acrisios, tatăl Danaei 167, 168, 170.
 Acteon, vânător **30**, 34, 104, 212, 235.
 Admet, soțut Alcestei 26, 149, **155**, 240.
 Admeta, fiica lui Eurystheu 126.
 Adonis, îndrăgit de Aphrodita **48**, 88, 229, 235.
 Adrast, rege din Argos 147, 148.
 Adrastea, nimfă (confundată cu Nemesis) 14.
 Aedon, fiica lui Pandareu 142, 240.
 Aello, Harpie 79.
 Eetes, V. Eetes.
 Egeon, V. Egeon.
 Eglă, fiica lui Asclepios 70.
 Eneas, V. Eneas.
 Aer, V. Aether.
 Aeropa, soția lui Atreu 172.
 Aesculapius, V. Asclepios.
 Eson, V. Eson.
 Aether, aerul înfocat 5.
 Agamemnon, fiul lui Atreu 32, 40, 47, 172, 179, **180**, 181, 182, 197, 198, 200, 241.
 agathodemon, geniū bun 73.
 Agava, mama lui Pentheus 95.
 Agenor, rege fenician 141.
 Agesandru, sculptor 201.
 Aglaia, una din Charite 43, 56.
 Ajax, fiul lui Oileu 183; fiul lui Telamon 183, 197, 199, 241.
 Aides, sau Aidoneus, V. Hades.
 Aisa, V. Moira.
 Albunea, oracol din 106.
 Alcamene, sculptor 153.
 Alcesta, soția lui Admet **155**, 221, 240.
 Alceu, străbunul lui Heracle 121.
 Alcide, supranumele lui Heracle 121.
 alcionă, paseri de mare 163.
 Alcithoe, fiica lui Minyas 95.
 Alcmena, mama lui Heracle 14, 121.
 Alcmeon, fiul lui Amphiarao 148.
 Alcyon, soția lui Ceyx 163, 240.
 Alcioneus, uriaș învins de Heracle 129.
 Alecto, una din Erinii 113.
 Alegoria în explicarea miturilor 204, 205.
 Alexandros, V. Paris.
 Alkinoos, regele Pheacienilor 43, **192**, 226, 242.
 Aloași, uriași 36, 235.
 Alpheios, deū-fluviu 75, 78, 237.
 altarul patriei 229.
 Althea, mama lui Meleagru 189, 150, 240.
 Amalthea, capra 12, 14.
 Amathunt, cetatea 52.
 amazonă 231.
 Amazone, femei războinice 23, 24, 126, 136, 137, 164, 199, 240.

- ambrosie, hrana Țeilor 14, 57, 62, 65, 90, 104, 182, 211, 228.
- Amor, fiul Venerei 38, **50**, 213, 229; V. Cupido și Eros.
- Amor și Psyche **50**, 213.
- Amphiaraos, ghicitor 147, 148, 149, 162.
- Amphion, rege din Teba **142**, 143, 240.
- Amphitrita, soția lui Posidon 78, **84**, 237.
- Amphitryon, soțul Alcemei 14, 121, 122.
- Anadyomene* (Venus) 47, 54.
- Anakes*, Dioscurii 174.
- Ananghe, necesitatea personificată 72.
- Anceus, erou 149, 150.
- Anchise, tatăl lui Eneas 49, 73, 196.
- Androgeu, fiul lui Minos 135, 175, 176.
- Andromacha, soția lui Hector 194, 199, 200, 201, 232, 241.
- Andromeda, mântuită de Perseu **169**, 170, 241.
- Anteia, soția lui Pretos 164, 167.
- Anteros, Amorul reciproc 50.
- Anteu, uriaș 81, 129, 135, 231, 239.
- Anthesterii*, serbări dionysiace 97.
- antropomorfism 2; V. abstracțiunii și personificațiuni
- Anticleia, mama lui Ulyse 184, **188**.
- Antigona, fiica lui Edip 147, 231, 240; fiica lui Eurytion 155, 156.
- Antilochos, fiul lui Nestor 199.
- Antiopa, mama lui Amphion 142; regina Amazonelor 136.
- Anul, personificat 60.
- Ape, Ței de ape 6, **74**; V. fluvii; nimfe de 76.
- Apelles, pictor 54.
- Aphareu, fratele lui Tyndareu 173.
- Aphrodita, Țița frumuseții 27, 35, 43, 47 urm., 56, 60, 66, 75, 76, 85, 93, 95, 120, 135, 151, 178, 179, 183, 192, 194, 196, 197, 207, 229, 235.
- Apolinare, jocuri 28.
- Apollo, Țeul sôrelui 26 urm. 31, 39, 56, 58, 63, 70, 76, 77, 93, 102, 103, 104, 121, 138, 143, 148, 155, 156, 179, 197, 198, 205, 206, 212, 228, 234.
- Apollodor, gramatic grec 233.
- Apollonios din Rhodos, poet grec 233.
- Apuleius, scriitor roman 50.
- aquila, V. vultur.
- Aquilo, V. Boreas.
- Arachne, schimbată în păiajin 21, 234.
- Ara Maxima* 132.
- arbori, cultul lor 77; nimfe de 76.
- Arcadia 30, 31, 39, 103.
- Arctos, Ursa mare 67, 229.
- Areopag 21, 36.
- Ares, Țeul războiului 3, 21, 35 urm., 48, 60, 141, 160, 163, 179, 183, 192, 198, 235.
- Arethusa, îndrăgită de Alpheios 78, 237.
- Arges, Cyclop 5.
- Argiphonte* (Hermes) 39.
- Argo, corabia **159**, 191, 222, 240.
- Argonauți, expedițiunea lor 159 urm., 173, 183, **221**, 231, 240.
- Argos, câinele lui Ulyse 193.
- Argus, paznicul nimfei Io 18, 39, 40, **166**, 230, 241.
- Ariana, fiica lui Minos **95**, 99, **135**, 175, 222, 238.
- Arion, cântărețul 81, 237; calul lui Adrast 147.
- Aristeos, păstor divinizat 76, **104**, 238.
- Aristophane, poet comic grec 96.
- Artemis, Țița lunii 30 urm., 64, 67, 70, 75, 139, 143, 149, 150, 180, 181, 188, 194, 195, 234.
- Asclepios, Țeul sănătății **70**, 153, 236.
- ascoli*, joc pe burdușe 97.
- Asopos, Țeu-fluviu 75, 163.
- asphodel (livedea de) 40, **110**
- Astarte, Țița feniciană 48.
- Asterios, rege din Creta 175.
- Astre, personificate 66 urm.
- Astrea, justiția personificată 9, **55**.
- Astros, soțul Țiței Eos 66, 68.
- Astyanax, fiul lui Hector 194, 200.
- Astydameia, soția lui Acastos 156.
- Atalanta, vânătoare din Arcadia 149, **150**, 151, 240.
- Athamas, rege din Teba 85, **158**, 163.
- Atheneu*, templul Athenei 228.

- Athena (Pallas), deita înțelepciunii
4, 20 urm., 35, 43, 49, 81, 82,
83, 87, 118, 120, 125, 138, 141,
162, 164, 168, 169, 179, 183, 193,
224.
- Athenodor, sculptor grec 201.
- Atlantide 67; V. Pleiade.
- Atlas, fratele lui Prometeu 39, 40,
66, **127**, 169, 191, 231, 239.
- Atreu, fiul lui Pelops 172, 180.
- Atridi, fiii lui Atreu (Agamemnon
și Menelaos) 172, 201, 231.
- Atropos, una din Moire 72, 149.
- Attis, îndrăgit de Cybela 88, 238.
- Augias, rege din Elida 125.
- Aulis, port în Beoția 32, 180.
- Aurora, zorile personificate 62, **65**,
236.
- Austru, vînt de miadă-și 68, 229.
- autochtoni* 118, 138.
- Autolykos, fiul lui Hermes 129, 184.
- Automedon, vizitiul lui Achile 184,
232.
- Autonoe, fiica lui Cadmos 104.
- Avernus, lacul 110.
- Bachanalii**, misterele lui Bachus 98,
230.
- Bachante, preotese ale lui Bachus
95, 96, 99, 100, 161, 230, 238.
- Bachos* (Dionysos) 96, 97.
- Bachus, zeul vinului 59, 75, **98**,
102, 110, 139, 162, 238.
- Balaurul, lui Ares 140; Hesperide-
lor 127; Lăneî de aur 158.
- Balios, cal nădrăvan 156.
- bassara*, tunică 99.
- Baucis, V. Philemon.
- Bellerophon, eroi din Corint 164
urm., 209, 223, 231, 241.
- Bellona, sora lui Mars 36, 235.
- Berberce, cu lăna de aur 158.
- Bólele, personificate 111.
- Bona Dea* (Maia) 106.
- Boreași, fiii lui Boreas 159.
- Boreas, vîntul de Nord **68**, 81,
103, 138, 159, 214, 229, 236.
- Briareu, uriaș (numițiși Egeon) 5, 234.
- Briseis, sclava lui Achile 181, 197.
- Bromios* (Dionysos) 96, 97.
- Brontes, Cyclop 5.
- buruiana vietii 70, 79, 176, 215.
- Busiris, rege egipten 127.
- butoiul Danaidelor* 113, 230.
- Cabiri**, genii ai focului 43.
- Cacus, uriaș 132.
- Cadmos, eroi teban 85, 141, 175,
240.
- caduceul lui Hermes 40, 41, 212.
- cai lui Posidon 80, 171; lui Helios
20, 61, 62; lui Hades 90; lui A-
chile 182, 225.
- căinii lui Alkinoos 192, 212, 226.
- Calais, fiul lui Boreas 138, 159.
- Calchas, ghicitor 180, 182, 197.
- Calea lactee 122.
- Callicrat, arhitect 23.
- Calliopa, una din Muse 58, **59**, 161.
- Callirrhoe, oceanidă 127.
- Callisto, fiica lui Lycaon 67, 236.
- calul, creat de Posidon 21, 22, 82.
- Calul de lemn 192.
- Calydon, mistrețul din 34, 149.
- Calypso, dină 39, 74, **191**, 226, 242.
- Camene, Muse la Romani 58.
- câmp, zei de 101 urm.
- Câmpii durerii** 112.
- Câmpiile Elysee 110, 160.
- Câmpul lui Mars 36, 56.
- cap de Medusă* 231.
- Capaneus, unul din cei șapte în cou-
tra Tebei 147, 148.
- căpriora din Ceryneia 125.
- carul lui Posidon 80, 171; Sorelui
61; 62; Selenei 64; Aurorei 64
Medeei 160.
- Carul cu boi, V. Arctos.
- Cassandra, fiica lui Priam 178, 181,
200, 232.
- Cassiopeia, mama Andromedei 169.
- Castalia, fîntina la pôlele Parnasu-
lui 58.
- Castor și Pollux, frați gemeni 149,
173, 231, 241.
- Catul, poet roman 32, 50.
- Cecrops, rege din Atica 138, 141,
240.
- Cei șapte în contra Tebei 147, 183,
240.
- Centauri 23, 84, 85, 128, 136,
137, 150, **152**, 156, 240.

- Centauromachia 153.
 Cephalos, soțul nimfei Procris 65, 139.
 Cepheus, rege din Etiopia 169.
 Cephisodot, sculptor 56.
 cerb, Acteon schimbat în 30.
 Cerber, păzitorul Infernului 82, 109, **110**, 111, 128, 219, 220, 230, 238.
 cerbóica din Ceryneia 125, 220.
 Cercyon, uriaș 135.
 Cerealia, serbările zeiței Ceres 92, 229.
 Ceres, zeița ródelor la Romani 92, 98, 238.
 Cerul, zeii cerului 10; V. Uranos.
 Ceryneia, muntele 125.
 Ceyx, rege din Trachis 130, 163, 240.
 Chalciopa, fiica lui Eetes 158.
 Chaos 5, 7, 234.
chaos 227, 230.
 Chares, architect 64.
 Charite, Grațiile 18, 27, 31, 43, 48, 55, **56**, 93, 120, 235.
 Charon, luntrașul Infernului **110**, 111, 219, 238.
 Charybda, prăpastie și monstru 79, 190, 191, 237.
chimera 231.
 Chimera, monstru răpus de Perseu 82, **164**, 223, 241.
 Chiron, Centaur 70, 134, **153**, 156, 158, 182, 240.
 Chloris, V. Flora.
 Chrysaor, fiul lui Posidon 82, 126, 169.
 Chryseis, sclava lui Agamemnon 197.
 Chryses, preotul lui Apollo 181, 197.
 Chrysip, fratele lui Atreu 172.
 Ciconi, popor mitic 184.
 Cimerieni, popor mitic 74, 115, 188.
 cingătoare, Aphroditei 48, 229; Hippolytei 126, 220.
 Cipru, insula 47, 52.
 Circe, fiica lui Helios 79, 105, 188, 190, 209, 226, 242.
ciris, pasere de mare 176.
 Citaredul (Apollo) 29.
 Citeron, munte în Beoția 95, 97, 132, 142, 146.
 Claros, oraș în Ionia 26.
 Cleopatra, soția lui Meleagru 150.
 Clio, Musa istoriei 58.
 Cloșca cu puș, V. Pleiade.
 Clotho, una din Moire 72, 149.
 Clymena, mama lui Phaeton 61, 74, 127.
 Clytemnestra, soția lui Agamemnon 172, 173, 180, 181.
 Clytia, adorătoarea lui Helios 74, **216**.
 coborâri în Infern, a Psychei 52; a lui Eneas 110; a lui Theseu 136; a lui Orpheu 161; a lui Ulysse 188.
 Cocalos, rege din Sicilia 177.
 cocoș, jertfit lui Asclepios 71.
 Cocyt, fluviu în Infern **110**, 111, 238.
 Colchida, țară lângă Marea-Negru 158, 159.
 Colónele lui Hercule 129, 230.
colos, uriaș 227.
 Colosul de la Rhodos 32, 227.
 comedia 98, 230.
 Concordia, unirea personificată 73.
 Consus, zeu italic 82.
 Cora, V. Persephona.
 Cornul îmbelșugării 14, 73, 75, 130, 228.
 Coronis, mama lui Asclepios 70.
 Corybanți, preoții Cybelei 88.
 cosmogonia hesiodică 5, 234.
 Creon, rege din Teba 124, 147, 160.
 Creusa, fiica lui Erechtheu 138, 178.
 Crivățul, personificat 68.
 Cromyon, muntele 135.
 Croniți, fiii lui Cronos 6, 7, 87.
Cronion (Zeus) 14, 143.
 Cronos, titan 3, **6**, **9**, 118, 153, 205, 234.
 cultul apelor, V. fluviu; arborilor, V. dryade.
 Cupidon 50, 51, 235; V. Amor.
 Curcubeul, V. Iris.
 Cureți, preoții Rheeli 14, 88; popor din Pleuron 150.
cutia Pandorei 120, 230.
 Cybela, mama zeilor (confundată cu Rhea) **87**, 238.
Cyclop, uriaș 227.
 Cyclopi, fiii lui Uranos, 5, 6, 42, 43, 70, 155, **184**, 234, 235.

- Cyenus, fiul lui Ares 35, 130, 235, 239.
Cyrena, mama lui Aristeos 76, 104.
Cythera, insula 48, 52.
Cytherea (Aphrodita) 47, 48.
- D**
Dafin, Daphne schimbată în 27.
Damastes, uriaș 135.
Danae, mama lui Perseu 14, **168**, 170, 209, 241.
Danaide, fiicele lui Danaos 112, **113**, 166, 230, 239.
Danaos, rege din Argos 113, **166**, 241.
Daphne, nimfă 26, 206, 234.
daruri minunate, V. talismane.
Dedal, constructorul Labirintului **176**, 177, 224, 243.
dedal 231.
Dejanira, soția lui Heracle 130.
delfin, trimis de Posidon 81, 83, 85.
Delios (Apollo) 26.
Delos, una din Cyclade 26, 31, 89.
Delphi, oracolul de la 26, 28, 31, 45, 124, 130, 138, 141, 146, 158, 181.
Demetra, deîta secerișului 14, 60, 87, 89 urm., 171, 182, 217, 238.
Demodocos, cântăreț 192, 242.
Demoni 3, 73, 229.
Demophon, crescut de Demetra 90, 182.
Desfrînarea, personificată 122, 123.
Destin, ursita personificată 12, **72**, 229.
Deucalion și Pyrrha 13, **118**; fiul lui Minos 175, 183.
Diana, deîta vânătorii **32**, 234.
Diana din Ephes 32.
Dictys, rege din Seriphos 168, 169, 170.
Dido, regina Cartaginei 196.
Dike, Dreptatea divină 3; una din Hore 56.
Diluviu 13, **118**, 239.
Dimos, fiul lui Ares 35.
Dindyn, muntele 88.
Diomedea, rege din Tracia 34, 126; fiul lui Tydeu 21, **183**, 197, 199, 241.
Dione, oceanidă 14, 74, 234.
- Dionysiace, serbările lui Dionysos 95, **97**, 98, 101.
Dionysos, zeul viței 41, 93 urm., 101, 128, 136, 152, 207, 229, 238.
Dioscuri (Castor și Pollux) 136, 159, 173 urm., 178, 241.
Dirce, soția lui Lycos 142, 240.
Dis (Pater) **108**, 110, 112, 238.
Discordia, personificată 34, 178.
ditiramb 96, 97, 98, 229.
Dithyrambos (Dionysos) 93.
Dîua personificată 60; V. Hemera.
Dius Fidius (Jupiter) 13.
Dodona, oracol din 15.
Dorițe 14, 102, 218.
Doris, mama Nereidelor 61, 75, 78, 84.
Dryas, tatăl lui Lycurgos 95.
Dryade, nimfe de păduri **76**, 118, 216, 237.
Dryopi, popor mitic 130
Dryops, tatăl nimfei Penelopa 103.
- E**
Eaciți (Peleu, Achile, Neoptolem) 201.
Eacos, judecător în Infern 110, 177, 239.
Echidna, monstru 82.
Echo, nimfă 2, **76**, 237.
Edip, rege din Teba 146 urm., 168, 188, 221, 231, 240.
Eetes, tatăl Medeei 158, 159, 160, 222, 240.
Eeetion, tatăl Andromachei 195.
Egeon 61, 234; V. Briareu.
Egeria, nimfă 58, **77**, 229, 237.
Egeu, tatăl lui Theseu 136, 160.
egida, scutul lui Zeus 12, 42, 228; al Athenei Pallas 20, 21, 24, 169, 228.
Egina, fiica lui Asopos 163.
Egist, fiul lui Thyeste 40, 180, 181.
Egiptos, fiul lui Epaphos 166.
Eia sau Colchida 158, 188.
Electra, oceanidă 75, 78; sora lui Oreste 181, 241.
Electryon, tatăl Alcemei 121.
Eleusine, misterele 89, 90, **91**.
Eleusis, templul din 90, 92.
eliotrop, Clytia schimbată în 216.
Elysiu **109**, 110, 112, 116, 238.
Endymion, îndrăgit de Selena 64, 114, 229, 236.

Eneas, fiul lui Anchise 40, 49, 53, 73, 106, 110, 111, 183, 196, 200, 241.
 Eneida 49, 53, 132, 194, 201, 233.
 Eneus, tatăl Dejanirei 130; tatăl lui Meleagru 149.
 enigme 146.
 Enomaos, rege din Elida **171**, 241.
 Enona, soția lui Paris 194.
 Enyo, sora lui Ares 35, 36, 235.
 Eolia, insulă 68, 187.
 Eolus, zeul vînturilor 68, **187**, 229, 236.
 Eos, Aurora 6, 60, **64**, 68, 139, 199, 214, 236.
 Eous, calul Sorelui 62.
 Epaphos, fiul nimfei Io 166, 241.
 Epeios, constructorul Calului de lemn 199.
 Ephes, templul din 32.
 Epicasta, nume homeric al Iocastei 146.
 Epictet, filosoful 17.
 Epidaur, oracolul din 70, 71, 134.
 Epigonii 148, 231.
 Epimetheu, fratele lui Prometheu 120.
 Epoca de aur 8, 55, 228.
 Epoece, cele patru 8, 118, 234.
 Epopheus, rege din Sicyon 142.
epopt, în misterele eleusine 91.
 Erato, Musa poeziei lirice 58, **59**.
 Erebos, Intunericul 5; parte a Infernului 188.
 Erechtheion, templul 23, 138.
 Erechtheus, rege din Atica 138, 240.
Ergane (Athena) 21.
 Erichthonios, rege din Atica 138.
 Eridan, fluviu 61, 63, 75, 127.
 Erigona, fiica lui Icaros 95, 238.
 Erinie, deitele răsburării **113**, 114, 136, 150, 172, 181, 239.
 Eriphyla, soția lui Amphiaraos 148.
 Eris, Discordia 35, 48, 157.
 Erisichon, rege din Tesalia 89.
 Erix, tâlhar 129.
 Erymant, muntele 125, 128, 135.
 Erythia, insulă 127.
 Eroi 11, 75, **116**, 239.
 Eros, zeul iubirii 5, **40**, 114, 235.
 Eschyl, tragic grec 113, 119, 201, 223.

Esculap 54, 229; V. Asclepios.
 Eson, tatăl lui Iason 158, 160, 240.
 Eteocle, fiul lui Edip 147, 148.
 Ethon, calul Sorelui 62.
 Ethra, mama lui Theseu 134.
 Etiopieni, popor mitic 65.
 Etna, muntele 7, 42, 43, 74, 199.
 Eumenide, Furiile 113, **114**, 147, 239.
 Eumeos, servitorul lui Ulysse 193, 242.
 Eumolpos, cântăreț mitic 162.
 Eunomia, una din Hore 56.
 Euphorion, fiul Helenei 181.
 Euphrosina, una din Charite 56.
 Euripide, tragic grec 101, 201, 205.
 Europa, răpită de Zeus 14, 141, **175**, 241.
 Euros, vîntul de răsărit 67, **81**.
 Furyala, una din Gorgone 169.
 Eurycleia, doica lui Ulysse 193.
 Eurydice, soția lui Orpheu **161**, 162, 240.
 Euryome, mama Charitelor 56.
 Euryphaesa, titanidă 60.
 Eurystheu, rege din Micen 121, 124 urm., 172.
 Eurytion, păstor uriaș 127; Centaur 152; rege din Phthia 155.
 Eurytos, rege din Echalia 129, 130.
 Euterpe, Musa muzicii 58, **59**.
 Evadna, soția lui Capaneus 147.
 Evandru, rege din Roma 132.
 Evhemer, scriitor grec 204.
Eviros (Dionysos) 96, 97.
 Expunere de feciore 129, 169, 224; de copii 138, 142, 146, 168, 223.

Fa... V. Pha..

Fata, Ursitoare 72.

Fatalitate, V. Moira.

Fatua, deita profetesa 106.

Fatum, Destinul 72, 229.

Fauna, deita vitelor 106, 229.

Fauni 106.

Faunus, zeul vitelor **105**, 238.

Favonius, V. Zephyros.

Fe... V. Phe...

Fericirea, personificată 123.

Fetiali, pristavi romani 41.

fiul Ariadnei 135, 231.

Flaviu, cultul lor 74, **75**.

- Flora (Chloris), zeița florilor 106, 148, 229, 238.
Floralia, serbătorea florilor 106.
 Foc. zei de; V. Hephestos și Hestia.
foc sacru 46, 229.
 Fortuna, zeița norocelor 73, 237.
 Fulger, atributul lui Zeus 10, 17.
 Frica, personificată 35.
 Furii 111, **114**, 230, 239; V. Erinie.
Galathea, nimfă 78, 185, 242.
 Ganymed, paharnicul zeilor 55, **57**, 129, 229, 235.
 Gea, soția lui Uranos 5, 6, **87**, 103, 127, 138, 237.
 Gemem, constelațiune 174, 224.
 Genii, zei tutelari **73**, 229.
Genitrix (Venus) 53.
 Geryon, uriaș 126, 132, 169, 239.
 gheonție, Picus schimbat în 105, 218.
 ghiocel, Narcis schimbat în 76.
gigant, uriaș 227.
 Giganți 9.
 Gigantomachia 7, 9, 24, 65, 234.
 Glauce, a doua soție a lui Iason 160.
 Glaucos, zeul marinarilor **79**, 164, 237; tatăl lui Sisyph 175.
 Glycon, sculptor 132.
 Gorgona Medusa 168.
 Gorgone, feciøre monstruoasă 79.
 Grădina Hesperidelor 127, 230.
Gradivus (Mars) 36.
 Grajdurile lui Augias 125, **169**, 241.
 Grații, cele trei **56**, 229.
 Gree, Babele mării 79, **168**, 241.
 greere, Tithonus schimbat în 65.
 Grija, personificată 52, 110.
 Gyes, Hecatonchir 5.
Hades, zeul Infernului 7, 39, 80, 89, 90, 91, 108 urm., 168, 217, 238; locașul morților 7, 48, 74, **109**, 114, 128, 134, 136, 161, 163, 175, **188**, 194, 218, 230, 238, 242.
 Hamadryade, nimfe de păduri 76, 77.
 Harmonia, soția lui Cadmos 27, **141**, 148.
 Harpie, nimfe de vârtejuri **78**, 159, 217, 229, 230, 237.
 Hebe, zeița tinerețelor 27, 55, **57**, 131, 235.
 Hecate, zeița lunei **31**, 64, 90, 217, 235.
 Hecatonchiri, fiii lui Uranos 5, 6, 234.
 Hector, fiul lui Priam 178, 182, 183, **191**, 198, 241.
 Hecuba, soția lui Priam 178, 194, 195, 196, 198, 199, 200, 201.
 Helena, fiica Ledei 49, 72, 136, 173, 174, 178, 180, 181, 194, 199, 231, 241.
 Helenus, fiul lui Priam 178.
 Heliade, fiicele lui Helios 61, 63.
 Helicon, munte consacrat Muselor 58.
 Helios, zeul soarelui 2, 6, 42, 56, 60 urm., 65, 74, 90, 158, 175, 188, 190, 191, 206, 213, 217, 236.
 Helle, fiica lui Athamas **158**, 209, 240.
 Hemera, ziua personificată 5.
 Hephestos, zeul focului 35, 42 urm., 48, 60, 87, 119, 134, 142, 156, 182, 185, 192, 235.
 Hera, soția lui Zeus 14, 18 urm., 42, 49, 57, 70, 84, 93, 97, 113, 121, 126, 127, 131, 163, 166, 179, 191, 234.
 Heracle, eroi divinizat 35, 36, 42, 57, 75, 76, 81, 109, 110, 116, 117, 119, 134, 136, 137, 153, 155, 159, 160, 163, 164, 170, 180, 194, 207, 209, 218, 219, 220, 239.
Heraclee, serbările lui Heracle 121 urm.
 Hercule 59, 129, **132**, 230, 239.
 Hermaphrodit, fiul lui Hermes și al Aphroditei 229, 235.
herme, statuetele lui Hermes 40.
 Hermes, vestitorul zeilor 13, 18, 36, 39 urm., 57, 66, 67, 91, 93, 103, 108, 120, 130, 138, 154, 163, 166, 168, 169, 171, 172, 184, 188, 192, 226, 235.
 Hermiona, fiica lui Menelaos 181, 241.
 Herodot, istoric grec 73.
 Hesiod, poet grec 2, 5, 6, 7, 8, 45, 49, 56, 58, 61, 89, 109, 116, 122, 161, 185, 205, 219, 233.
 Hesiona, fiica lui Laomedon 129.
 Hesperia, nimfă 63.

- Hesperide, nimfe 66, 79, **127**, 151, 168, 239.
- Hesperos, tatăl Hesperidelor **65**, 127.
- Hestia, zeița vetrei 45 urm., 235. hiacint, V. zambilă.
- Hilaira, fiica lui Leucip 173.
- Hippia* (Athena) 20.
- Hippocentauri, centauri călări 152.
- Hippocrena, fântină sacră 78, 82.
- Hippodamia, fiica lui Peneios 152, 240; fiica lui Enomaos 171, 241.
- Hippolyt, fiul lui Theseu **31**, 81, 136, 240.
- Hippolyta, regina Amazonelor 126.
- Hippomedon, unul din cei șapte în contra Tebei 147.
- Hippomenes, soțul Atalantei 151.
- Homer, poet grec 2, 15, 40, 45, 47, 52, 60, 72, 80, 84, 89, 114, 116, 141, 143, 146, 152, 161, 163, 182, 184, 205, 219, 226, 233.
- Horatiu, poet roman 174, 234.
- Hore, 18, 27, 47, 48, **55**, 60, 62, 72, 120, 235.
- Hyacinthus, iubit de Apollo 26, 234.
- Hyade, nimfe și constelațiune **67**, 236.
- Hyas, fratele Hyadelor 67.
- Hydra de la Lerna 124, 220, 231, 239.
- Hygieia, fiica lui Asclepios 70, 71.
- Hylas, tovarășul lui Heracle **76**, 159, 237.
- Hyllos, fiul lui Heracle 130.
- Hymenaeus, zeul căsătoriei 50.
- Hyperion, Titan 6, 20, 60, 191, 206, 236.
- Hypermnestra, una din Danaide 166.
- Hypnos, Somnul personificat **114**, 239.
- Hyrieus, tatăl lui Orion 66.
- Iacchos* (Dionysos) 96.
- Iadul 230; V. Infern.
- Ianuarie, luna 8. 228.
- Iapetos, Titan 119, 127.
- Iarna, personificată 61.
- Iason, căpetenia Argonauților 149, 153, 158, 160, 222, 240.
- Iasos, tatăl Atalantei 150.
- Icar, fiul lui Dedal 176, 177, 224, 229, 241.
- Icarios, tatăl Erigonei 95; tatăl Penelopei 184.
- Icelon, fiul Somnului 115.
- Ictinos, arhitect 23.
- Ida, muntele 26, 87, 178, 194, 196.
- Idamant, fiul lui Idomeneu 183.
- Idas, frate gemen cu Lynceus 149, 173, 174, 241.
- Idomeneu, rege din Creta 175, 225, 109, 110, **183**, 201, 233.
- iepele, lui Diomedea 126, 164, 220; lui Enomaos 171.
- ierofant*, în misterele eleusine 91.
- Iliada 21, 61, 70, 75, 109, 110, **183**, 201, 233.
- Ilion, V. Troia.
- Ilithyia, zeița nascerilor 18, **70**, 237.
- Inachos, zeu-fluviu 166.
- incubațiune* 71.
- Infern, zeii din 108 urm.; descrierea Infernului **109**, 188, 196, 238.
- Ino (Leucothea), fiica lui Cadmos **85**, 93, 141, 158, 192, 237.
- Insula feteiților, locul eroilor după morțe **108**, 116.
- Interdicere de a deschide cutia 52, 120, 121; lada 138, 221; de a se uita înapoi 161, 211.
- Intinerire 160, 223.
- Iutunicul, V. Erebos.
- Inviere, V. buruiana vieții.
- Io, fiica lui Inachos 18, 39, 120, **166**, 241.
- Iobate, rege din Licia 167.
- Iocasta, mama lui Edip 146, 147.
- Iola, sclava lui Heracle 129, 131.
- Iolaos, nepotul lui Heracle 124, 149.
- Jon, fiul Creusei 138.
- Iphicles, frate gemen cu Heracle 121, 149.
- Iphigenia, fiica lui Agamemnon **32**, 172, 180, 181, 201, 218, 241.
- Iphitos, fiul lui Eurytos 129.
- Irene, una din Hore 3, 56, 235.
- Iris, vestitorea zeilor 55, **56**, 78, 91, 235.
- istmice, Jocuri 82.
- Itaca, insula 184, 191.

- Itys, fiul Procneî 139, 140; fiul Aedoneî 142.
- Ixion, pedepsa-i în Infern 40, **113**, 152, 239.
- Janus, rege divinizat **8**, 32, 228.
- Jocuri, olympice 15; istmice 82: pythice 28.
- Joi, ziua 228
- Joi, V. Jupiter.
- Judecata, sufltelor 110; lui Paris 48.
- Juno, soția lui Jupiter **18**, 70, 228, 234.
- Jupiter, zeul suprem la Romani 7, 8, 12, **15**, 52, 57, 62, 87, 228, 234.
- Justiția, divină: V. Dike; umană, V. Themis; primitivă, V. Astrea; răbunătoare, V. Nemesis.
- Juventas, junețea personificată 57.
- K**
- Keleno, una din Harpii 79.
- Keleos, rege din Eleusis 90, 92.
- Kephalos, V. Cephalos.
- Kere, zeițele morții 114.
- Keto, soția lui Phorkys 78, 79.
- Klytos, iubitul Aurorei 65.
- Kottos, Hecatonchir 5.
- Kypris (Aphrodita) 52.
- L**
- Labdacos, nepotul lui Cadmos 146. *labirint* 231.
- Labirintul, construit de Dedal 95, 135, **176**.
- Lachesis, una din Moire 72, 149.
- Ladon, balaur-păzitor al merelor de aur 127.
- Laerte, tatăl lui Ulysse 184, 188, 193, 242.
- Laios, tatăl lui Edip 146, 168.
- Lampetia, fiica lui Helios 63, 191.
- Lâna de aur 43, 158, **159**.
- Laocoon, preot al lui Neptun 199, 200, 201, 203, 241.
- Laodamia, soția lui Protesilaos 181.
- Laomedon, rege troian 26, **129**, 178.
- Lapiși, popor din Tesalia 23, **152**, 240.
- Lari, suflete divinizate 73.
- Latinus, rege din Lațiu 106, 196.
- Latona, V. Leto.
- Lavinia, fiica lui Latinus 196.
- Learchos, fiul lui Athamas 85.
- lebedă, Cyenus schimbat în 35.
- Leda, mama Dioscurilor și a Helenei 173, 241.
- Legea, V. Themis.
- lei, Atalante și Hippomenes schimbați în 151.
- Lemnos, insulă în marea Egee 40, 42, 43.
- Lene, bachante 96.
- Lenee, serbări dionysiace 97.
- Lerna, smîrcul din 124.
- Lestrygoni, popor mitic 187.
- Lethe, fluviu în Infern **110**, 115, 230, 238.
- Leto, mama lui Apollon și a Artemidei 14, 26, 27, 31, 112, 143, 234.
- Leucip, tatăl Hilairoi 173.
- Leucippa, fiica lui Minyas 95.
- Leucothea, V. Ino.
- Leul din Nemeia 124.
- Liber, Bachus la Romani 98.
- Libera, Proserpina la Romani 98.
- Liberalia*, serbările lui Liber 98
- Libertas, libertatea personificată 73.
- Libitina* (Venus) 53.
- Lichas, sclavul lui Heracle 131.
- lilieci, fiicele lui Minyas schimbate în 95.
- Linos, fiul lui Apollo 122, 162
- Lira lui Amphion 142, 221; lui Orpheu 166, 221.
- Lotophagi, popor mitic 184, 226, 242.
- lotos*, plantă 184, 226.
- Lucéferul 62; de dimineță 62, 65; de séra 65.
- Lucian, scriitor grec 153.
- Lucifer, stéua dimineții 65.
- Lucina, zeița facerilor 70, 237.
- Lucretius, poet roman 47, 53.
- Ludi romani* 15.
- Luna 63, 236; (de zile) personificată 60.
- Luni, ziua 228.
- Luntrea lui Charon 110, 230.
- Lupercalii*, serbările lui Faunus 106.
- Lupercus* (Faunus) 106.
- Lyaeos* (Dionysos) 196.
- Lycaon, rege schimbat în lup 13, 234.

- Lycomede, rege din Skyros 137.
 Lycos, fratele lui Nycteus 142.
 Lycurgos, rege din Tracia 95, 238.
Lykios A(pollo) 26.
lymphaticus 76, 216.
 Lynceus, Argonaut 149, 159, 173,
 174, 222; soțul Hypermnestrei 167.
 Lysip, sculptor 132.
- M**
- Machaon, fiul lui Asclepios 197.
Magna Mater 88.
 Maia, mama lui Hermes 14, 44, 67,
 106, 228.
 Maui, luna 44, 228.
 Maui, sufletele morților 3, 73.
 Mare, deși de 74 urm.
 Marea, V. Pontos.
 Mars, zeul războiului 3, **36**, 228,
 235.
 Marsyas, Satyr **27**, 102, 103, 205.
 Marte, V. Mars.
 Marți, ziua 228.
 Martie, luna 228.
 măslinul, creat de Athena 21, 22, 23.
Mater Matuta, zeița dimineții 65.
Matronalia, serbările Junonei 18.
 Medea, vrăjitoare 49, 135, **160**, 176,
 188, 222, 240.
 Medusa, una din Gorgone 12, 20,
 24, 79, 128, **168**, 169, 224, 241.
Megalesii, serbările Cybelei 88.
 Megara, prima soție a lui Heracle
 124.
 Megera, una din Erinye 113, 230.
 Melampus, ghicitor 147, **162**, 167.
 Melanion, soțul Atalantei 151.
 meleagride, biblice 150.
 Meleagru, erou 34, 130, 149 urm.,
 222, 240.
 Melia, oceanidă 166.
 Meliade, nimfe de frasină 76.
 Melikerte, fiul Leucothoei 85, 237.
 Melkarth, zeu fenician 85, 131.
 Melpomena, Musa tragediei 58, **59**.
 Memnon, fiul Aurorei 65, 199, 236
 Memoria 119; V. Mnemosyna.
 Menade, Bachante 96, 101, 230.
 Menelaos, frate cu Agamemnon 49,
 178, 179, **180**, 181, 197, 241.
 Mentor, anicul lui Ulysse 232.
 Mera, cătea și constelațiune 95.
- mercuriū*, metal ligid 228.
 Mercurius, zeu roman identificat cu
 Hermes **41**, 228, 235.
 Mere de aur, ale Hesperidelor 127,
 151, 220.
 Metanira, mama lui Demophon 90.
 Meropa, una din Pleiade 67, 146.
 metamorfoze 207, 211, 216.
 Metis, soția lui Zeus 14, 75.
 Midas, rege din Frigia 102, 171,
 230, 238.
 Miercuri, ziua 228.
 Milet, oracol din 51.
 Minerva 2, 3, **24**, 234.
minerval 24.
 Minos, rege din Creta, **110**, 111,
 126, 135, **175**, 239.
 Minotaur, monstru 95, **135**, **176**,
 231, 239.
 Minuni, cele șapte 32, 64, 176.
 Miuyas, fiicele lui 95, 238.
mist, primul grad de inițiere 91.
 mistere 96, 162; V. Eleusine.
 Mistrețul, din Calydon 149; din Cro-
 myon 135; din Erymant 125,
 220.
 Mithra, zeul sórelui la Perși 63.
 mitologie comparativă 207.
 mituri, interpretarea lor 204 urm.;
 elementul anormal în 205, 207,
 208; omonimie și polionomie în
 206.
 Mnemosyna, memoria personificată.
 mama Muselor 6, 14, 58, 59.
 Moira, Fatalitatea **72**, 150, 196.
 Moire, Ursitoarele 55, **72**, 113, 149,
 155, 156, 237.
moyl, plantă 188, 226.
Moneta (Juno) 19, 228.
monetă, metal bătut 228.
 Morpheus, zeul viselor 115, 230.
 Mórtea, personificată 111, 114, 155,
 221, 223; V. Thanatos.
Mulciber (Vulcanus) 44.
 Muncile lui Heracle 124 urm.
 munți, nimfe de 76.
Musagetul (Apollo) 27, 29.
 Muse 27, 31, 55, 58 urm., 85, 156,
 162, 228, 235.
 Museos, cântăreț mitic 162.
Museii, templul Muselor 228.

myrmidon, pitic 228.
 Myrmidoni, popor de pitici 155, 157, 197, 214, 228.
 Myrtilos, rindașul lui Enomaos 171, 172.
 Naiade, nimfe de ape **76**, 77, 229, 237.
 Narcis, îndrăgit de sine-însuși 3, **76**, 229, 237.
 narcis, Narcis schimbat în 76.
 Nascerea omului 118, 239.
 Nausicaa, fiica lui Alkinoos 192.
nebrida, piele de mistreț 99.
 nectar, bătăura Țeilor 57, 90, 228.
 Neera, soția lui Hyperion 191.
nekya, sacrificiul morților 242.
 Neleus, tatăl lui Nestor 183.
 Nemeia, valea 124.
 Nemesis, justiția universală 72, 237.
Nemorensis (Diana) 32.
 Neoptolem, fiul lui Achile 182, 200.
 Nephela, mama lui Phrixos 152, 158.
 Neptunus, Țeul mării **82**, 200, 237.
 Nereide, fiicele lui Mereus 75, **78**, 84, 85, 169, 182, 199, 229, 237.
 Nereus, Țeul vechiului al mării **78**, 127, 237.
 Nessos, Centaur 130, 131, 160, 231, 239.
 Nestor, rege din Pylos **183**, 184, 199, 232, 241.
 Nike, victoria personificată 3, **20**, 57, 234.
 Nilul, Țeul-fluviu 75.
 Nimeni, numele lui Uysse 184, 225.
 Nimfe 61, 75 urm., 93, 101, 103, 216, 229, 237.
 Niobe, fiica lui Tantal 34, **143**, 209, 231, 240.
 Niobide, copiii Niobei 143.
 Nisos, tatăl Scylei 176, 241.
 Nóptea, personificată 114; V. Nyx.
 Norocul, personificat 73, 215; V. Fortuna și Tyche.
 Notos, Austrul **68**, 81.
 Nycteus, soțul Antiopei 142.
 Nymphé, V. Nimfe.
nympholeptos 76.
 Nyx, Nóptea personificată 5.

Obol mortuar 110, 219,
 Ocean 60, 61; V. Okeanos.
 Oceanide, nimfe de ocean 6, 61, **74**, 78, 119.
 Odyssea 109, 184, 185, 201.
 Odysseu, nume grec al lui Ulysse 184, 189, 190, 233.
 Oenomaos, V. Enomaos.
 Ogygia, insulă locuită de Calypso 191.
 Oidipus, V. Edip.
 Oileu, Argonaut 183.
 Okeanos, Titan, părintele fluviilor 6, 72, **74**, 75, 79, 119, 120, 237.
 Okypete, Harpie 79.
 Olymp, locuința Țeilor 7, 12, 20, 21, 27, 35, 43, 47, 56, 58, 89, 103, 116, 131, 156, 165, 169, 174, 228.
 Olympia, templul din 15, 16, 153.
 olympiadă 15, 23.
 olympice, Jocuri 15, 63.
Olimpios (Zeus) 15, 64.
 Omphala, regina Lidiei 130, 239.
 Oniros, Visul personificat 239.
 Ops, soția lui Saturn 88.
Optimus Maximus (Jupiter) 15.
 oracole 28, 228.
 Orcus, Țeul morții **114**.
 Oreade, nimfe de munți 76.
 Oreste, fiul lui Agamemnon 32, 172, 181, 241.
 Oreste și Pylade 201, 234.
 orgii, serbările lui Bacchus 96, 230.
 Orion, uriaș și constelațiune **30**, 65, 66, 214, 236.
 Orithya, nereidă 68, 236.
 Orpheu, poet mitic 110, 159, **161**, 240.
 Orficii, filosofi 97, 161.
Orthia (Artemis) 31, 32.
 Orthros, câine cu două capete 127.
 Ossa, muntele 7, 36.
 Othrys, muntele 6, 104.
 Ovidiu, poet roman 8, 13, 21, 26, 60, 61, 76, 92, 106, 114, 140, 201, 223.

Pacea, V. Irene.
 Pactol, fluviu în Lidia 102, 230.
 păiajin, Arachne schimbată în 22.

- paladii* 24.
 Paladiul, Athenei 24, 228; din Troia 183, 196, 199.
 Palatul, Sorelui 61; Somnului 114.
 Palemon (Melikerte) 85.
 Pales, deita pastorilor 106, 238.
Pallia, serbătorea deitei Pales 107.
 Pallantiți, verii lui Theseu 136.
Pallas (Athena) 20, 22, 200, 224.
 Pământul, deii pământului 10, 87 urm.
 Panacea, fiica lui Aesclepios 70.
 Pan, deul pășunilor 101, 102, **103**, 104, 105, 230, 238.
 Panathenee, serbările Athenei 22, 93, 89, 135, 136.
 Pandareu, tatăl Aedonei 142, 197.
Pandemos (Aphrodita) 49, 53.
 Pandion, rege din Atica 139.
 Pandora, prima femeie 24, 43, **120**, 219, 239.
panică (frică) 103.
 Paphos, oraș în Cipru 52.
 Parce, cele trei 72, 237.
Parerga, isprăvile secundare ale lui Heracle 128.
 Paris, fiul lui Priam 40, 45, 157, 178, 180, 182, **191**, 197, 199, 229, 231, 241.
 Parnas, muntele 58, 118.
 Parthenon, templul 20, 22 urm., 25, 63, 64, 83, 92, 137, 153.
 Parthenopeus, unul din cei șapte în contra Tebei 147.
Parthenos (Athena) 22, 24, 137.
 paserile din Stymphal 125.
 Pasiphae, soția lui Minos 49, **175**, 176.
 Patroclu, amicul lui Achile 182, 194, 197, 198, 241.
patul lui Procuste 135, 231.
 Pausanias, istoric grec 15, 233.
 Pax, Pacea personificată 3, 56.
 Pegas, cal înaripat 82, 164, 165, 169, 231, 241.
 Peleu, tatăl lui Achile 126, 149, 155, 157, 181, 182, 221, 240.
 Pelias, unchiul lui Iason 155, 158, 160, 164, 222, 240.
 Pelion, muntele 70, 136, 152, 153, 156; V. Ossa
 Pelopiți, urmașii lui Pelops 172, 201.
 Pelops, fiul lui Tantal 113, 143, **171**, 241.
 Penați, deii casei 44, **73**, 229.
 Pencios, fluviu divinizat 26.
 Penelopa, nimfă, mama lui Pan 103; soția lui Ulysse 184, 188, 193, 232, 242.
 Pentesilea, regina Amazonelor 199.
 Pentheus, rege din Teba 95, 238.
peplos 23.
 Periphete, uriaș 134.
 Persephona, fiica Demetrei și soția lui Hades 39, 48, 60, **89**, 97, 208, 128, 155, 163, 175, 188, 190, 217, 238.
 Perseu, erou 121, 168 urm., 208, 209, 231, 241.
 personificațiune 2, 6, 207.
 pețire, condițiuni de 151, 155, 220.
 Phaeton, fiul lui Helios **61**, 74, 165, 229, 236.
 Phaetusa, fiica lui Helios 63, 191.
 Phantasos, fiul Somnului 115.
 Pheacieni, popor mitic 192.
 Phebe, fiica lui Leucip 173.
 Phedra, soția lui Theseu 31, 49, 136, 175, 221.
 Phidias, sculptor grec 15, 17, 22, 24, 25, 32, 64, 153.
 Philemon și Baucis **13**, 228, 234.
 Phileus, fiul lui Augias 126.
 Philoctet, amicul lui Heracle 180, 194, 241.
 Philomela, sora Procnei 139, 231.
 Philyra, oceanidă 153.
 Phineus, rege din Bitinia 159, 240.
 Phlegeton 112; V. Pyriphlegethon
 Phlegias, rege din Tesalia 70.
 Phlegon, calul Sorelui 61.
 Phobetor, fiul Somnului 115.
 Phobos, sau Spaima, fiul lui Ares 35.
 Phocos, fratele lui Peleu 155.
 Phoebus (Apollo) 26, 27, 31, 60, 62, 206, 236.
 Pholos, Centaur 128.
 Phorkys, deu monstruos al mării **78**, 79, 168.
 Phoroneus, fiul lui Inachos 166.
 Phosphorós. Luciferul de dimineață 65, **66**, 214, 236.

- Phrixos, fiul lui Athamas **158**, 209, 222, 240.
- Picus, rege din Lațiu 105, 238.
- Pietatea, personificată 9, 73.
- pin, Pitys schimbată în 103.
- Pind, munte consacrat Muselor 58.
- Pindar, poet grec 56, 201, 233.
- Pirithoos, regele Lapiților și amicul lui Theseu 23, 110, 128, 136, 149, 152, 240.
- Pitho, zeița înduplecării 48.
- Pittheus, rege din Trezen 134.
- pîtonisă*, ghicitoare 228.
- Pitys, nimfă 103.
- Platon, filosof grec 204.
- Pleiade, fiicele lui Atlas **67**, 236.
- plopî, Heliadele schimbate în 61.
- Plutarch, istoric grec 104.
- Pluton, zeul Infernului 52, **108**, 136, 161, 238.
- Plutos, fiul Demetrei 89.
- Podarkes, porecla lui Priam 178.
- Pohias* (Athena) 21, 23.
- Pollux, V. Castor.
- Polybos, rege din Corint 146.
- Polyclet, sculptor 18, 19.
- Polydectes* (Hades) 108.
- Polydectes, rege din Seriphos 168, 169.
- Polydor, fiul lui Priam 196; sculptor grec 201.
- Polyidos, ghicitor 175, 241.
- Polymestor, rege din Tracia 196.
- Polymnia, Musa imnurilor 58, **59**.
- Polynice, fiul lui Edip 147, 148.
- Polyphem, Cyclopul 78, 81, 185 urm., 190, 225, 242.
- Polyxena, fiica lui Priam 178, 183.
- Pomona, zeița pîmelor 106, 238.
- Pontos, Marea personificată 5, **78**, 237.
- Portunus, zeul porturilor 85.
- porumbițe, aducînd ambrosie 14, 191.
- Posidon, zeul mării la Greci 7, 21, 22, 23, 36, 79, 80 urm., 84, 126, 134, 136, 156, 159, 160, 164, 269, 176, 179, 183, 186, 187, 190, 192, 200, 237.
- Praxitele 29, 41, 50, 53, 54, 98, 143, 169.
- Pretide, fiicele lui Pretos 167.
- Pretos, rege din Argos 164, **167**, 241.
- Priam, rege din Troia 49, **178**, 182-194, 195, 196, 198, 241.
- Priapus, zeul grădinilor 50, 235.
- Primăvara, personificată 60.
- Priveghetore, Philomela schimbată în 140; Aedon schimbată în 143.
- Procne, fiica lui Pandion 139, 140, 240.
- Procris, soția lui Cephalos 139, 240.
- Procruste, tâlhar ucis de Theseu 135.
- Prodicos, apologul lui 122, 230, 239.
- Profeție fatală 146, 168, 171.
- Promachos* (Athena) 20, 24.
- Prometheu, fiul lui Iapetos 40, 118, **119**, 127, 166, 207, 230, 239.
- Proserpina, numele roman al Persephonei 52, **92**, 238.
- Protesilaos, Grec care desbarcă în-tai la Troia 181.
- Proteus, zeu de mare 61, **79**, 156, 216, 229, 237.
- Providența, prevederea zeilor 73.
- Psyche, soția lui Amor 50 urm., 110, V. Amor.
- Psychopompos* (Hermes) 40.
- pupêză, Tereus schimbat în 140.
- Pygmei, popor pitic din Libia 74, 215, 228.
- pygmeu*, pitic 228.
- Pylade, amicul lui Oreste 181.
- Pyriphlegeton, riu de foc în Infern 110, 238.
- Pyroeis, calul Sorelui 62.
- pyrophoros* epitetul lui Prometheu 239.
- Pyrrha, V. Deucalion.
- Pyrrhos, V. Neoptolem.
- Pythia, preotesa lui Apollo 26, 139, 228.
- Pythianul* (Apollo) 26.
- pythice, Jocuri 28.
- Python, șerpele 26, 29, 234.
- Pytiocampes* (Sinis) 134.
- Quinquatrus** 24, 234.
- Quintus de Smirna 201.
- Quirinalia*, serbările lui Quirinus 36.
- Quirinus, zeu sabin 36.

- Raliță**, V. Sirius.
 Războiul troian 178 urm.
 Religionea și mitologia 3, 45, 117.
 Răsăritul, personificat 62, 64.
 Rēutatea, personificată 122.
 Rhadamant, judecător în Infern 110, 122, 175, 176, 239.
 Rhea, soția lui Cronos 6, 9, **87**, 238; mama lui Romulus 223.
 Rhodos, insula 13, 63; V. Colos.
 rindunică, Procue schimbată în 140, 221.
 Riphei, munții 68.
 rodie 54, 91.
 Romulus 36; și Remus 223, 224.
 rōtă, simbolul Norocului 73, 229.
- Sabazius**, Dionysos trac 97.
 Salacia, deita mării 82.
 Sali, preoții lui Mars 36.
 Salus, sau Sănătatea 70.
 sandalele lui Hermes 39, 40, 168, 212.
 Sarpedon, fiul Europei 175; erou troian 197, 241.
 Saturn, deū roman identificat cu Cronos 3, **7**, 234.
 Saturnalii, serbările lui Saturn 7, 228, 230.
 Satyri, genii de păduri 85, 93, 99, **101**, 102, 106, 152, 230, 238.
 satyrică (dramă) 98, 101.
Sauroctonul (Apollo) 29.
 Scamandru, deū-fluviu 75, 178.
 Sciron, tâlhar ucis de Theseu 135.
 Scopas, sculptor 100, 143, 151.
 Scylla, monstru și prăpastie **79**, 190, 191, 224, 237; fiica lui Nisos 176.
 Selena 6, 60, 63, **64**, 213, 236.
 Semela, mama lui Dionysos 85, **93**, 141, 218, 238.
 semi-dei 116; V. eroi.
Septentriones 67.
 șerpe, atributul lui Asclepios 67.
sfinx 24, 231.
 Sfinx, femeie-pasere 146, 147, 217, 221.
 Sibyla, preotesa lui Apollo 110, 228, 234.
 sibyline (oracole) 28.
- Silen, Satyr bătrân **101**.
 Sileni 93, **102**, 152, 238.
 Silvanus, deul pădurilor **105**, 238.
 simbolismul, în explicarea miturilor 204.
 Sinis, tâlhar ucis de Theseu 134, 221.
 Sinon, spion grec 199.
 Sipylos, muntele 143, 171.
 Sirene, femei-paseri **85**, 190, 217, 229, 237.
 Sirius, stea 67.
 Sisyph, rege din Corint 163; pedepsit în Infern 112, **113**, 230, 239.
 Skee, porțile 178, 199.
 Skyros, insula 137.
Smintheus (Apollo) 26.
Sol (invictus) 63
 Solymi, popor sâlbatic 164.
 Somnul, personificat 111, 114, 239; V. Hypnos.
 Sophocle, tragic grec 49, 201.
 Sorele, personificat 40, 43, 60, 61, 62, 236; V. Helios.
Soter (Asclepios) 71.
 Spaima, personificată 35.
Sparti, Semenații 141, 240
 stejar, arbore profetic la Dodona, consacrat lui Jupiter 8, 17.
 Stele, V. Astre.
 Stenoboia, soția lui Pretos 164.
 Stentor 184, 232.
 Steropes, Cyclop 5.
 Stheno, una din Gorgone 169.
 Strophius, rege din Phocida 182.
 Stymphal, lacul 125.
 Styx, fluviu în Infern 9, 52, 57, 75, **110**, 112, 163, 182, 238.
 Symplegade, stânci mișcătoare **159**, 190, 240.
 Syrinx, nimfă 103, 238.
- Talismane** 169, 212.
 Tantal, rege asiatic **171**; pedepsă în Infern 112, **113**, 143, 230, 239.
 Tartar 7, 8, 81, **109**, 110, 111, 112, 238.
tartor 230.
 Taurul, de la Creta 126; trimis de Posidon 176; lui Minos, V. Minotaur.

- Telamon, amicul lui Heracle 126, 149, 155, 183.
 Telchini, geni ai focului 43.
 Telemach, fiul lui Ulyse 188, 193, 242.
 Tellus, deita pământului 87, 238.
 Tenar, capul 81, 110.
 Tereus, soțul Procnei 139, 140.
Terminalia, serbătorea lui Terminus 107.
termini, pietre hotarnice 107, 128.
 Terminus, zeul hotarelor 15, 105, 107, 238.
 Terpsichora, Musa danțului 58, 59.
 Terra, Pământul personificat 5, 112.
 Tethys, soția lui Okeanos 6, 62, 74, 79, 237.
 Teucer, fiul lui Telamon 183.
 Thalassa, sau Marea, soția lui Pontos 85.
 Thalia, Musa comediei 58, 59; una din Charite 56.
 Thamyris, poet legendar 162.
 Thanatos, Mórtea personificată 114, 163, 219, 239; V. Mórtea.
 Thaumás, fiul lui Pontos 75, 237.
 Theia, titanidă 6, 60.
 Themis, Legea personificată, justiția umană, 3, 6, 55, 56, 235.
 Theocrit, poet grec 185.
 Thersite 184, 232.
 Theseion, templul lui Theseu 137, 153.
 Theseu, erou 23, 81, 95, 110, 126, 128, 134 urm., 149, 151, 152, 159, 164, 173, 176, 208, 209, 218, 231, 239.
Thesmophoriă, serbările Demetrei 89.
 Thetis, mama lui Achile 78, 95, 156, 157, 181, 182, 196, 199, 224, 237.
 Thrasymede, sculptor 71.
 Thyade, sóțele lui Dionysos 96.
thyasus, procesiune dionysiacă 96.
 Thyeste, fiul lui Pelops 172, 180, 241.
Tiberinus (Pater) 75.
 Tiresias, ghicitor 162, 188, 189, 190.
 tirs, cracă cu viță și iederă 96, 99.
 Tisiphona, una din Erinii 113.
 Titan 60, 62, 119.
 Titani, fiii lui Uranos 5, 6, 14, 21, 23, 74, 97, 109, 234.
 Titanomachie 6, 234.
 Tithonus, îndrăgit de Eos 65, 236.
 Titu-Liviu, istoric roman 82.
 Tityos, pedépsa-î în Infern 112, 239.
 Tómná, personificată 60.
 tragedie 98, 230.
 tridentul lui Posidon 43, 80, 83, 84.
 Trinacia, insula 63, 191.
 tripedul delphic 28, 130.
 Triptolem, preotul Demetrei, 89, 92.
Trismegistos (Hermes) 40.
 Triton, fiul lui Posidon 61, 84, 237.
 Tritoni, deî de mare 85.
Trivia (Hecate) 31.
 Troia 21, 23, 27, 73, 81, 129, 178.
 Troilus, fiul lui Priam 178.
 Tyche, deita norócelor 73, 237.
 Tydeu, unul din cei șapte în contra Tebei 147, 183.
 Tyndareu, rege din Sparta 173, 180.
 Typhoeus, monstru 7, 82, 234.
 Ulyse, rege din Itaca 21, 40, 74, 81, 85, 110, 182, 183, 184 urm., 194, 196, 197, 199, 200, 201, 225, 226, 232, 242.
Urania (Aphrodita) 49, 53.
 Urania, Musa astronomiei 58, 59, 162.
 Uraniși, fiii lui Uranos 6.
 Uranos, zeul cerului 5, 6, 185, 234.
 Ursa, stea 67.
 Ursita V. Destin.
 Ursitórea morții 72, 77.
 Ursitórele 215; V. Parce.
 ursóică, Callisto schimbată în 67.
 Vacă, Io schimbată în 18.
 Vacile, lui Apollo 39; lui Helios 63, 191; lui Geryon 126.
 Vara, personificată 61.
vates, profet-poet 28.
 Vécul, personificat 69; V. epocă.
 Venere, V. Venus
 Venus, deita romană confundată cu Aphrodita 2, 47, 50, 53, 66, 229, 235.
 Vertumnus, zeul anotimpurilor 106, 216, 238.

Vesper, stéua seriî 65.
 Vesta, deîta focului 24, **46**, 229, 235.
 Vestale, preotesele Vesteî 46, 229.
 Victoria, personificată 3, 15, **21**, 24.
 Vînătórea din Calydon 149, 151, 155, 173, 183.
 Vineri, ziua 228.
 Vînturî personificate **68**, 187.
 Virgiliu, poet roman 49, 53, 110, 132, 162, 196, 200, 233.
 Vîrsta, V. epocă.
 Virtutea, personificată 122, 123.
 Vise 40, 74, **114**, 115, 239.
 Voluptatea, personificată 52.
 Vrajbă, personificată **111**; V. Discordia
vulcan, munte de foc 229.
Vulcanalia, serbările lui Vulcan 44.
 Vulcanus, deul vulcanilor **44**, 61, 62, 229, 239.
 vultur, pasere consacrată lui Zeus 10, 15, 17, 57.

Xanthos, calul lui Achile 156.
 Xenios (Zeus) 13.
 Xenophane, filosof grec 205.
xoanon 23.
 Xuthos, soțul Creuseî 139.
 Zagreus, Dionysos frigian 96.
 zambilă, Hyacinthus schimbat în 26.
 Zephyros, vîntul de răsărit 47, 51, **68**, 81, 109, 187, 229, 236
 Zetes, fiul lui Boreas 133, 159, 240.
 Zethos, rege din Teba 142.
 Zeus, părintele deilor 2, 6, 7, 9, 10, 12 urm., 18, 21, 27, 35, 43, 48, 57, 61, 65, 66, 67, 70, 72, 74, 82, 85, 87, 90, 93, 95, 97, 103, 109, 118, 121, 124, 130, 141, 143, 148, 156, 158, 163, 165, 166, 168, 171, 174, 175, 179, 185, 192, 195, 197, 198, 206, 208, 211, 234,
 Zeus (chthonios) 109
 Zeuxis, pictor 153.

Ț R A T Ă

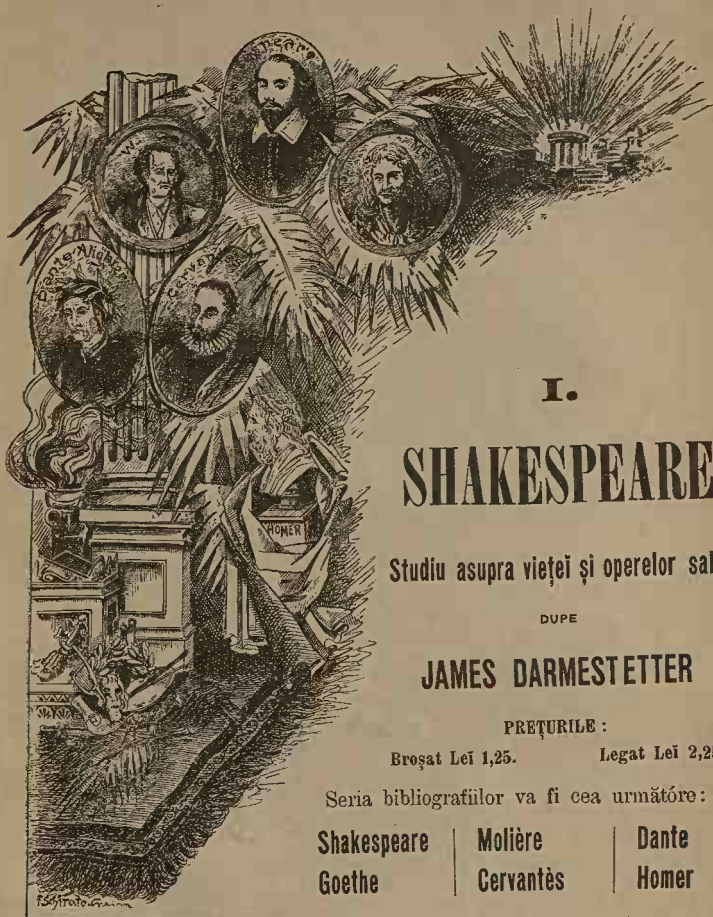
Pag.			
13:	citesce	Dius	in loc de Deus.
22:	>	măslinul	> > > smochinul.
28:	>	muritorilor	> > > nemuritorilor.
82:	>	cu 3 capete	> > > cu 50 capete.
207:	>	a inițial'o	> > > a inițial'o.

F I N E

VERIFICAT
1987

OAMENII DE GENIU

— Colecția SAMITCA —

I.

SHAKESPEARE

Studiu asupra vieții și operelor sale

DUPE

JAMES DARMESTETTER

PREȚURILE :

Broșat Lei 1,25.

Legat Lei 2,25.

Seria bibliografiilor va fi cea următoare :

Shakespeare

Molière

Dante

Goethe

Cervantès

Homer

Cunoscerea vieții și operilor fie-cărui din acești mari scriitori este cea mai bună introducere în literatură însăși și cea mai folositoare îndrumare la citirea și gustarea scrierilor lor.

Conduși de această idee, ne am propus a oferi publicului, și în special tinerimii școlare, sub titlul de **Oamenii de geniu**, o serie de biografii ale marilor scriitori, care să conție pe lângă o schiță asupra vieții lor, o analiză amănunțită a activității lor literare cu extragerea pasajelor celor mai frumoase din scrierile lor, pasaje traduse românește după textele originale. Fie-care din aceste biografii, prelucrate după studiile cele mai recente, va da portretul autorului și la sfârșit o notiță bibliografică despre traduceri românești (și cele mai bune traduceri străine) ale scrierilor sale.

DICTIONAR ROMÂNNO-FRANCES

COPRINDÎND:

1. VOCABULARUL COMPLET AL LIMBEI ROMÂNE VOR-
BITE ŞI LITERARE, PRECUM ŞI ARCHAISMELE
CULTURALE.
2. NUANŢELE CUVINTELOR CLASIFICATE ŞI LĂMURITE
PRIN EXEMPLE.
3. EXPRESIUNI IDIOMATICE ŞI PROVERBE.

DE

MARIU ŞĂINEANU

DOCTOR IN LITERE

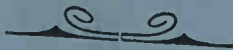
Ortografia Academiei pentru partea românească

Un volum de peste 550 pagini pe 2 colone

PREŢUL

Broşat Lei 4.50

Legat Lei 5.50

INSTITUTUL DE EDITURĂ

RALEAN şi **IGNAT SAMITCA**

CRAIOVA.

DICTIONAR UNIVERSAL

AL

LIMBEI ROMANE

DE

LAZAR ȘAINEANU

DOCTOR ÎN LITERE

Laureat al Universității și al Academiei Române. Profesor la Școala Normală superioară

Ortografia Academiei Române

Un volum de aproape 1000 de pagini pe 2 coloane.

*Aprobat ca operă didactică pentru școlile secundare din țară prin
«Monitorul Oficial» din 13 Septembrie 1896.*

Prețul broșat Lei 6,50.—Legat elegant 7,50.

De vânzare la toate librăriile din țară.

Dr. A. Suluț-Carpenișanu în foiletonul ziarului «Tribuna» din Iulie 1896:

Cu plăcere am văzut aparițiunea Dicționarului Universal al limbii române de Lazăr Șăineanu, eminentul autor al Semasiologiei limbii române. Acest Dicționar este aproape o completă nomenclatură de cuvinte, cari se pot întrebuința într-o bună scriere și e urmat de un vocabular terminologic de științe, arte și meserii, de note biografice, istorice și geografice, totul luat din izvoare sigure și controlate. În ori-ce cas, această carte va umplea un gol simțitor în biblioteca literaților noștri, până când Academia Română cu competența-i indiscutabilă ne va spune ultimul cuvânt în această materie.

D. Stoicănescu în «Convorbiri didactice», organ al institutorilor, din 1896:

Acest Dicționar este o lucrare din cele mai meritose și are o valoare de netăgduit pentru literatura noastră națională. Cu o știință și aptitudine laudabilă autorul a concentrat în 881 pagini aproape toate cuvintele aflate în uz și pe cele ce după timpuri au fost întrebuințate în trecutul poporului nostru.

Acest Dicționar urmărește de aproape graiul românesc în trecut și în prezent, în toate direcțiunile spiritului ca: datini, credințe, erezuri, sărbători bisericesti, neologisme, nomenclatură teologică, militară și științifică, cum și terminologia agricolă, juridică și comercială. Istoria, Geografia și Biografia română sunt observate cu îngrijire. Toate aceste calități îndreptățesc titlul de *Dicționar Universal*.

Materialul acestei lucrări a fost adunat de autor din viul grai și din operele poezilor și prosatorilor celor mai distinși ai noștri. Explicarea cuvintelor se face în termeni ușor înțeleși și pe lângă aceste explicațiuni autorul se servese și de citațiuni din scriitori distinși spre a lămuri și mai bine sensul.

Acest Dicționar a fost alcătuit pentru usul școlilor. Prin caracterul său enciclopedic însă, el poate fi întrebuințat de ori-ce om de carte: profesor, medic, inginer, comerciant, militar, avocat.

Din parte-ne felicităm pe d-nu Șăineanu pentru buna reușită a acestui op, pe care îl recomandăm fără cea mai mică ezitare cititorilor Revistei noastre.

Dr. I. U. Jarnik în «Tribuna» din Februarie 1897:

Cartea așa cum este făcută ni se pare bine făcută, materialul admis de autor, bine prelucrat și lucrarea fără îndoială are să aducă folos mare. Definițiunile cuvintelor, atât celor populare cât și celor savante, medușose și clare. Dacă vr'în cuvânt are mai multe sensuri, autorul îngrijese ca să urmeze unul după celălalt conform dezvoltării lor logice.